

Complet

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGRO-VLAHIEI

ANUL XXIII Nr. 1 - 2 IANUARIE - FEBRUARIE 1964

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI
COMITET DE REDACȚIE

ANUL XXII, Nr. 1-2
IAN. - FEBR.
1964

Redacția și Administrația : Sectorul Social-Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Raionul Nicolae Bălcescu

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

P. F. JUSTINIAN,
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICE-PREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE,
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcop Vicar

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU,
Vicar al Mitropoliei

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANCEA,
Consilier administrativ al Mitropoliei

C U P R I N S U L

<i>La început de an . . . . .</i>	5

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. Prof. PETRU REZUȘ, <i>Temelia creștinismului : descoperirea dumnezeiască . . . . .</i>	8
Pr. Prof. MIRCEA CHIALDA, <i>La Sfântul și Marele Prooroc Înaintemergătorul și Botezătorul Domnului, Ioan . . . . .</i>	12
Pr. CONSTANTIN N. GALERIU, <i>Gânduri pentru Anul nou . . . . .</i>	16

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACTIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (ianuarie-februarie) . . . . .</i>	20
D. S., <i>Știri ecumenice . . . . .</i>	26
MARIN I. PREDESCU, <i>Sub razele păcii . . . . .</i>	29

ARTICOLE ȘI STUDII

PETRE V. HANEȘ, <i>N. Milescu, traducător necunoscut a opt cărți cunoscute . . . . .</i>	30
RADU CRETEANU, <i>Bisericile de lemn din regiunea București . . . . .</i>	50
ȘTEFAN ANDREESCU, <i>Contribuții la istoricul bisericilor Scaune și Săpunari din București . . . . .</i>	105

EVENIMENTE, FAPTE, COMEMORĂRI

Pr. AL. I., <i>Sesiunea Marii Adunări Naționale . . . . .</i>	120
REDACTIA, <i>Delegația R.P. Române la a XVIII-a sesiune a Adunării Generale O.N.U. . . . .</i>	123

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

ASISTENT, <i>Ședința Adunării Eparhiale a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor</i>	129
G., <i>Prăznuirea Sfinților Trei Ierarhi, patronii Institutului și Seminarului teologic din București</i>	135
ASISTENT, <i>Tirnosirea bisericii din Dămăroaia</i>	138
ASISTENT, † <i>Preotul Dr. Traian Costea</i>	140
ASISTENT, † <i>Preotul iconom stavrofor Sebastian Vlădescu</i>	142
ASISTENT, † <i>Preotul Nicolae Tănăsescu</i>	143
ASISTENT, † <i>Preotul Radu Brezeanu</i>	143

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. MARIN M. NEGULESCU, <i>Patronul Seminarului «Chesarie Episcopul»</i>	144
Pr. MARIN M. NEGULESCU, <i>Activitate gospodărească în anul 1963</i> . .	147

RECENZII

GEORGE POTRA, <i>Petrache Poenaru, cititor al învățămîntului în țara noastră</i> , Editura științifică, București, 1963, 394 p., de Prof. BARTOLOMEU POPESCU	151
ION C. CHIȚIMIA și DAN SIMONESCU, <i>Cărți populare în literatura românească</i> , vol. I, p. 543 și vol. II, p. 413, București, 1963, de N. NEAGA	165

REVISTA REVISTELOR

LECTOR, 1. <i>Șase sute de ani de la moartea preacuviosului Teodosie al Tîrnovei</i> . 2. <i>Originalele slavo-ruse și primele cărți românești</i> . 3. <i>O copie necunoscută a cronicilor moldovenești</i> . 4. <i>Manuscrise, cărți vechi, bibliofilie</i>	166
<i>Un bilanț festiv</i>	175

LA ÎNCEPUT DE AN

Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian a primit în ziua de Anul nou — 1 ianuarie 1964 — la Palatul Patriarhal, pe preoții Capitalei, pe profesorii instituțiilor de învățămînt teologic, pe lucrătorii din Cancelariile Administrației Patriarhale și Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Răspunzînd cuvîntului de iubitor omagiu și de bune urări ce l-a fost adresat în numele tuturor de P. C. Pr. Teodor Rădulescu de la biserica Precupeții Vechi, Prea Fericirea Sa a rostit o cuvîntare în care a scos în relief momentele principale ale activității Bisericii noastre din anul trecut, în cadrul relațiilor ecumenice și interordotoxe și a dat înțelepte îndemnuri părintești pentru activitatea de viitor a slujitorilor altarelor, spunînd între altele :

«Cu ajutorul Bunului Dumnezeu, am intrat într-un nou an de viață și de activitate. Deoarece o logică firească și o simțire a inimii ne îndeamnă pe fiecare, cu această ocazie, să ne gîndim la anul trecut și să facem un plan pentru cel viitor, vă invit și eu să privim împreună anul care s-a dus, prin prisma evenimentelor mai importante din viața Bisericii, pe plan mondial.

Biserica noastră a înregistrat în anul 1963 un singur eveniment de întristare. Acesta a fost trecerea la cele veșnice a episcopului Andrei Moldovan, arhiepiscopul romînilor ortodocși din America.

Trecînd la evenimentele pozitive trăite de Biserica noastră în cadrul relațiilor interordotoxe și ecumenice, vă pot asigura numai că, atunci cînd veți lua cunoștință din reviste despre evenimentele intercreștine la care trimișii noștri au luat parte, vă veți simți mîndri de aportul adus de Biserica noastră în marile adunări ale lumii creștine. Delegații Bisericii noastre la înmormîntarea episcopului Andrei Moldovan au stat în America mai mult de două luni, în care timp au luat contact și cu unii reprezentanți ai creștinismului de acolo. Iar cu prilejul Conferinței mondiale a Comisiei «Credință și Constituție» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ce a avut loc la Montreal, delegații noștri, ierarhi și profesori de teologie, au dus în acel for, în care s-au discutat o serie de probleme în scopul apropierii între Biserici, referatele pregătite la Can-

celaria Sfintului Sinod, conținând punctele de vedere ale Bisericii noastre în acele probleme.

Semnălm că la Conferința ecumenică de la Montreal au participat și observatori catolici, care au intervenit la discutarea temelor. Iar la sesiunea de la Rochester a Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, s-a discutat și poziția Mișcării Ecumenice față de Vatican, exprimându-se într-o declarație hotărârea acestei Mișcări de a începe un dialog cu Biserica Romano-Catolică.

Pe planul interortodox, amintesc că în anul 1963 am făcut, în fruntea unei delegații a Bisericii noastre, o vizită la Sfântul Munte Atos, cu ocazia comemorării unui mileniu de la întemeierea Marei Lavre a Sfântului Atanasie Atonitul. Au participat la aceste festivități patriarhi și delegați ai tuturor Bisericilor Ortodoxe, reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ai Bisericii Romano-Catolice, ai publicațiilor teologice și bizantinologice, învățați și profesori de teologie din toată lumea creștină. Darea de seamă pe larg despre serbările ce au avut loc la Sfântul Munte cu această ocazie o veți putea citi în revistele noastre.

Am vizitat 12 din cele 20 mănăstiri mari. Am constatat că cea mai mare parte din daniile cu care s-au clădit, s-au împodobit și s-au întreținut, era din dărnicia voievozilor români și din contribuția credincioșilor români la pantahuzele ce s-au făcut adeseori pe tot teritoriul țărilor noastre. Conducătorii acestor mănăstiri ne-au primit cu cuvinte de sinceră prietenie și și-au exprimat recunoștința pentru ajutorul atât de generos al poporului român, dat Sfântului Munte. Ne-au arătat scrisori, documente, pisanii, odoare scumpe, ca mărturii ale dărnicii și evlaviei românești. Cea mai mare parte din așezămintele de acolo le-au ridicat voievozii români, ca să viețuiască în ele monahii români împreună cu monahii din toate popoarele ortodoxe, în deplină frățietate.

Călătorind la Atos și prin Grecia, am luat contact cu căpeteniile Bisericilor grecești din Constantinopol, Ierusalim, Alexandria, Grecia, Cipru. Ne-au mângâiat mult aprecierile măgulitoare pe care le-au avut la adresa Bisericii noastre, mai ales a activității publicistice desfășurată de profesorii noștri de teologie, în legătură cu temele fixate pentru viitorul prosinod. Ascultând aceste aprecieri, ne-am dat seama de prestigiul de care se bucură Biserica noastră și de locul de cinste ce-l ocupă în conștiința Ortodoxiei ecumenice. Profesorii care ne-au însoțit au aflat din gura teologilor greci cu care s-au întâlnit acest fel de aprecieri. Teologii greci, care n-au studiat pînă acum temele fixate pentru viitorul prosinod, dar au promis că le vor studia și ei.

O altă vizită am făcut în cursul anului 1963 la Moscova, cu prilejul sărbătoririi a 50 de ani de la hirotonia în arhieru a Sanctității Sale Patriarhul Alexei. A fost o festivitate care a întrunit la Moscova un număr de participanți mai mare ca totdeauna. Pe lângă reprezentanții Bisericilor Ortodoxe, au luat parte delegați ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ai Bisericii Anglicane și ai Bisericii Romano-Catolice. Pentru prima dată s-au întrunit împreună reprezentanții întregului creștinism într-un centru ortodox. Delegații Bisericii noastre au primit

peste tot felicitări pentru contribuția ce o aduce Biserica Ortodoxă Română la rezolvarea problemelor întregii lumi creștine.

Acestea sînt constatările noastre. Fără să-i elogieze pe nedrept, Biserica recunoaște că datorează teologilor noștri foarte mult și binecuvîntează strădaniile lor, îndemnîndu-i ca și de aci înainte să-și încordeze puterile pentru rezolvarea problemelor general-creștine.

În legătură cu aceasta, menționez că revista Mitropoliei noastre «Glasul Bisericii» e menită să fie oglindă a activității cărțurărești a preoțimii. De aceea vă îndemn să o onorați cu studiile P. C. Voastre. Aveți la dispoziție biblioteci bine înzestrate. Aveți titluri academice înalte și condeie verificate. Dacă nu vă veți îndeplini această îndatorire morală, s-ar putea să pară că titlurile ce le aveți nu-și au justificarea.

De asemenea accentuez datoria participării cu toată inima la acțiunile pentru întărirea păcii.

Să fim încredințați că, sporind activitatea noastră împotriva războiului nici o bombă atomică nu va mai amenința viața lumii. În sensul acesta, neîncetat să rugăm pe Bunul Dumnezeu să ajute pe conducătorii popoarelor să realizeze pacea în lume. Iar noi să ne facem cu toată rîvna datoria de slujitori ai păcii.

Vă mulțumesc că ați fost totdeauna alături de noi și vă invităm să ne ajutați și mai mult cu cuvîntul și cu condeiel vostru. Prin aceasta, vă veți împlini una din cele mai importante datorii către Dumnezeu.

Cu aceste nădejdi, vă binecuvîntez pentru munca de pînă acum și pentru legămîntul de viitor ce l-ați luat prin cuvîntul celui ce v-a reprezentat. Domnul să fie cu noi !»

REDAȚIA

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICI

TEMELIA CREȘTINISMULUI: DESCOPERIREA DUMNEZEIASCĂ

*«În multe feluri și în multe chipuri dedemult
Dumnezeu grăind părinților prin prooroci, în
zilele acestea mai de pe urmă a grăit nouă
prin Fiul» (Evr. 1, 1—2).*

Temelia creștinismului, pe care s-a înălțat edificiul său măreț, în decursul celor aproape două mii de ani, este alcătuită din învățătura sa, adică din doctrina și morala creștină. Doctrina și morala religiei creștine cuprind normele de viață și de mântuire ale fiecărui credincios, iar ele ni s-au dat prin descoperirea dumnezeiască. Fiecare din noi trebuie să-și cunoască datoriile de credincios, cum și unde sînt ele cuprinse. De aceea, ne-am propus să vorbim în predica noastră de astăzi despre descoperirea dumnezeiască, temelia creștinismului.

Noi, prin propriile noastre puteri, n-am fi ajuns niciodată să cunoaștem voia și ființa lui Dumnezeu prin lucrările Sale, dacă El nu ni S-ar fi descoperit de-a lungul vremurilor. Dumnezeu, cunoscînd această neputință a noastră, a început a Se descoperi părinților noștri în rai : după caderea lor în păcat, le-a promis un Mîntuitor, apoi a ales un popor pe care l-a pregătit în mod special, prin descoperiri continue pînă la venirea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care s-a sfîrșit opera de descoperire a adevărilor dumnezeiești, El fiind plinirea și desăvîrșirea descoperirii. Căci, El a zis : «Eu sînt alfa și omega, cel dintîi și cel de pe urmă, începutul și sfîrșitul» (Apoc. XXII, 13).

Descoperirea dumnezeiască este așadar întreaga învățătură pe care ne-a dăruit-o Dumnezeu despre sine, despre voința Sa, despre viața și mîntuirea noastră, cel mai scump tezaur pe care-l are Biserica în păstrarea și chivernisirea sa duhovnicească. Ea ni s-a dat ca să fie rodnică în inimile și în sufletele noastre, s-o cunoaștem, s-o păzim și s-o îndeplinim cu sfințenie, așa cum ne-a arătat însuși Dumnezeu care ne-a descoperit-o. De aceea, și prețul ei este deosebit de mare pentru fiecare

credincios, căci ea cuprinde norma de credință și de viață creștinească, fiind «călăuza către Hristos» (Gal. III, 24). În acest sens, Sfânta Biserică este propovăduitoarea, tălmăcitoarea și păzitoarea descoperirii dumnezeiești, singura care ne poate conduce la mântuire fără greș, căci, «după cum soarele, creația lui Dumnezeu, — spune Sfântul Irineu — este unul și același în toată lumea, tot așa și propovăduirea adevărului se arată pretutindeni și luminează pe cei care vor să vină la cunoștința adevărului» (*Contra ereziilor*, 3, 24, cf. *Inv. de credință creșt. ort.*, p. 31).

Descoperirea dumnezeiască este astfel, cuprinsă în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție, cele două izvoare de egală valoare, unul cuprinzând sfintele cărți ale Vechiului și Noului Testament, iar altul cuprinzând învățătura orală, prin viu grai, dată de Dumnezeu Bisericii. Pentru descoperirea acestor adevăruri, Dumnezeu a folosit diferite căi, de cele mai multe ori însă le-a comunicat mai întâi unor «aleși» ai Săi, care au fost patriarhii și profeții Vechiului Testament, iar când a socotit necesar, ni le-a descoperit El însuși, sau Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos.

În procesul de descoperire a acestor adevăruri, Dumnezeu a urmat calea cea mai apropiată de înțelegerea noastră, adică ne-a învățat treptat, la început descoperindu-ne adevăruri simple și elementare, apoi mai grele, culminând cu descoperirea Noului Testament. Aceeași cale au urmat-o și Sfinții Apostoli, dintre care Sfântul Apostol Pavel spune : «Cu lapte v-am hrănit, iar nu cu bucate, căci încă nu puteați» (I Cor. III, 2). Ca pe niște «prunci întru Hristos», Maica Biserică ne hrănește cu deosebită grijă, chivernisind cu înțelepciune comoara de adevăruri pe care o are în seamă.

Aruncînd o privire fugară și totodată foarte sumară asupra cuprinsului doctrinar și moral al descoperirii dumnezeiești, constatăm că ea începe în rai, cu descoperirea primordială, care culminează în promisiunea unui Mîntuitor. Această promisiune merge ca un fir călăuzitor de-a lungul întregului Testament Vechi, în decursul căruia poporul își organizează religia sa monoteistă. Dumnezeu pregătea astfel acest popor, pentru primirea Domnului nostru Iisus Hristos. El fiind «împlinirea și desăvîrșirea», este de la sine înțeles că El aduce învățătura Noului Testament și realizează mîntuirea noastră, pe care le avem neschimbate pînă astăzi, ostenindu-ne cu însușirea lor. Tot așa spune și Fericitul Augustin : «Marii teologi ai lumii au ținut ce au găsit în Biserică și ceea ce au învățat de la înaintașii lor, au învățat și ei pe alții ; ce au primit de la părinți, aceea au dat fiilor» (*Impotriva lui Iulian*, 2, 10. 34. Cf. *Inv. de cred. creșt. ort.*, p. 29).

Ca orice învățătură, descoperirea dumnezeiască a fost adresată credincioșilor. Adevărurile descoperite n-au fost totdeauna ușor de înțeles, multe din ele cuprinzînd «tainele înțelepciunii divine» și rămînînd neînțelese pentru totdeauna. De aceea, încă pe vremea apostolilor neștiutorii răstălmăceau unele adevăruri «ca și pe celelalte Scripturi», cum spune Sfântul Apostol Petru (II Petru III, 16).

Pentru păstrarea intactă a descoperirii dumnezeiești, Dumnezeu a ales patriarhii, proorocii și apostolii și învățăceii. Aceștia au propo-

văduit cuvîntul lui Dumnezeu sub insuflarea Duhului Sfînt, care i-a ferit de orice greșeală. Tot pentru păzirea, propovăduirea și tilcuirea fără greșeală a descoperirii dumnezeiești, Domnul nostru Iisus Hristos a întemeiat pe cruce Biserica Sa, «stîlpul și întărirea adevărului» (I Tim. III, 15).

Lunga descoperire de adevăruri dumnezeiești a început astfel în rai, cu descoperirea paradisiacă sau primordială și s-a continuat după căderea în păcat, cu descoperirea Vechiului și Noului Testament. Ea s-a încheiat odată pentru totdeauna cu Domnul nostru Iisus Hristos, căci «cînd a venit plinirea vremii, a trimis Dumnezeu pe Fiul Său cel Născut din femeie, Născut sub lege, ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, ca să luăm moștenire fiască» (Gal. IV, 4—5).

Ca să fie deosebite de oricare alte învățături, adevărurile descoperite de Dumnezeu au fost însoțite de semnele supranaturale interioare și exterioare ale descoperirii dumnezeiești. Semnele interioare fără greș ale puterii divine ne arată că descoperirea dumnezeiască cuprinde însuși mesajul lui Dumnezeu, adresat credincioșilor. El are o sublimitate fără egal, doctrinară și morală : se bucură de o curăție deplină și urmărește numai binele și fericirea credincioșilor, potrivit învățăturii lui Dumnezeu.

Aceste semne interioare ale descoperirii divine sînt însoțite și de semne exterioare, care sînt minunile și profețiile. Domnul nostru Iisus Hristos s-a legitimat ca Dumnezeu adevărat, în timpul propovăduirii, făcînd minuni mari și profeții, care sînt cărțile de recomandare și ale dumnezeierii descoperirii Sale.

În felul acesta, din expunerea sumară a elementelor esențiale ale descoperirii dumnezeiești, reiese luminos că ea este o culme a cunoașterii religioase, o împlinire și desăvîrșire al căror proces a durat multe mii de ani, o încununare a așteptărilor mesianice și o rodire însușită și înmiată a învățăturii divine, căci ea cuprinde viața și mîntuirea noastră, cristalizate în adevărurile de credință ; ea este dragostea noastră, căci Dumnezeu este iubire (I Ioan IV, 8) ; ea este nădejdea noastră neumbrită și totodată cea mai scumpă comoară religioasă pe care o are creștinismul, fiind însăși temeliea sa veșnică.

Se cuvine, din cele ascultate pînă aici, să tragem și învățăturile care ne privesc pe noi și pe care Maica Biserică le propovăduiește fără încetare.

Ca «temelie a creștinismului», noi trebuie să avem toată grija de a da cinstirea cuvenită descoperirii dumnezeiești. Să ne străduim, așadar, s-o cunoaștem mai întii cu amănunțime, învățînd Scripturile și Predaniile. Dumnezeu ne-a descoperit adevărurile Sale, pentru ca noi să le cunoaștem și să le urmăm. Ele nu trebuie să rămînă necunoscute și însingurate în Scripturi. În descoperirea dumnezeiască sînt cuprinse poruncile vieții și ale păcii și cine dintre credincioși cunoaște marea iubire a lui Dumnezeu față de noi, nu se va îndepărta de la învățătura creștină, care este o învățătură a vieții și a păcii.

Ca «tezaurul cel mai de preț doctrinar și moral al creștinismului», descoperirea dumnezeiască trebuie ferită de orice răstălmăcire și păzită, așa cum o propovăduiește Maica Biserică. Numai așa Biserica este «stilp și întărire a adevărului». Această sarcină de a păzi adevărul revelat de orice greșeală a îndeplinit-o Biserica de-a lungul veacurilor, cu multă grijă, fiindu-ne pildă grăitoare Sfinții Părinți și sinoadele ecumenice, care au vădit și respins eresurile pierzătoare de suflete.

Și noi să umblăm pe calea adevărului dumnezeiesc și să nu ne rătăcim, răstălmăcind Scripturile, căci Biserica este una, Domnul nostru Iisus Hristos este unul și botezul este unul. În felul acesta, totodată, nu vom da pricină de certuri și de dezbinări între frați și între noi, înstăpînind în sufletele noastre o pace duhovnicească necesară pentru a întări și mai mult pacea generală dintre toți credincioșii.

Ca «împlinire și desăvârșire», descoperirea dumnezeiască este un necentenit apel pentru noi și pentru împlinirea și desăvârșirea noastră, pentru îmbunătățirea noastră continuă, pentru lucrarea mîntuirii «cu timp și fără timp». Învățînd să cunoaștem adevărul revelat, păzindu-l de orice răstălmăcire, să ne lucrăm mîntuirea noastră, pentru ca descoperirea dumnezeiască să-și îndeplinească scopul pentru care a fost dată de Dumnezeu — mîntuirea și fericirea noastră.

Descoperirea dumnezeiască nu este un cuprins sterp de adevăruri, o doctrină și o morală teoretică, ci ele se cer puse în practică, în viața de fiecare zi a credincioșilor, deoarece numai atunci își arată valorile sale nepieritoare și-și manifestă puterile lor duhovnicești inegalabile.

În sfîrșit, cuprinzînd credința, nădejdea și dragostea noastră, descoperirea dumnezeiască este nu numai temelia religiei creștine, dar și temelia vieții noastre, deasupra căreia clădim în fiecare zi, crezînd, nădăjduind și iubind ca orice credincios adevărat, împlinindu-ne datorțiile noastre religioase și activînd pentru îmbunătățirea noastră, prin cultivarea valorilor nepieritoare ale vieții și ale păcii.

«În multe rînduri și în multe chipuri a grăit Dumnezeu odinioară părinților noștri, iar în zilele acestea din urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe care L-a pus moștenitor al tuturor» (Evr. I, 1—2). Grăindu-ne chiar prin Fiul Său, se cuvine a ne pleca urechile și a asculta cu luare aminte adevărurile cuprinse în descoperirea dumnezeiască, căci prin ea, El ne-a arătat «taina voii Sale», lumina cea adevărată» și însăși «bunavoința Sa», unindu-le pe toate, «și pe cele din ceruri și pe cele de pe pămînt, sub un cap întru Hristos». Amin! (Efes. I, 9—10).

Pr. Prof. PETRU REZUȘ

LA SFÎNTUL ȘI MARELE PROOROC ÎNAINTEMERGĂTORUL ȘI BOTEZĂTORUL DOMNULUI, IOAN

«În zilele acelea, a venit Ioan Botezătorul și propovăduia în pustii Iudeii, zicînd : Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor» (Matei III, 1—2).

În zilele ce s-au scurs, Sfînta noastră Biserică a rînduit spre prăznuire două mari evenimente de început din viața Mîntuitorului : Nașterea Lui cea după trup și Botezul Domnului, săvîrșit de Sfîntul Ioan Botezătorul în apa Iordanului. Astăzi, ca într-o strînsă înlănțuire, Biserica a statornicit cinstirea și aducerea aminte a celui ce a fost cel mai mare dintre prooroci, cel care s-a învrednicit a pregăti calea Domnului, a vedea chiar pe Mîntuitorul Hristos și a-L boteza. Este ziua de cinstire a Sfîntului și Marelui Prooroc, a Înaintemergătorului și a Botezătorului Ioan.

Și Biserica noastră îl cinstește astăzi pentru întreita lui slujire de prooroc, de înaintemergător și de botezător al Domnului Iisus Hristos. Această întreită slujire a Sfîntului Ioan a fost vestită încă de mult, așa după cum vechii prooroci au anunțat și venirea Celui care va fi precedat și botezat de acesta. Proorocul Isaia anunțase că va veni «Glasul celui ce strigă în pustie : pregătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Lui» (Matei III, 3 ; Isaia XL, 3). Despre el a vestit proorocul Maleahi, zicînd : «Iată, Eu trimit îngerul Meu înaintea feții Tale, care va pregăti calea Ta» (Marcu I, 2 ; Maleahi III, 1).

Împodobit fiind cu înțelepciune dată de Dumnezeu, prooroc și propovăduitor al lui Hristos venit-a Sfîntul Ioan, căci glasul celui ce striga : «Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor», glas de prooroc era. «Din pustie, glasul mergătorului înainte — rostește astăzi psaltul — ne arată pe Cuvîntul cel ce a venit la noi trupește. Și pre Aceia ce a venit, se gătește cu bucurie să-L boteze, pre Cea ce curățește sufletele de păcat, prin credință». Cinstit este astăzi Sfîntul Ioan de glasul ce cîntă, aducînd laudă marelui prooroc : «Minunat mai înainte ai gătit cărările lui Dumnezeu, fiind glasul venirii Lui și propovăduitorul cel prea adevărat, cel mai întîi dintre prooroci, fericite Ioane, tu ai văzut lumina, ca unul cel ce ai săvîrșit purtarea Lui de grijă cea negrăită» (Svetilna zilei).

Slujirea lui de înaintemergător al Domnului nostru Iisus Hristos, gătind mai înainte cărările și mergînd înaintea feții Lui, îl face pe credincios să se îndrepte cu gîndul și să rostească imn de cinstire : «Răsărit-ai ca un luceafăr, pre Soarele dreptății vestindu-L, celor din întuneric, căci mîntuirii tuturor tu ai fost propovăduitor și înaintemergător și tuturor ai zis : La Hristos apropiați-vă cu credință și vă veți mîntui» (Peasna 3).

Iar pentru slujirea lui de Botezător al Domnului, Biserica îi aduce cinstirea în cuvintele : «Cel ce a fost trimis înaintea feții Domnului și oamenilor cărările cele drepte a arătat, cutremurîndu-se s-a atins de

creștetul Domnului și L-a botezat, zicînd mergătorul înainte : Pre alt Dumnezeu afară de Tine nu știu» (Peasna 5).

Născut din părinți de neam preoteșc și cucernici, bătrînii Zaharia și Elisabeta, Sfîntul Ioan Botezătorul se învrednicește încă din pîntecele maicii sale de a fi ales de Dumnezeu și luminat de Sfîntul Duh pentru întreita lui slujire.

Însăși nașterea Sfîntului Ioan a fost anunțată de îngerul Gavriil, așa cum mărturisește Sfînta Scriptură (Luca I, 5) și cum spune cîntarea bisericească : «Îngerul cel ce sta înaintea lui Dumnezeu, bucurîndu-se te-a vestit Zahariei, cinstitului tău părinte, cînd slujea el celor sfinte, pre tine cel întocmai cu îngerii, prea fericite, cel ce te-ai făcut Domnului înaintemergător și prieten» (Peasna 1). Revărsarea Sfîntului Duh peste Sfîntul Ioan încă înainte de nașterea lui și viața austeră pe care o va duce după naștere, este anunțată de același înger : «Nu va bea nici vin, nici băutură ametoitoare și chiar din pîntecele mamei sale va fi plin de Duhul Sfînt» (Luca I, 15). Mărturia îngerului este reluată și de cîntarea bisericească : «Plin de Duhul cel Preasfînt te-ai făcut, încă din pîntecele maicii tale, înăuntru fiind purtat. Și cu frumoasă săltare bucurîndu-te, ai vestit Rodul Fecioarei și te-ai închinat Lui, proorocule prea cinstite» (Peasna 1). Încă înainte de nașterea sa, Sfîntul Ioan a recunoscut în Cel ce era în pîntecele Fecioarei pe Iisus Hristos al cărui vestitor va fi toată viața.

Darul Sfîntului Duh și înalta lui chemare fac pe Sfîntul Ioan ca să-și închine toată activitatea numai Domnului Hristos, propovăduind oamenilor pe Cel ce avea să le aducă mîntuirea și îndemnînd pe toți la pocăință, spre iertarea păcatelor.

Primind încă de la naștere, după cum a hotărît bătrînul tată Zaharia — inspirat fiind de sus — numele de Ioan, ceea ce înseamnă «îndurarea lui Dumnezeu», înaintemergătorul și Botezătorul Domnului se înfățișează în toată viața lui ca un om modest, blînd și cucernic.

Modestia lui caracteriza nu numai faptele, ci și ținuta exterioară, îmbrăcămintea marelui Prooroc. Evanghelistul înfățișează această modestie din îmbrăcămintea Sfîntului Ioan în cuvintele : «Iar Ioan avea veșmîntul lui din păr de cămilă și brîu de curea împrejurul mijlocului, iar hrana lui era lăcuste și miere sălbatică» (Matei III, 4). Retras de plăcerile acestei lumi, Sfîntul Ioan ducea o viață de intensă evlavie și cucernicie, îndeletnicindu-se cu rugăciunea și cu postul. Despre viața retrasă a Sfîntului Ioan va spune Mîntuitorul, caracterizîndu-i austeritatea : «Căci a venit Ioan Botezătorul nemîncînd pîine și negustînd vin» (Luca VII, 33). Viața lui, înclinată mai mult spre cele spirituale decît spre cele materiale ale acestei lumi, este subliniată și de cîntarea bisericească : «Grijile cele pămîntești nu le-ai știut și cu cereștile nădejdi te-ai îmbogățit, pre pămînt ca un înger viața petrecînd, prea fericite» (Peasna 6).

Viața lui, plină de evlavie și smerenie, ca și faptul că îndemna pe toți la pocăință, botezîndu-i cu apă spre iertarea păcatelor, i-a făcut pe mulți care-l ascultau să-și pună problema dacă nu cumva Sfîntul Ioan

ar fi Proorocul cel anunțat, Mesia cel proorocit. Cu modestia ce-l caracterizează și cu smerenia ce-i stăpânește sufletul, Sfântul Ioan răspunde tuturor că nu el este Acela și că nu are decît rolul de înaintemergător. «Eu unul — le zice el — vă botez cu apă, spre pocăință, dar Cel ce vine după mine este mai puternic decît mine ; Lui nu-I sînt vrednic să-I duc încălțămîntea ! Acesta vă va boteza cu Duhul Sfînt și cu foc» (Matei III, 11).

Dar toate aceste calități ale sufletului Sfîntului Ioan sînt întărite și încununuate de puterea credinței lui în Domnul, a cărui sosire imediată și chiar prezentă în mijlocul oamenilor o vestește cu toată puterea și autoritatea lui de Prooroc și Înaintemergător. Tăria credinței face ca glasul lui să răsune puternic : «Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor» (Matei III, 2) și : «Faceți deci roade vrednice de pocăință» (Matei III, 8). Credința lui vie și puternică în Iisus Hristos îl va face să exclame atunci cînd va vedea pe Mîntuitorul : «Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii» (Ioan I, 29). Este mărturia proorocului despre Mesia că El este cu adevărat Hristos Fiul lui Dumnezeu.

Chemarea Sfîntului Ioan, a unui suflet format dintr-un buchet de virtuți, îl face să se învrednicească de cea mai mare cinste ce se putea acorda unui om supus slăbiciunii și păcatului : aceea de a boteza pe Cel ce însuși avea să așeze în Biserica întemeiată de El, sfînta taină a botezului ca poartă de intrare în împărăția mîntuirii. Cutremurat în sufletul său și conștient de adevărul că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu, Sfîntul Ioan refuză la început să împlinească porunca de a boteza pe Domnul. Dar cu aceeași smerenie și pocăință se supune la cererea legitimă a Domnului și-L botează în apa Iordanului. Atunci Sfîntul Ioan se învrednicește de a cunoaște taina Sfîntei Treimi : glasul lui Dumnezeu Tatăl, care rostește din ceruri : «Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru care bine am voit», pe Iisus Hristos care Se botează, și pe Sfîntul Duh pogorit din ceruri în chip de porumbel (Matei III, 16—17).

Cunoașterea tainei Sfîntei Treimi de către Sfîntul Ioan este cîntată de Biserică în cuvintele : «Pentru o fire a dumnezeirii în trei fețe cea de o ființă, proorocule ai învățat. Căci prin glasul Tatălui și prin venirea Duhului ai cunoscut pe Cel ce s-a botezat, pre Cuvîntul lui Dumnezeu, cel pururea veșnic» (Peasna 8).

«Cum, nu v-a propovăduit Sfîntul Ioan pe Mîntuitorul el, care s-a împărțășit de această deosebită descoperire și de marea cinste de a fi Botezătorul Domnului ? Ca un adevărat luceafăr ce vestește sosirea dimineții și răsăritul soarelui, și Sfîntul Ioan a vestit pe Soarele dreptății și al păcii în lume». «Luceafăr înțelegător — i se adresează în cîntări Biserica — vestind pe Soarele cel ce a răsărit din Fecioară... și ai propovăduit pe Mielul, Cel ce a ridicat păcatul lumii pentru iubirea de oameni» (Peasna 8).

Credința puternică a Sfîntului Ioan i-a dat acestuia tăria și curajul de a înfrunta pe fariseii și saducheii care nu voiau să vadă în Iisus pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu, pe Mesia cel proorocit. În fața îndărătniciei lor, Sfîntul Ioan le adresează aspra și cruda mustrare : «Pui de năpîrcă,

cine v-a arătat că veți scăpa de mânia ce va să fie ?» (Matei III, 7). Cu aceeași tărie și curaj, călăuzit numai de învățătura dreaptă a Mîntuitorului pe care-L vestește pretutindeni, Sfîntul Ioan Botezătorul va stigmatiza viața de desfriu de la curtea regelui Irod Agripa. Din porunca regelui, Sfîntul Ioan este prins și întemnițat, ca pînă la urmă regele va porunciiuciderea.

Cinstind astăzi pe Sfîntul Ioan Botezătorul, Proorocul și Înaintemergătorul Domnului nostru Iisus Hristos, Biserica ne aduce aminte de marile lui virtuți ce i-au împodobit sufletul și i-au caracterizat viața : pocăința care l-a făcut să se plece înaintea Domnului și să ceară tuturor : «Pocăiți-vă» smerenia care l-a determinat să se recunoască nevrednic chiar de a fi un discipol al lui Iisus Hristos ; umilința sa, care-l face să se socotească prea nevrednic de a boteza pe Domnul ; modestia sa ce l-a îndreptat spre o viață aspră, lipsită de plăceri, spre o ținută cît mai simplă și spre cît mai puțină hrană.

În mănunchiul acestor virtuți, strălucea însă ca o rază de lumină credința lui vie și puternică.

Cu adevărat, Sfîntul Ioan a fost un mare prooroc, așa cum îl cinsteste prin cîntări Biserica : «Prooroc pe tine mai înainte te-a numit Domnul și mai presus decît proorocii și mai mare decît toți cei născuți din femei. Căci pe Cel pe care toți proorocii și Legea L-au propovăduit, pe Hristos cu trupul L-ai văzut, pe Care și botezîndu-L, te-a arătat mai cinstit decît toți» (Svetilna).

El a fost Înaintemergătorul și Botezătorul Domnului, pentru care s-a învrednicit de cea mai mare descoperire a tainei Sfintei Treimi și de cea mai mare cinste de a boteza pe Domnul.

Pentru întreita lui slujire și pentru alesele virtuți ce-i stăpîneau sufletul, pe bună dreptate Mîntuitorul a spus despre Sfîntul Ioan : «Între cei născuți din femei, nici unul nu este mai mare prooroc decît Ioan Botezătorul» (Luca VII, 28).

Viața și personalitatea Sfîntului Ioan Botezătorul ne pun astăzi în față o credință puternică, o credință care nu cunoaște nici o piedică și nici o limită. O credință însoțită de smerenie, evlavie, umilință și pocăință. Cine vrea să-și împodobească sufletul cu aceste podoabe alese, are în Sfîntul Ioan Botezătorul o pildă vie de urmat și un îndemn stăruitor.

Dar Sfîntul Ioan rămîne în această zi de aducere aminte și cinstire, nu numai un exemplu pentru noi, ci și un ajutor al nostru al tuturor, în calea spre izbăvirea de păcate.

Îndemnul lui : «Pocăiți-vă !» se adresează și nouă astăzi, care ne putem îndrepta în rugăciuni spre Botezătorul și Înaintemergătorul Domnului, rugîndu-l să ne ajute în strădaniile noastre pe calea adevărului și a mîntuirii. El, cel care a proorocit pe Hristos, să-L roage pentru noi, spre a ne ierta de păcate, atunci cînd noi împlinim îndemnul lui de a ne pocăi și a ne îndrepta.

În această zi de cinstire a Sfântului Ioan, vom zice și noi împreună cu psaltul : «De sus privind acum, fericite, păzește-ne cu rugăciunile tale pre noi, cei ce urmăm dumnezeieștile tale propovăduiri, prea fericite, și umblăm, înaintemergătorule, întru dumnezeieștile tale învățături» (Peasna 8). Amin !

Pr. Prof. MIRCEA CHIALDA

GÎNDURI PENTRU ANUL NOU

Un an nou — 1964. -

Minunată e rînduiala timpului ! În fiecare dimineață, cu fiecare răsărit de soare se naște o nouă zi. După șapte zile o nouă săptămînă, după treizeci de zile o lună nouă și după trei sute și ceva de zile, un an nou bate la poarta vieții.

Ce grai adînc, ce înțelesuri pentru noi cuprinde această neîncetată primenire, înnoire a timpului. Acest ritm viu și necurmat, această succesiune de momente și vremi, de zile și nopți, săptămîni și luni, anotimpuri și ani, de muncă și odihnă, realizări și sărbătoriri, care ne ține în neconținută stare de conștiință și veghe, care ne pune mereu înaintea hotare și țeluri către care să năzuim și năzuind să creștem, să creștem din «viață în mai multă viață», pînă la plinătate.

Timpul, ca și aproapele nostru, este unul din tovarășii de drum ai vieții. Viața se țese deodată cu el. Stăm la sfat și creștem mîna în mîna și cu semenul nostru, și cu timpul nostru. Și cu unul și cu celălalt ne măsurăm mereu viața. Sufletul nostru crește sau scade, se înalță sau cade, cu fiecare clipă, plină sau goală, vie sau moartă. O dată cu ceasurile și zilele, lunile și anii, noi ne schimbăm și devenim pe rînd copii, tineri, bărbați, bătrîni !

Însă nu ne schimbă numai anii, ci și belșugul lor. Un timp trăit în plinul și în curăția lui, poate depăși vîrstele, poate realiza mai curînd, după spusele Sfinților Părinți, o ființă «cu inimă de copil neprihănit și minte de bărbat desăvîrșit».

Un tînăr african care se întorcea dintr-o călătorie a fost primit de bătrîni tribului cu aceste cuvinte : «tinere, ți se spune acum bătrîn, tu ești mai bătrîn decît noi ; ai umblat mai departe și ai văzut mai multe, ai trecut mările. Povestește-ne ce-ai văzut în drumul tău. Dar ia seama să nu ne înșeli. După ce l-au ascultat, un bătrîn i-a strigat : «tinere, dacă ce spui e adevărat, tu ești bătrîn, tu ai văzut multe, noi nu sîntem decît niște copii. Și șeful tribului a încheiat : îți mulțumim tinere pentru

cele ce ne-ai istorisit. Tu ne-ai făcut mai bătrâni decît eram ; dar tu ești și mai bătrîn, căci tu ai văzut cu ochii ceea ce noi doar am auzit cu urechile» (Cf. Leo Simmons, *The role of the aged in primitive society*). «Bătrînețile nu sînt numai cele de mulți ani» zice și Scriptura.

Dar însăși vîrsta bătrîneții are farmecul și rostul ei. «Tînărul e frumos, bătrînul e mare», zicem noi de obicei. Bătrînul nu e cum se crede, ceva învechit și vrednic doar de lepădat. Bătrînețea e numai o față, un aspect al vîrstelor, o treaptă pe scara vieții, spre vîrfurile ei și ea cuprinde în sine toate celelalte vîrste, toată bogăția lor agonisită de-a lungul vremurilor. Trecutul e în noi atît de viu și plin ca o cămară, ca o vistierie din care se hrănește prezentul cu toată înțelepciunea lui. De aceea pentru mulți bătrînețea e anotimpul roadelor.

Sîntem bătrîni în ochii copiilor noștri. Dar fiecare dintre noi a fost odată pentru alții, la vremea lui, și prunc și tînăr, și nou și frumos. Ba, mai mult, în noi le purtăm pe toate : și copilărie și tinerețe și bărbăție, cu tot farmecul și specificul lor. Și, adunîndu-le pe toate în aceeași conștiință, le privim, le înțelegem, le prețuim și judecăm acum cu alți ochi, cu altă minte.

Și nu numai vîrstele poartă în ele frumusețea înnoirii, ci și viața și făptura toată ; toate se nasc din nou. Așa cum după porunca Ziditorului înnoim mereu viața prin urmașii noștri, și vîrstnici fiind naștem prunci, făpturi noi care abia încep o viață, noi săvîrșim același lucru admirabil și cu întreaga făptură ; prin mîinile omului, din pietre vechi ca lumea, se înalță orașe noi și tinere, căci fiecare început e o tinerețe ; pămînturi uscate și pleșuve, se prefac în grădini și vii ; riuri care curg de veacuri prin desîșuri neumblate și sălbatice, se împodobesc cu salbe de poduri și hidrocentrale.

*

«Stam odată și priveam atent grădina, zice episcopul Ignatie Breanceaninov. Pe neașteptate a căzut perdeaua de pe ochii sufletului meu ; înaintea lor s-au deschis cartea firii. Această carte dată spre citire lui Adam cel dintîi și urmașilor lui, cuprinde în ea cuvintele Duhului, asemenea Sfintei Scripturi. Și ce fel de învățătură am citit în grădină ? Învățătura despre învierea celor adormiți — despre înnoirea tuturor» (*Grădina în timpul iernii*).

Asemenea tilcuri adînci și pline de har citim și noi credincioșii în tainele firii ; tilcuri pe care le putem exprima și mai cuprinzători în cuvintele acestea : creație neîncetată și înnoire.

Și ce bucurie adîncă, plină, simțim cînd același grai, același înțeles ne întîmpină de la un cap la altul și în Sfintele Scripturi.

Cea dintîi carte care deschide Vechiul Testament, e cartea Facerii, a creației ; și apoi același îndemn la creație, rodire, străbate întreg

Vechiul Testament, iar Noul Testament începe cu nașterea lui Adam cel Nou, Domnul nostru Iisus Hristos.

*

Timpul, e un dar al lui Dumnezeu, mărturisim noi credincioșii. «Stăpîne Doamne, Dumnezeul nostru, izvorule al vieții și al nemuririi, făcătorule a toată făptura văzută și nevăzută, care ai pus vremile și anii întru a ta stăpînire și îndreptezi toate cu chivernisirea ta cea cerească și întru tot bună», zice rugăciunea Bisericii la fiecare început de an. De asemenea Scripturile ne spun că, Dumnezeu «a despărțit între lumină și întuneric, între zi și noapte...» (Fac. I, 5). «Cit va dura pămîntul, vară și iarnă, zi și noapte nu vor înceta», repetă iarăși Domnul după potop (Fac. VIII, 22), și iarăși, împreună cu celelalte fapte îl laudă pe El «soarele și luna..., stelele și lumina» (Ps. 148, 3).

Fiecare început aduce cu sine farmecul lui «prima oară» și un neîncetat suiș. «Cel ce urcă, nu se oprește niciodată, mergînd din începuturi în începuturi, prin începuturi care n-au niciodată sfîrșit» (Sfîntul Grigorie de Nissa). Căci însăși veșnicia și creșterea noastră în ea nu pot fi mărginite de nici un hotar ; totul e schimbare «din slavă în slavă» (II Cor. III, 18) după cuvîntul Sfîntului Pavel.

*

Noi nu credem în răul timpului, ci în valoarea lui. Nu credem în acea zicală tristă «treci zi, treci noapte, apropie-te moarte». Pentru noi însăși moartea e lepădare de vechitură și înnoire, «căci știm că chiar dacă se strică cortul nostru cel dinafară, cel dinăuntru se înnoiește din zi în zi», încît «ce este muritor, să fie înghițit de viață» (II Cor. IV, 16 și V, 4). Din timp , ca dintr-o stofă, ne țesem fapte bune veșminte de viață veșnică.

Nu credem în mitul lui Cronos, — acel chip hidos al mitologiei care-și devora pruncii. Nu, Cronos, timpul, nu poate fi un tiran care ne sfîșie zilele, iar noi niște păpuși în mîna lui, în voia soartei. «Fiul omului e Domn și al sabatului» (Matei XII, 8), și al timpului, zice Domnul. «Lucrează cu timp și fără timp» (II Tim. IV, 2), «apucă viața veșnică» (I Tim. VI, 12), poruncește Sfîntul Pavel lui Timotei. Noi stăpînim timpul ; noi îl trăim mai intens sau mai puțin intens, mai bogat sau mai sărac, mai plin sau mai deșert.

*

Cum am spus, timpul nu se măsoară numai cu anii, ci mai ales cu roadele. «Sfîrșindu-se curînd, au plînit ani îndelungați», zice înțeleptul (înț. Sol. IV, 13).

Orice hotar de an vechi și nou, silește pe fiecare să mediteze ; ce roade am adus ? Să privim în urmă clipele, zilele, poate anii pierduți, deșești, fără rod, și să cugetăm : aceste goluri așa vor rămîne pe veci ; ca niște pete negre în viața noastră, și care se adîncesc mereu în conștiință, pe măsura creșterii cu vîrsta și cu înțelepciunea.

Dar, deși goale le putem răscumpăra de aici înainte. Aceasta e una din lecțiile timpului : fiecare ceas și fiecare zi să fie plină de rodul muncii — al creației ; fiecare an nou să fie un plus de lumină în viața noastră, o înnoire, un suieș.

În creație, înnoire și în bucuria roadelor, surprindem noi înșine sensul vieții noastre.

Iar toate acestea nu se pot făuri decît într-o lume a păcii, «în timpuri de pace» pentru care ne rugăm lui Dumnezeu fierbinte, întrucît le dorim din toată inima și în toată lumea.

Pr. CONSTANTIN N. GALERIU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACTIUNI IN SLUJBA PACII

PENTRU PACE IN LUME! — Subliniind că Republica Populară Română, ca și celelalte state socialiste și alte state iubitoare de pace, militează pentru înfăptuirea unor noi pași în această direcție pe arena internațională, Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej a afirmat cu prilejul Anului nou că «În vremea noastră, sistemul mondial socialist joacă un rol hotărîtor în apărarea păcii și în întreaga dezvoltare a societății. Superioritatea crescîndă a forțelor păcii și progresului, constituie trăsătura caracteristică fundamentală a relațiilor internaționale în epoca noastră». Aceste constatări sînt menite să încurajeze și mai mult avîntul nostru creator — așa cum a spus Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej —, «Pentru propășirea scumpei noastre patrii, pentru pace în lume!»

DECLARAȚII PENTRU PACE. — Ziarele apărute în țara noastră în ziua de 2 ianuarie 1964, reproduc părțile cele mai importante din declarațiile pentru pace făcute, cu prilejul Anului nou, de către unele personalități publice cunoscute în întreaga lume. Reținem pentru rubrica noastră declarația făcută de Prof. John Bernal, președintele executiv al Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii, în care se arată că «forțele păcii încep noul an cu un optimism moderat, însă cu o încredere crescîndă în capacitatea lor de a influența desfășurarea evenimentelor în lume și cu o apreciere realistă a piedicilor care continuă să mai rămînă în calea spre dezarmarea generală și totală».

Referindu-se la activitatea partizanilor păcii din anul 1963, Prof. John Bernal consideră că Tratatul de la Moscova cu privire la interzicerea parțială a experiențelor nucleare poate deveni un punct de cotitură. Pentru viitor, Prof. John Bernal cheamă pe partizanii păcii să-și dubleze eforturile în anul 1964, deoarece «acțiunile lor energice vor determina într-o măsură considerabilă ca aceste inițiative foarte promițătoare să constituie adevăratul început al dezarmării».

În încheierea declarației sale, președintele executiv al Prezidiului Consiliului Mondial ai Păcii a precizat că este necesară unitatea forțelor păcii, unitatea acțiunilor partizanilor păcii din toate țările, dezarmarea și eliberarea națională. «Dacă pacea este indivizibilă atunci — a încheiat Prof. John Bernal — și lupta pentru ea nu poate fi decît internațională».

PENTRU O LUME FARA ARME. — Primul număr pe anul 1964 al revistei «Pentru apărarea păcii» se începe cu articolul intitulat semnificativ *Pentru o lume fără arme*, de acad. Geo Bogza, vicepreședinte al Comitetului național pentru apărarea păcii din R. P. Romîna. Arătînd că «Poporul nostru, ca și popoarele întregii lumi, privește cu speranță noul an, 1964, dornic ca succesele în consolidarea păcii și securității mondiale să caracterizeze desfășurarea evenimentelor în anul care am pășit», Acad. Geo Bogza citînd din cuvîntarea D-lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat al R. P. Romîne, rostită cu prilejul Anului nou, — afirmă că «Mișcarea partizanilor păcii privește noul an cu o încredere crescîndă în capacitatea tuturor celor ce se pronunță pentru pace de a influența desfășurarea evenimentelor în lume și cu o apreciere realistă a piedicilor care continuă să mai rămînă în calea spre dezarmarea generală și totală. Oamenii de pe toate continentele sînt convinși de faptul că unitatea forțelor păcii, unitatea acțiunilor partizanilor păcii din toate țările este un factor important în lupta pentru dezarmare și eliberare națională».

Referindu-se la politica de pace a țării noastre, autorul articolului citat declară, printre altele, următoarele: «Avînd la baza politicii sale externe unitatea strînsă cu celelalte țări socialiste, solidaritatea și colaborarea cu toate forțele păcii și progresului, Republica Populară Romîna desfășoară o activitate intensă, perseverentă pentru promovarea principiilor coexistenței pașnice în viața internațională. Această politică se exprimă în inițiativele diplomatice ale țării noastre, în contribuția pe care o aduce la rezolvarea problemelor litigioase și în eforturile pentru continua dezvoltare a legăturilor economice, schimburilor științifice și culturale cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială».

În încheierea articolului său, Acad. Geo Bogza consideră că «Anul 1964 este un an simbolic. În acest an se împlinesc 50 de ani de la începutul primului război mondial, 25 de ani de la începutul celui de-al doilea război mondial, precum și 15 ani de cînd a luat ființă mișcarea mondială a partizanilor păcii». De aceea, așa cum arată și Prof. John Bernal, pe care-l citează Acad. Geo Bogza, «Trebuie ca acest an să devină simbolic în înfăptuirea primilor pași siguri ai omului spre crearea unei lumi fără arme și fără războaie».

ÎN SPRIJINUL PACII. — «Pentru apărarea păcii» revista editată de Comitetul Național pentru apărarea păcii din R.P.R., în primul său număr pe anul 1964 (p. 32), arată că «pe adresa Comitetului Național pentru apărarea păcii din R. P. Romîna au sosit în ultimul timp scri-

sori și telegrame din partea unor slujitori ai cultelor din R. P. Română prin care aceștia informează despre ținerea adunărilor eparhiale, conferințelor sau ședințelor de lucru consacrate analizei activității bisericești desfășurată în cursul anului 1963 și se pronunță în sprijinul politicii de pace a statului nostru, în sprijinul marilor realizări și obiective, economice și sociale, puse în slujba creșterii buneistării a întregului popor».

Precizând că s-au primit asemenea scrisori și telegrame din partea Adunării Naționale Bisericești a Bisericii Ortodoxe Române, a adunărilor eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, a Arhiepiscopiei Iașilor, a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, a Eparhiei Rîmnicului și Argeșului, a Episcopiei Dunării de Jos, a Eparhiei Romanului și Hușilor, a Eparhiei Aradului, a protopopiatelor ortodoxe române din Cluj și din Lipova, precum și din partea altor culte eterodoxe din țara noastră, revista citează următorul fragment, din telegrama semnată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și trimisă de Adunarea Națională Bisericească : «...toți membrii săi, ierarhi, clerici și mireni, sînt propovăduitori convinși ai păcii și colaborării frățești dintre toți oamenii, îndemnînd pe preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Romine să sprijine eforturile poporului nostru în lupta sa sfîntă pentru pace și pentru ca bunăstarea și fericirea să sălășluiască pentru totdeauna pe plaiurile R. P. Romîne» (p. 32).

DORINȚA STĂRUITOARE PENTRU PACE. — În numărul 1 pe ianuarie 1964, revista «Lumea» publică mai multe mesaje ale unor cunoscute personalități artistice. Pentru rubrica noastră reținem mesajul transmis prin revista «Lumea» de poetul italian Salvatore Quasimodo, laureat al premiului Nobel. Arătînd că «Evenimentele dramatice din ultimele luni ale anului ne-au dezvăluit iarăși existența unor forțe subterane care uneltesc împotriva păcii și drepturilor omului», marele poet italian i se pare «că a devenit insuficientă simpla bunăvoință pentru a sfărîma arhitecturile violenței, care duc la crimă și neagă egalizarea absolută a tuturor raselor ce își duc existența într-un mod aproape civilizată pe acest pămînt». De aceea Salvatore Quasimodo mărturisește cu convingere următoarele : «Dar dorința noastră rămîne stăruitor aceea a păcii și a colaborării deschise între popoare. Dincolo de orice ideologie politică, putem nădăjdui ca anul 1964 să ne aducă în dar și Luna, dar mai ales să ne ofere o conștiință a Pămîntului».

O NOUĂ ORGANIZAȚIE INTERNAȚIONALĂ PENTRU PACE. — Ziarele din 15 ianuarie 1964 ne anunță că la Stockholm, capitala Suediei, a avut loc prima conferință de constituire a «Confederației internaționale pentru dezarmare și pace». Președintele noii organizații este Kenneth Lee (Anglia), iar vicepreședinți au fost aleși Siddharaj Dhadda (India), Alfred Hassler (S.U.A.), Heinz Kloppenburg (R.F.G.), și Claude Bourdet (Franța). De menționat că Heinz Kloppenburg este cunoscut cititorilor noștri prin activitatea ce o desfășoară în cadrul Conferinței Creștine pentru Pace, în calitate de membru în Comitetul executiv.

MARATON AL PACII. — După cum anunță ziarele din 15 ianuarie 1964, în Grecia va fi organizat anul acesta un al doilea marș al păcii pe traseul Atena-Maraton. Inițiatorul acestui marș este Comitetul de conducere al Ligii grecești de tineret «Bertrand Russel».

Cele mai însemnate personalități ale vieții publice din lumea întreagă sînt invitate «să contribuie la succesul acestui maraton al păcii».

ANUL 1964, UN AN AL PACII. — După cum ne relatează ziarele din 17 ianuarie 1964, reprezentanții organizațiilor sindicale din Finlanda s-au întrunit la Oulu într-o adunare consacrată luptei pentru pace. Cu acest prilej s-a adoptat o rezoluție în care este subliniată «chemarea de a face din anul 1964 un an al păcii». Totodată se arată «însemnătatea Tratatului de la Moscova cu privire la interzicerea parțială a experiențelor cu arma nucleară, pentru întărirea coexistenței pașnice».

Rezoluția mai subliniază «marea însemnătate a propunerii președintelui Urho Kekkonen cu privire la crearea unei zone denuclearizate în nordul Europei și cheamă la unirea păturilor largi ale populației țării în sprijinul acestei propuneri».

RĂSPUNS ÎN FAVOAREA PACII. — După cum relatează presa noastră centrală din 20 ianuarie 1964, la întrebarea «ce trebuie făcut pentru a menține pacea și a evita un război nuclear», Dr. Linus Pauling, laureat al Premiului Nobel pentru Pace, a răspuns în săptămînalul «Canadian Weekly», printre altele, următoarele: «Într-o nouă perioadă a istoriei mondiale, în care războiul să fie interzis, iar problemele să fie rezolvate în conformitate cu dreptul internațional spre folosul tuturor popoarelor. Primul pas important în această direcție l-a constituit Tratatul din anul 1963 cu privire la interzicerea experiențelor cu arma nucleară în cele trei medii. Apoi a urmat rezoluția O.N.U. cu privire la interzicerea plasării pe orbită în jurul pămîntului a armei nucleare. Trebuie făcuți pașii următori. A și fost încheiat un acord în care se prevede că Antarctica va rămîne o zonă denuclearizată. Este necesar să fie create alte zone similare».

ÎN SLUJBA PACII. — Cu prilejul împlinirii a 90 de ani, Hewlett Johnson fost decan al Canterbury, a fost sărbătorit, după cum ne informează ziarele din 26 ianuarie 1964, de opinia publică progresistă din Anglia și din lumea întreagă. Eminentul luptător pentru pace, a primit un mesaj adresat de Prof. John Bernal, președinte executiv al Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii, în care se afirmă următoarele: «Lupta dumneavoastră pentru pace, dusă în tot cursul vieții, înțelepciunea cu care abordați problemele acestei lumi în schimbare rapidă, constituie o sursă de însuflețire pentru toți partizanii păcii».

APEL PENTRU PACE. — Consiliul păcii din Norvegia a adresat — așa cum ne informează presa noastră din 29 ianuarie 1964 — un apel tuturor sindicatelor și organizațiilor care luptă pentru pace din Norvegia. În acest apel se spune printre altele că «în prezent există în lume

posibilități pentru a se pune capăt războiului rece și cursei înarmărilor». Referindu-se la Conferința de la Stockholm, din 14 și 15 martie, cu tema: «Nordul zonă denuclearizată», apelul Consiliului păcii din Norvegia consideră că «toți oamenii de bună credință care consideră Tratatul de la Moscova cu privire la interzicerea parțială a experiențelor atomice drept un prim pas spre pace trainică, trebuie să contribuie la crearea unei atmosfere internaționale, mai favorabile, premisă a unor noi măsuri în domeniul dezarmării».

În încheiere, apelul exprimă convingerea că «țările nordice pot aduce o contribuție prețioasă la cauza păcii, sprijinind propunerea lui Kekkonen, privind transformarea nordului Europei într-o zonă denuclearizată».

LUPTA PENTRU DESTINDERE ȘI DEZARMARE. — Presa noastră centrală din 3 februarie 1964 ne informează că la Londra a avut loc Conferința Comitetului englez pentru apărarea păcii. Printre participanții la această conferință s-au numărat reprezentanții diferitelor organizații ale partizanilor păcii, a sindicatelor și organizațiilor obștești. Scopul lucrărilor conferinței a fost «stabilirea unui program de acțiuni comune ale partizanilor păcii din Anglia pentru etapa următoare».

Luând cuvîntul la această conferință, Colin Sweat, secretarul general al Comitetului englez pentru apărarea păcii, a afirmat că «ultimele evenimente pe plan internațional și mai ales semnarea Tratatului de la Moscova cu privire la interzicerea experiențelor nucleare în cele trei medii au creat un climat mult mai favorabil pentru încheierea unui acord în domeniul dezarmării». În acest sens, vorbitorul a cerut guvernului englez să întreprindă acțiuni concrete în direcția încetării cursei înarmărilor».

Ziarele arată că toți cei ce au luat cuvîntul au subliniat «necesitatea întăririi continue a acțiunilor de masă ale partizanilor păcii în lupta pentru destinderea încordării internaționale, pentru dezarmare, împotriva unui război».

Conferința a adoptat o declarație în care sînt formulate «o serie de propuneri menite să ducă la destinderea încordării internaționale» și o rezoluție în legătură cu situația din Republica Sud Africană. Totodată partizanii păcii din Anglia, s-au pronunțat «împotriva aducerii de trupe ale țărilor N.A.T.O. în Cipru și au cerut soluționarea problemei cipriote prin intermediul Organizației Națiunilor Unite».

Cu prilejul acestei conferințe s-au ales și noile organe conducătoare ale Comitetului englez pentru apărarea păcii.

PASTORUL NIEMÖLLER ÎN SLUJBA PĂCII. — Ziarele centrale din 7 februarie 1964 ne informează că Pastorul Niemöller, șeful Bisericii Evanghelice din Hessen Nassau — a cărui activitate în cadrul Conferinței Creștine pentru Pace este bine cunoscută cititorilor revistei noastre — luînd cuvîntul la adunarea de la Dortmund (R. F. Germană) a organizației vest-germane «Uniunea germană a păcii», a declarat că se pro-

nunță pentru încheierea unui pact de neagresiune între R. F. Germană și R. D. Germană.

De asemenea el a apreciat Tratatul de la Moscova «ca un prim pas pe calea spre evitarea conflictelor militare și rezolvarea problemelor litigioase pe calea tratativilor în spiritul coexistenței».

INDEMN LA LUPTA PENTRU PACE. — În legătură cu situația creată în insula Cipru, Consiliul Mondial al Păcii a dat publicității o declarație intitulată : «Nici o intervenție a N.A.T.O. în Cipru». Ziarele din 7 februarie 1964 apărute în țara noastră, arată că declarația aprobă poziția guvernului cipriot «de neadmitere a trupelor N.A.T.O. pe insulă».

Sprijinind poziția guvernului și poporului cipriot, declarația Consiliului Mondial al Păcii afirmă că «Amestecul N.A.T.O. în treburile interne ale unui stat suveran constituie o încălcare a Chartei O.N.U. și crează un pericol serios pentru pace». În consecință, «Consiliul Mondial al Păcii cere Consiliului de Securitate să ia măsuri în conformitate cu Charta O.N.U., care să garanteze independența deplină și integritatea teritorială a Ciprului.

Consiliul Mondial al Păcii îi îndeamnă pe luptătorii pentru pace să întreprindă neîntârziat acțiuni în sprijinul acestei cereri.

O.N.U. PREMIATA PENTRU PACE, FRATERNITATE ȘI UMANITATE PE ANUL 1963. — Presa noastră din 22 februarie 1964 ne aduce la cunoștință că premiul Balzan pentru pace, fraternitate și umanitate pe anul 1963 a fost acordat Organizației Națiunilor Unite. Președintele Fundației Balzan și directorul Fundației Ulisse Mazzolini au vizitat pe secretarul general al O.N.U., U Thant, informându-l despre această premiere. Arătând motivele care au determinat acordarea acestui premiu, cei doi delegați au afirmat că s-a luat în considerare «sprijinul de care se bucură O.N.U. din partea șefilor de state și guverne, în eforturile sale pentru pace și securitate internațională».

Secretarul general al O.N.U. a mulțumit pentru acordarea acestui premiu și a subliniat «că sumele de bani care constituie premiul Balzan vor fi folosite pentru ducerea la îndeplinire a unora dintre proiectele prevăzute de Adunarea Generală».

Ziarele amintesc că premiul Balzan «a fost instituit de moștenitorii fostului director al ziarului italian din Milano «Corriere della Sera», Eugenio Balzan, care a încetat din viață în urmă cu 11 ani».

REDACȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

COMUNICATUL SESIUNII DE LA BUDAPESTA A COMITETULUI EXECUTIV
AL CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

La începutul anului 1964 a avut loc la Budapesta sesiunea Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace. Cu acest prilej s-a redactat următorul comunicat :

«La invitarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Ungaria, s-a întrunit la 5 ianuarie în Budapesta Comitetul Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace, în prima sa sesiune din anul 1964, sub președinția președintelui Conferinței, Prof. Dr. Hromadka. Sesiunii Comitetului Executiv i-a premers, între 2—4 ianuarie, o ședință a Comisiei de pregătire a celei de-a doua Adunări mondiale creștine pentru pace, la care au luat parte, sub președinția Episcopului Bartha, reprezentanți ai diferitelor confesiuni din multe țări : din Bulgaria, din Republica Federală Germană, din Republica Democrată Germană, Elveția, Franța, Marea Britanie, Olanda, Iugoslavia, Polonia, România, Cehoslovacia, Uniunea Sovietică, Ungaria.

Comisia pregătitoare s-a ocupat amănunțit cu problemele adâncirii bazei teologice a acțiunii noastre pentru pace și cu cercetarea Bibliei în vederea Adunării Generale în perspectivă, precum și cu continuarea activității după cea de-a doua Adunare mondială creștină pentru pace.

Comisia pregătitoare a dezbătut cele mai importante probleme internaționale cu care se va ocupa a doua Adunare mondială creștină pentru pace. S-a subliniat, cu această ocazie, că dezarmarea și coexistența sînt de o însemnătate fundamentală pentru pacea mondială și sînt strîns legate între ele.

Comisia pregătitoare s-a ocupat și cu pregătirea organizatorică și financiară a celei de-a doua Adunări mondiale creștine pentru pace.

Comitetul Executiv a examinat rezultatele prezentate de Comisia pregătitoare și le-a aprobat.

Membrii Comitetului Executiv au continuat discuția lor asupra bazelor teologice ale Conferinței. S-a scos în relief că speranța eshatologică a creștinului trebuie să rodească într-o servire închinată semenului și umanității. Acestui scop, după părerea membrilor Comitetului Executiv trebuie să servească o discuție amănunțită a temei principale a celei de-a doua Adunări mondiale creștine pentru pace: «Legământul meu este viața și pacea» (Maleahi II, 5).

Examinându-se trăsăturile caracteristice ale situației politice mondiale, Comitetul Executiv a constatat cu satisfacție că sînt de semnalat o serie de fenomene promițătoare. Din ele face parte rezoluția celei de-a 18-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U.-ului, prin care sînt invitate toate statele să adere la Tratatul de la Moscova, să acționeze în spiritul lui, să țină seama de punctele lui speciale, să continue tratativele cu scopul de a se ajunge să se interzică și experiențele nucleare sub pământ. Din ele mai face parte, de asemenea, rezoluția care cheamă toate statele să nu lanseze în cosmos vehicule purtătoare de arme nucleare sau alte mijloace de distrugere în masă; apoi rezoluția care recomandă Comitetului celor 18 să discute neîntîrziat problema convocării unei Conferințe internaționale pentru semnarea unei convenții cu privire la interzicerea armelor nucleare.

DIALOG PENTRU PACE

PRELUDIU LA ADUNAREA MONDIALA CREȘTINA PENTRU PACE

Sub acest titlu, Prof. Dr. D. Schmauch, vicepreședintele Conferinței Creștine pentru Pace, scrie în ziarul *Neue Zeit* din 5 ianuarie 1964, un articol din care rezumăm și spicuim următoarele:

A doua Adunare mondială creștină pentru pace ar putea să fie cel mai mare eveniment ecumenic al anului 1964. Ea va întruni toate părțile globului. Dar pe lângă numărul mare de participanți, mai sînt o serie de factori care vor face ca această Adunare să fie un eveniment cu adevărat ecumenic.

Adunarea aceasta nu intenționează să fie o simplă repetiție a celei din 1961. Istoria a mers mai departe, Conferința Creștină pentru Pace a crescut și a doua Adunare mondială va reflecta aceasta. Lucrările Comitetului Executiv, ale Comitetului Consultativ ce se întrunește o dată pe an, ca și ale Comisiilor internaționale de studii, au schițat drumul de la prima la a doua Adunare mondială. Se va ține, cu siguranță, seama de rezultatele muncii lor. Dar se va ține seama și de necesitatea unei adînciri în continuare a principiilor teologice de temelie, ca, de exemplu, a raportului între pace și dreptate, sau între pace și libertate. Se vor lua în considerare apoi toate problemele arzătoare mondiale și soluțiile stabilite pentru rezolvarea problemei germane în Comisiile Conferinței formate din germanii din Est și Vest.

A doua Adunare mondială a Conferinței Creștine pentru Pace va lega mai strîns întreolaltă pe cei ce s-au angajat să lupte pentru scopu-

rile ei. După ce punțile de la unii la alții s-au întins, lucrul de căpetenie ce rămîne de făcut acum e acțiunea comună. Locul unei discuții neobligatorii va trebui să-l ia un dialog ale cărui rezultate să oblige». Intenția aceasta se arată chiar în versetul biblic ales ca idee conducătoare pentru Adunarea mondială : «Legământul meu este viața și pacea» (Maleahi II, 15).

«Această caracteristică a obligativității se manifestă încă de pe acum în organizarea pregătirilor pentru Adunarea mondială. Comitetele regionale ale diferitelor țări, ca cele din Elveția, Italia, Franța, Olanda, și-au luat răspunderi importante... Ele fac invitații și aprobă cererile pentru participare. Și tendința generală e ca participarea la prima Adunare mondială să nu fie considerată ca un drept pentru participarea la cea de-a doua. Criteriul hotărîtor e angajarea pe care a dovedit-o cineva, de atunci încoace și munca prestată».

Dar nu toți care au lucrat activ în unitățile regionale vor putea participa. Căci numărul lor întrece de multe ori numărul de participanți aprobat pentru un Comitet regional. În afară de aceasta necesitatea de a face posibilă participarea unor noi delegații, de exemplu, din Asia de Răsărit, va impune o reducere a numărului de participanți din unele Comitete regionale. Dar ceea ce este important nu e faptul că cineva va fi sau nu în zilele acelea la Praga, ci munca pe care o prestează în cadrul Conferinței Creștine pentru Pace. Ceea ce ridică valoarea unui membru al Conferinței este angajarea serioasă în munca ei.

Dar obligativitatea servirii vieții și păcii o impune Dumnezeu nu numai viitorilor participanți la Adunarea mondială de la Praga și nici numai membrilor actuali ai Comitetelor Conferinței Creștine pentru Pace, ci tuturor creștinilor, comunităților și Bisericilor creștine. De aceea toți creștinii și toate comunitățile trebuie să se roage pentru reușita Adunării. Acesta va fi un semn al conștiinței obligativității lor, al faptului că toți se simt ca o comunitate a celor ce s-au unit în legământul de a apăra viața și pacea.

NOUA ORIENTARE ECLEZIOLGICA IN PROTESTANTISM

Sub influența Mișcării Ecumenice ecleziologia protestantă se depărtează tot mai categoric de vechea ei formă care despărțea comunitatea văzută de Biserica nevăzută și se apropie de ecleziologia genuin creștină, păstrată în Ortodoxie. Acest proces se constată la mulți teologi protestanți. Semnalăm aci acest fenomen la teologul Ernst Sommerlath, profesor emerit de teologie sistematică la Facultatea de teologie luterană din Lipsca și membru marcant al Mișcării Ecumenice. Cu ocazia împlinirii de către Ernst Sommerlath a 75 ani de viață, docentul Dr. E. H. Amberg scrie în ziarul «Neue Zeit», din 28 ianuarie 1964 : «În învățătura despre Biserică, Sommerlath se ridică hotărît împotriva unei duble noțiuni a Bisericii, care trage o linie despărțitoare între Biserica credinței și Biserica empirică și prin aceasta pune la îndoială prezența lui Dumnezeu în Biserica empirică».

D. S,

SUB RAZELE PĂCII

Izvor de liniște și bucurie,
Răgaz de muncă bine roditoare,
Coboară-te, o, Pace, din tărie
Și vino-n lumea noastră muritoare !

Te așteptăm cu suflete curate
Și-n inimi îți gătim sălășluire ;
Vrem pace întru neamurile toate
Și între oameni bună învoire.

Înlătură-i ostașului povara
Slujirii fiorosului zeu Marte
Și fă-l în toată lumea, -n toată țara,
Doar grija muncii rodnice s-o poarte.

Să lumineze soarele Iubirii
Și ochii toți, ca florile cu rouă,
Să scinteieze-n flacăra-nfrățirii
Făuritorilor de viață nouă.

Sub flamurile tale-nmirezmate
Să cînte munca-n școli și în uzine,
Să crească holdele cît mai bogate,
Ogrăzile de rod să fie pline.

Ascultă-ne, o, Pace, rugămintea
Și vino de ne vezi la noi în țară.
Cum ne-am unit și brațele și mintea
Să facem o Grădină Populară !

Și fă-ți la noi sălaș pentru vecie,
Să te slăvească mamele și pruncii ;
Bătrîni și tineri să slujească ție,
În Patria frăției și a muncii.

MARIN I. PREDESCU

ARTICOLE ȘI STUDII

N. MILESCU TRADUCĂTOR NECUNOSCUT A OPT CĂRȚI CUNOSCUTE *

I. SEMNĂTARIILE PREFEȚELOR N-AU FOST ELI ȘI AUTORII

Vrem să vorbim despre următoarele cărți din a doua jumătate a secolului al XVII-lea în Muntenia și despre traducătorul lor : 1. *Liturhia de la 1680*¹ cu două prefețe : una din partea mitropolitului Teodosie către Șerban Cantacuzino, alta către cititor, din partea corectorului Inochentie și a tipografului Chiriac ; 2. *Evanghelia de la 1682*², cu o prefață din partea lui Șerban Cantacuzino și cu o notiță³ ; 3. *Apostolul de la 1683*⁴, cu o prefață din partea lui Șerban Cantacuzino și cu o notiță⁵ ; 4. *Sfântul Ioan Gură de Aur, Mărgăritarele de la 1691*⁶, date ca traduse de Șerban și Radu Greceanu, cu o prefață către Constantin Brîncoveanu, semnată de aceiași, cu a doua către cititor, cu o notiță din trei părți, dintre care a doua semnată de episcopul Mitrofan ; 5. *Pravoslavnica Mărturisire de la 1691*⁷, dată ca tradusă de Radu Greceanu, cu a doua prefață către cititor, semnată de același ; 6. *Evanghelia greco-română de la 1693*⁸, cu o prefață adresată «tuturor celor ce s-au întîmplat a ceti», a doua către cititor ; 7. *Mineil de la 1698*⁹, cu o prefață din partea mitropolitului Teodosie către Constantin Brîncoveanu, cu

* Se atrage atenția că în Irimiteri s-a indicat și numărul rîndurilor, nu numai al paginilor. Transcrierea alfabetului vechi în cel nou latinesc s-a făcut ținîndu-se seama de pronunțare, nu de grafie. Astfel : este, lege, fețe, nu «iaste», «leage», «fețe» etc.

1. In Biblioteca Acad. R.P.R., secția cărți vechi, sub nr. 71, descrisă de *Bibliografia romînească veche*, vol. I, p. 231.

2. Acad. R.P.R., sub nr. 74, descrisă de *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 247.

3. Pe fila 174.

4. Acad. R.P.R., sub nr. 76, descrisă de *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 260.

5. f. 190 verso.

6. Acad. R.P.R., sub nr. 91, descris de *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 315.

7. Acad. R.P.R., sub nr. 92, descrisă de *Bibliogr. rom. veche*, p. 321.

8. Acad. R.P.R., sub nr. 95, descrisă de *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 328.

9. Acad. R.P.R., sub nr. 111, descrisă de *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 366.

două notițe : una din partea episcopului Mitrofan¹⁰, alta din partea lui Radu Greceanu¹¹ (e descris numai primul volum din cele douăsprezece). Adăugăm — fiindcă nu toți cercetătorii sînt de acord că ar fi a lui Milescu, — și S. *Biblia de la 1688*¹², cu o prefață din partea lui Șerban Cantacuzino, cu a doua către același, semnată de Dositei, patriarhul Ierusalimului, cu două notițe : una din partea fraților Șerban și Radu Greceanu¹³, alta din partea episcopului Mitrofan¹⁴.

În total, opt opere în 19 volume, ținînd seama că cea de sub nr. 7 se compune din 12 volume¹⁵.

Încercarea de față cuprinde o parte negativă și două pozitive. Partea negativă urmărește să probeze că toți cîți au semnat prefețele cărților de mai sus nu sînt ei și autorii. Prima parte pozitivă susține că cele opt cărți au fost traduse de unul și același autor, iar partea a doua pozitivă că acel autor a fost Milescu.

Să cercetăm fiecare caz în parte.

1. LITURGHIEI DE LA 1680 i se mai zice și *Liturghia lui Teodosie*, după numele celui care a semnat prima prefață (către Șerban Cantacuzino). Nu acesta poate fi însă traducătorul, din următoarele motive : mitropolitul Teodosie fusese simplu preot (în Veștem — Transilvania, lângă Sibiu), dar deștept, cu inițiativă, activ, drept-credincios. Nu știa însă grecește, cel puțin așa rezultă din cîte cunoaștem pînă astăzi din viața lui, iar prefața *Liturghiei de la 1680* conține numeroși termeni grecești, ca : catadiadohim¹⁶, evlavitiche¹⁷, ipochimenon¹⁸, pronico¹⁹, arhimegalon areton²⁰, asilon²¹, catafighion²². Mitropolitul nu putea zice «omului» — «microcosmos», explicînd expresia prin «lumea mică», dîndu-i și corespondentul elen μικροκόσμος²³.

Ne întîmpină în prefață două pasaje demne de cel mai talentat cronicar. Unul deplînge decăderea neamului românesc din strălucire, altul secătuirea pămîntului. În primul apar rînduri ca acestea : «Jalnic

10. f. 132.

11. *Ibidem*.

12. Acad. R.P.R., sub nr. II, 86, descrisă de *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 283.

13. P. 932.

14. Pe ultima foaie, nenumărată.

15. Ar intra aici și *Orînduiala slujei Sfinților Constantin și Elena din 1696*, dacă n-ar fi în limba slavonească («dîpărită slavonește», se zice în titlu) (*Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 341).

16. În original, cu litere vechi și explicat de *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 232, nota 2, prin «unul după altul».

17. Acad. R.P.R., și explicat de *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 232, nota 3, prin «cu umilință».

18. *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 234, nota 2, prin «supus, persoană».

19. Explicat în *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 235, nota 1, prin «mai înainte cunoștință».

20. *Ibidem*, p. 235, r. 4, prin «adevăr și blîndeță» (de fapt «virtuți foarte mari»).

21. *Ibidem*, p. 235, nota 2, prin «scăpare».

22. *Ibidem*, p. 235, nota 4, tot prin «scăpare».

23. *Ibidem*, p. 232, nota 1.

și plînguros lucru este într-atîta micșorare și călcare rodului²⁴ nostru cestui rumînesc, carele odată și el numărat între puternicele neamuri și între tarii oameni se număra, însă acum atîta de supus și de ocărît este», sau, din punct de vedere cultural : «nice învățătură, nici știință, nici arme, nici legi, nici nice un obicei întru tot rodul²⁵ ce să poame-nește astăzi rumîn nu este», sau trebuie să se împrumute de la alții cu carte și învățătură : «ca nește nemernici și orbi, într-un obor învîrtîndu-se și înfășurîndu-se, de la streini și de la varvari, doară și de la vrăjmașii rodului²⁶ nostru cer și să împrumutează și de carte și de limbi și învățătură».

Al doilea pasaj care se depărtează de preocupările bisericesti ale mitropolitului Teodosie deplînge sărăcirea pămîntului : «supus, trist, sărac și ticălos pămîntului și rodului²⁷ nostru, carele mai călcat și mai mult decît toate pămînturile că este vedem... și pentr-atîția ani, oștile, răpirile și hlăpiile²⁸ lor, răsipindu-l²⁹ și sărăcindu-l, ce s-ar alegee ?»

Din prefață respiră spirit mirean, și anume dezideratul ca Liturgia și alte slujbe ale Bisericii să se facă în romînește. Ca devotat cleric, mitropolitul ținea la limba sfîntă, cea slavonească. Și apoi, ce caută o anecdotă despre Artaxerxe, regele perșilor, în prefața unei Liturghii, dacă o față bisericească i-ar fi fost autorul ?

Cuvintele «epistola dedicatoria»³⁰, întîlnite deasupra paginilor din prima prefață³¹, ne duc spre o atmosferă latinească, nu grecească. Nu se știe despre mitropolitul Teodosie că ar fi cunoscut limba latină.

Nici a doua prefață a *Liturghiei din 1680* nu aparține celor care au semnat-o și care-și zic «corectorul»³² Inochentie și «tipograful» Chiriac, și iată motivele :

Susnumiții nu știau atîta teologie încît să discute pe o pagină întregă ce înseamnă «liturgos» și «liturghie», nici nu puteau cunoaște cartea lui Dionisie despre *Inceputul Sfințirii cerești* pe care o citează³³. Apoi, erau prea mici în grad ca să-și fi îngăduit să învinuiască de llene pe preoți și pe diaconi, după cum citim în prefață : «spre folosul preoților și diaconilor, carii, de-și vor birui lenea lor»³⁴. Și încă : cei doi măr-turisii autori ai prefeței către cititori releva că la noi, Liturgia nu urmează tipicul grecesc, dar nu zic : «la noi», nici : «în Țara Romî-nească», unde a apărut cartea, ci : «întru neamul nostru rumînesc și

24. Neamului.

25. Neamul.

26. Neamul.

27. Neamul.

28. Hojiile, jafurile.

29. Imprăștiindu-l.

30. Scrisoare de omagiu.

31. Vezi *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 231.

32. Termenul acesta, ca și «epistola dedicatoria» de mai înainte, ne îndrumă spre o atmosferă latinească, nu grecească, spre care ne-am fi așteptat din partea mitropolitului Teodosie.

33. Vezi *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 236, r. 18.

34. *Ibidem*, ultimul rînd.

moldovenesc», ceea ce ne îndreaptă spre un cronicar și încă spre unul preocupat de înrudirea dintre cele două mici popoare.

Ne putem deci opri, pe baza celor de mai sus, la constatarea că nici mitropolitul Teodosie, nici corectorul Inochentie, nici tipograful Chiriac n-au scris ei prefețele pe care le-au semnat la începutul *Liturghiei de la 1680*.

2. EVANGHELIA DE LA 1682. Aici, chestiunea e mai simplă. Prefața, scrisă în numele domnului (Șerban Cantacuzino), nu e semnată, dar din titlul cărții, reiese rolul jucat de mitropolitul Teodosie în apariția traducerii : a fost «ispravnic» al ei : «acum întâi s-au tipărit... ispravnic fiind chir Teodosie». «Ispravnic» însemna în Muntenia, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, supraveghetor special, delegat de domnul țării la construirea sau repararea unei construcții domnești sau de interes obștesc : biserică, mănăstire, casă, drumuri, tipărirea unei cărți, etc.. În cronică sa : *Începătura istoriei lui C. Brîncoveanu*, Radu Greceanu spune că, pentru zidirea din nou a cetății Cladova, Brîncoveanu a trimis, după cererea turcilor, «oameni și ispravnici», adică muncitori și supraveghetori — aceștia ca reprezentanți ai domnului³⁵.

3. APOSTOLUL DE LA 1683. Din prefața, scrisă în numele domnului (Șerban Cantacuzino), reies trei constatări care ne depărtează de o față bisericească : prima, că Noul Testament corespunde în lumea mireană științei dreptului, istoriei și filozofiei : «Aceste trei părți ale Noului Testament, care să închipuiesc legilor, istoriilor și filozofiei»³⁶ ; a doua, că Faptele Apostolilor ar fi un fel de istorie : «acestea, faptele apostolilor, care să închipuiesc istoriilor»³⁷ — idee care putea veni, ca și prima, numai de la un teolog și cronicar în același timp ; a treia : se expune în mod comparativ cuprinsul Vechiului și Noului Testament, ceea ce presupune un teolog consumat³⁸.

4. SFINTUL IOAN GURĂ DE AUR — MARGARITARELE DE LA 1691. Se recomandă de mult istoricilor în genere (decî și istoricilor literari ori ai artelor etc.) să se strămute cu gîndul în epocile pe care le povestesc. Recomandarea s-a făcut la noi întîi de A. I. Odobescu. Nu e însă ușor de realizat. Oricît ne-am sili, nu putem înțelege multe din manifestările trecutului. Cum să crezi de pildă că frații Greceanu n-au tradus ei parte din predicile Sfîntului Ioan Gură de Aur, cînd afirmă ritos : «iară acum întîi... s-au scris de pre limba grecească pre limba romînească» (în titlul cărții, semnînd apoi prefețele). Dar dacă te poți muta sufletește și cultural în vremurile acelea, atunci îți se va părea natural ca faptul să se fi întimplat. Ideea de proprietate literară nu se născuse încă la noi.

Autorul prefeței *Mărgăritarelor* pare prea învățat ca să fie unul din frații Greceanu (ori amîndoi). Ni se vorbește și ni se citează din filozoful

35. *Cronicarii munteni*, vol. II, București, Edit. pt. Lit., 1961, p. 71, 73.

36. Vezi *Bibliogr. rom. veche*, p. 261, r. 21.

37. *Ibidem*, r. 12.

38. *Ibidem*, p. 260, r. 21—38.

Ieracliu, din Agapitos diaconul către Justinian, ni se citează Dionisie din Siracuza, Iulian Paravat, Gheorghe Chedrinos, istoricul Ioan Zonara. Din prefața lui Radu Greceanu la cronică lui C. Brîncoveanu (*Incepătura istoriei lui C. Brîncoveanu*), reiese că era și el om învățat, judecîndu-l după numele de istorici și de filozofi pe care-i amintește, dar nu în măsura care rezultă din prefața *Mărgăritarelor*.

Se mai constată o nepotrivire între aceleași prefețe în ceea ce privește pesimismul cu care se vorbește despre neamul romînesc în prefața *Mărgăritarelor* și lipsa de pesimism din prefața cronicei lui Brîncoveanu: «Ticăloasa³⁹ patria noastră», se zice o dată⁴⁰; «mai vîrtos rodului⁴¹ nostru rumînesc, văzîndu-l atîta scăzut și lipsit de multe, și mai ales de învățătură (care decît toate alte trebuințe în firea omenească, acela capul⁴² este», se zice altă dată⁴³.

Caz de înapoierea romînilor din punct de vedere cultural nu s-a făcut în secolul al XVII-lea în mod obișnuit, ca să fi intrat și frații Greceanu în atmosfera aceasta. Cazul este excepțional și se datorește desigur (cum vom vedea în partea a treia a lucrării) unei personalități excepționale.

Se întîlnește preferință pentru împăratul — Sfîntul Vasile și pentru fiul său Leon, ceea ce nu se cunoaște ca o caracteristică a fraților Greceanu: «Împăratul Vasilie, învățînd pre fiiu său Leon, cel mare împărat, în capetele învățaturii»⁴⁴, aceasta în cel dintîi⁴⁵ scrie și zice: «Cîștig și foarte iscusit folositoriu de viață, nu numai împăraților ce⁴⁶ și celorlalți tuturor este învățatura, căci cel ce cîștigă aceia, și trupește și sufletește foarte să folosește»⁴⁷. Și iarăși mai jos, zice: «Că precum soarele pe pămînt, nefiind de față, toate întunecate și deosebite sînt, așa și învățatura den suflet lipsindu, toate amestecate și netocmite⁴⁸ să află. Direptu aceia dacă apuci învățatura (zice) bunei fapte și vei dobîndi viață iubită de Dumnezeu, căci numai fapta bună den toate alte cîștiguri este nemoartă»⁴⁹. (Se va vedea în partea a treia a lucrării explicația acestei preferințe din prefața *Mărgăritarelor*).

5. PRAVOSLAVNICA MARTURISIRE DE LA 1601. Din cele două prefețe scurte, ambele semnate de Radu Greceanu, nu rezultă că n-ar fi el și traducătorul, dar după cum se va vedea în partea a doua a articolului, rezultă din asemănarea ideilor de aici cu cele din celelalte traduceri. Relevăm deocamdată numai accentuatul spirit mirean al prefeței întîia, unde

39. Nefericita.

40. Vezi *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 318, r. 9.

41. Neamului.

42. Principalul.

43. Vezi *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 318, r. 9.

44. Capitolele despre învățătură.

45. Capitol.

46. Ci.

47. *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 318, r. 29.

48. Neîntocmite.

49. Nemuritoare.

se recomandă cititorului : «Cetește doară (*Pravoslavnică mărturisire*) și iară o cetește, ca să înțelegi ; și de mai multe ori o vei citi, mai bine vei ști»⁵⁰. Recomandarea aceasta nu putea veni de la Radu Greceanu, deși mirean fiind, fiindcă el era prea afiliat sufletește Bisericii, care cerea credincioșilor să vie la ea, ca să asculte cuvântul Domnului, iar nu ca să citească acasă. Sub acest îndemn de a citi acasă, se ascunde un umanist. Biserica cerea credincioșilor să vie la ea și să asculte, cînar dacă n-ar fi înțeles. Nu-o spune aceasta oratorul creștin Origen : «Și de nu puteți să înțelegeți cele scrise, numai din cetaniia multă să face sfințirea»⁵¹. Tot spirit mirean trădează și recomandarea ca să citim evanghelia și acasă, nu numai s-o ascultăm la biserică. «Nu numai să ascultați Sfînta evanghelie, ce⁵² și în casele voastre cu cetaniia ei adesea să vă îndeleticiți»⁵³.

6. EVANGHELIA GRECO-ROMINA DE LA 1693. Prefețele trădează pe un mirean (prima e semnată de Radu Greceanu), deoarece consideră tiparul ca «sfînt», ceea ce n-o putea spune la noi un om al Bisericii. Biserica, pînă nu de mult înainte de această epocă, considerase tiparul ca «lucrul diavolului». Faptul, s-ar părea, e în concordanță cu frații Greceanu ca autori, dat fiind că erau mireni și învățați. În cazul de față însă trebuie deosebit între mirean și mirean. Nu orice mirean putea spune despre tipar că e «sfînt», ci numai unul în curent cu mișcarea generală de idei a timpului, un umanist de pildă. Numai umaniștii s-au entuziasmat pe vremea aceea de tipar, fiindcă le ajuta la răspîndirea noilor idei adverse «obscurantismului», cum denumeau ei mișcarea intelectuală medievală. Și nu toți. La noi, Miron Costin a fost umanist și totuși, nu putem admite că era partizan al «sfințeniei» tiparului și nici n-a fost. A lăuda «scrisoarea» (adică scrisul), dar nu tiparul. N-a spus la noi, pe vremea aceea, așa ceva la noi nimeni, decît prefața *Evangheliei greco-romine din 1693*. De aceea, ea nu poate aparține fraților Greceanu.

Se citează și aici Împăratul-Sfînt Vasile, ca și în prefața *Mărgăritarelor*, atribuită tot fraților Greceanu, dar în partea a treia a lucrării, se va vedea că preferința e împrumutată.

Se utilizează numeroase personalități religioase : Apostolul Veniamin, Origen, Solomon, Isidor Pilosiotul, Simion de Solun, Sfîntul Atanasie, împăratul Marcian, Sfîntul Ioan Zlataust. Se citează două sinoduri ținute în Calcedonia.

S-ar părea că sîntem în plină atmosferă ortodoxă. Apar însă și sfinții catolici Ieronim, Ambrosie și Augustin. Tragem de aici concluzia că, pe de o parte autorul prefețelor este un teolog consumat, iar pe de alta că nu privea cu adversitate catolicismul. Sîntem departe de frații Greceanu. Tot atît de departe sîntem și cu scoaterea în evidență a faptului că Bi-

50. *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, 333, r. 2.

51. În prefața *Evangheliei greco-romine de la 1693*, v. *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 333, r. 40.

52. Ci.

53. *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 324, r. 15.

blia trebuie tradusă și tipărită în toate limbile, ceea ce se făcea sub influența umaniștilor (dacă rămânem în lumea scriitorilor) : «Luat-au învățătură vrednicile neamuri ale creștinilor precum au fost ⁵⁴ evanghelia în limba a tuturor neamurilor să o scrie și să o tipărească» ⁵⁵

Întâlnim și un caz de simbol al cifrelor, de pildă cifra 4 ar simboliza cele patru Evanghelii. Se vorbește despre o fîntînă din care pornesc patru riuri ca să ude raiul ; acele patru riuri sînt cele patru Evanghelii. Procedeul ne duce spre un scriitor care a publicat o carte despre simbolul cifrelor (se va vedea din partea a treia a lucrării).

7. MINEIUL DE LA 1699 (mai corect CELE 12 MINEE ⁵⁶). Din titlu nu rezultă numele traducătorului, nici din prefață (a mitropolitului Teodosie), dar dintr-o înștiințare (fila 132) ⁵⁷ rezultă că e Radu Greceanu : «Pre lingă alți ostenitori ⁵⁸ ce s-au aflat, fost-am și eu Radul logofătul Greceanul, nu mai puțin decît alalți ostenitori... de am tălmăcit viețile și istoriile tuturor sfinților și tuturor praznicilor ⁵⁹ și mari și mici, după sinaxarul grecesc și mai vîrtos îndireptînd după mineiele besericii cele elinești».

De ce nici în titlu, nici în prefața mitropolitului Teodosie nu se dă numele traducătorului și de ce abia după 132 de file, într-o înștiințare, Radu Greceanu se dă el ca traducător ?

Semnatarul prefeței, mitropolitul Teodosie, vorbește de traducerea cărților (cele 12 mineie) ca de ceva realizat de alții, el bucurîndu-se de faptă. După ce laudă pe Brîncoveanu că s-a adresat la tălmăcitori, care au reușit să traducă pe înțelesul tuturor, și că le-a tipărit și că nimeni înaintea lui n-a încercat așa ceva, continuă : «De care eu, mai înainte de toți... m-am bucurat și lucru am lăudat» ⁶⁰. El clar că el n-a participat la traducere.

8. BIBLIA DE LA 1688. Întrucît nu s-a stabilit un punct de vedere comun privitor la cine a tradus Biblia de la 1688 (Milescu ori frații Greceanu), o trecem în rîndul celor opt cărți în chestiune.

Cazul patriarhului Dositei ca semnatar al celei de a doua prefețe a *Bibliei de la 1688* dă serios de gîndit, fiindcă pe el nu-l interesa publicarea Bibliei în romînește. Pentru el, noi eram «greci» (în înțeles de «ortodox») și constituiam o masă mare cu toți ortodocșii. Eram fiii lui în sens duhovnicesc. Și, deodată, iată-l bucurîndu-se de apariția în limba romînească a Bibliei !

El apăra oficial punctul de vedere religios că Biblia trebuie scrisă într-o limbă sfîntă (ebraica, greaca, slavona, latina), iar nu în orice altă limbă. Și, totuși, revine mereu în prefață cu laude că Șerban Can-

54. Precum au fost = ca.

55. *Biblogr. rom. veche*, vol. I, p. 333, r. 12.

56. *Carte de tipicul bisericesc pe 12 luni*.

57. *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 368, r. 40.

58. Lucrători, colaboratori.

59. Sărbătorile bisericești.

60. *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 367, r. 19.

tacuzino a pus să se facă traducerea în limba poporului. Ba încă merge pînă acolo, încît socotește că a da Biblia în altă limbă, înseamnă a fi ținut «lumina pînă acum supt acoperămînt», iar a o fi tipărit în limba romînească înseamnă a o fi pus «în sfeșnic». Exclus ca Dositei să fi scris așa ceva despre limba elenă. Aceasta-i idee de mirean, nu de cleric ⁶¹. La fel nu putea el scoate în evidență o vorbă a Apostolului Filip ⁶² la adresa cuiva care citea cărți sfinte în limbi străine: «Oare cunoști cele ce citești»? Cum ar fi rămas cu toate cărțile citite (ori socotite a fi citite) în limba elenă ori grecească de atîtea populații care nu vorbeau această limbă? Toți fiii duhovnicești ai lui Dositei se aflau în cazul acesta (afară de greci); i-ar fi întrebat patriarhul dacă înțeleg ce citesc?

Laudele aduse lui Șerban Cantacuzino că a pus să se traducă în romînește Biblia sint de felul acesta: a) «iară acum sfînta scriptură, prin nevoînța mării tale să citește și cunoscută se face și la mari și la mici» ⁶³; b) «o ai tălmăcit spre limba cea de moșie a locului» ⁶⁴; c) «Cu atît mai vîrtos ești măriia ta vrednic de cinste, tălmăcind și dînd nu oarecare părți ⁶⁵, ce toată scriptura». Cuvintele se referă la episcopul Ulfila, citat în prefață ⁶⁶, care tradusese în limba gotică numai părți din Biblie. Aceasta ne face să ne întrebăm de ce dintre atîți traducători parțiali ai Bibliei, Dositei a ales pe Ulfila? Ii era mai cunoscut? Firesc e să nu-l fi cunoscut, dată fiind slaba legătură culturală dintre răsăritul ortodox și Suedia. Și, într-adevăr, vom vedea în capitolul final că unul din presupușii traducători ai *Bibliei de la 1688* fusese în Suedia.

Apar în prefață numeroase citații de autori și cărți care nu e firesc să fi interesat pe Dositei. De pildă, că regele Ptolomeu al Egiptului a scris o astronomie ⁶⁷, ori că geograful Strabo ⁶⁸ s-a ocupat de romîni «vrednicia și mărirea rumînilor scriind».

Dositei n-ar fi putut scrie că Șerban Cantacuzino a pus lumina (Biblia) în sfeșnic «ca să lumineze celor den casă a bisericii noroade: rumînilor ⁶⁹, moldovenilor și ugrovlahilor» ⁷⁰, cînd, pînă la 1688, ideea

61. Nu ne ocupăm aici de cărțile grecești, dar prefața lui Dositei la *Întîmpinarea* lui Meletie Sirigul — (întîmpinarea la principiile catolice și la *Chestiunile* lui Kiril Lucaris (grecește) și Dositei, patriarhul Ierusalimului, *Manual în contra rătăcirii calvine* (grecește), în Biblioteca Acad. R.P.R., secția cărți vechi, sub nr. 90, descrisă în *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 299) — seamănă mult de tot cu prefețele celorlalte cărți (romînești) de care ne ocupăm: 1. bogăție de informații istorice privitoare la Cantacuzinești; 2. citarea operei *Cîntarea Cîntărilor*, ca și în prefața a doua a Bibliei de la 1688 (v. *Bibl. rom. veche*, vol. I, p. 287, r. 26 și p. 288, r. 18).

Dositei a scris o *Istorie a patriarhilor Ierusalimului*.

62. Vezi *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 289, r. 32.

63. *Ibidem*, r. 37.

64. Părintească, strămoșească; *Ibidem*, p. 290, r. 24.

65. Vezi *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 290, r. 9.

66. *Ibidem*, r. 7.

67. *Ibidem*, r. 23.

68. *Ibidem*, r. 14.

69. Muntenilor.

70. Transilvănenilor.

apare numai în *Istoria Țării Românești*⁷¹ (a lui N. Milescu, — după unii, a stolnicului C. Cantacuzino — după alții) și în *De neamul moldovenilor* a lui Miron Costin⁷².

Prefața mai vorbește și despre cetatea Chilieii că a făcut odată parte din Țara Românească⁷³. Intra faptul acesta în preocupările lui Dositei? De asemenea despre Dan Vodă, Vlad Vodă⁷⁴.

Cunoaștem altă prefață (aceea adevărată a lui Dositei), la cartea *Mărturisirea credinței, din 1699* (grecește). Nici una din ideile de aici nu se regăsesc în prefața a doua a *Bibliei de la 1688*⁷⁵.

Prefața întâia a Bibliei nu e semnată. În ea găsim același spirit mirean în ce privește traducerea cărților sfinte, ca și în prefețele precedente. Cităm de pildă: «Vedem pînă în zioa de astăzi că n-au rămas nici un neam, nici o limbă (măcaru și varvară și carii la cele de apoi hotară ale lumii depărtați) ca să nu citească întru a lor limbă dumnezeiasca scriptură»⁷⁶.

Putem deci conchide că prefața a doua a *Bibliei de la 1688* nu se datorește patriarhului Dositei, că în ea stăpînește un spirit mirean, ca și în prefața întâia (nesemnată).

În general, putem pe drept afirma că nici una din persoanele semnate sub prefețele celor opt cărți nu sînt ele și autori ai prefețelor.

II. PREFEȚELE SE DATORESC UNUIA ȘI ACELUIAȘI AUTOR

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea s-au tipărit la noi aproximativ 60 cărți⁷⁷, înăuntru cărora cele opt formează o unitate aparte, din următoarele puncte de vedere:

1. Laudele aduse domnului țării (Șerban Cantacuzino,) și, după moartea sa, lui C. Brîncoveanu) seamănă. În *Liturghia de la 1680*, în cele 8 versuri închinat domnului, se spune că, după tată, se trage din neam împărătesc, iar după mamă din neam domnesc⁷⁸. În prima prefață se scoate în relief că domnul e pămîntean⁷⁹. În *Evangelhia de la 1682*, apare o dedicație tot de 8 versuri⁸⁰ și asemănătoare cu cea precedentă prin conținut și prin lauda originii împărătești și domnești a

71. «Rumîinii din Ardeal, moldovenii și ceștii din țara asta (Muntenia, nota n.) tot un neam, tot o limbă fiind (*O cronică pe scurt* de N. Milescu, București, 1895, p. 46, — nota n.). Cartea s-a scris sau înainte de 1685 (V. A. Urechiiă), sau între 1668—1680 (Aron Densușianu), sau înainte de 1683 (I. G. Sbiera), sau înainte de 1699 (N. Iorgu).

72. Cartea s-a scris în 1673—1674.

73. Vezi *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 288, r. 41.

74. *Ibidem*.

75. *Ibidem*, vol. I, p. 385.

76. *Ibidem*, vol. I, p. 286, r. 25.

77. *Ibidem*, vol. I, p. 175—409.

78. *Ibidem*, p. 231.

79. Răspunzîndu-se adversarilor care exploatau originea grecească după tată a domnului.

80. *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 247.

voievodului. În *Apostolul de la 1683*, același lucru⁸¹. În *Mărgăritarele lui Ioan Gură de Aur din 1691*, de asemenea⁸². În *Pravoslavnică mărturisire de la 1691*, tot așa⁸³. În *Evanghelia greco-română din 1693*, într-o dedicație în proză⁸⁴, se laudă originea basarabească a voievodului (acum C. Brîncoveanu). În *Mineiul din 1698*, o dedicație de 10 versuri⁸⁵, în care se laudă domnitorul și marca țării (corbul). În *Biblia de la 1688*, o dedicație de 10 versuri, către stema lui Șerban Cantacuzino : gripso-ru (vulturul), corbul, spada și buzduganul, apoi, în prefața a doua⁸⁶, pe o pagină întreagă se face genealogia Cantacuzinilor din Constantinopol, strămoșii după tată ai voievodului, și se trece la Basarabești, strămoșii după mamă, și despre care se vorbește pe scurt. Se laudă după aceea calitățile personale și faptele care ilustrează pe voievod (2 pagini)⁸⁷.

În celelalte vreo 50 cărți tipărite între 1650—1700, situația se prezintă altfel. Numai câteva au prefețe. Dedicaii către domn nu se întâlnesc, decît prefețe închinat lui, dar fără a se vorbi de persoana lui. Astfel : *Molitvenicul* lui Dosoftei din 1681 începe cu o mică prefață închinată domnitorului⁸⁸, fără a se vorbi de el. *Viețile sfinților* ale lui Dosoftei, din 1682—1684 la fel, doar la urmă (deși prefața e lungă) se urează sănătate voievodului și familiei sale⁸⁹. *Sicriul de aur de la 1683* se deschide cu o predoslovie către voievod (prințul Ardealului, fiindcă acolo s-a tipărit cartea), în care i se aduc mulțumiri că a sprijinit Biserica⁹⁰. *Cărare pe scurt de la 1685*, cu urări la urma prefeței pentru voievod (tot prințul Ardealului)⁹¹. *Ceaslovățul de la 1687*, cu o mică prefață, în care la urmă se spune că s-a tipărit «cu voia și porunca» voievodului (tot prințul Ardealului)⁹². *Psaltirea din 1694*, cu o prefață, potrivită ca întindere, unde, la urmă, se spune că voievodul a poruncit autorului prefeței (Antim Ivireanul) să tipărească Psaltirea pe cheltuiala domnului⁹³.

Adăugăm și faptul că restul cărților pînă la aproximativ 50, nu conțin dedicații către domn, ci, unele,⁹⁴ dedicații către stema țării (de ex. : *Psaltirea* lui Dosoftei de la 1673 etc.), altele dedicații către mitropoliți (de ex. : *Mistirio de la 1651*⁹⁵, *Îndreptarea legii de la 1652*⁹⁶,

81. *Ibidem*, p. 260.

82. *Ibidem*, p. 316.

83. *Ibidem*, p. 322.

84. *Ibidem*, p. 331.

85. *Ibidem*, p. 366.

86. *Ibidem*, p. 288.

87. *Ibidem*, p. 289—290.

88. *Ibidem*, p. 237.

89. *Ibidem*, p. 244.

90. *Ibidem*, p. 270.

91. *Ibidem*, p. 276.

92. *Ibidem*, p. 279.

93. *Ibidem*, p. 337.

94. *Ibidem*, p. 214.

95. *Ibidem*, p. 178.

96. *Ibidem*, p. 200.

*Tirnosania de la 1652*⁹⁷, *Cheia înțeleșului de la 1678*⁹⁸ etc.), iar altele fără dedicații (de ex. : *Psaltirea de la 1651*⁹⁹, *Acatistul lui Dosoftei de la 1673*¹⁰⁰, *Liturghia lui Dosoftei de la 1679*¹⁰¹ etc.).

E clar că, din punct de vedere al laudelor aduse domnitorilor, cele opt cărți constituie un grup aparte față de toate cărțile (aproximativ 60) din secolul al XVII-lea și că deci se datoresc aceluiași autor.

2. Când e vorba de numit traducătorul sau traducătorii, unele din aceste opt cărți întrebuintează formula de «dascăli», sau «mulți dascăli», sau «dascăli învățați», sau «dascăli știuți», mai ales pe acestea din urmă». Astfel, în prefața *Apostolului de la 1683*, găsim : «Poruncit-am știuților¹⁰² și învățaților, carii s-au întimplat, dascăli de au tilcuit»¹⁰³. În prefața întâia a *Bibliei de la 1688* : «Despre o parte puind dascăli știuți foarte den limba elinească, pe prea înțeleptul cel dentru dascăli ales și arhiereu Ghermanonisis» (singurul caz când se citează și un nume) și după petrecerea lui, pre alții care s-au întimplat»¹⁰⁴ și «Tipăritu-s-au... cu nevoința și îndreptarea celor ce s-au întimplat dascali»¹⁰⁵. În *Mărgăritarele lui Ioan Gură de Aur din 1691*, în titlu, se spune : «de mulți dascali tilmăcite».

Astfel de asemănări nu sînt întimplătoare, ci pornesc de la unul și același autor.

3. În două dintre cele opt cărți, se recurge la simbolul cifrelor, și anume la cifra 4. Astfel, în *Evanghelia de la 1682*, citim că, după cum sînt 4 Evanghelii, tot așa în ele se cuprind 4 locuri, și anume : înfricoșări, porunci, credință și făgăduință¹⁰⁶. În *Apostolul de la 1682*, înțîlnim mai multe cazuri : a) lumea se compune din 4 stihii¹⁰⁷ : foc, aer, apă și pămînt ; tot așa și sufletul omului : minte, chibzuială, cuvînt și fantezie¹⁰⁸ ; b) Testamentul Vechi se compune din 4 părți ; tot așa și Testamentul Nou¹⁰⁹.

Asemănarea n-o socotim întimplătoare ; ea se explică prin unul și același autor. Se cunoaște un român care a scris în rusește, pe vremea aceea, o carte despre *Simbolul cifrelor*¹¹⁰ (va fi vorba despre aceasta și mai departe).

4. Greșelilor de tipar li se zice : «luncături» sau «luncări» în patru din aceste opt cărți și se cere iertare pentru ele aproape cu aceleași

97. *Ibidem*, p. 205.

98. *Ibidem*, p. 221.

99. *Ibidem*, p. 184.

100. *Ibidem*, p. 215.

101. *Ibidem*, p. 222.

102. Cu înțeles de «savant», «învățat»

103. *Bibliogr. rom. veche*, p. 261.

104. *Ibidem*, p. 286.

105. *Ibidem*, p. 291.

106. *Ibidem*, p. 248.

107. Elemente, părți constitutive.

108. *Biblogr. rom. veche*, p. 260, r. 17.

109. *Ibidem*, p. 21.

110. V. și «Glasul Bisericii», an. XXI (1962), nr. 1—2, ian.—febr., p. 76.

cuvinte. Astfel, în *Evanghelia de la 1682*, în *Apostolul de la 1683* și în *Mineiul de la 1698*, după cum reiese din următoarele citate : a) «De vei afla niscare lunecături în lucrul acesta al nostru, să nu blestemi» — se zice în *Evanghelia de la 1682*¹¹¹ ; b) «De vei afla niscare lunecături... să nu blestemi» — se zice în *Apostolul de la 1683*¹¹² ; c) «Multe lunecături vom fi făcut... iară sfințiile voastre aceste lunecări nu le defăimați...» — se zice în *Mineiul de la 1698*¹¹³ ; d) «De vei nemeri ceva greșale... ființa omenească este prea lesne lunecătoare»¹¹⁴.

În cărțile care nu țin de acest grup, găsim : «greșituri», ca în *Molitvănicul de-nțeleș din 1681* ; sau : «greșuri», ca în *Molitvănicul din 1689*¹¹⁵ ; sau «greșeli», ca în *Tomul dragostei de la 1698*¹¹⁶. În cele mai multe cazuri, ideea se exprimă printr-o construcție gramaticală cu verb în loc de substantiv. De pildă : a) în *Molitvănicul de-nțeleș din 1681*, se zice : «Binecuvințați și iertați pe noi păcătoșii, cari am explicat, scris și am lucrat»¹¹⁷ ; b) în *Viețile Sfinților de la 1682*, ale lui Dosoftei : «iară cu ce am fi greșit s-avem iertare»¹¹⁸ etc.

5. Asemănarea dintre bucuria călătorului pe apă, când ajunge la țarm, și a tipografului, când ajunge la sfârșitul cărții, apare în două din cele opt cărți, aproape cu aceleași cuvinte. Astfel : «precum doresc să sosească la vadul cel cu adăpostire [cei] carii sînt bătuti de valuri întru luciul mării, așa am dorit și eu să sosesc la svrșitul svintei cărții aceștia» — se zice în *Evanghelia de la 1682*¹¹⁹ ; «Precum doresc să sosească la vadul cel cu adăpostire [cei] carii sînt bătuti de valuri întru luciul mării, așa am dorit și eu să sosesc la sfârșitul cărții aceștia» — se zice în *Biblia de la 1688*¹²⁰.

6. Și în prefața *Liturghiei de la 1680* și într-a *Mărgăritarelor de la 1691*, se exprimă pesimism față de starea țării, aproape cu aceleași cuvinte. În prima citim : «Plînguros lucru este într-atîta micșorare și călcare rodului¹²¹ nostru cestui rumînesc... iar acum atîta de supus și de ocărit este, cit nice învățatură... nu este»¹²² ; iar în cea de a doua : «Ticăloasa patria noastră, mai virtosu rodului¹²³ nostru rumînescu, vîzîndu-l atîta scăzut și lipsit de multe, și mai ales de învățatură (care decît toate alte trebuințe în firea omenească, acela capul este)»¹²⁴.

7. În trei din cele opt cărți, găsim plîngerea că limbii romînești îi lipsesc multe cuvinte pentru o bună traducere din grecește ; într-una

111. *Bibilogr. rom. veche*, p. 250, r. 40.

112. *Ibidem*, p. 261, r. 42.

113. *Ibidem*, p. 368, r. 4.

114. *Ibidem*, p. 334, r. 39.

115. *Ibidem*, p. 239, r. 37.

116. *Ibidem*, p. 296, r. 12.

117. *Ibidem*, p. 239, r. 28.

118. *Ibidem*, p. 245, r. 29.

119. *Ibidem*, p. 251, r. 5.

120. *Ibidem*, p. 291, r. 23.

121. Neamului.

122. *Bibliogr. rom. veche*, p. 234, r. 6.

123. Neamului.

124. Principalul.

se vorbește de «scurtimea» limbii ; într-a doua, de «strîmtarea» limbii ; într-a treia de «îngustarea» ei ; în *Liturghia de la 1680*, întîlnim : «pentru scurta limba noastră ce este» în *Biblia de la 1688*, se spune : «Și măcar că la unele cuvinte să fie fost cu nevoe tălmăcitorilor pentru strîmtarea limbii rumînești»¹²⁵, iar în *Mineiul de la 1698*, aceeași idee : «sînt cuvinte elinești... carele... pentru îngustarea limbii rumînești nu pot veni la tălmăcit»¹²⁶.

8. În trei din cele opt cărți, se vede o preferință pentru împăratul-Sfînt Vasile. În *Liturghia de la 1680*, întîlnim : «Pentru carele marele Vasile zicea : doamne, de este cu putință, fă-mă în tot ceasul a fi cu tine»¹²⁷. Aceeași preferință se constată în prefața *Mărgăritarelor de la 1691*, după cum s-a arătat în partea întîia a studiului. La fel, în prefața *Evangheliei greco-romîne de la 1693*¹²⁸.

9. În două cărți, se arată : într-una că muntenii și moldovenii sînt de aceeași origine, iar într-alta, se lasă a se înțelege că și transilvănenii. În *Liturghia de la 1680*, întîlnim afirmarea următoare : «Între rumîni ce zicem¹²⁹ cuprindem și pe moldoveni, că tot dintr-o fîntînă cură»¹³⁰, iar în *Biblia de la 1688* : «ca (Biblia) să lumineze... rumînilor, moldovenilor și ugro-vlahilor»¹³¹.

Pe temeiul atîtor considerente, putem conchide că autorul prefețelor și traducătorul celor opt cărți sînt una și aceeași persoană. Să încercăm a o identifica.

III. AUTOR : N. MILESCU

Această una și aceeași persoană trebuie să fi fost un teolog mirean, date fiind numeroasele citații din scriitori religioși și din cărțile sfînte, precum și spiritul mirean al prefețelor. Trebuie să fi fost un cronicar, date fiind numeroasele evenimente, fapte și personalități istorice la care face aluzie. Trebuie să fi cunoscut bine limba elenă. Trebuie să fi fost patriot. Adăugăm că trebuie să fi fost și în relații bune cu Șerban Cantacuzino și cu Constantin Brîncoveanu, pe care-i laudă atîta în prefețele amintite.

Să ne gîndim ce scriitori din a doua jumătate a secolului al XVII-lea la noi posedau, în total sau în parte, aceste însușiri. Ne apar îndată cronicarii Radu Popescu și Radu Greceanu, personalitatea politică a stolnicului C. Cantacuzino și N. Milescu.

Procedăm prin eliminare : Radu Popescu nu putea fi, deoarece se declarase, în cronica sa, hotărît contra Cantacuzineștilor și contra lui

125. *Bibliogr. rom. veche*, p. 286, r. 14.

126. *Ibidem*, p. 308, r. 31.

127. *Ibidem*, p. 232, r. 31.

128. *Ibidem*, p. 332, r. 16.

129. Despre care vorbim.

130. *Bibliogr. rom. veche*, p. 234, nota 1.

131. Transilvănenilor ; v. *Bibliogr. rom. veche*, p. 289, r. 44.

Brîncoveanu. Pe Cantacuzinești îi socotește vicleni față de domnitor ¹³², răi ¹³³, îi acuză că trăiau mai bine decît Brîncoveanu ¹³⁴, că l-au pîrit la Constantinopol ¹³⁵. Cînd Brîncoveanu a fost mazilit, n-a putut fugi din țară, fiindcă mai mare peste oșteni erau Cantacuzineștii ¹³⁶.

Iată cum povestește Radu Popescu începutul domniei lui Șerban Cantacuzino : «Mare și întunecat nor și plin de fulgere și de trăznete au căzut pe Țara Romînească cu Șerban Vodă carele, ca cu nește trăznete, cu răutatea lui, au spart și dezrădăcinat nenumărate case de boieri și de slujitori și de săraci și pe mulți au omorît cu multe feliuri de cazne... pentru păcatele oamenilor au luat Ș. V. dîmnia Ț. R.» ¹³⁷.

Îl consideră pe domn mai viclean decît pe ceilalți frați ¹³⁸. A intrigat la Constantinopol contra lui Grigore Gh. Ghica, ca să-i ia locul ¹³⁹. Boierii i s-au închinat, dar nu știau ce au să pată ¹⁴⁰. A ucis pe Hrizea vistierul ¹⁴¹, a spînzurat pe Radul vistierul ¹⁴².

Lui C. Cantacuzino stolnicul îi zice : «hoțul cel bătrîn» ¹⁴³. Acesta ar fi mărturisit el însuși că a otrăvit pe frații săi Șerban (domnitorul) și Iordache ¹⁴⁴. A vîndut pe C. Brîncoveanu, ale cărui taine le știa ca un părinte, fiindu-i unchi. A cunoscut corespondența lui cu nemții și muscalii și a trimis-o la Constantinopol ¹⁴⁵.

Pe Brîncoveanu îl învinuiește că a urcat haraciul de la 280 la 520 pungi ¹⁴⁶ : «cu aceasta au dobîndit domnia și binele casei lui, iar pe săraca țară o au îngreuiat» ¹⁴⁷ ; faptul «au rămas ca un blestem, de blestema săracii de acest greu și vor să blesteme în veci» ¹⁴⁸. Rușii l-au cunoscut de viclean, fiindcă i-a chemat să vie contra turcilor și apoi i-a părăsit ¹⁴⁹. Ar fi fost părtaș la otrăvirea lui Șerban Cantacuzino ¹⁵⁰. A omorît pe Cristea postelnicul ¹⁵¹. Cronicarul vorbește ca de un fapt divers despre tragica moarte a lui Brîncoveanu și a familiei sale ¹⁵².

132. Istoria domnilor Țării Romînești în *Cronici muntene*, Ed. pentru Literatură, București, 1961, vol. I, p. 481.

133. *Ibidem*.

134. *Ibidem*, p. 482.

135. *Ibidem*.

136. *Ibidem*, p. 483.

137. *Ibidem*, p. 446.

138. *Istoria domnilor...* p. 389.

139. *Ibidem*, p. 393.

140. *Ibidem*, p. 445.

141. *Ibidem*, p. 481.

142. *Ibidem*, p. 451.

143. *Ibidem*, p. 486.

144. *Ibidem*, p. 490.

145. *Ibidem*, p. 486.

146. *Ibidem*, p.478.

147. *Ibidem*.

148. *Ibidem*.

149. *Ibidem*, p. 481.

150. *Ibidem*, p. 478.

151. *Ibidem*, p. 470.

152. *Ibidem*, p. 478.

Cu asemenea idei, evident că Radu Popescu n-ar fi putut deveni colaborator al lui Brîncoveanu, cum reiese din cronica lui¹⁵³. Mai îndeplinește și condiția de a fi cunoscut limba elenă, dar nu în măsura lui Milescu. Avea și cultură teologică, dar iarăși nu în măsura lui Milescu. Era cronicar. Ii lipsea însă spiritul mirean atît de accentuat în prefețele despre care am vorbit.

C. Cantacuzino stolnicul a colaborat, într-o oarecare măsură, la revizuirea textelor. Și în prefața *Pravoslavniciei Mărturisiri de la 1691*, și într-a *Mărgăritarelor de la 1691*, presupușii traducători relevă că la pasajele mai grele i-a ajutat C. Cantacuzino¹⁵⁴. A fost o personalitate politică, un protector al literelor, dar nu scriitor. (Volumul său, intitulat *Opere*¹⁵⁵, nu cuprinde nimic de felul acesta, afară de *Istoria Țării Românești*, a cărei paternitate nu e sigură). Cunoștea limba elenă, de aceea recurgeau la el traducătorii din această limbă pentru consultații, dar din punctul acesta de vedere s-a găsit alături de fratele său Iordache. Cînd fratele lor, Șerban Cantacuzino, tipărește *Evanghelia de la 1682*, lui Iordache, nu stolnicului, îi dă însărcinarea să revizuiască textul¹⁵⁶.

Rămîne ca singur candidat Milescu. Să vedem dacă și el îndeplinește condițiile. Vom relua problemele, al căror aspect negativ l-am văzut în partea întîia a articolului și le vom completa cu aspectul lor pozitiv. Acolo am încercat să arătăm de ce prefețele nu aparțin semnatarilor; acum vom încerca să arătăm cui aparțin. Premisele fiind completate, concluziile vor avea mai multă tărie.

Am spus că prefața *Liturghiei de la 1680*, plină de cuvinte grecești, nu poate aparține mitropolitului Teodosie, fiindcă nu se știe că ar fi cunoscut limba elenă. În schimb, Milescu nu numai că citea, dar traducea din această limbă, traducea din latinește în elinește și invers, ba și scria elinește. A scris elinește *Enchiridion sive Stella orientalis occidentali splendens*¹⁵⁷ (4—5 p.) și *Despre păgînul Mahomed și despre papa*. A tradus din latină în elină cartea Πέτρον Γυλλίου περί της τοπογραφίας κονσταντινουπόλεος a lui Petru Gyllius (Pierre Gilles, *Despre topografia Constantinoplei*). La p. 332 în notă citim (dăm numai traducerea): «Această precuvîntare a lui Gillius a fost tradusă din limba latină în cea greacă de mine Nicolae (Spătarul) în vestita Moscova...»¹⁵⁸.

153. *Incepătura domniei lui C. Brîncoveanu* (v. *Cronicarii munteni*, vol. II, București, Ed. pentru Lit.).

154. *Bibliogr. rom. veche*, p. 230, r. 21, și p. 323, r. 26.

155. N. Iorga și publicat în 1901.

156. «Poruncit-am fratelui nostru Iordache Cantacuzino, vel stolnic, de o au îndreptat și o au așăzat precum umblă cea elinească, și întru toate asemenea, după orînduiala besericii răsăritului, alcătuiindu-se și svintele cuvinte spre mai aleasă înțelegere a limbii rumînești»; v. *Bibliogr. rom. veche*, p. 250, r. 18.

157. Manual sau Steaua orientului strălucind în apus.

158. C. Litzica, *Catalogul manuscrisurilor grecești*, București, 1909, p. 5, nr. 3; v. și «Glasul Bisericii», an. XXI (1962), nr. 1—2, ian.—febr., p. 78.

Cînd a ajuns în Suedia, la ministrul lui Ludovic XIV, Arnauld Pomponne, a vorbit cu acesta latinește și i-a declarat că elinește știe mai bine ¹⁵⁹.

Am constatat în prefața *Liturghiei din 1680* pasaje vrednice de cel mai talentat cronicar, care nu puteau proveni de la mitropolitul Teodosie. Acum ni le explicăm, fiindcă aparțin lui Miculescu, istoricului care a tradus în rusește *Hrismologhion* sau *Cartea celor patru monarhi*, care a scris *Vasiliologhion*, biografii de monarhi ruși și străini, apoi *Despre cele șapte minuni ale lumii*, apoi *Genealogia monarhilor ruși*, apoi *Alegerea ca monarh a lui Mihail Feodorovici* ¹⁶⁰. Tot așa ne explicăm prezența unei anecdote istorice despre Artaxerxe în prefața *Liturghiei* ¹⁶¹.

Spiritual mirean din prefața *Liturghiei de la 1680*, ca și din celelalte prefețe, ni-l explicăm mai bine dacă prefața aparține lui Milescu și nu mitropolitului Teodosie.

Cuvintele latinești : «corector» și «epistola dedicatoria» ¹⁶² se potrivesc cu Milescu latinist.

O pagină întreagă din a doua prefață a *Liturghiei de la 1680* ¹⁶³ tratează despre înțelesul cuvintelor : «liturgos» și «liturghie» și e semnată de corectorul Inochentie și de tipograful Chiriac. Nu e mai potrivit aici numele teologului Milescu, care a scris în rusește : *Aritmologhion* ((simbolul cifrelor), *Povestire despre sibile*, *Carte despre cele nouă muze*, *Povestire despre zidirea bisericii Sf. Sofia din Constantinopol* ? ¹⁶⁴.

Am constatat în prefața *Apostolului de la 1683* un teolog cu spirit mirean și un cronicar, tocmai cum a fost Milescu.

Din prefața *Mărgăritarelor din 1691*, reiese ca autor tot un teolog și un cronicar. Mai reiese un interes deosebit pentru împăratul-Sfînt Vasile și fiul său Leon, ceea ce se întîlnește și în prefața traducerii rusești a lui N. Milescu, *Hrismologhion* :

Prefața Mărgăritarelor

Hrismologhion

Împăratul Vasile, învățînd pre fiu-său Leon, cel mare împărat, în capetele învățăturii ¹⁶⁵, acesta în cel dintîi ¹⁶⁶, scrie și zice : Cîștig foarte iscusit folositoriu în viață nu numai împăraților, ce ¹⁶⁷ și celorlalți tuturor este învățătura, căci

De aceea prea frumoasă și adevărat de aur e acea povățuire pe care împăratul Vasile Machedonul o dete fiului și moștenitorului său Leon, scriind aceste cuvinte : Nu te sfii a citi istorii vechi, căci din ele afla-vei, fără osteneală, cîte alții adu-

159. «Am rămas mirat cînd am dat peste un om alît de cunoscător de limbi și cu o cunoștință generală despre toate. Vorbește bine latinește, dar el pretinde că, deoarece principala sa învățătură a fost limba elenă, în aceasta e mult mai învățat. Cunoaște bine istoria și mai ales pe a Bisericii» (fragment dintr-o scrisoare a lui Arnauld Pomponne; v. «Glasul Bisericii», an. XXI (1962), nr. 1—2, ian.—febr., p. 77).

160. «Glasul Bisericii», an. XXI (1962), nr. 1—2, ian.—febr., p. 79.

161. *Bibliogr. rom. veche*, p. 235, r. 16.

162. Scrisoare de omagiu.

163. *Bibliogr. rom. veche*, p. 236.

164. «Glasul Bisericii», an. XXI (1962), nr. 1—2, ian.—febr., p. 78—79.

165. În capitolele despre învățătură.

166. Capitol.

167. Ci.

cel ce cîștigă aceea, și trupește și sufletește foarte să folosește... apucă învățătura bu- nei fapte».

nară cu osteneală, din care îți vei culege și îndreptările prin fapte de bine»¹⁶⁸.

Din prefața *Pravoslavnicii mărturisiri din 1691* reiese de ase- menea spirit mirean, cum se manifestă și Milescu, iar îndemnuri de a se citi și acasă cărțile sfinte, cum am văzut, nu puteau veni de la Radu Greceanu, ci de la Milescu, de la un umanist. Milescu stă în fruntea puținilor noștri umaniști.

Tot un umanist, deci tot Milescu, e autorul prefeței *Evangheliei greco-romîne din 1693*, fiindcă numai de la ei, și nu de la Greceanu, putea veni calificarea tiparului ca «sfînt», după cum s-a văzut în par- tea întîia a articolului de față.

Numeroasele personalități religioase citate în prefața *Evangheliei greco-romîne de la 1693*, între care și două catolice, trădează tot pe Milescu, teolog și umanist în același timp. Tot pe el îl trădează reco- mandarea din prefață ca Biblia să fie publicată în toate limbile și nu numai în cele patru limbi sfinte (ebraica, elena, latina, slavona).

Exemplul întîlnit acolo de simbol al cifrei 4 vine tot de la Milescu, autor al cărții *Aritmologhion*, care tratează tocmai despre simbolul cifrelor¹⁶⁹.

În prefața *Bibliei de la 1688* se vorbește de Ulfila, episcopul go- ților, strămoșii suedezilor, și Milescu a cunoscut Suedia, după cum s-a arătat mai înainte.

În aceeași prefață se vorbește despre Ptolemeu, împăratul Egipt- ului, ca și în prefața cărții *Hrismologhion*¹⁷⁰ a lui Milescu: «Și-a adunat o bibliotecă precum nu se afla alta în toată lumea: 600.000 de felurite cărți și trimise la Ierusalim de primi biblia de la arhiereul Eliazar, dînd apoi să i-o tîlmăcească de minune din evreiește în elinește cei șapte zeci de tîlmaci¹⁷¹. Tot el, numai pentru acea Biblie, iartă 100.000 de evrei robi și trimise la hramul din Ierusalim un tron de aur...».

S-a relevat mai înainte, cînd s-a analizat prefața *Bibliei de la 1688*, afirmarea de acolo că împăratul Ptolemeu a scris o *Astrono- mie*¹⁷², că geograful Strabo a vorbit bine despre romîni¹⁷³. Toate acestea vin de la Milescu și nu de la semnatarul prefeței, patriarhul Dositei. Tot de la Milescu vine afirmarea că Șerban Cantacuzino a pus să se traducă Biblia pentru munteni, moldoveni și transilvăneni¹⁷⁴.

168. Publicată în întregime în traducere (la urmă numai în rezumat) în ziarul «Traian», II, 12 din 5 febr. 1870, p. 47—48, de B. P. Hasdeu.

169. Șt. Ciobanu, *Istoria Literaturii vechi*, curs, 1939—1940, vol. II, p. 383, după A. I. Sobolevski.

170. Publicată în traducere (parte textual, parte în rezumat), în ziarul «Traian», II, 12 din 5 febr. 1870, p. 47—48, de B. P. Hasdeu.

171. De aceea s-a numit Septuaginta.

172. *Bibliogr. rom. veche*, p. 290, r. 23.

173. *Ibidem*, r. 14.

174. *Ibidem*, p. 289, jos.

Dar de ce a semnat Milescu sub prefața aceasta pe patriarhul Dositei? Din recunoștință și prietenie. Patriarhul cunoștea familia Milescu și era bun prieten cu membrii ei. El l-a recomandat pe Milescu în Rusia, unde a ajuns traducător în cancelaria Ministerului de Externe rus. Un incident din viața lor ne explică și mai bine raporturile dintre ei. După plecarea în mod definitiv în Rusia, câtva timp Milescu n-a mai scris rudelor, nici cunoștințelor, nici nu le-a răspuns. Alarmă! La cine s-au adresat aceștia pentru îndreptarea lucrurilor? La patriarhul Dositei, care-l dojenește astfel: «Ducându-te de la noi, n-ai avut grijă să trimiți nici o mică scrisoare... plecând ți-ai dat seama de prietenia și iubirea noastră... dacă te porți așa, negînd adică patria ce te-a nutrit — pămîntul rumînilor — și dînd uitării pe părinți, asta nu e bine... cum nu te rușinezi a disprețui patria? Trebuie să plătești datoria cuvenită patriei și mie părintelui...»¹⁷⁵. Milescu a rupt tăcerea și a răspuns, zicînd, între altele: «A nu ne aminti însă de iubirea și binefacerea ta părintească și mai cu seamă de aceia ce ne-a născut, nu numai că e ingrât și demn de rușine, dar încă chiar și nepios și necuvios»¹⁷⁶. Dositei se socotește ca un părinte și Milescu o recunoaște, iar patriarhul își recunoaște și el dreptul de a-l dojeni. La scrisoarea acestuia, Milescu a răspuns îndată, ceea ce nu făcuse pentru alții, nici pentru familie.

Dar de ce manifestarea recunoștinței și a mulțumirilor sub forma aceasta? Iată de ce: umaniștii obișnuiau asemenea manifestări prin daruri de cărți cu dedicații, ori prin a copia manuscripte pentru prieteni, ori prin a semna pe protectorii ori prietenii lor pe cărți sau prefețe scrise de ei etc. S-a arătat mai înainte cum Milescu a tradus din grecește prefața cărții lui Petru Gillius, *Despre topografia Constantinopolului*. Nota care consemnează faptul se încheie astfel: «făcînd plăcerea scumpului prieten domnul Georgios Kastriotes și să fie spre aducere aminte, în anul 1698, iulie 27»¹⁷⁷. În felul acesta a procedat și cu Dositei: l-a semnat sub o prefață.

Despre îngeri și oameni, se vorbește la fel în două dintre cele opt cărți și în traducerea *Carte cu întrebări* a lui Milescu. În aceasta (1661) citim: «Întrebare — Oare cu cît să fie mai mult îngerii decît oamenii? Răspuns — Oamenii zic cum¹⁷⁸ noao zeci și noao de puteri să fie îngeri»¹⁷⁹. În *Liturghia de la 1680*: «și pre om (d-zeu) zidi cu puțin oarece mai micșorîndu-l decît îngerii»¹⁸⁰. În *Biblia de la 1688*: «neamul omenesc cel ce este de dumnădzău cu oarece mai puțin decît îngerii zidit»¹⁸¹.

175. În grecește, în *Cronicarii greci*, București, 1888, p. 104—105, de C. Erbiceanu, tradusă de acesta tot acolo.

176. *Ibidem*.

177. C. Litzica, *Catalogul manuscriptelor grecești...*, p. 5, r. 3.

178. Că.

179. «Glasul Bisericii» (unde s-a publicat traducerea *Cărții cu Întrebări* a lui Milescu), an. XXI (1962), nr. 1—2, ian.—febr., p. 90, r. 27.

180. *Bibliogr. rom. veche*, vol. I, p. 232, r. 7.

181. *Ibidem*, p. 283, r. 42.

Despre «Sfinta Troiță» se vorbește aproape la fel și în *Cartea cu întrebări* și în notița a doua din *Evanghelia greco-română de la 1693*: Aici se zice: «cea întreită și nedespărțită aceei desăvârșită și necuprinsă troiță am cunoscut pre tatăl nenăscut și pre fiul den părintele născut și pe dumnezăescul duh de la părintele purcezătoriu, o dumnezeire de o ființă și de împărăție în trei fețe cunoscute»¹⁸². În traducerea *Cartea cu întrebări*, Milescu se ocupă pe larg de «Sfinta Troiță»¹⁸³. Cităm două pasaje. Unul: «Așijderea și la dumnezeire neosebit este și a fost și va fi: părintele și fiul și duhul sfint... un dumnezeu este însă în trei fețe... așa și dumnezeu părintele naște fiul; și cuvîntul său scoate duhul sfînt»¹⁸⁴. Altul (în dialog): — «Ce este a părintelui? — Nenăscutul. — Ce este a fiului? — Născutul. — Și ce este a prea svîntului duh? — Purcesul, ieșitul»¹⁸⁵.

A reieșit din analiza prefețelor împăcarea spiritului religios cu al celui laic sau mirean. Aceasta constituia caracteristica unora dintre umaniști, dintre care a făcut parte și Milescu.

Nădăjduim că partea a treia a articolului a risipit ultimele îndoieli pe care cititorii le-ar fi avut în privința dreptului de autor al atîtor prefețe și pe cel de traducător al atîtor volume.

S-ar mai putea ivi totuși o îndoială: ar fi dispus de timp și de puteri Milescu să desfășoare atîta activitate? Din cele opt cărți (formînd 19 volume), numai *Biblia de la 1688* însumează 1.000 pagini format mare, pe două coloane, și literă mică. Dispunea el de atîtea cunoștințe cite reies din cele atîtea prefețe?

Putem răspunde cu părerea emisă despre el de străini și de romîni. Astfel, patriarhul Dositei îl socotea ca un hronograf (istorie universală), atîtea cunoștințe avea. Pomponne îl socotea bun cunoscător de istorie și mai ales de istorie bisericească. *Marea enciclopedie rusească* scrie despre el sub semnătura lui N. Sumțov: «Poporul românesc a dat în secolul al XVII-lea cîteva figuri culturale proeminente, care se ilustrează prin însușirile lor excepționale. Printre aceste figuri, personalitatea lui N. M. stă la un loc cu totul deosebit. Poliglot în sensul larg al cuvîntului, cunoscător profund al limbilor elenă, latină, neo-greacă, italiană, romînă, rusă, turcă, arabă și poate germană și franceză»¹⁸⁶. I. G. Sbiera îl socotește «autor de mare geniu și de o energie extraordinară»¹⁸⁷. Ovid Densusianu: «Om extraordinar pentru vremea lui»¹⁸⁸. Șt. Ciobanu: «Printre aceste figuri culturale proeminente, care se ilustrează prin însușirile lui excepționale...» și continuă citind *Marea Enciclopedie Rusească*¹⁸⁹.

182. *Ibidem*, p. 335, r. 8.

183. «Glasul Bisericii», an. XXI (1962), nr. 1—2, ian.—febr., p. 82—85.

184. *Ibidem*, p. 62, r. 18.

185. *Ibidem*, p. 83, r. 1.

186. *Istoria literaturii*, curs, 1898, p. 439 (Bibl. Acad. R.P.R.).

187. *Mișcări culturale*, p. 227.

188. *Istoria literaturii*, curs, 1898, p. 439 (Bibl. Acad. R.P.R.).

189. *Istoria literaturii romîne vechi*, curs, 1929—1940, vol. II (Bibl. Acad. R.P.R.).

Încă o dovadă de puterea lui de muncă o scoatem din faptul că, după ce a părăsit Muntenia și s-a stabilit în Rusia (1671), a scris acolo, în limba rusă, numeroase opere teologice, istorice, geografice și enciclopedice.

Și de timp a dispus, fiindcă, afară de postul de capuchehaie (1660—1664) pe lângă Poarta Otomană al lui Gheorghe Ghica, domnul Munteniei, n-a mai ocupat altul, iar postul acela nu-i răpea prea mult timp.

S-ar mai putea pune o întrebare: ce, sau cine l-a îndemnat la atîta activitate? A fost Șerban Cantacuzino, cu apriga lui dorință de a ajunge domn. Mai încercase o dată, înainte de a fi reușit. În acest scop, a ținut să se impună ca ocrotitor al culturii și al Bisericii și s-a adresat celui mai bun cunoscător de pe atunci al limbii elinești, din care s-au tradus cele opt cărți. A mai fost și pasiunea de muncă intelectuală a lui Milescu, precum și lipsa lui de mijloace materiale, pe cînd Șerban Cantacuzino trecea drept unul din cei mai bogați oameni ai vremii.

De ce n-a semnat nicăieri? Cînd a apărut prima din cele opt cărți (*Liturghia de la 1680*), Milescu se stabilise de nouă ani în Rusia. Ce rost ar fi avut să i se fi pomenit numele? Pe de altă parte, puteau fi semnate sub atîtea prefețe personalități culturale, de care Șerban Cantacuzino avea nevoie și a căror adeziune la politica lui îi era necesară.

PETRE V. HANEȘ

BISERICILE DE LEMN DIN REGIUNEA BUCUREȘTI

În cîmpia munteană, de mult nu se mai construiește în lemn. Încă din 1918, un cercetător al arhitecturii noastre populare nu analiza, ca locuință tipică a regiunii de cîmp romîne, decît casa cu pridvor construită din paiantă. «Această regiune — arată autorul — este atît de lipsită de păduri încît orice bucată de lemn, indiferent de dimensiune, este oricînd prețioasă»¹. Astăzi construcțiile din paiantă, gard sau chirpici au cedat locul, la rîndul lor, tehnicii moderne a zidăriei cu cărămidă și beton. Cît privește elementele decorative, capetele de grinzi și stîlpii pridvorului din lemn de stejar, artistic cioplit nu se mai întîlnesc decît în mod cu totul excepțional, de cele mai multe ori refolosite de la cîte o construcție anterioară. Pe măsură ce aceste elemente tradiționale au dispărut, și-au făcut apariția alte tehnici decorative, în care accentul a fost pus succesiv pe stucaturi în tencuială, pe traforaj și, în ultima vreme, pe alternanța fâșiilor viu colorate în vopsele de apă și de ulei. În urma răspîndirii metodelor decorative noi², aspectul satelor din regiunea București s-a modificat radical în cursul ultimelor decenii.

Trobuio lămurit de la început că numărul redus al bisericilor de lemn din regiunea București nu rezultă dintr-o slabă răspîndire în trecut a acestui tip de clădire, dintr-o lipsă de vigoare a tradiției arhitecturii de lemn în zona respectivă. Dimpotrivă, încă la începutul veacului trecut bisericile de lemn se aflau în număr foarte mare în județele corespunzînd cu zona cercetată ; astfel ele însumau în anul 1810 75,6% din totalul locașelor, față de numai 60% în cele trei județe limitrofe din regiunea deluroasă, după cum rezultă din următorul tabel :

1. W. Jänecke, *Das rumänische Bauern- und Bojarenhaus*, București, 1918, p. 10.

2. Ornamentația executată în tencuială a început a se răspîndi în regiunea București prin 1880, iar decorațiile în scîndură traforată în preajma primului război mondial (Fl. Stănculescu, Ad. Gheorghiu, P. Stahl, P. Petrescu, *Arhitectura populară în regiunea București*, București, 1958, p. 134). Metodele decorative bazate pe efecte de culoare, astăzi preponderente, s-au generalizat la o dată mai recentă.

REPARTIZAREA BISERICILOR DUPĂ MATERIALUL DE CONSTRUCȚIE
ÎN ANUL 1810³

Județul	Biserici de lemn		Biserici de zid	
	număr	%	număr	%
Ilfov ⁴	74	61,2	47	38,8
Vlașca ⁵	63	86,3	10	13,7
Teleorman ⁶	64	89	8	11
Total 3 județe de câmp	201	75,6	65	24,4
Argeș ⁷	223	63,7	127	36,3
Dimbovița ⁸	122	61,3	77	38,7
Prahova ⁹	54	47,8	59	52,2
Total 3 județe de munte	399	60	263	40

Procentajul simțitor mai ridicat al bisericilor de lemn în regiunea de câmp a Munteniei față de regiunea de dealuri contrazice o părere aproape unanim acceptată, anume că arhitectura de lemn ar fi specifică regiunilor de deal, spre deosebire de regiunile de câmp, sărace, îndeobște în materie de arhitectură populară. Faptul este totuși indiscuțabil și se poate explica prin trei cauze principale: abundența materialului lemnos în zona respectivă, încă acoperită în bună parte, acum 150 de ani, cu resturile marelui codru al Vlășiei¹⁰; lipsa de var, ușor de procurat, în schimb, în regiunea de sub munte; în sfârșit, caracterul rural pronunțat și nivelul de trai mai înapoiat al populației regiunii de câmp.

3. După *Catagrafia bisericilor eparhiei Ungrovlăhiei din 1810*, Acad. R.P.R., doc. CMXVII (fost Ms. 1457). Catagrafia cuprinde județele Ilfov (orașul București și 2 plăși), Prahova, Ialomița, Vlașca, Dimbovița și Teleorman. Au fost publicate până în prezent: orașul București (Al. Lapedatu, *Catagrafia bisericilor bucureștene la 1810*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. XXXI (1907), Ilfovul, plășile Sabarul și Mostiștea (Diac. Niculae M. Popescu, *Catagrafia eparhiei Ungrovlăhiei în 1810, I, jud. Ilfov*, București, 1914) și Dimbovița (Pr. Alex. A. Popescu-Runcu, *Catagrafia județului Dimbovița la anul 1810*, București, 1936). În cifrele prezentului tabel sînt cuprinse numai parohiile rurale și numai bisericile la care materialul de construcție este precizat în Catagrafie.

4. Numai plășile Sabarul și Mostiștea.

5. Mai puțin raiaua Giurgului, care nu figurează în Catagrafie, și plășile «de sus» — Găleşti, Cobia și Greci —, ulterior trecute la județele Argeș și Dimbovița.

6. Mai puțin raiaua Turnu Măgurele, care nu figurează în Catagrafie, și plășile Cotmeana și Teleormanul de Sus, ulterior trecute la județul Argeș.

7. După I. Ionașcu, *Catagrafia eparhiei Argeș la 1824*, București, 1946, plus cifrele din Catagrafia din 1810 pentru plășile ulterior trecute: la jud. Argeș (pl. Găleşti din jud. Vlașca și pl. Cotmeana și Teleormanul de Sus din jud. Teleorman).

8. Plus plășile Cobia și Greci din jud. Vlașca, mai puțin jumătate din pl. Ialomiței, ulterior trecută la jud. Prahova.

9. Plus jumătate din pl. Ialomiței din jud. Dimbovița.

10. Vezi C. C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX*, București, 1957, p. 42—43.

față de aceea din regiunea podgoriilor, aflată aproape de căile comerciale cu Ardealul și, ca atare, mai activă, mai progresistă și relativ mai înstărită. Acest din urmă factor era compensat, în jurul Bucureștilor, prin influența civilizatoare și modernizatoare a Capitalei, precum și prin numărul mare al așezărilor boierești, de unde rezultă și procentajul mai mic al bisericilor de lemn din cele două plăși din Ilfov pentru care există date față de acelea din zona pur rurală Vlașca—Teleorman.

Instituind, sub protectoratul Rusiei, libertatea comerțului Principatelor Române pe Dunăre și Marea Neagră, tratatul de la Adrianopole din 1829 a dat un imens avânt agriculturii române, al cărui rezultat a fost, spre mijlocul secolului al XIX-lea, un aflux de populație din regiunea cu populație relativ deasă de sub munte în regiunea pînă atunci subpopulată de la șes. Deplasarea centrului de gravitate economică al Țării Românești din regiunea de podgorii în aceea a culturii extensive de cereale a avut, printre alte efecte, acela al defrișării rapide a pădurilor în scopul extinderii terenurilor de cultură, iar împușinarea materialului lemnos consecință a defrișărilor masive a avut la rîndul ei repercusiuni asupra tehnicilor de construcție, care se traduc la 1909, o sută de ani după statistica înfățișată mai sus, prin inversarea procentajului bisericilor de lemn din cele două zone :

REPARTIZAREA BISERICILOR DUPĂ MATERIALUL DE CONSTRUCȚIE
IN ANUL 1909¹¹

Județul	Biserici de lemn		Biserici de zld	
	număr	%	număr	%
Ilfov	20	7,5	247	92,5
Vlașca	34	20	137	80
Teleorman	23	13,3	150	86,7
Total 3 județe de cîmp	77	12,6	534	87,4
Argeș	62	20	260	80
Dimbovița	21	10	210	90
Prahova	46	16,5	233	83,5
Total 3 județe de munte	129	15,5	703	84,5

După cum se vede, proporția locașurilor de lemn rămîne relativ ridicată (20%) în județul Vlașca, mai bogat în păduri decît Teleormanul și mai puțin supus procesului de modernizare decît Ilfovul. Și astăzi de

11. După *Anuarul Casei Bisericii din 1909*. Datele acestei publicații sînt incomplete și nesigure, cu tendința de a evita cît mai mult menționarea bisericilor de lemn. Locașurile înregistrate ca de «lemn și zid» au fost cuprinse de noi printre cele de lemn. În concluzie, procentajele bisericilor de lemn la care am ajuns sînt probabil întrucîtva sub realitatea.

altfel, se constată că zona cea mai bogată în biserici de lemn din cîmpia munteană este aceea străbătută de văile Neajlovului, Glavaciocului și a Clăniței.

În toate regiunile țării este atestată practica mutării bisericilor de lemn de la satele mai înstărite, ajunse în situația de a-și ridica locaș de

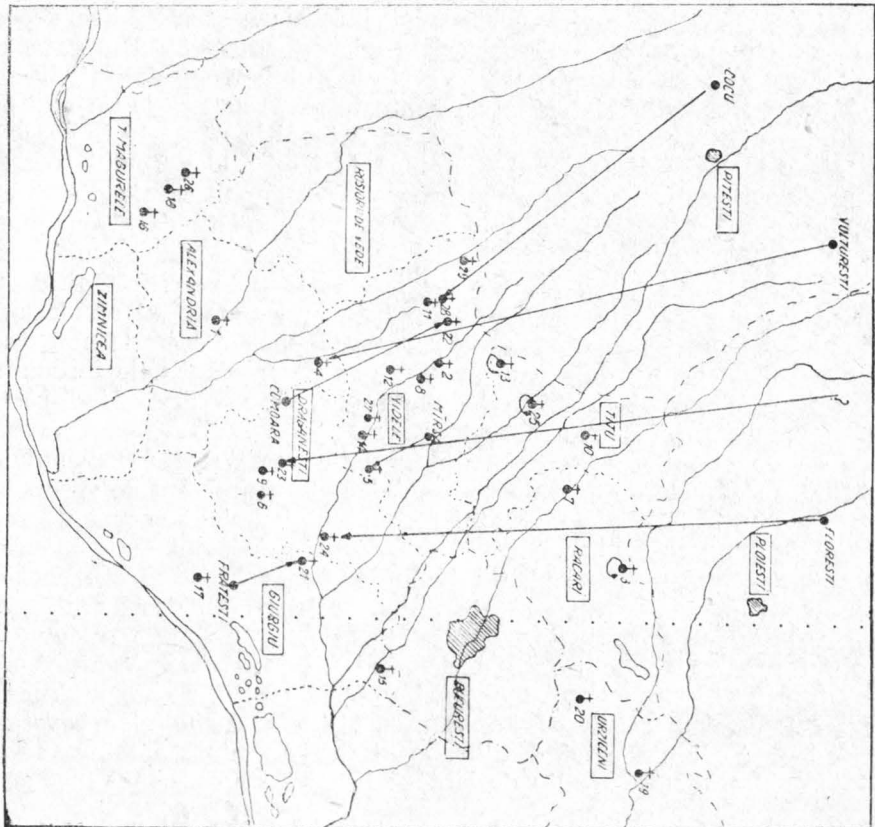

Fig. 1. — Harta bisericilor de lemn din reg. București

1. Adămești ; 2. Butești ; 3. Butimanu ; 4. Călugarîța ; 5. Coșoaia ; 6. Cucuruț ; 7. Lungulețu ; 8. Puranii de Sus ; 9. Răsucenii de Jos ; 10. Sălcuța ; 11. Scurtu Slăvești ; 12. Sericu ; 13. Sirbenii de Jos ; 14. Spinești ; 15. Vidra ; 16. Zlata ; 17. Bălănoaia ; 18. Cîrlomanu ; 19. Dridu Snagov ; 20. Gagu ; 21. Mirău ; 22. Albeni ; 23. Așan Aga ; 24. Bila ; 25. Corbii Ciungi ; 26. Salcia ; 27. Vida Cîrtojanca ; 28. Drăcești ; 29. Udupu.

Săgețile indică mutări de biserici dintr-o localitate într-alta. Săgețile întoarse indică mutări în limitele aceluiași sat

zid, la altele mai sărace sau aflate la începutul înjghebării lor. Și în regiunea care ne interesează se întîlnesc asemenea cazuri : astfel, bisericile din Albeni, Coșoaia și Mirău au fost mutate pe actualele locuri —

prima la 1840, iar ultimele două prin 1860 — respectiv din satele Co-moara, Mîrșa și Frătești, aflate în aceeași zonă, pe cînd bisericile din Asan Aga, Călugărița și Petru Rareș au fost aduse, în anii 1860—1890, tocmai de la «munte». Frecvența acestor mutări, la o epocă în care arhitectura de lemn tinde a deveni un anacronism, conferă fenomenului caracterul unei adevărate lichidări, determinată de marile schimbări economico-demografice survenite la mijlocul secolului.

Interesante, pe de altă parte, sînt informațiile, sporadice deocamdată, atestînd cumpărări de biserici noi, de comandă sau gata construite, din sate uneori îndepărtate și de la dulgheri specializați în această branșă. Două din bisericile cercetate intră în categoria de mai sus: biserica din Bila, construită și adusă, după tradiția păstrată în acest sat, tocmai de la Florești (raionul Cîmpina) la începutul veacului trecut, și aceea din Drăcești, pentru cumpărarea și transportul căreia din comuna Cocu, de lîngă Pitești, la o dată mai recentă, există date amănunțite.

În toate cazurile de mutări de biserici, acestea, după numerotarea prealabilă a birnelor prin semne variînd de la un perete la altul, erau demontate, încărcate la căruțe și montate la loc pe noul amplasament fără nici o modificare. Cît privește unele tradiții, auzite de noi, despre mutarea de la un sat la altul, pe bile, a întregii clădiri, le înregistrăm cu rezervă, o asemenea operație, după părerea noastră, fiind posibilă numai pe distanțe scurte¹².

În afară de interesul de ordin social-economic al fenomenului, în legătură cu etapele de dezvoltare a satelor și cu procesul de specializare a meseriilor, trebuie și în studiul monumentelor ținut seamă de faptul că bisericile au fost uneori construite departe de locul unde se află în prezent, cea mai mare prudență impunîndu-se prin urmare atunci cînd se încearcă determinarea variantelor locale. Mai mult decît pentru orice alt tip de monument, tipologia bisericilor de lemn dintr-o regiune limitată nu poate fi concludentă decît studiată în strînsă legătură și cu formele aflate în zonele vecine. Pentru acest motiv, ne-am mulțumit în prezentele însemnări cu o simplă prezentare a variantelor constatate, urmînd ca ipotezele privind filiațiile și interferențele acestora să constituie subiectul unui studiu de sinteză bazat pe o cercetare mai amplă.

Cercetarea s-a limitat la partea centrală a cîmpiei muntene, adică la regiunea București exclusiv Bărăganul, zonă de colonizare prea recentă pentru a prezenta interes în problemele urmărite. Lăsînd la o parte un număr, destul de redus de altfel, de biserici construite în ultimele două—trei decenii ale secolului trecut și care aparțin perioadei de decadență a arhitecturii bisericilor de lemn (bisericile din Petru Rareș,

12. Transportul pe de-a întregul, în limitele unui sat, al caselor de lemn, mai mici în general decît bisericile, s-a practicat în mod curent altădată. Un asemenea caz, în care casa nou achiziționată era firîș de butuci de douăsprezece perechi de boi, este semnalat de autorul francez J. A. Vaillant (*La Romanie*, Paris, 1844, vol. III, p. 379). De asemeni, fosta biserică de lemn din Nucii (com. Sudiți) ar fi fost, după spusele locuitorilor mai bătrîni, adusă firîș de boi din locul inițial de lîngă apa Jalomitei în centrul satului, pe locul însemnat printr-o mică construcție de zid alături de biserică actuală.

Ludăneasca ș. a.), am cuprins în prezentele însemnări un număr de 29 de monumente ce pot fi socotite reprezentative pentru perioada de înflorire a acestei arhitecturi.

Luind drept criteriu de clasare elementele esențiale de plan, toate monumentele studiate, afară de unul cu plan treflat, aparțin tipului de biserică cu plan dreptunghiular, caracterizat prin forma patruleteră a naosului și a pronaosului, aflate în prelungirea unul altuia. Planul este în general foarte alungit, uneori chiar peste limitele unor proporții armonioase. Tipul arătat cuprinde două variante, după cum naosul și pronaosul alcătuiesc, din punct de vedere constructiv, un singur corp unitar (fig. 2—24) sau două compartimente distincte (fig. 25—36).

Varianta I, care este pe departe cea mai răspândită (75% din monumente), se întâlnește pe întregul teritoriu al R. P. Romîne, fie în asociație cu alte tipuri sau variante, fie, ca în Oltenia, în mod cvasi-exclusiv. Forma absidei permite, la rîndul ei, deosebirea a două subvariante: una la care absida, mai întotdeauna alcătuită din cinci laturi și uneori prevăzută pe latura nord cu o nișă pentru proscomidie, este decroșată de naos (fig. 2—20); alta la care absida pornește chiar de la extremitatea pereților naosului, fără decroș (fig. 24).

Bisericile cu plan dreptunghiular compartimentat sau compus — varianta II — pot fi clasate, de asemeni, în două subvariante: una cu naosul lărgit, reprezentată prin 6 monumente (fig. 25—33), iar alta cu pronaosul lărgit, reprezentată printr-un singur monument (fig. 34).

Fără a ne fi îngăduit, pe baza datelor prea fragmentare de care dispunem în prezent, să tragem concluzii definitive asupra ariei de formație și de răspîndire a acestei din urmă variante, nu putem să nu facem următoarele constatări statistice: din cele 7 exemplare ale variantei II identificate în regiunea București, 3—43% (bisericile din Asan Aga, Bila și Drăcești) au fost aduse din regiunea de dealuri, față de 1 singur exemplar din 21 = 5% (biserica din Călugărița) pentru varianta I. Două din cele trei biserici din varianta II, aduse de la munte (ultimele două citate) sînt construcții cumpărate noi de la meșteri specializați: singurele cazuri, de altfel, identificate cu certitudine ca atare. Procentajele de mai sus permit formularea a două ipoteze în problema caracterizării bisericilor cu plan dreptunghiular compus, rămînînd cercetărilor asupra altor regiuni să confirme dacă ele sînt sau nu întemeiate: 1) varianta în chestiune, întilnită de noi pînă în prezent numai în Muntenia și în unele zone din Moldova (în ceea ce privește Oltenia, sîntem în măsură de a afirma că ea nu se întilnește în jumătatea vestică a regiunii, asupra jumătății estice nu ne putem pronunța încă), pare a fi deosebit de bine reprezentată în zona deluroasă Argeș—Ploiești; 2) datorită înjumătățirii bînelor laterale ale corpului principal, clădirile cu plan dreptunghiular compus se pretau mai lesne transportului cu căruțele decît cele din varianta I, cu bînele lor de 10—12 m lungime, varianta în chestiune constituind poate, din acest motiv, tipul de predilecție al bisericilor de lemn construite pentru vîn-

zare de către meșteri din regiunea de dealuri specializați în această branșă de dulgherie.

Alături de tipul de biserică cu plan dreptunghiular, specific Munteniei, cu cele două variante ale sale, unicul exemplar cu plan treflat (cap. 29, biserica din Udupu) constituie o excepție și o curiozitate. După cum este știut, acest tip de biserică de lemn este specific Moldovei, cu pătrunderi și în zonele limitrofe (raionul Reghin în Ardeal, raioanele Rîmnicul Sărat și Buzău în Muntenia); în cazul de față, am formulat ipoteza unei lucrări executate de un meșter moldovean.

În rezumat, bisericile de lemn din regiunea București se pot clasifica conform următoarei scheme :

A. — TIPUL DE BISERICĂ CU PLAN DREPTUNGHULAR.

VARIANTA I : BISERICI CU PLAN DREPTUNGHULAR SIMPLU.

Subvarianta a — Absida altarului decroșată de naos (Cap. 1—16)

Subvarianta b — Absida altarului în prelungirea directă a naosului (Cap. 17—21)

VARIANTA II : BISERICI CU PLAN DREPTUNGHULAR COMPUS.

Subvarianta a — Naosul lărgit (Cap. 22 — 27)

Subvarianta b — Pronaosul lărgit (Cap. 28)

B. — TIPUL DE BISERICĂ CU PLAN TREFLAT (Cap. 29).

*

Pentru determinarea variantelor, ne-am sprijinit exclusiv pe poziția elementelor spațiale obligatorii din punct de vedere ritual, anume altarul, naosul și pronaosul, fără a ține seamă de elementele facultative, ca pridvorul și clopotnița, care prezintă mari variații, fiind deseori adăugiri neoriginare sau putînd lipsi. La cele mai multe biserici, există un mic pridvor deschis sprijinit pe patru stîlpi, aflat întotdeauna pe latura vestică a clădirii, în prelungirea pronaosului; această anexă poate însă lipsi (bisericile din Bălănoaia și din Bila), sau dimpotrivă, poate căpăta o extindere mai mare, mărindu-i-se și numărul stîlpilor (bisericile din Lungulețu, Vidra, Drăcești, în legătură cu sporirea nevoilor de adăpostire a credincioșilor în satele în plină dezvoltare din cîmpia munteană. Adeseori, pridvorul a fost închis și inclus în pronaos. Cît privește clopotnița, cele mai multe biserici prezintă un turnuleț-clopotniță pătrat așezat deasupra pridvorului, a pronaosului, sau călare pe pridvor și pronaos, care mai rupe din monotonia liniilor orizontale, fără a avea nici pe departe importanța ce capătă acest element la bisericile din Transilvania, din Maramureș și la anumite biserici moldovenești.

Pe dinăuntru, naosul este acoperit cu o boltă semicilindrică a cărei deschidere este micșorată, în ambele părți, prin cîte o porțiune orizontală alcătuită de obicei din două lățimi de birne, sprijinite pe pereții de

despărțire a încăperilor interioare și pe console ajutătoare. De obicei, bolta cuprinde și pronaosul atunci când clopotnița este așezată deasupra pridvorului sau când lipsește, iar când clopotnița se află deasupra pronaosului, acesta este acoperit cu tavan drept; la altar, bolta se termină prin cinci suprafețe drepte sau ușor curbe corespunzând laturilor absidei. Un perete străpuns de o deschidere centrală și, uneori, de câte una sau două ferestre laterale desparte pronaosul — biserica femeilor — de naos, sau biserica propriu-zisă.

Dimensiunile obișnuite sînt de 13—14×5—6 m, adică aproximativ acelea ale celor mai mari biserici de lemn din regiunea deluroasă a țării, după cum și populația din regiunea de cîmp este adunată în sate mai compacte decît multiplele cătune, fiecare cu bisericuța lui, din regiunea de dealuri. Cele mai mari biserici, acelea din Vidra și din Adămești, au respectiv 19×6,50 m și 15,50×7,50 m, dimensiunile unei biserici de zid; cele mai mici, bisericile din Albeni, Asan Aga, Corbii Ciungi, Purani, au aproximativ 12,50×4 m.

Tehnica și materialele de construcție sînt cele cunoscute¹³. Bîrnele sînt din lemn de gorun de 7—13 cm grosime și 20—40 cm lățime, încheiate de obicei în «coadă de rîndunică» și numai în două cazuri (bisericile din Corbii Ciungi și din Gagu) în unghi drept. La toate bisericile cu plan dreptunghiular compus și la marea majoritate a aceloră cu plan dreptunghiular simplu, lungimea bînelor este egală cu aceea a peretelui respectiv, ceea ce la o biserică de dimensiunile aceleia din Vidra, de pildă, reprezintă, pentru bîrnele peretelui principal, o lungime de 12 m. Numai la trei biserici¹⁴ (bisericile din Coșoaia, Sericu și Zlata) se constată pereți construiți din mai multe lungimi de bîrne încheiate «nut și feder» în stîlpi intermediari: procedeul constructiv desigur impus de fenomenul împuținării materialului lemnos adecvat, folosit astăzi, pretutindeni unde se mai construiesc case de lemn.

Inițial, tălpile erau așezate direct pe pămînt sau pe un strat subțire de pietre plate neprinse în mortar. Cu timpul, majoritatea bisericilor au fost ridicate pe socluri de cărămidă sau beton de 50—60 cm înălțime medie.

Pereții laterali sînt întăriți uneori prin stenapi introduși între talpă și cosoroabă, altele sînt căptușiți cu scînduri de brad așezate vertical (bisericile din Mirău, Gagu, Sericu) sau cu șipei bătute peste interspațiile bînelor (biserica din Bila). În sfîrșit, înlăturarea curentului din biserică și totodată consolidarea clădirii au fost obținute uneori prin tencuirea pereților (bisericile din Adămești, Albeni, Sălcuța, Scurtu Slăvești) sau chiar prin căptușirea lor cu zid de cărămidă (bisericile din Spînești și din Vida Cîrtojanca).

În prezent, cu singura excepție a bisericii din Sîrbenii de Jos, toate bisericile cercetate sînt acoperite cu tablă. Înlocuirea șindrilei tradițio-

13. Grigore Ionescu, *Arhitectura populară romînească*, București, 1957, p. 126—129.

14. Eventual și la alte biserici, din cele cu pereții căptușiți cu scînduri, tencuiți sau îmbrăcați cu zid, la care scheletul de lemn nu a putut fi cercetat.

nale prin fier pare a fi avut loc, la bisericile de țară din regiunea București, încă de la începutul veacului trecut, faptul prezentînd de altfel la acea epocă un caracter excepțional, atestat prin mențiunile exprese cu care este înregistrat : asemenea mențiuni scrise există, astfel, în anii 1810 și respectiv 1827, pentru bisericile din Purani și din Coșoaia.

Elementele decorative, mai puțin bogate decît la bisericile de lemn din Oltenia, sînt constituite din ciopliturile și creștăturile stîlpilor și ale cosoroabei pridvorului, din consolele profilate ce rezultă din prelungirea bînelor superioare la colțurile clădirii și în dreptul despărțiturilor interioare, uneori, în sfîrșit, dintr-un mic briu în chip de funie răsucită, ce face parte integrantă din bîrnele respective. În interior, decorația este alcătuită din icoanele tîmplei și ale peretului vestic al pronaosului, deseori valoroase exemplare de artă populară. Este incontestabil că elementele decorative ale bisericilor din Muntenia — inclusiv regiunea de dealuri — sînt mai puțin bogate decît acelea ale bisericilor de peste Olt. În schimb, numărul mai mare al formelor arhitectonice constatate la bisericile din regiunea București vădește din partea meșterilor munteni fantezie și inventivitate în materie de construcție.

În timp, bisericile cercetate se situează între anii 1711 (biserica din Asan Aga) și 1864 (biserica din Cîrlomanu). Cele mai multe datează de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea sau din primele decenii ale secolului al XIX-lea.

Problema datării bisericilor ne-a preocupat în mod deosebit, fără ca să ne fi fost dat întotdeauna s-o putem rezolva în chip satisfăcător. Se știe că, din motive în legătură cu caracterul îndeobște colectiv, anonim al ctitoriilor de acest tip¹⁵, cele mai multe biserici de lemn sînt lipsite de pisanie originară. În Oltenia, această lipsă este deseori compensată prin abundența însemnărilor de mîină de pe marginile cărților rituale, care nu o dată ne-au permis datarea precisă a monumentelor¹⁶. Acest mijloc de datare se prezintă mai rar la bisericile din Muntenia, fapt pe care-l înregistrăm deocamdată fără să încercăm a-l explica. În majoritatea cazurilor, cercetătorul este silit să recurgă la datele furnizate de tradiția populară care, alît prin tendința generală de a «îmbătrîni» ctitoriile cît și prin confuzia ce se face permanent între națiunea concretă a monumentului (a actualei clădiri) și aceea, ideală, a instituției (a parohiei), sînt deseori contradictorii și întotdeauna nesigure. Totuși, cu ajutorul materialului epigrafic existent, al datelor culese de la localnici și al știrilor documentare aflate în anuare, catagrafii, hărți și alte izvoare scrise, toate analizate în strînsă legătură cu rezultatele cercetării monumentului, am putut de cele mai multe ori ajunge la o datare cel puțin aproximativă.

15. Vezi R. Crețeanu, *Bisericile de lemn din raionul Baia de Aramă*, în «Mitropolia Olteniei», an. XI (1959), nr. 5—6, mai—iunie, p. 287.

16. *Ibidem*, precum și R. Crețeanu, *Bisericile de lemn din raionul Turnu Severin*, în «Mitropolia Olteniei», an. XIII (1961), nr. 10—12, oct.—dec., p. 682—687 și *Bisericile de lemn din raionul Strehaia*, în «Mitropolia Olteniei», sub tipar.

Monumentele sînt înfățișate după tipurile și variantele identificate, iar în cuprinsul fiecărei categorii în ordinea alfabetică a satelor. Fără a putea pretinde că am fi epuizat materialul, nădăjduim că monumentele cele mai reprezentative n-au fost omise¹⁷. Precizăm că cercetarea, întreprinsă în scop pur științific, iar nu de inventariere, a fost efectuată în decursul ultimilor cinci-șase ani, încît unele constatări ar putea să nu mai corespundă întocmai situației actuale a monumentului.

I. — TIPUL DE BISERICA CU PLAN DREPTUNGHILAR

VARIANTA I : BISERICI CU PLAN DREPTUNGHILAR SIMPLU

Subvarianta a — Absida altarului retrasă față de naos

1. BISERICA ADORMIREA MAICII DOMNULUI DIN ADĂMEȘTI, COMUNA NANOV (RAIONUL ALEXANDRIA). **Satul se numea mai înainte Șovărăști**

Fig. 2. — Biserica din Adămești. Vedere

și se afla la 3 km mai spre apus, pe locul zis astăzi «La seliște». Locuitorii s-au mutat pe locul actual după marea epidemie de ciumă din deceniul al doilea al secolului trecut, numindu-se Adămești după un mocan din Săliștea Sibiului cu numele de Adam, unul din întemeietorii noii așezări. Când s-a mutat satul, oamenii au luat cu ei biserica, care figurează în *Catagrafia din 1810*¹⁸, la rubrica Șovărăști, tot cu hramul

17. Mulțumim și pe această cale tuturor acelor care ne-au sprijinit în cursul cercetărilor noastre pe teren. Aducem, de asemeni, mulțumirile noastre Direcției Monumentelor Istorice și Secției Culturale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, care au binevoit a ne pune la dispoziție arhivele respective.

18. *Op. cit.*, vol. IV, f. 91, jud. Teleorman, pl. de Jos.

Adormirii Maicii Domnului. După «puțin timp» însă, ei și-au ridicat o biserică nouă mai mare, care este cea de astăzi ¹⁹.

Data exactă a construcției nu se cunoaște, însă biserică neaflîndu-se nici un fel de inscripție. Din diferitele date propuse — 1817 ²⁰, 1820—1821 ²¹, 1830 ²² — ultima, după părerea noastră, este singura acceptabilă, judecînd după unele particularități de construcție care nu permit, datarea monumentului înainte de vremea de modernizare incipientă a Regulamentului Organic. Ne referim în primul rînd la dimensiunile clădirii (15,50×7,50 m) și, în special, la lățimea ei neobișnuită de mare, care a necesitat reducerea deschiderii bolții naosului prin cîte o consolă continuă de 0,80 m lățime și adoptarea formei de acoperiș cu streășina frîntă ; nici forma absidei, foarte puțin retrasă față de corpul principal și alcătuită din 11 laturi scurte ce-i dau un traseu aproape semicircular, nu se aseamănă cu formele tradiționale ; în sfîrșit, importanța clopotniței octogonale cu cupola baroc așezată peste pronaos trimitte, de asemeni, la o epocă constructivă mai tîrzie, deși trebuie ținut seamă de faptul că acest element poate reprezenta un adaos sau o transformare ulterioară.

Adăugăm că cele mai vechi cărți ce se păstrează în biserică sînt *Octoihul* din București, 1859 și *Mineele* din Episcopia Rîmnicului, 1862, iar icoanele, după factură, par a data din aceeași perioadă, ce corespunde probabil unei reparații mai importante. Cu ocazia acesteia va fi fost tencuită și pictată biserica. La o dată mai recentă, s-a făcut învelitoare nouă de tablă, ferestrele au fost lărgite, iar pridvorul a fost închis cu zid. În urma acestor transformări și deși înfățișarea ei nu supără, biserica nu mai poate fi socotită un monument autentic din presupusa epocă de construcție.

2. BISERICA SFINTUL DIMITRIE DIN BUTEȘTI, COMUNA SILIȘTEA (RAI-
ONUL VIDELE). Satul Butești se numără printre cele mai vechi din cîmpia munteană, fiind atestat documentar încă din anul 1441, ca proprietate întărită Mînăstirii Glavacioc ²³. Pe un panou așezat deasupra intrării în pridvor este zgîriat — mai mult decît săpat — anul de construcție al bisericii și, lucru destul de rar, numele meșterului : «*L/ea/t 7307 (1798—1799), Cărste/a/ m/e/ș/ter*» (între cuvîntul «leat» și data este figurat un cerc purtînd o cruce, simbolul bisericii ²⁴. Alte locașuri îl vor fi pre-

19. Date din monografia întocmită de preoții I. Spiru și A. Dardan.

20. Arhiva D.M.I., fond Comisiunea Monumentelor Istorice.

21. *Anuar 1909, op. cit.*, p. 116.

22. Arhiva D.M.I., fond chestionar 1958.

23. DIR, *Țara Romînescă*, veac. XIII—XV, p. 110.

24. Biserica din Butești nu figurează în Catagrafia din 1810, trebuie știut însă că aceasta prezintă și omisiuni. Vechimea locașului este confirmată și de tradiția auzită de noi în Puranii de Sus, cum că înainte de a se fi construit, în anii 1800—1810, biserica din acest sat (vezi mai jos), locuitorii mergeau la biserică la Butești.

cedat pe cel actual ; cel imediat anterior este atestat documentar la 1778²⁵.

Clădirea nu prezintă nici o particularitate de plan (fig. 3). Clopotnița, așezată peste pridvor, pare a nu fi cea de la origine, care era așezată probabil deasupra pronaosului, acoperit cu tavan.

Singurul element de sculptură este briul în formă de funie împletită ce înconjoară clădirea, exclusiv pridvorul.

Ca pictură, se remarcă icoanele laterale ale tîmplei, foarte probabil cele originare, reprezentînd pe Sfîntul Nicolae și pe Sfîntul Dimitrie.

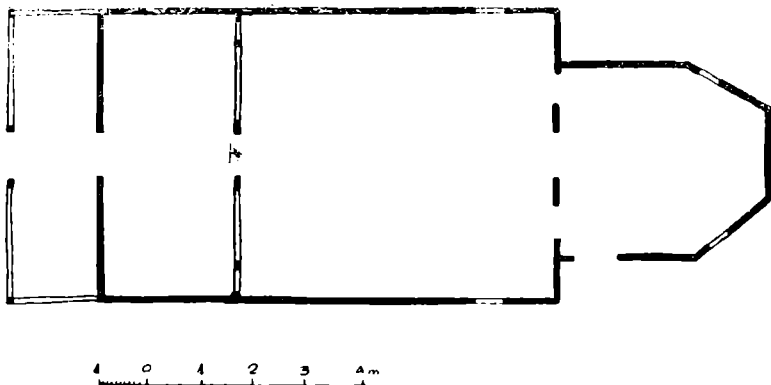

Fig. 3. — Biserica din Butești. Plan

Aceasta din urmă este deosebit de frumoasă și de interesantă ca iconografie : patronul bisericii este reprezentat călare pe un cal roșu, străpungînd cu sulița pe omul nemilostiv, redat la o scară mult mai mică, călare pe un cal sur ; în colțul inferior din stînga este înfățișat un baldachin gol, al cărui rost nu ni-l putem explica. O inscripție amintește pe donator și pe zugrav : «*Această icoană s-au plătit de logofăt Costandin. Ioniță zugrav*». Pe icoana sfîntului Nicolae se citește : «*Panait... Maria, Marin, Smaranda, Petre*». Icoanele împărătești, moderne, și icoanele din pronaos, executate de «*Zamfirache zugrav, 1853 mai 14*», nu prezintă același interes.

3. BISERICA ADORMIREA MAICII DOMNULUI DIN BUTIMANU — CARTIERUL DECINDEA (RAIONUL RĂCARI). Din datele publicate pînă în prezent, reiese că biserica de lemn din Butimanu ar fi fost construită la 1836²⁶. Pe de altă parte, tradiția locală afirmă că biserica ar avea peste 200 de ani vechime și că la un moment dat, atunci cînd satul s-a «tras la linie»,

25. Général de B[awr], *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie*, Francfort, et Leipzig, 1778, p. 166.

26. *Marele dictionar geografic al Romîniei*, vol. II, p. 91 : 1836. V. Brătulescu și I. Remus, *Biserici și mînăstiri din județul Ilfov*, București, 1935, p. 39 : 1834—1837.

clădirea a fost mutată de pe locul ei inițial, din vatra veche a satului, pe acela de astăzi. După părerea noastră, avînd în vedere vechimea așezării²⁷ și faptul că într-adevăr satele s-au tras la linie în anii Regu-

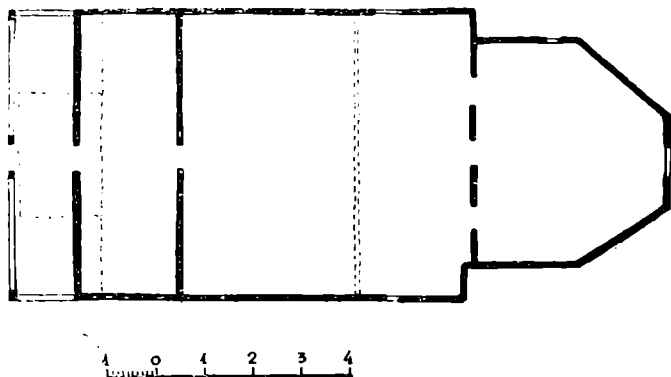

Fig. 4. — Biserica din Butimanu. Plan

lamentului Organic, tradiția păstrată în localitate poate fi primită ca veridică. O biserică de lemn cu hramul Adormirea este, de altfel, men-

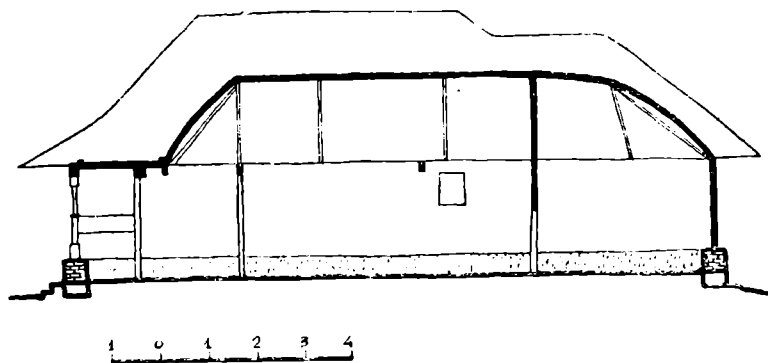

Fig. 5. — Biserica din Butimanu. Secție longitudinală

ționată pentru Butiman în *Catagrafia din 1810*, biserică dovedită ca fiind în ființă încă din anul 1791, deoarece este precizat că preotul în

27. M.D.G.R. arată că satul Butimanu s-a întemeiat în anul 1790, clucerul State așezînd la acea dată pe moșia sa niște pribegi din timpul războiului austro-turc. Se pare însă că, în realitate, datele de mai sus sînt valabile numai în privința satului Butimanu Nou, pe cînd cătunul Decindea, în care se află biserica, este mult mai vechi. De altfel, la 1790, presupusul întemeietor al satului, clucerul State (Eustațiu Halepliu, fratele episcopului Chesarie al Rîmnîcului) nu mai era în viață (I. Petrescu, *Monografia familiei Petrescu*, lucrare în manuscris, p. 152).

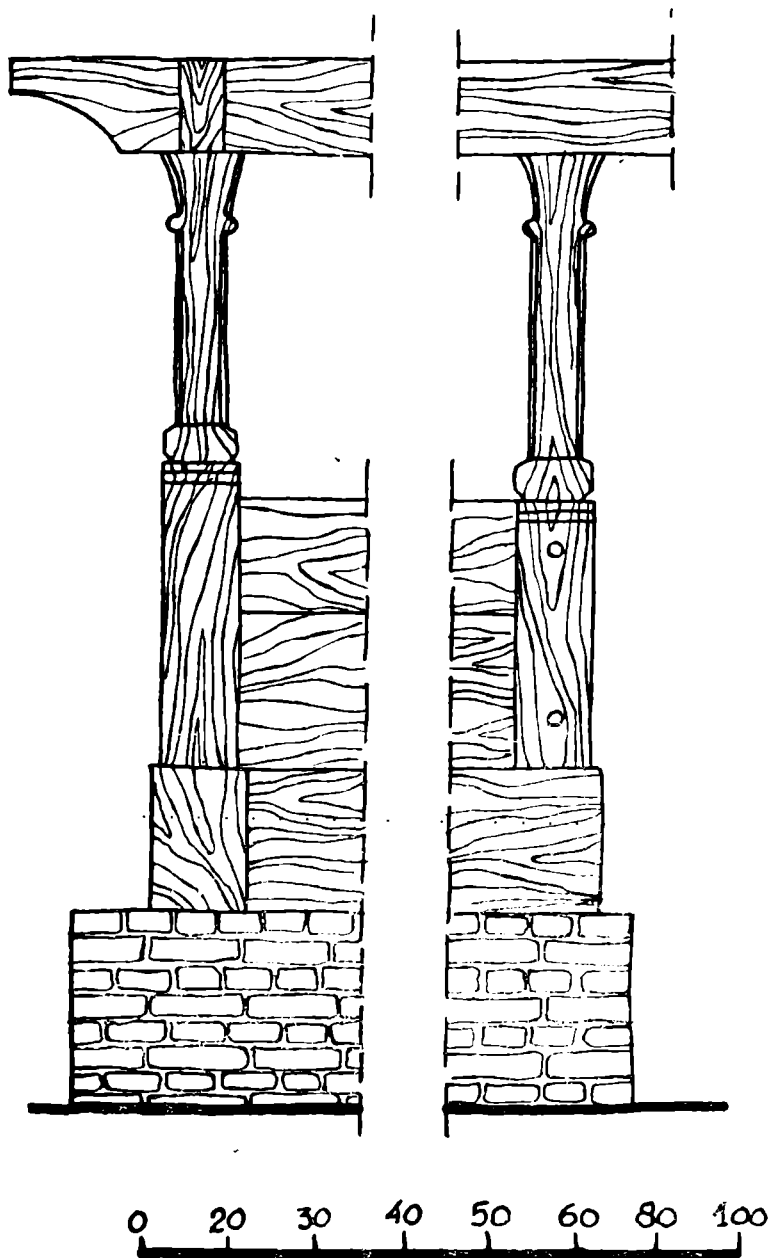

Fig. 6. — Biserica din Buțimănu. Detaliu din pridvor (jumătatea nord a fațadei vestice)

funcție, popa Dumitru sin popa Radu, a fost preoțit «la leat 1791 sep-temvrie 7 pentru biserica și poporul din numitul sat»²⁸.

Actuala construcție este rezultatul restaurărilor efectuate de către Comisiunea Monumentelor Istorice în anul 1937, dată la care biserica a fost ridicată pe un soclu de cărămizi aparente de 0,80 m înălțime și acoperită cu tablă. În interior, bolta cilindrică a naosului acoperă și partea alăturată a pronaosului, pe când partea vestică a acestuia și pridvorul sînt acoperite cu tavan; porțiunea dreaptă corespunde amplasamentului unei foste clopotnițe, ale cărei urme mai sînt vizibile în pod (fig. 5). De asemeni, din peretele ce desparte naosul de pronaos nu a mai rămas decît grinda de sus, ușor arcuită deasupra fostei intrări. Sînt de semnalat, în sfîrșit, vechile deschizături de 10—12/16—18 cm, păstrate alături de ferestrele largi deschise ulterior.

Înainte de restaurare, se mai vedea în biserică piatra de mormînt, din 1846, a lui Dumitrache Pătrescu, fiul clucerului Statie Halepliu, care adoptase numele mamei sale Maria Petrescu. Pe piatră se puteau citi următoarele stihuri:

*«În cale-ți te oprește,
Tu mîndru trecător,
La semnul ce-ți vestește
Că ești un muritor...»*
(sfîrșitul inscripției era șters²⁹).

Biserica din Butimanu este în foarte bună stare și se slujește regulat în ea.

4. BISERICA SFINTUL NICOLAE DIN CALUGARIȚA (RAIONUL ALEXANDRIA). După tradiția păstrată în comuna Călugărița (sau Jarcaleți), biserica, construită în anul 1808 în comuna Vulturești (raionul Muscel, regiunea

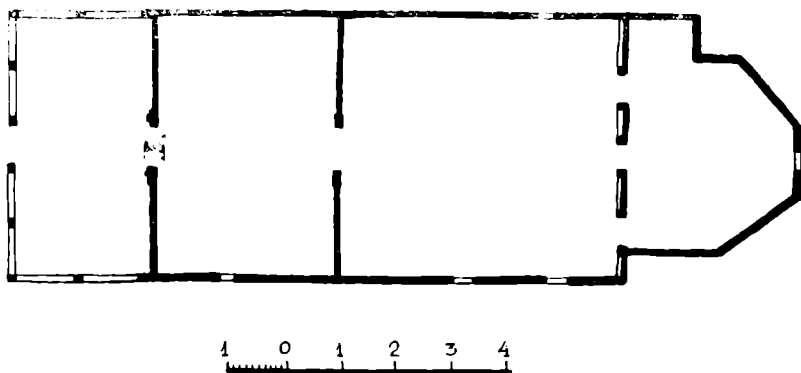

Fig. 7. — Biserica din Călugărița. Plan (releveu D.M.I., fond Com. Mon. Istorice)

28. *Op. cit.*, vol. II, f. 203 (jud. Dîmbovița, pl. Ialomița). Pr. Alex. A. Popescu-Runcu, *op. cit.*, p. 53, arată numai anul hirotonisirii, fără mențiunea bisericii respective.

29. I. Petrescu, *op. cit.*, p. 159.

Argeș), ar fi fost adusă acolo cu căruțele în 1870. O inscripție săpată cu dalta pe dosul ușii de intrare confirmă prima parte a acestei tradiții, înfățișînd o dată care este foarte probabil aceea a terminării construcției : «Anul 7317 (1809) luna martie ziua 18, de diaconul Constandin și Vasile, sub înalta cîrmuire a preasfințitului mitropolit Dosoftei»³⁰. Datele privind prima întemeiere a locașului concordă prin urmare, existența la Vulturești a bisericii — cu hramul Cuvioasa Paraschiva — fiind atestată, de altfel, de *Catagrafia din 1810*³¹. Faptul că biserica a fost adusă tocmăi din acest sat aflat la o distanță de aproximativ 120 km de Călugărița are o explicație : moșia Călugărița era proprietatea Schitului Nămăești de lângă Cîmpulung, iar drumul de la schit la moșie trecea prin Vulturești, ceea ce a favorizat desigur legăturile între cele două sate. Cît privește anul mutării bisericii, acesta nu poate fi 1870, ci este probabil 1865, dată la care biserica este deja atestată în Călugărița³² și totodată aceea a ridicării în satul Vultureștii de Jos a unei biserici de zid care a păstrat hramul Cuvioasei Paraschiva³³, pe cînd biserica mutată și-l schimbă pe al său.

Posterior aducerii ei în comună, biserica din Călugărița a fost restaurată de două ori, o dată în anul 1888, după un foc, iar a doua oară în anul 1939—1940, în foarte bune condiții, sub îngrijirea Comisiunii Monumentelor Istorice : biserica a fost atunci ridicată pe soclu și acoperită din nou, dușumeaua și tâlpile putrede au fost înlocuite, clopotnița reparată etc.

Construcția prezintă o serie de elemente de interes : pridvorul mare, sprijinit pe opt stîlpi (6 în față și 2 laterali) plus 2 undrele de colț ; nișa proscomidiei obținută prin prelungirea peste linia tîmplei a peretelui nordic al clădirii ; bogatele cioplituri ale cosoroabei și ale stîlpilor pridvorului ; briul în forma funiei împletite ce înconjoară clădirea sub nivelul ferestrelor, precum și ancadramentul în același motiv al ușii și al ferestrelor. Datorită acestor elemente, biserica din Călugărița se numără printre monumentele de lemn cele mai valoroase din

30. Intrucît nu am putut intra în această biserică, redăm inscripția după transcrierea allată în arhiva D.M.I., fond inventarierea monumentelor din 1963. Am corectat în 7317 (1808—1809) data desigur greșit citită 1731, care nu corespunde cu păstoria lui Dosoftei (1793—1810) și rezultă probabil din confuzia destul de frecventă între literele chirilice ce redau 17 și numărul 31 arab.

31. Sud Muscel, *Catagrafia plășilor de Sus de la acest județ pentru preoți*, fără dată (1810), Acad. R.P.R., doc. CMXXII, f. 49 (pl. Argeșului).

32. *Catagrafia bisericilor din jud. Vlașca pe 1865*, Acad. R.P.R., Ms. 661, nr. 152. De o biserică anterioară nu poate fi vorba, deoarece satul Călugărița de-abia se înjghebase : el nu este menționat în *Obșteasca Catagrafie din 1831* (material arhivistic distrus de bombardament în 1944, note Ion Donat), în care moșia schitului «Dobrești» este menționată ca făcînd parte din satul Băbăița (jud. Vlașca, pl. Frăsinetului, nr. 3) ; pe harta rusă din 1835, satul figurează sub denumirea de «Odaia Călugărița», cu semnul localităților numărînd 1—5 familii (C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 287).

33. Dată comunicată de Secția Culturală a Arhiepiscopiei Bucureștilor în *Anuar 1909*, *op. cit.*, p. 96—97 : 1862—1866)

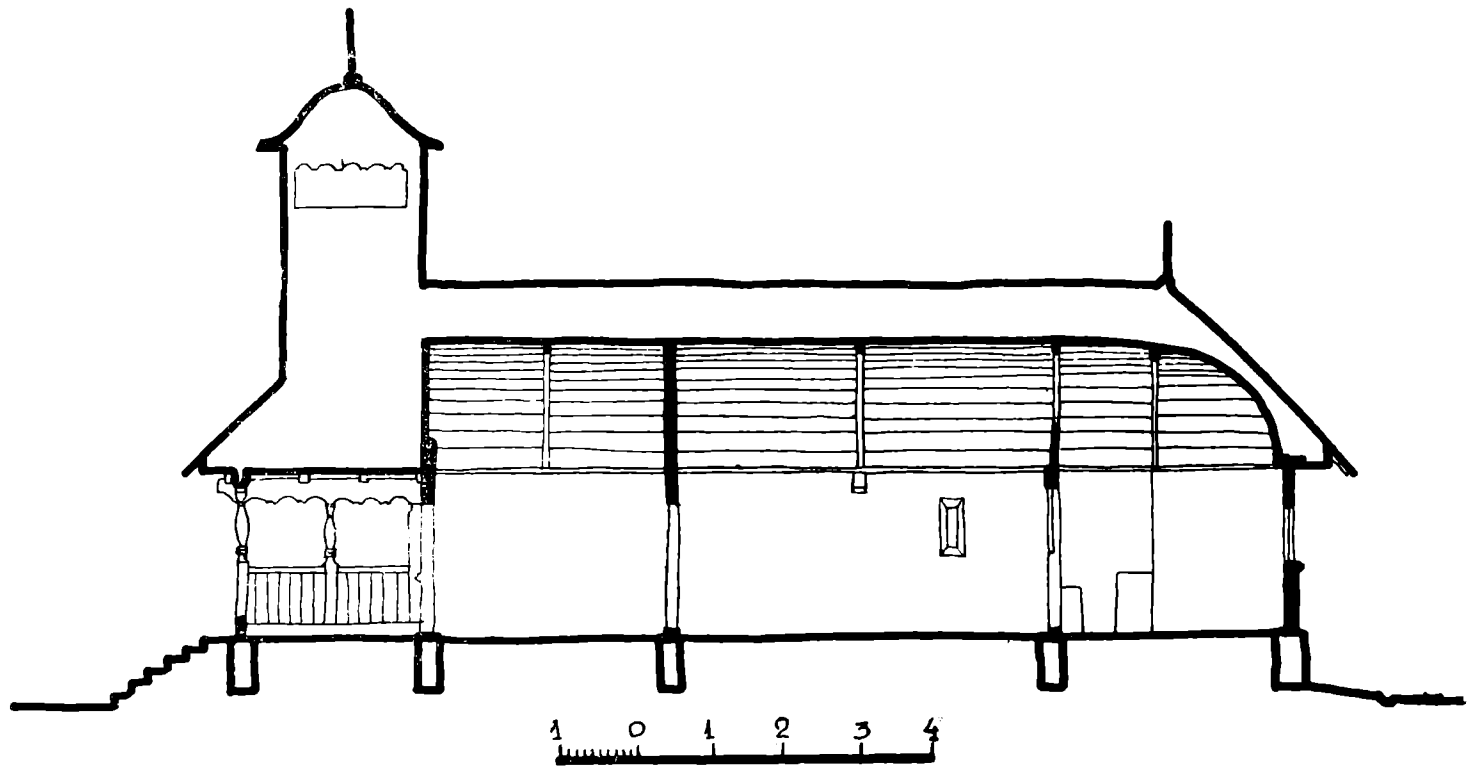

Fig. 8. — Biserica dir. Călugărița. Secție longitudinală (relevu D.M.I., fond Com. Mon. Istorice)

regiunea București, fapt pentru care a și fost clasată ca monument istoric ³⁴.

5. BISERICA SFINTUL IOAN BOTEZĂTORUL DIN COȘOAIA (RAIONUL VIDELE). Se pare, după spusele localnicilor, că biserica le-a fost dăruită de către satul învecinat Mirșa cu câțiva ani înainte de revoluția din 1848: data de 1840—1842 indicată de *Anuarul din 1909* ca fiind a construcției bisericii poate fi exactă, prin urmare, în ceea ce privește montarea ei pe noul loc. Operația a coincis probabil cu individualizarea ca sat a așezării, care în *Obșteasca Catagrafie din 1831* este încă înglobată în co-

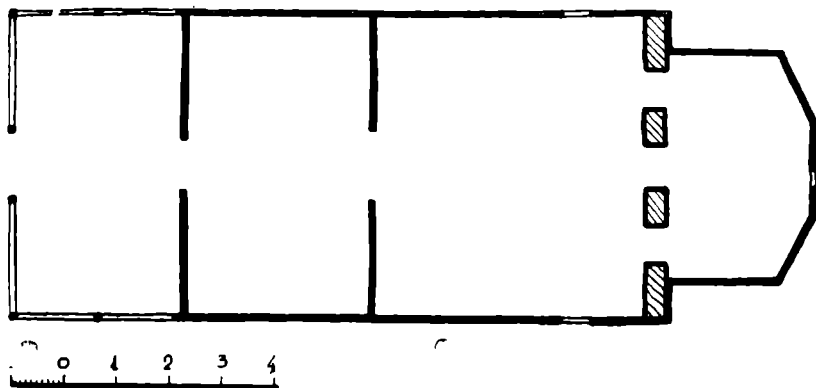

Fig. 9. — Biserica din Coșoiaia. Plan

muna Crevenicu, constituind porțiunea satului de pe hotarul moșiei Coșoiul, proprietatea Mitropoliei ³⁵. Biserica o aflăm atestată pentru prima oară la Coșoiaia în *Catagrafia bisericilor* fostului județ Vlașca din anul 1865 ³⁶.

Nu există date sigure în legătură cu construcția inițială, la Mirșa a bisericii. Inscripția săpată pe balustradă, pe latura sudică a pridvorului — «1827 s-au pus herul, ap[rilie] 5» —, interesantă în sine de altfel, nu lămurește dacă biserica fusese construită tot la acea dată, sau dacă este vorba de o reparație. Datele «1828» și «1880» săpate pe peretele pridvorului, în dreapta intrării, vin mai mult în sprijinul primei ipoteze, pe cînd însemnarea de pe un *Penticostar* (București, 1781—1782) — «Să să știe că am scris eu logofătul Radu ot Grecii de Sus, 1822 martie 18» ar atesta că biserica învelită cu tablă în 1827 era o construcție mai veche, dacă ar exista siguranța că *Penticostarul* nu provine de la alt locaș. Oricum ar fi, data 1827 ca termen *ante quem* al întemeierii este indiscutabilă.

34. Monument de arhitectură nr. 451 din lista din 1955.

35. *Op. cit.*, jud. Vlașca, pl. Cîlniștea, nr. 29.

36. *Op. cit.*, nr. 155.

Biserica din Coșoaia este o clădire mare (16,50×6 m), lucrată însă mai puțin masiv decât majoritatea bisericilor de lemn din regiune : pe-

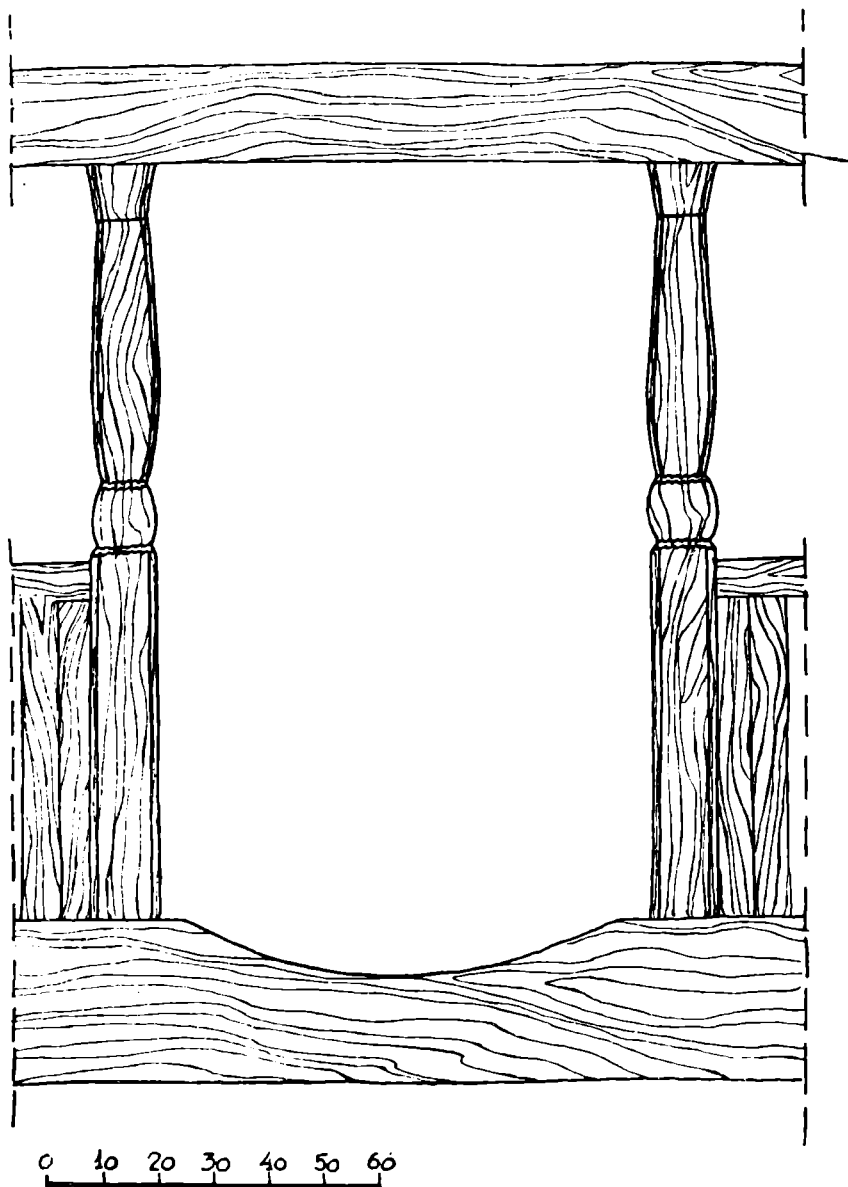

Fig. 10. — Biserica din Coșoaia. Detaliul intrării în pridvor

reții sînt construiți din birne de numai 7 cm grosime și pînă la 3—4 m numai lungime, pereții laterali fiind construiți din cîte trei lungimi de

birne, îmbinate «în căței» în cite doi stilpi-montanți, aflați unul la despărțirea naosului de pronaos și celălalt la jumătatea peretelui naosului. Această tehnică de construcție, ca și acoperirea bisericii cu fier, este caracteristica unei epoci de construcție relativ târzii, în care se face simțită împrumutarea materialului lemnos: fapt ce duce la concluzia că biserica din Mîrșa învelită cu tablă în 1827 fusese construită probabil tot atunci. Biserica, în acest caz, a fost cedată coșoienilor după 13 ani de-abia de existență, ceea ce poate părea neverosimil; asemenea cazuri se mai cunosc însă³⁷, ele atestînd ritmul accelerat al dezvoltării satelor respective la acea epocă.

Ca elemente decorative, sînt de semnalat la biserica din Coșoia: stilpii pridvorului și consolele profilate ce se petrec la colțurile absidei; de asemenea, ușa de stejar masiv, cu tăblii exterioare din lemn de frasin bătute în cuie de fierar cu cap lat, precum și pragurile ridicate și scobite rotund de la diferite intrări (fig. 10). O clopotniță pătrată se ridică deasupra pridvorului, cu acces prin pronaosul acoperit cu tavan, ceea ce indică o probabilă modificare a dispoziției inițiale a turlei, împreună și cu a acoperișului, care este astăzi în două ape: modificare efectuată probabil chiar cu prilejul montării bisericii pe actualul loc în 1840—1842.

6. BISERICA ADORMIREA MAICII DOMNULUI DIN CUCURUZU (RAIONUL DRAGANEȘTI-VLAȘCA). După urmele vizibile pe teren, se constată că biserica avea dimensiunile 15×6 m, cu planul tipic al variantei. Birnele, încheiate normal în coadă de rîndunică, se văd prinse din loc în loc cu cuie făcute de mină. Pe altar se afla altădată o cruce cu data «1830», iar pe perețele de despărțire dintre naos și pronaos, o inscripție arătînd că biserica s-a prefăcut în anul 1856, fiind pictată de zugravul Zamfirache (același desigur care, cu trei ani în urmă, zugrăvisese icoanele din pronaosul bisericii din Butești). Alte inscripții, fragmentare, se mai disting pe diferite birne: «1834»; «Să să știe de când s-au cutr/emurat pămîntul/...»; «Să să știe de când n-au... 1841».

După spusele locuitorului Badea Măscuul din Cucuruzu, mort la adînci bătrînețe în 1920 și care era «flăcăuandru» în vremea «zaverii lui Tudorin», atît el cît și tatăl său apucaseră biserica de cînd își aminteau³⁸, ceea ce o datează înainte de 1790. Informația este confirmată de *Catagrafia din 1810*, care atestă existența bisericii de lemn cu hramul Adormirii Maicii Domnului din Cucuruzu nu numai la anul cînd s-a efectuat catagrafia, dar și la data de 1787 noiembrie 20, cînd unul din cei patru preoți ai bisericii, «popa Radu sin popa Petco», este hirotonisit «pentru biserica și poporul acesta»³⁹. Mai înainte, în anul 1778, generalul de Bawer semnalează «biserici» la «unele din cele cinci sate

37. De pildă, satul Cernaia din raionul Strehaia (reg. Oltenia) cedează satului Ungureni din com. Văgiulești, în anul 1843, biserica de lemn ce luase din satul Jirov în anul 1835, adică numai cu opt ani înainte (R. Crețeanu, *Bisericiile de lemn din raionul Strehaia*, sub tipar).

38. Informație de la Pr. paroh Mîrșanu.

39. *Op. cit.*, vol. IV, f. 61 (jud. Vlașca, pl. Cîlniștii).

asezate pe apa Cîlniștei», printre care Cucuruзу, Răsuceni ș. a. 40. După tradiție, biserica «se crede a fi înființată de pe la 1650» 41.

7. BISERICA SFINȚII VOIEVOZI DIN LUNGULEȚU (RAIONUL RĂCARI). Biserica, cunoscută în localitate sub numele de «Pantazi», iar în acte, de «Pastia», se află pe drumul Lungulețu—Vlăsceni, în vechiul cimitir rămas în afara satului prin «tragerea la linie» a acestuia. Se știe din tradiție că biserica este «foarte veche» 42 și că numele de «Pantazi» îi vine de la ctitor, proprietarul moșiei pe care a fost clădită 43. Sub aceeași denumire era cunoscut spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea și satul respectiv, după cum reiese din harta austriacă de la 1790 44 pe

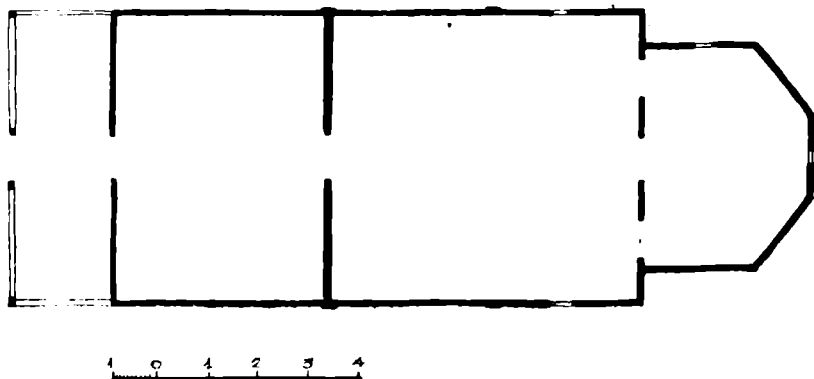

Fig. 11. — Biserica din Lungulețu. Plan

care, alături de satul Lungulețu, corect amplasat pe Dîmbovița însă sub denumirea de «Schantzul» 45, apare la cițiva kilometri spre sud-vest și un al doilea sat, cu biserică : «Pantacz». În actele moșiei Lungulețu nu apare nici un proprietar cu numele de Pantazi, iar singurul personaj mai cunoscut din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea cu acest prenume, Pantazi Cîmpineanu, nu este atestat în legătură cu moșia în chestiune. Reiese însă din actele mai sus menționate că în secolul al XVIII-lea, alături de moșia «Lungi» constituită încă din secolul al XV-lea de strămoșii doamnei Neaga a lui Mihnea vodă Turcitul, se formase

40. *Op. cit.*, p. 168.

41. Ion Iliescu, *Monografia comunei Cucuruзу*, în Ion T. Ghica, *Monografiile comunelor rurale din jud. Vlașca*, București, 1904, p. 194—200.

42. *Anuar 1909, op. cit.*, p. 49.

43. Informație de la Pr. paroh Alex. N. Popescu.

44. Acad. R.P.R., harta D—XXVII—6, planșa 61.

45. Numele vine de la «Șanțurile sau stăvilarele Dîmboviței unde, în caz de inundație se abate apa Dîmboviței, ca să nu curgă toată prin București spre a face inundații» (M.D.G.R., vol. IV, p. 204). Din punctul «Schantz» de pe harta austriacă se vede, desfășurându-se din Dîmbovița o apă numită «Schantz Bach» ce trece în apropierea satului Pantazi și este de fapt malca veche a Dîmboviței, folosită pentru derivările de apă mai sus menționate. Satul Șanțurile este înfățișat fără biserică.

de către un Barbu iuzbașa, prin cumpărături, o altă moșie mai mică, care spre sfârșitul secolului al XVIII-lea este adusă de zestre de o nepoată a întemeietorului, soțului ei Pastia. Trupul de moșie al lui Pastia este vândut de urmașii acestuia, la 1827, cluceresei Anica Deșliu, proprietară încă din anul 1799 și a trupului de moșie pincipal, iar în 1829 întreaga moșie Lungulețu este cumpărată de Așezământul cultural al mitropolitului Dositei Filitti⁴⁶. În acetele Așezământului, monumentul este menționat în diferite rânduri ca «biserica Sfinții Voievozi sau Pastia», ceea ce ne face să credem că cele două apelații Pantazi și Pastia reprezintă prenumele și numele de familie ale aceluiași personaj, ctitor al bisericii prin anii 1780—1790.

Alături de celelalte două biserici din Lungulețu⁴⁷, biserica Sfinții Voievozi sau Pastia este menționată în socotelile Așezământului Dositei Filitti în legătură cu reparațiile efectuate (în anii 1853 și 1857—1858), cu ajutoarele primite și cu simbria preotului (15 galbeni pe an în 1862—1863). Pe anul 1889—1890, este specificat că «întreținerea bisericilor este numai 150 lei, una din biserică, cea cu hramul Sfinții Voievozi, fiind fost închisă în cursul primului trimestru al anului»⁴⁸. Cercetarea monumentului nu aduce nici o informație asupra

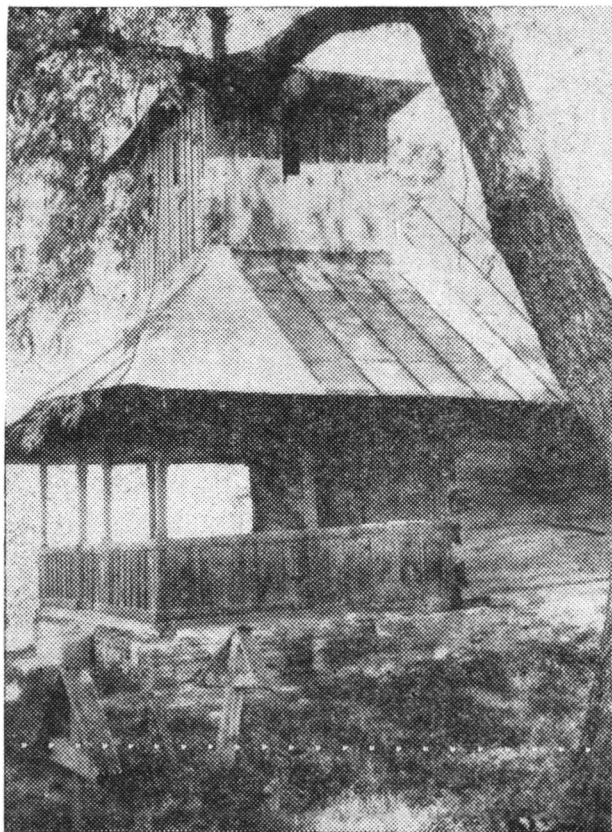

Fig. 12. — Biserica din Lungulețu. Vederea pridvorului

Fig. 12. — Biserica din Lungulețu. Vederea pridvorului

46. I. C. Filitti, *Așezământul cultural al mitropolitului Dositei Filitti*, București, 1911, p. 183—184.

47. Bisericile de zid Sfântul Dimitrie și Sfântul Gheorghe, construite în locul celor două biserici de lemn cu hramul Sfântul Nicolae menționate în *Catagrafia din 1810*, una la rubrica Șanțurile, cealaltă la rubrica Lunguleți (Pr. Alex. A. Popepscu, *op. cit.*, p. 65 și 71—72). Biserica Sfinții Voievozi nu apare în *Catagrafia din 1810* care, după cum am mai arătat (nota 24), prezintă destul de numeroase omisiuni.

48. I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 96—97.

trecutului său, clădirea ne mai prezentînd nici o inscripție, afară numai de data «1818» zgîriată, cu cîteva litere indescifrabile, pe o birnă de pe peretele sudic al pronaosului.

Biserica Pantazi este o construcție importantă și foarte îngrijit lucrată, din birne de 10 cm grosime și pînă la 45 cm lățime, bine încheiate, prinse unele de altele și în cutie de fier și așezate pe un soclu de zidărie care, după formatul cărămizilor (26×12×5 cm), pare a data

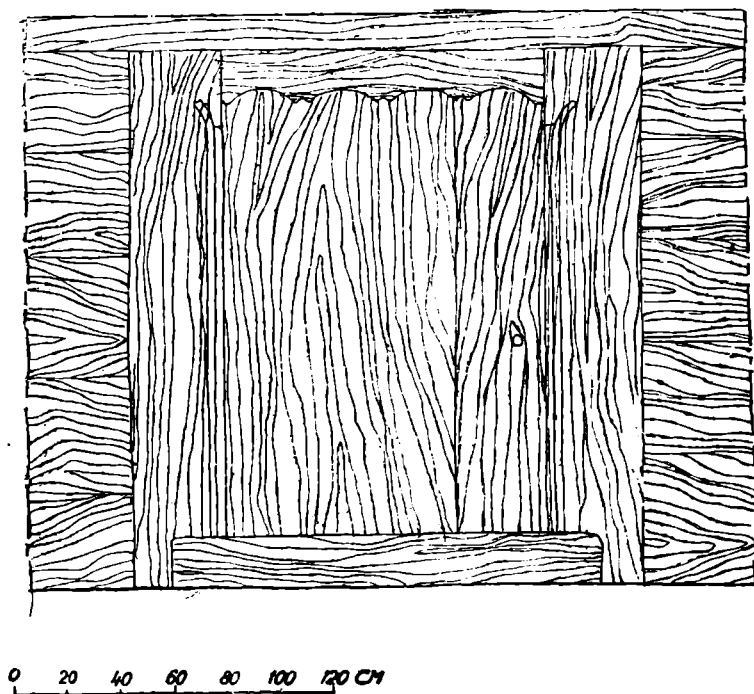

Fig. 13. — Biserica din Lungulețu. Detaliul ușii de intrare

de la origine. Pridvorul mare, sprijinit de șase stâlpi ciopliți și două undrele de colț, face parte din construcția originală, după cum arată o birnă de pe latura nord a clădirii, prelungită pînă la colțul nord-vest al pridvorului, pe o lungime de peste 12 m. Ca elemente decorative, trebuie semnalat ancadramentul ușii de intrare, cu ciubuce cioplite în formă de șerpi stilizați (fig. 13). Pe dinăuntru, pereții au fost căptușiți cu scînduri bătute vertical, iar tîmpla a fost refăcută din zid.

8. BISERICA SFINȚII IMPARAȚI DIN PURANII DE SUS, COMUNA PURANI, (RAIONUL VIDELE). Biserica a fost construită între anii 1800 și 1810, după cum rezultă din *Catagrafia din 1810*, în care se arată că «popa Radu sin Neacșul, 38 [de ani], (...) s-au hirotonisit preot (...) la leat

1799 septevrie 10 pentru biserica ot Scurtu, tot intru acest județu, apoi făcîndu-să această biserică, s-au mutat la dănsa prin prot[oe]ria plășii, unde și acum să află»⁴⁹. Înclinăm a crede că biserica s-a făcut chiar în anul 1810, pe considerentul că amîndoi paraclisierii au fost așezați în posturile lor tot în acel an (în lunile august și, respectiv, iulie). Catagrafia din 1810 mai cuprinde o informație interesantă : încă de la acea dată biserica era «învelită cu fier».

În anul 1852, biserica a fost reparată, reparație amintită de o inscripție săpată pe peretele pridvorului, în dreapta ușii : «1852 apr/ilie/. 6. Pop/a] Radu. Meș/teri] /S/toica, Ion». Se afirmă că acest popa Radu ar fi «primul preot al bisericii», ceea ce nu este imposibil (el ar

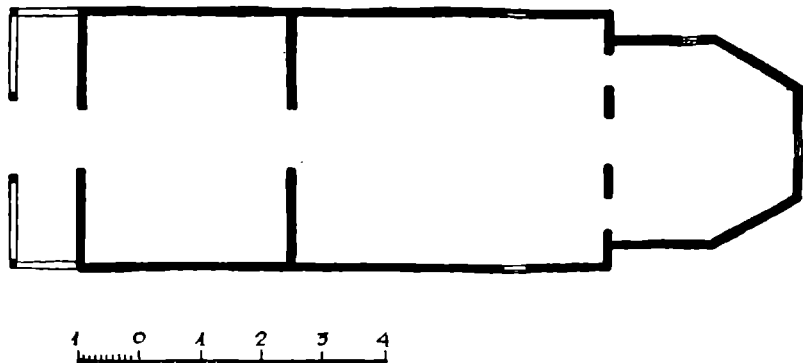

Fig. 14. — Biserica din Puranii de Sus. Plan

fi avut atunci 80 de ani) și nu înseamnă — cum cred localnicii — că biserica ar fi fost construită atunci. Numele «Petrescu», scris mai jos în litere latine, este al proprietarului moșiei «Butești ce-i zice Purani»⁵⁰.

Această biserică mică și joasă, așezată direct pe pământ, cu elemente decorative reduse la ciopliturile foarte simple ale stîlpilor pridvorului și la cîteva creștături pe cosoroabă, cu cele două registre numai ale tîmplei pictate rudimentar și bolta naosului decorată cu pinze pictate, este caracteristică locașurilor mai modeste din regiune.

9. BISERICA ADORMIREA MAICII DOMNULUI DIN RASUCENII DE JOS, COMUNA RASUCENI (RAIONUL DRAGANEȘTI—VLAȘCA). Rămasă capelă de cimitir în urma construirii, în anul 1883, a bisericii de zid din localitate⁵¹, vechea biserică din Răsucenii de Jos cu timpul s-a nărui, nerămîinînd din locașul inițial, ca și la biserica din Cucuruзу, decît altarul și o mică prispă improvizată. Se mai disting urmele fostei clădiri, care avea dimensiunile 13×4.80 m și plan dreptunghiular simplu cu absida polygonală retrasă. Biserica figurează în *Catagrafia din 1810*, cu precizarea că unul din preoții de atunci, popa Ivan sin Marin, fusese hirotonisit

49. *Op. cit.*, vol. IV, f. 28 (jud. Vlașca, pl. Frăsinetului).

50. Arh. St. Buc., *Vornicia dinăuntru*, dos. 1944/1833.

51. *Anuar 1903, op. cit.*, p. 137.

tot «pentru biserica și poporul acesta» în anul 1796⁵². Răsucenii figurează, de asemenea, printre satele «cu biserici» de pe valea Cîlniștei citate în 1778 de generalul de Bawer⁵³.

10. BISERICA SFINTUL NICOLAE ȘI CUVIOASA PARASCHIVA DIN SALCUȚA (RAIONUL TITU). Biserica, izolată între vatra nouă a satului și vatra veche, care se află pe «Drumul Sării», nu mai prezintă nici un interes deosebit, în urma renovării radicale din 1887, când construcția a fost ridicată pe soclu de zid, tencuită interior și exterior, iar amîndouă despărțiturile interioare au fost refăcute de zid. Clădirea își păstrează planul inițial, cu absida lărgită în partea proscomidiei, precum și elementele decorative: cosoroabele pridvorului lucrate în arcuri multiple și briul în formă de funie răsucită, astăzi acoperit cu tencuială, care înconjoară întreaga clădire, inclusiv pridvorul. Icoanele vechi se păstrează în pronaos numai: pe icoana Mîntuitorului se citește numele zugravului: «Stan z[u]gr[av]», iar pe aceea a Maicii Domnului o dată fragmentară «.../f]evr[uarie] (?) 24».

După tradiție, biserica ar fi foarte veche. *Anuarul din 1909* o datează la 1740⁵⁴. Ea nu este menționată în *Catagrafia din 1810*, nici la numele actual al satului, nici la numele vechi, Cornetul. Satul neapărînd nici pe harta austriacă din 1790, elemente de datare nu există.

11. BISERICA SFINTUL NICOLAE DIN SCURTU—SLĂVEȘTI, COMUNA SCURTU MARE (RAIONUL VIDELE). Această biserică ar fi una din cele mai vechi din regiune, după tradiția locală. Singura confirmare documentară a acestei tradiții este reprezentarea bisericii pe harta austriacă din 1790, la satul «Kattalena Skurtu»⁵⁵. În sensul unor începuturi vechi vin de altfel și o serie de indicații: starea de șubrezenie a construcției, cu toate repetatele reparații ce i s-au făcut; faptul că această biserică, iar nu aceea din Scurtu Mare, este biserică parohială; în sfîrșit, prezența în biserică a mai multor cărți din secolul al XVIII-lea, una chiar din secolul al XVII-lea (cu rezerva că aceste cărți vechi au aparținut inițial altei biserici).

Construcția a fost renovată radical și resfințită în ziua de 9 februarie 1857, după cum rezultă din următoarele două inscripții:

Pisanie scrisă (în caractere latinești) deasupra ușii de intrare: *Acest s[fînt] locași cu hramul ierarhului Nicolae s-a prefăcut prin os-*

52. *Op. cit.*, vol. IV, t. 53 (jud. Vlașca, pl. Cîlniștii).

53. Vezi nota 43.

54. *Op. cit.*, p. 44 (parohia Cornetul).

55. *Op. cit.*, planșă 52. Harta austriacă prezintă lipsuri, însă indicațiile ei sînt mai întotdeauna exacte. *Catalina* este o denumire veche a satului Scurtu (vezi *Indicele după județe a comunelor orășane și rurale din România*, București, 1861). Pe harta rusă din 1835, satul apare tot sub numele de Catalina Scurtu (C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 286). În *Catagrafia din 1810* este menționată pentru satul «Scurt» o biserică de lemn cu hramul Nașterii Maicii Domnului, care nu este nici hramul bisericii din Scurtu Slăvești (Sfîntul Nicolae) nici al bisericii din Scurtu Mare (Adormirea). Această biserică ar putea fi clădirea care ne interesează, în ipoteza unei schimbări a hramului în urma unei refaceri radicale, eventual după reparația din 1875. Satul nu apare în *Catagrafie* nici sub celelalte denumiri vechi ale lui, ca Văcești, Gerăpești, Negrelești.

teneala dumnealor Badea P. P. Neață, Gearăp, Dumitru Cîrstea, Dinu Zărnovanu, Nițu Iorga, Sanda Radu, Costache Iorga, Albu Gearăp, Voicu Gearăp și cu ajutorul altor frați, în zilele... mitropolit [Nifon].

Insemnare pe o carte⁵⁶ : «Această sfântă biserică s-au sfințit după reparație de protopopul Drăganu în ziua de 9 februarie 1875».

În urma reparației din 1875 și a altora care au urmat biserica din Scurtu-Slăvești se înfățișează astăzi ca o clădire tencuită în exterior și în interior, ridicată pe un soclu de peste 1 m înălțime, cu pridvorul și despărțiturile interioare refăcute din cărămidă, ferestrele lărgite și acoperiș nou cu streșină înfundată. Planul și dimensiunile (14×5,50 m) au rămas cele de la origine, iar clopotnița octogonală a fost refăcută pe locul unei turle anterioare așezată tot pe pronaos, acesta fiind acoperit cu tavan.

Din zădăria veche a bisericii au rămas numai cărțile, printre care trebuie menționat în primul rînd *Apostolul* din București, 1683, carte rară, valoroasă și prin însemnările despre starea nenorocită a țării la sfîrșitul secolului al XVIII-lea :

«...precum să să știe că această sfântă carte a noastră de baștină cumpărată de noi în taleri 2 bani 30 tocmai, leat 7275 (1766—67). Și am scris eu... logofăt».

«Și am scris eu, logofătul Dragomir, de să cutremura pămîntul. Ajunse oca de mălai o părere în Țara Rumânească și câtă și urzicile le-au mîncat, până nu mai rămase ni|mi|ca pre fața pămîntului. Și am scris eu logofătul Dragomir Părvu Mălui, domn [Alexandru] Costandin Morozul vo|i|vod, că erau fomete mare pre pămînt».

«Să să știe când au fost fomete pre pămîntu, în zilele prealuminatului d/o|mn Io Alecsandru Morozu vo|i|vod, cât au mîncat urzici și coajă de copa|ci|, și era mălai|ul| opt parale și banița parale 300. Era văleatu 7303 (1794—95). Și după fomete, au fost ciună tot la acest leat».

«La leat 7207 (1798—99), în zilele prealuminatului domn Io Costandin Gheorghe Angeriu (sic) voivod, au scos văcăritu pe taleri 2. Au schîmbat împăratul și au tremis de l-au tăiat la scaun în București».

Pe un Penticostar (Episc. Rîmniceului, 1743) :

«Să să știe că am scris eu robul lui Dumnezeu care mai jos mă voi iscăli ; eu voi muri și degitele mele vor putrezi, iar cine va citi mă va pomeni, zicînd : Dumnezeu să-l erte : 1785 aprilie 28. Eu Dumitrache (?))».

«Acest Penticostariu fiindu dăruit sfintei biserici din Slobozie de măriia sa Io Costandin Nicolae vvd. și fiind dezlegată, s-au dat de s-au legat cu toată cheltuiala robilor lui Dumnezeu Dragomir, Măriia, Marica, Ioana, Miclea, Sanda, Ș|e|rban, cu tot neamul lor, fiind îndemnător la aceste lucrur|i| popa Matei ot Slobozie, sin popei Stan ot tam, vmuc popci Antonie i popei Savei i popei Ioan ot tam».

Dacă-l identificăm pe Dragomir, primul din cei mai sus numiți, cu logofătul Dragomir, autorul însemnărilor de pe *Apostolul* lui Șerban

56. Comunicat de Pr. paroh Marin Marinescu.

vodă, reiese că și această carte a aparținut bisericii din Slobozia cel puțin pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, neputînd fi luat în considerație în problema datării bisericii din Scurtu-Slăvești.

Pe aceeași carte : «*Am scris spre ținere de minte, eu care mai jos mă voi iscăli, că la leatu 1851 au fost iarnă bună, n-au dat zăpadă mare, dar au dat un prîșcău de la noemvrie și s-au luat și au mai dat un prîșcău la sf. Vasile. Asemeni să știe că tot într-acest leat m-am dus la mănăstire la Glavaciog. 1850 ianuarie 8, Panaît Petrescu*».

12. BISERICA SFINTUL NICOLAE DIN SERICU, COMUNA BLEJEȘTI (RAIONUL VIDELE). Pe o birnă din pronaos, acoperită cu scînduri în urma ultimei renovări, se putea citi — pare-se — că biserica a fost construită în leatul 7321 (1812—1813), puțin timp probabil după întemeierea satului, cunos-

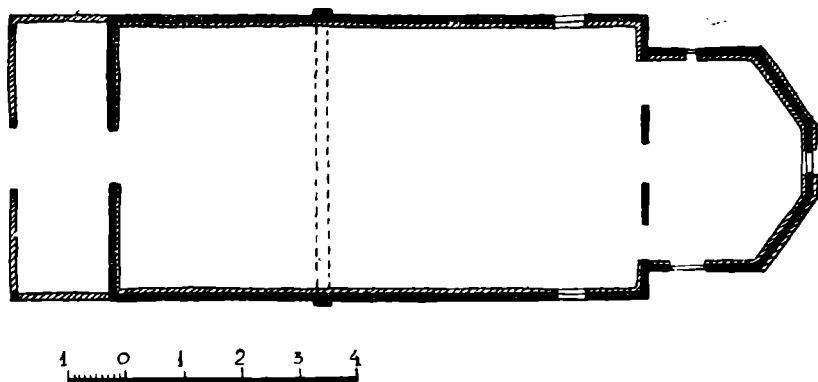

Fig. 15. — Biserica din Sericu. Plan

cut pe atunci sub numele de Osebiții-Blejești. Reparații mai importante au avut loc în anii 1883 și 1926.

Construcția, destul de slabă, se aseamănă cu aceea a bisericii din Coșoia, fiind realizată din birne relativ subțiri (8 cm), încheiate pe pereții principali «în căteis», în cite un stîlp așezat în dreptul despărțiturii dintre pronaos și naos. Slăbindu-se pereții, a fost necesară consolidarea lor printr-o centură de beton și sprijinirea acoperișului pe un rînd de stîlpi așezați paralel cu pereții, la 40 cm distanță. De asemeni, s-a căptușit cu scînduri interiorul bisericii, iar în exterior, stîlpii pridvorului și ultimele trei laturi ale absidei.

Planul bisericii și elementele de elevație — bolta interioară continuă și clopotnița așezată peste pridvor — sînt cele de la început. Numai forma acoperișului în două ape rezultă dintr-o modificare efectuată în 1926, o dată cu înlocuirea învelitoarei de șindrilă prin tablă.

13. BISERICA SFINTUL NICOLAE DIN SIRBENII DE JOS, COMUNA SIRBENI (RAIONUL TITU). Etapele mai importante ale trecutului monumentului sînt cunoscute prin pisană din 1849, zugrăvită pe un panou așezat pe perețele de despărțire dintre naos și pronaos :

«Aceaș[t] sf[î]nt lăcaș ce să prăznuește hramu sf. erarh Nicolae și a prapodomni Paraschiva s-au făcut de lemn la leat 1778, în zilele lumina-tului d[o]mn Alexandru Ion Ipsila[n]t voivod. S-au desăvîrșit sfintele slujbe 70 de ani și, ajungînd în putrezime și dărăpănare, iar la leat 1848 iulie în 1 s-au învrednicit cei mai jos scriși ctitori păm[î]nteni tot din acele neamuri și s-au făcut pe temelie de zid și s-au înfrumusețat după cum se ve[de], cu toată cheltuiala dum-l[or] Paraschiv Șărbean, Sava, Oprea, Ilinca, Costache, Neaga, Tănase, Dobre, Dumitra, preotul Marin erei, Dumitra prez[vi]tera, Radu, Badea prez[vi]ter, d. logof[ătul] Gheor-

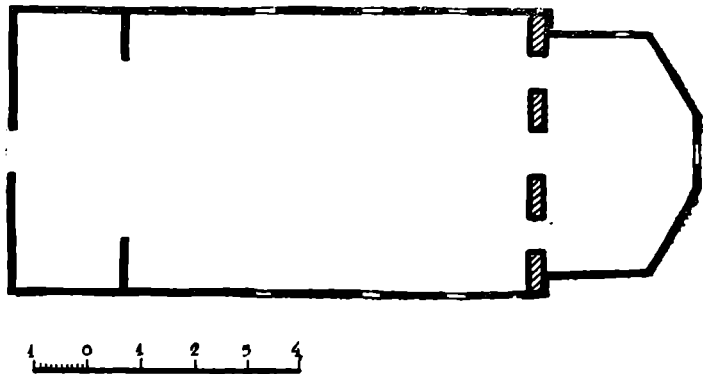

Fig. 16. — Biserica din Sîrbenii de Jos. Plan

ghe Protopopescu, Joița. Și s-au săvîrșit și s-au sfințit în zilele lumina-tului domn Barbu Dimitrie Știrbei voivod, leat 1849 dechem[embrie]. Dimi-trie zugravu, Gheorghe zugravu și Costandin zugravu ot Roata».

Informațiile de mai sus sînt completate de următoarele două însem-nări ale zugravului de la 1849, scrise pe spațiile albe ale unui *Apostol* (București, 1774) :

«La anu 1849 pre cînd prințipatu era plin de oștirile rusești și tur-cești, s-au mai liniștit pacea în prințipatu Valahiei, pîindu-se domn Țării Rumînești Barbu Dimitrie Știrbei voivod. Și am scris eu, să să fie minte. Dimitrie zugrav ot satu Roata de Jos».

«Sfînta biserică din Sîrbeni s-au început a jugrăvi în anu 1849, cînd au luat și sfințire, și s-au săvîrșit în anul 1850 iunie în 10, sîmbăta Moșilor. Dumitru zugravu ot Roata de Jos».

În realitate, după spusele localnicilor, se pare că în 1778 biserică n-a fost construită din nou, ci adusă de pe vatra veche a satului aflată lingă satul Udeni de astăzi, unde s-au găsit și monezi vechi. Faptul că după 70 de ani numai biserică ajunsese în stare de «putrezime și dără-pănare» vine în sprijinul acestei tradiții, împreună cu prezența în inven-tarul bisericii a unei cărți tipărită cu mulți ani înainte de 1778 (un *Octoih* de la M-rea Neamț, 1736). Este știut, de altfel, că satul — numit altădată Sîrbenii-Moșteni — este vechi, spre deosebire de satul învecinat Sîrbenii de Sus, mai înainte Adunații-Sîrbeni.

Actuala clădire este rezultatul renovărilor efectuate în 1849 și, din nou, în 1911. Acestea se datorează soclul înalt de zid, legat jur împrejur cu o chină de fier; desființarea peretelui ce despărțea naosul de pronaos; închiderea cu scinduri a fostului pridvor, transformat în pronaos; forma nouă a acoperișului, care a rămas însă de șindrilă etc. Cu toate aceste modificări, monumentul este valoros prin vechimea lui, păstrându-și planul original și, ca elemente decorative, consolele profilate rotund sau în retrageri succesive, precum și brîul în formă de fringhie ce înconjoară clădirea pînă la fostul pridvor. De asemenea, sînt de semnalat icoanele tîmplei, ce par a fi din secolul al XVIII-lea.

14. BISERICA SFINTUL TEODOR TIRON DIN SPINEȘTI, COMUNA VIDELE (RAIONUL VIDELE). Biserica ar fi foarte veche, după tradiție. Din păcate, singura inscripție care i-ar putea lămuri începuturile este fără an și neinteligibilă (inscripția este săpată pe piciorul de stejar masiv al pristolului): «*Leat...⁵⁷ de când sapile (?) de lemn care s-au găsit în preastolu veichiu*».

Două însemnări marginale relatează evenimentele importante ale vremii, fără a aduce lămuriri în problema monumentului:

Pe o *Evanghelie* (fără an, neavînd frotispiciu): «*În zilele prea luminatului împărat Nicolae Pavlovici, la leat 1832, au așezat marii... satului pã catagrafie, și au pus pãfiescare familie cãte 2 lei treizeci și trei pã an, însă pã 7 ani. Și am făcut însemnare ca să se ție minte, să se pome-nească, iar cei ce vor ceti vor spune și altora. Și am iscãlit, [1]832 dech[emvrie] popa Costandin sin popa Ion*»⁵⁸.

Pe un *Apostol* (Episc. Rîmnicului, 1794): «*Aici am însemnat pentru ca să să ție minte de cãnd am intrat aremeia (sic) rusească în Țara Rumãnească, la leat 1853 iunie 18, și era un război pã la ghenarie în coprensul Dunãri/i) foarte tare. Și am însemnat aici ca să să ție minte. 1854 ghenarie 15, preot Marin ot Tãmãșești*».

Biserica a fost restaurată în anii Regulamentului Organic de Marin Spînu (din neamul care și-a dat numele mahalalei), apoi din nou, radical, în 1860. La această dată clădirea a fost ridicată pe un soclu masiv de zidărie și căptușită pe dinafară cu cărămidă; de asemenea, stîlpii pridvorului și despărțiturile interioare au fost înlocuite cu coloane masive și, respectiv, ziduri de cărămidă. În urma acestor transformări, pentru care biserica vecină din Vida-Cirtojanca, îmbrăcată cu zidărie încă din a doua decenie a secolului al XIX-lea, a servit sigur drept model, biserica din Spinești a pierdut înfățișarea unei biserici de lemn. Traseul pereților a rămas însă neschimbat, cu nișa proscomidiei scoasă afară; de asemenea și sistemul de boltire, același ca al bisericii din Bûtimanu.

15. BISERICA ADORMIREA MAICII DOMNULUI DIN VIDRA (RAIONUL GIURGIU). Biserica se află în cimitir, pe vechea vatră a satului Bragadiru de Jos,

57. Data lipsește; se distinge numai o linie oblică barată, semnul miimilor, după care scriitorul s-a oprit.

58. Cf., cu mici deosebiri de citire, N. A. Constantinescu, *Cîteva inscripții inedite din Prahova și Vlașca*, în *Amintirea lui Ion Bîanu*, București, 1916, p. 45—46.

înglobat în cursul secolului al XIX-lea în satul Străinii-Dobreni, care ulterior s-a contopit la rîndul său cu așezarea mai nouă de la Vidra pentru a constitui tîrgul cu acest nume de astăzi.

Pe peretele pridvorului, în dreapta intrării în biserică, se văd șapte diferite date și alte însemnări, pentru lămurirea cărora este necesară o analiză mai atentă. Pe birna 2 (de sus) : «1733» în cifre ; pe birna 3 : «Leat 7303» (1794—1795), în litere ; apoi, «1882», în cifre ; pe birna 4, conturul unei barde, apoi «Stoi[an]», cu caractere latine. Pe peretele sudic al naosului, aproape de decroșul absidei, se citește data «1802»,

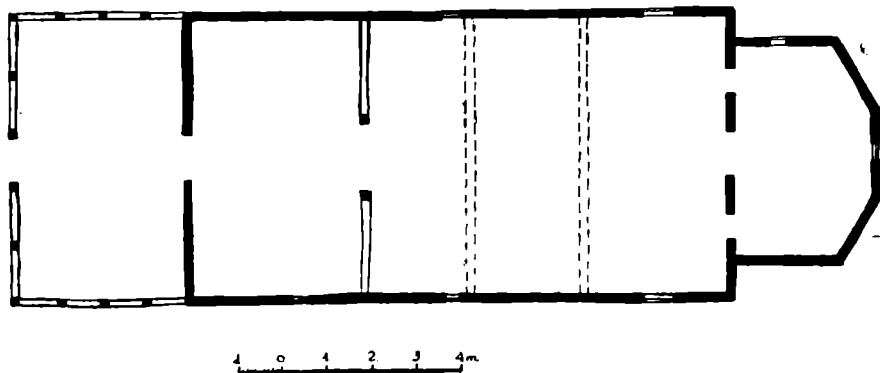

Fig. 17. — Biserica din Vidra. Plan

în litere. Din prima vedere, apare în mod cert că data «1773» nu poate fi socotită o însemnare contemporană autentică : lăsînd la o parte caracterul neobișnuit ce l-ar avea folosirea în mediu rural, la acea epocă, a cifrelor arabe și a anilor de la Hristos, dimensiunile și, în special, forma cifrelor (cifra 7 barată, buclele de la 3 prea închise) arată că inscripția este de dată mult mai recentă. Mai mult decît atît, tehnica dăltuirii dă de bănuit și cine a executat-o : acela care a reprezentat mai jos o bardă și se iscălește Stoian. Numitul era un dulgher local care, acum două sau trei generații, adică pe la sfîrșitul veacului trecut, a executat unele reparații de oarecare importanță la biserică, tăind și fasonînd în acest scop stejari din zăvoiuil satului⁵⁹.

În schimb, datele 7303 (1794—1795) și 1802 prezintă toate aparențele unor însemnări autentice. Prima — care ocupă locul rezervat în genere consemnării fazelor constructive mai importante ale unui monument — poate fi socotită în cazul prezent, după părerea noastră, chiar anul de întemeiere a actualei construcții. Această părere se sprijină pe de o parte pe unele caracteristici arhitectonice, asupra cărora vom reveni, pe de altă parte pe faptul că aceeași dată este înscrisă pe icoana Adormirii Maicii Domnului — icoana hramului — din naos : «*De Costandin*

59. Informație de la dascălul Florea, în vîrstă de 80 ani.

*Țigănesc[u] post[elnic], 1795 mar[tie] 7»*⁶⁰. Cit privește data 1733, aceasta reprezintă fie o încercare neizbutită de transcriere a leatului vechi, fie data de construcție a unui locaș anterior, cunoscută de meșterul Stoian din tradiție orală⁶¹ și înfățișată, dintr-o confuzie sau cu scop de mystificare, ca aceea a actualului locaș. Precizăm că existența unei biserici anterioare anului 1795 este atestată de *Catagrafia din 1810*, care menționează că preotul Stan sin Vasile, unul din cei patru preoți ai satului «Bragadir de Jos, a fost hirotonisit în anul 1785 și «așăzat la acest sat la leat 1786»⁶².

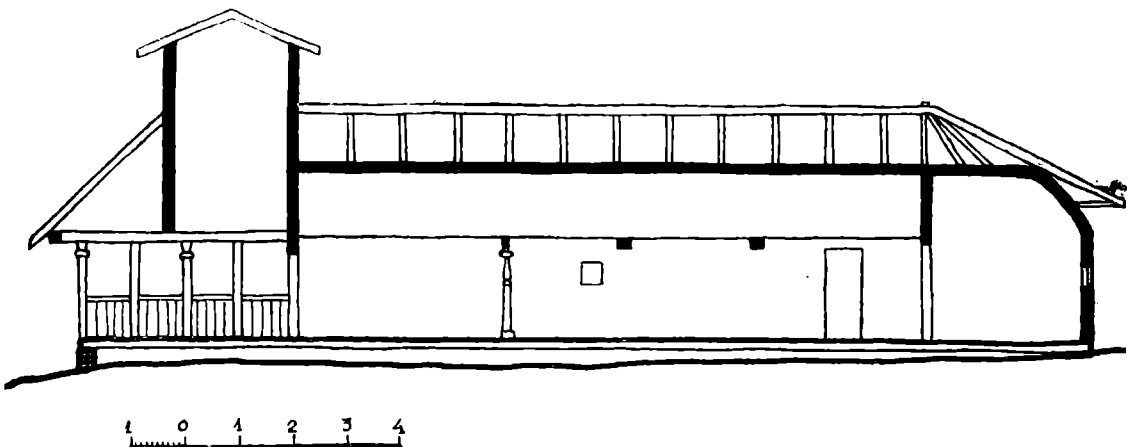

Fig. 18. — Biserica din Vidra. Secție longitudinală

Monumentul este remarcabil prin dimensiunile lui (19×6,50 m), comparabile acelorora unei biserici de zid, și mai cu seamă prin faptul că lungirea foarte accentuată a construcției a fost obținută nu prin tehnica mai nouă a innădirii birnelor pereților laterale, ci respectându-se tot vechile metode constructive. Astfel birnele pereților principali ating lungimea de 12 m, pe 30—35 cm lățime. Unele birne de pe pereții scurți (peretele nordic al absidei, partea sudică a peretelui vestic) au pină la 58 cm lățime. În schimb, materialul este destul de subțire, 7—8 cm, fapt ce era cunoscut de protoiereul respectiv din 1810, care consemnează că biserica este făcută din «lemn slab»⁶³. Acest din urmă amănunt, împreună și cu dimensiunile mari ale clădirii, sînt argumente ce vin în sprijinul unei datări mai tîrzii a construcției.

60. Acest personaj este cunoscut, fără dregătorii, și în anii 1780 și 1807. Boierii Țigănești sînt atestați cu proprietăți în Miroslăvești, probabil satul din com. Pucheni vecin cu Țigăneștii de lingă Snagov (informații de la George D. Florescu).

61. În acest caz, scopul dulgherului a fost atins, convingerea în localitate fiind că biserica a fost construită în 1733: fapt ce se explică, iscripția autentică fiind și mai puțin vizibilă și indescifrabilă pentru profani.

62. Diaconul Niculae M. Popescu, *op. cit.*, p. 13—14 (jud. Ilfov, pl. Sabarului, nr. 14).

63. Arhiva D.M.I., fond Comisiunea Monumentelor Istorice.

Oricare ar fi data construcției, dibăcia cu care a fost obținut prin mijloace strict manuale un asemenea material este demnă de a fi rele-

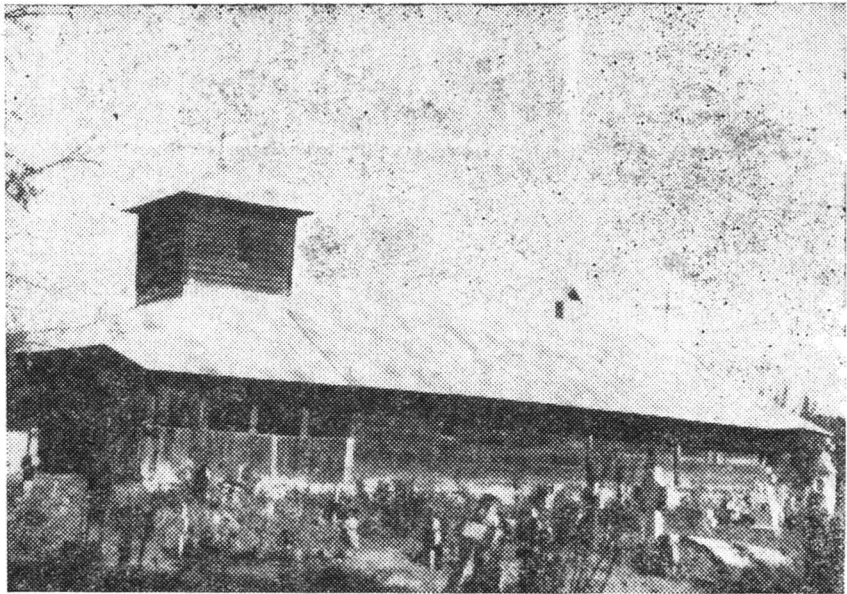

Fig. 19. — Biserica din Vidra. Vedere generală

vată. Necesitatea consolidării clădirii s-a făcut totuși simțită la un moment dat, adăugându-i-se în scopul acesta stenapi pentru sprijinirea

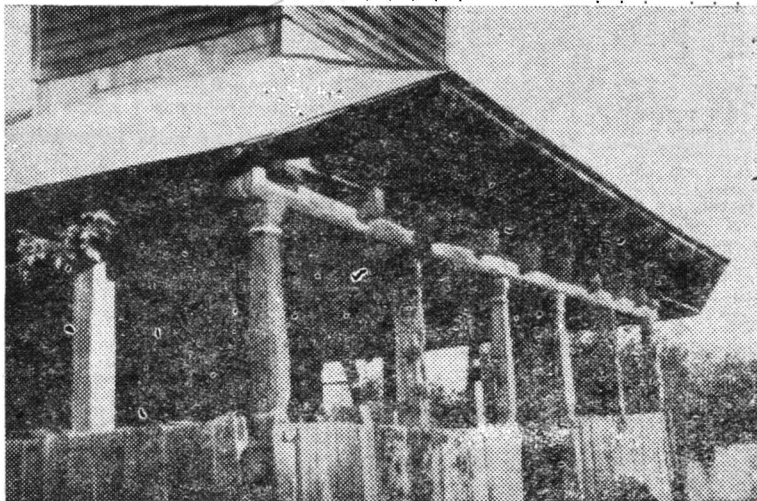

Fig. 20. — Biserica din Vidra. Vedere pridvorului

peretilor laterali și doi tiranți de stejar pentru subîntinderea bolții. Tot în același scop, atunci cînd s-a desființat peretele de despărțire dintre naos și pronaos, s-a conservat grinda de sus a acestuia, cu stîlpii de la fosta deschidere pe care se sprijină.

Ca altă modificare mai importantă (aceasta va fi fost lucrarea executată de dulgherul Stoian), trebuie citată mărirea pridvorului, nelegat organic de restul clădirii și care se sprijină astăzi pe 12 stîlpi, din care 6, profilați întocmai ca stîlpii fostei despărțituri, datează probabil de la origine, pe cînd ceilalți 6, lipsiți de orice ornamentație, au fost intercalați între primii pentru consolidarea construcției; totodată s-a executat în față o streășină infundată, sprijinită pe console din lemn de brad luate la strung, cum se văd la casele din sat. Mai tîrziu acum trei sau patru decenii, spațiul interior a fost mărit la rîndul său prin înlăturarea tavanului foarte jos ce acoperea pronaosul și înlocuirea lui printr-o boltă cilindrică construită în prelungirea bolții naosului; clopotnița se pare că fusese mutată pe pridvor o dată cu mărirea acestuia. Alte lucrări de renovare au fost căptușirea peretilor cu scînduri în interior, apoi repictarea tîmplei și a icoanelor (afară de icoana hramului mai sus menționată), lucrare amintită de o inscripție de pe ușa laterală a altarului din partea proscomidiei: «*Acești sfinț Voivozi s-au făcut cu cheltuiala lui moși Nidelcu, Bunea, Teodor, Stan, Ion, spre pomenirea dumnealor, 1868 ghen[arie] 27*». Cărțile din zestrea veche a bisericii, cu însemnări de mină, au dispărut în ultimii ani.

Biserica, în care se slujește numai în Sîmbăta Morților, se află în foarte bună stare și urmează a fi clasată ca monument istoric.

16. BISERICA SFINTUL DIMITRIE DIN ZLATA, COMUNA DRACEA (RAIONUL TURNU MAGURELE). Clădirea, complet prăbușită și cu pereții intrați adînc în pămînt, avea dimensiunile $13,30 \times 4,40$ m, planul obișnuit al variantei și o clopotniță pătrată deasupra pronaosului acoperit cu tavan; ea a fost cîndva tencuită în exterior și în interior. Singurul element mai deosebit de semnalat este tehnica de construcție a peretilor laterali, alcătuiți din cîte patru lungimi de birne (două la pronaos și alte două la naos), încheiate în nut și fodor în cîto trei stîlpi intermediari: tehnica de construcție care va fi produs slăbirea peretilor și ruina prematură a clădirii. Într-adevăr, după o inscripție de pe tîmpla care astăzi nu se mai păstrează, biserica ar fi fost fondată de-abia în anul 1845⁶⁴, cu mult mai tîrziu, prin urmare, decît numeroase locașuri de lemn încă în stare bună.

Nu am aflat nici o dată documentară, măcar indirectă, în legătură cu satul, care ar ridica problema unei datări mai vechi.

Subvarianta b — Absida altarului în prelungirea directă a naosului

17. BISERICA SFINTUL GHEORGHE DIN BALANOAIA, COMUNA TURBATU (ORAȘUL GIURGIU). Clădirea are dimensiunile $12 \times 5,50$ m, cu absida altarului de formă poligonală-rotundă nedefinită și un turnuleț-clopotniță peste

64. M.D.G.R., vol. I, p. 290. După *Anuarul 1909, op. cit.*, p. 140: 1845—1847.

pronaos. În interior, pereții au fost căptușiți cu scînduri, pe cînd suprafața lor exterioară a fost așchiată în vederea unei tencuiri la care se va fi renunțat, căci nu se vede nici o urmă a ei.

Biserica a fost clădită la 1845 cu ajutorul bisericii Sfîntul Spiridon Nou din București, proprietara moșiei Bălănoaia. Cărțile și icoanele vechi ce se păstrează provin probabil de la un locaș anterior.

18. BISERICA SFINTUL GHEORGHE DIN CIRLOMANU, COMUNA PUTINEIU (RAIONUL TURNU MAGURELE). Pisania modernă arată că biserica a fost construită în anul 1862 și reparată în 1894 și 1926. Clădirea, tencuită exterior și interior, are o absidă lunguiață alcătuită din cinci laturi, pridvor deschis sprijinit de stâlpi căptușiți cu scînduri și clopotniță peste pridvor.

De mai mare interes decît clădirea însăși — destul de banală — sînt unele însemnări⁶⁵ privind fosta biserică a satului Putineiu, care se afla tot pe acest loc și avea același hram. Aceasta se explică prin faptul că vechiul sat Putineiu, atestat documentar încă de la 1617⁶⁶, era așezat inițial pe locul actualului sat Cîrlomanu, pe cînd Putineiu de astăzi este un sat mai mult de adunătură⁶⁷. Familia maghiară de Vransy, pomenită într-o însemnare din 1850, a stăpînit moșia Putineiu de pe la 1845—1850 pînă la 1905.

Pe o *Cazanie* din secolul al XVIII-lea (frontispiciul lipsește): «Să să știe... m-am însurat eu Pătru dascălu de am laut pă Marica soția mea a doao iun[ie] 13 1792».

«Această sfîntă carte numită *Cazanie* fiind a lui pop[î] Drăghian ot Putinei, fiind luată de mine Mirea de la sfînta biserică pentru [ca] să învăț cuvintele lui Dumnezeu în sfînta Scriptură, și fiind băjinar[î] noi cu... Băneasi[î], am fugit de frica turcilor toată Țara Rumânească. Fiind cu frică în inimă și speriați, toți omeni[î] au fugit la Țara Rumânească în răzmirița turcului. Leatul 1807, 7315».

«Să să știe de cînd am scris eu, robu lui Dumnezeu Petre Popescu, la leatu o mie opt sute treizăci, cînd au tunat în luna lui dechemvrie în șase zile, lucru care nu s-au mai pomenit nici nu s-au auzit. Eu epistatu moșii Putineiu».

«Și eu, mai micul între pravoslavnicii creștini, aflîndu-mă cu rămători la porumb la această moșie Putineiu, am cetit această sf. carte din scoarță pînă în scoarță spre folosul sufletului, fiind preoți la sfînta biserică popa Ghiță cu fratele dumnealui popa Stoian, la leat 1839 ghevarie 30. Petrache Mălcescu ot mănăstirea Cotmeni».

«Pă această sfîntă carte am cetit și eu, robul lui Dumnezeu Ioniță Grădișteanu ot Horezani de Jos, județul Gorj, pă cînd mă aflam la dumnealui domn Gheorghe Conovici, cumnat domnului Vrani de la Peșta, desăvirșitul proprietar al moșii Putineiu, fiind june în vîrstă de ani 22,

65.Pr. Gh. Diaconescu și Pr. Marin M. Braniște, *Date catagrafice bisericești în fostul județ Olt la anii 1832—1838*, în «Mitropolia Olteniei», an. XIV (1962), nr. 1—2, ian.—febr. p. 394 (pl. Șerbănești, nr. 29).

66. DIR, *Țara Romînească*, sec. XVII, vol. III, p. 625.

67. M.D.G.R., vol. V, p. 132.

anul 1850 ghenarie 9. Tot acuma s-au sfîrșit și casele boerești de zid de aici din Putinei de Ioniță meșter ot Alecsandria. De aceia sînt rugători către oricare cititor îmi va ceti cuvintele, să fie rugător către milostivul Dumnezeu a-mi erta și mie păcatele, că nu știm cum și unde mă va apuca complotul (sic) ceas al morții».

19. BISERICA CUVIOASA PARASCHIVA DIN DRIDU SNAGOV, COMUNA DRIDU, (RAIONUL URZICENI). Începuturile monumentului sînt cunoscute prin pisania din sescolul al XVIII-lea, săpată pe grinda de deasupra ușii, în pridvor⁶⁸: *Această sfânta și dumnezeiască biserică, ce să prăz[nuește] hram[ul] prepodom[nei] Paraschevi, făcutu-s-au cu cheltuial[a] răp[o-*

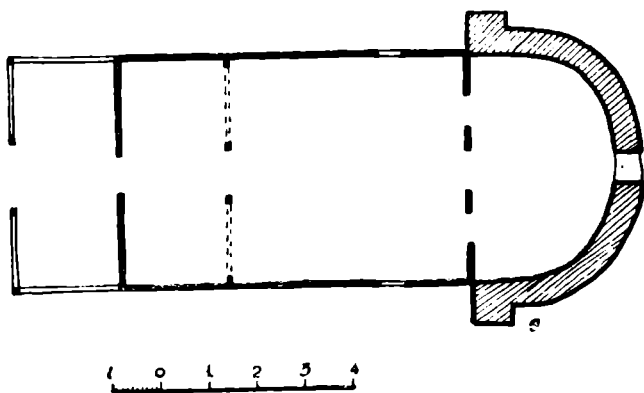

Fig. 21. — Biserica din Dridu Snagov. Plan

satului] robu lui Dumnezeu Neagul căpi[tan], în zilele prea înalțatul[ui] d[o]mn Io Alicsandru Ipsilant voevod».

Nu se precizează sub care domnie a lui Alexandru Ipsilanti a avut loc ctitoria, ceea ce ne face să credem că este vorba de domnia întâia (1774—1782). Despre ctitor nu am putut afla nici o știre.

Mai înainte a existat o altă biserică, după cum vom arăta mai jos, al cărei material a fost în mare parte refolosit la actuala construcție și care este, și aceasta, atestată documentar printr-o însemnare din anul 1761, scris pe o *Evanghelie* din București, 1760: «*Această sfântă și dumnezeiască carte, ce să numește Evanghe[el]ie, s-au dăruitu și s-au firosit de mene, robul lui Dumnezeu Ivan și soția mea Afeniia, care ne-am plecat și noi cu acestu pușin daru la această sfântă besericuță de la Dridovul, întru carele să prăzuește și să cinstește hramul sfintii cuviosii prepodomnii Praschi[v]ji, care pentru a ei dăruită coronă de la Dumnezeu a facerilor de bine cu totu neam[ul] creștenescu, la care și eu robul său, la curgerea anilor, la zio îndemnării, la leat 7269 (1761) ap[rilie] 23, ca pentru mulțimea păcatelor meale am ipicalesit această sfânta Evanghe-*

68. Inscripția are 50 cm lungime pe 48 cm lățime (lățimea grinzii); grinda, cât ține inscripția, a fost lăsată în ușor relief și netencuită; literele, săpate cu grijă, au circa 4 cm înălțime.

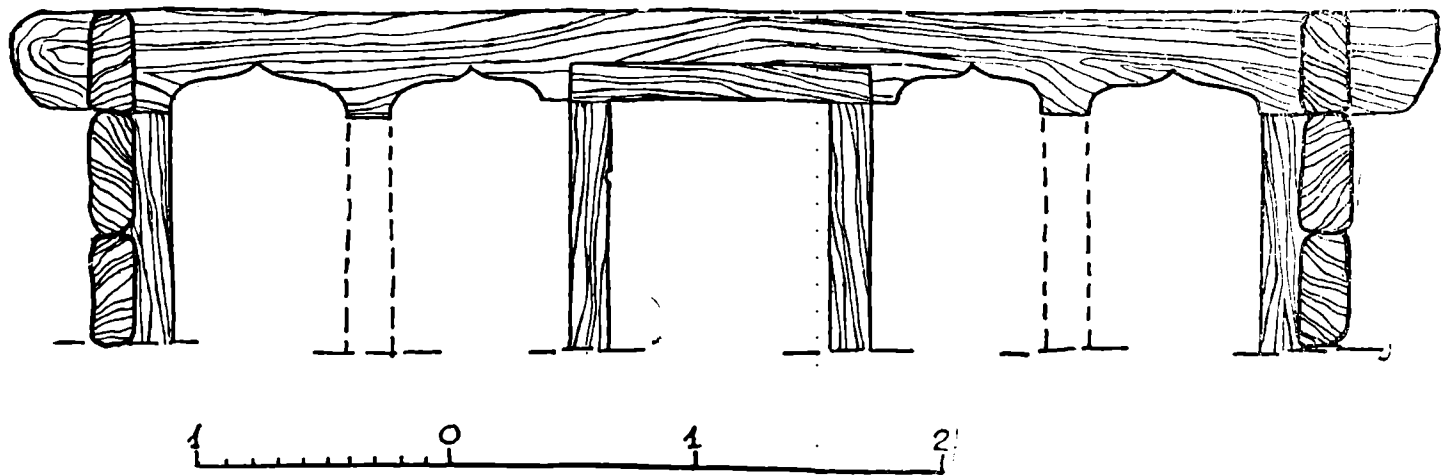

Fig. 22. — Biserica din Dridu Snagov. Detaliul despărțiturii dintre naos și pronaos

l/i]e, ca pentru pomenirea mia și a părinților mie/i] răposai, anum[e] Gheorghie, Dospina, Ion, Stana, vecinica pomen[ir]e, care dar să fie beserică mai sus numite. Orcare preot să va răndui, cu osărdie și cu a noastră plecăciun[e] a ne pomeni, iar cine s-ar ispiti a o apoxinosi sau a o depărta le această besericuță să aibă înna[fin]te pe D[u]mn[nea]lui Is. Hs. împotri[vă]tor și pă sfânta cuviosă Paraschi[va] și să-l orânduiască la judecată care iaste să să judece Iuda Iscariotean. La care și eu pentru aducerea aminte am însemnatu la această margini. Și s-au scris acestu tituluș de părinte[le] duh[o]vnecul meu, la care și sfinția sa ca un mărturisitor ș-au semnatu numele și iscălitura, anume pop[a] Donat (?) ot Stroești, multul păcătos, mai micu între frați, și eu rămăi al frați[lor] mai micu și plecat, amin»⁶⁹.

Faptul că la construcția actualului locaș s-au refolosit birnele «bisericuței de la Dridovul» care a precedat-o, probabil tot pe același loc, rezultă din următoarele constatări :

— pe fața exterioară a pereților, la diferite înălțimi, se observă o serie de găuri rotunde de 1 cm diametru și 3—4 cm adâncime, care n-au nici un rost aparent și nu pot fi decât urmele cuielor de lemn din interiorul bisericii anterioare (de la străni, cuiere, icoane portative etc.) ;

— peretele despărțitor dintre pronaos și naos, desființat astăzi (vezi fig. 22) străpungea pereții laterali numai prin grinda superioară, iar lateral era prinsă pe doi stâlpi alipiți pereților respectivi ; totuși, se observă pe pereții bisericii găurile — astupate cu cioburi de cărămizi — rămase de la peretele clădirii anterioare, care se încheia organic în birnele pereților laterali ai bisericii după sistemul obșnuit ;

— numai două grinzi (pe latura sudică) merg de la o extremitate la alta a clădirii, inclusiv pridvorul, pe când celelalte se opresc în colțul corpului principal, unde sînt înădite cu birnele pridvorului, probabil fiindcă extremitatea lor era putredă.

Alte elemente arhitectonice de interes sînt următoarele :

Absida altarului, la o dată care nu este cunoscută, a fost refăcută din cărămidă, cu contraforți laterali (fig. 21 și 23), nefiind cunoscută nici data refacerii⁷⁰, nici forma absidei de lemn inițiale ; întrucît tîmpla nu prezintă urmele unor implantări de birne, am presupus că absida va fi fost construită la origine tot în prelungirea pereților laterali ai corpului principal și am clasat biserica în categoria respectivă, deși nu este exclus ca și tîmpla să fi fost refăcută o dată cu absida, a cărei formă poate în cazul acesta să fi fost alta.

Biserica este acoperită în interior cu o boltă cilindrică continuă, terminată în sferă atît la alta cît și la pronaos ; dar scîndurile

69. O altă însemnare, cu conținut fără interes, este scrisă pe aceeași carte, la 13 ianuarie 1841, de «*popa Atanasie duhovnic Drid, soția mea Anastasia prezoitera*».

70. Poate 1834, dată la care *Anuarul 1909* (p. 74) semnalează o reparație.

bolții par a fi relativ noi, încât și această dispoziție neobișnuită a bolții ar putea fi rezultatul unei refaceri.

Pentru o biserică din regiunea de câmp, elementele decorative sînt destul de bogate : stîlpii pridvorului, cu capetele foarte elegant cioplite în formă de corolă, (există mici deosebiri de la un stîlp la altul, varul cu care lemnul a fost acoperit nepermițînd însă deosebirea stîlpilor

Fig. 23. — Biserica din Dridu Snagov. Vedere generală

originali de cei refăcuți) ; cosoroabe cu complicate arcuțuri pe cele trei latuni ale pridvorului ; briul în formă de funie răsucită, cu relief marcat (12 cm lățime, 10 cm grosime), care înconjoară clădirea sub nivelul ferestrelor pînă la pridvor exclusiv.

Biserica din Dridu Snagov, care este în foarte bună stare și în care se slujește regulat, figurează pe lista monumentelor istorice ale țării⁷¹.

20. BISERICA SFINTUL DIMITRIE DIN GAGU, COMUNA DASCALU CREAȚA (RAIONUL URZICENI). Biserica a fost clădită la 1800—1801, de ctitori necunoscuți : astfel, cel puțin, grăiește tradiția⁷², căci în biserică nu există nici o inscripție vizibilă. Spre confirmarea acestei tradiții, harta austriacă din 1790 reprezintă satul «Gago»⁷³ fără biserică, cele mai apropiate loca-

71. Monument de arhitectură nr. 507.

72. În arhiva D.M.I., fond Comisiunea Monumentelor Istorice : 1800 ; în *Anuarul 1909*, p. 78 : 1801.

73. «Gago» (*op. cit.*, pl. 81). Mențiunea din M.D.G.R. (vol. III, p. 454). «Acest sat s-a înființat cam pe la anul 1839 de paharnicul Stancu Predescu» este, prin urmare, inexactă.

șuri aflându-se la Vărăști și la Dascălu. Un alt indiciu documentar ce vine în sprijinul datării de mai sus se află pe o *Cazanie* (Episc. Rîmnicului) a bisericii : anume o pecete cu data «1799» și inițialele «I[o] N (?) E[reu] P[rahoval]», alături de un text arătînd că «Această pecetiie este pusă de Ștefan dascălu, fecioru răposatului Ion ereu ot Prahova, și cine o [va] citi (etc.)...» În concluzie, tradiția după care biserica a fost construită în anii 1800—1801 poate fi reținută ca veridică ⁷⁴.

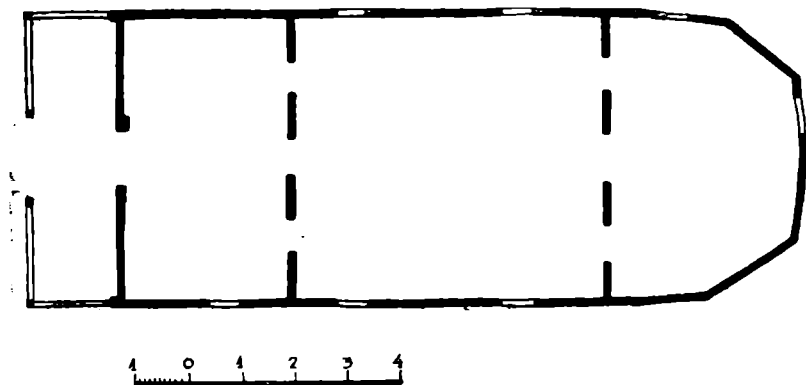

Fig. 24. — Biserica din Gagu. Plan

Construcția este din birne de 7—8 cm grosime, încheiate — contrar obiceiului — «în chertez» ⁷⁵ (adică în unghi drept), și din tălpi așezate direct pe pământ. Pereții fiind slăbiți și intrați în pământ, mai ales la absidă, a fost necesară sprijinirea lor prin stenapi pe laturile principale și prin scînduri la altar. Nici planul clădirii, cu absida de formă neregulată și asimetrică, nu dovedește prea mare grijă din partea celor care au ridicat-o.

Singurele elemente decorative de semnalat sînt stîlpii pridvorului, cu clasicele cioplituri, și ușa veche cu tăblii alcătuiind motive romboidale. Sub scîndurile ce căptușesc tocul ușii sau sub tabla care acoperă peretele vestic al clădirii, se ascunde poate vreo inscripție. În interior, pereții sînt căptușiți cu scînduri de stejar, iar bolta este decorată cu medalioane zugrăvite pe pînză. Icoanele par a fi cele vechi, repictate.

21. BISERICA SFINTUL GHEORGHE DIN MIRAU, COMUNA STOENEȘTI (RAIIONUL GIURGIU). Biserica a fost adusă din comuna Frătești de lângă Giurgiu în anul 1863, după cum reiese dintr-o inscripție săpată pe dosul unei foste pietre de mormînt : «Acest stîlp au venit de[n] Frătești, după b[iserica] resf[î]n[î]tă... 1863 în 26 [a]pr[ilie]. Acsint, Marina, Mihai, Stan, Ri[cu] ⁷⁶, Radu» Data construcției inițiale nu este cunoscută.

74. Prima dovadă documentară a existenței bisericii o aflăm pe o listă din anul 1829 a preoților ce au achitat banii «sfertului Sfîntului Gheorghe», printre care este citat și un «popa Nicolae ot Gagu» (Arh. St. Buc., «Mitropolia București», 506/4).

75. Expresie auzită de la un dulgher din localitate.

76. Completat după indicațiile Preotului paroh.

Unele modificări par o fi fost efectuate cu prilejul montării bisericii pe noul loc : micul pridvor, de pildă, nu este în nici un caz un element original și poate nici absida, construită în prelungirea directă a naosului, fără decroș, din trei laturi.

Biserica are foarte frumoase icoane pe fond de aur. Pe icoana Sfinților împărați : «1843».

VARIANTA II — BISERICI CU PLAN DREPTUNGHIUULAR COMPUS

Subvarianta a — Biserici cu naosul lărgit

22. BISERICA CUVIOASA PARASCHIVA DIN ALBENI, COMUNA SCURTU MARE (RAIONUL VIDELE). Făcîndu-și în 1864—1865 biserică de zid⁷⁷, locuitorii din Comoara, raionul Drăgănești-Vlașca (pe atunci «Mircești») au dăruit

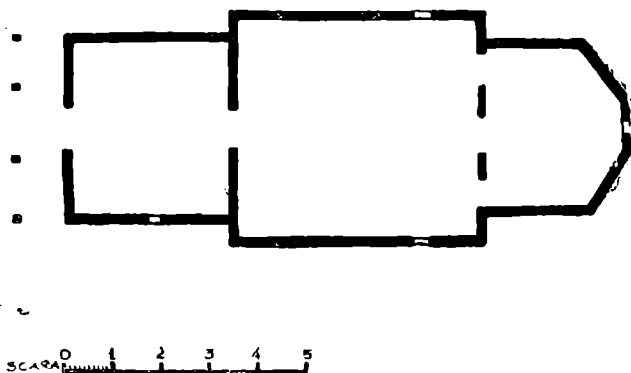

Fig. 25. — Biserica din Albeni. Plan .

biserica lor de lemn Albenarilor, lipsiți pînă atunci de locaș de rugăciune. Biserica se crede că fusese construită inițial în anul 1805, dată înscrisă pe icoana împărătească a Maicii Domnului : «1805 (oct/om/vr/ie) 20».

Afară de planul caracteristic variantei, biserica nu prezintă nici un interes deosebit, fiind tencuită exterior și interior — cu excepția bolții — și neavînd elemente decorative. Acoperișul în două ape și clopotnița octogonală așezată peste pridvor rezultă probabil din refacerea de la 1864.

23. BISERICA CUVIOASA PARASCHIVA DIN ASAN AGA (RAIONUL DRĂGĂNEȘTI-VLAȘCA). După o tradiție ce stăruie cu tărie în localitate, biserica ar fi fost adusă la Asan Aga (Costieni, după vechiul nume) «de la munte» în anul 1862⁷⁸, dată însemnată deasupra intrării în pridvor, precum și pe masa altarului : «Această piatră s-au dăruit sf. biserici de Nicolae Penovici, soția Petra cu fii lor, Giurgiu 1862».

Ceea ce dă însă monumentului un deosebit interes este pisania originală de la 1711 (fără nici o posibilitate de eroare, leatul fiind confirmat de domnia lui Constantin Brîncoveanu) : construcția este, prin urmare,

77. Anuarul 1909, p. 130.

78. După Anuarul 1509, p. 137, biserica a fost clădită de la 1860 la 1862.

cu mult anterioară tuturor celorlalte biserici de lemn din regiunea București datate documentar. Pisania este săpată destul de stîngaci, cu prescurtări și îmbinări de litere care îngreunează citirea, pe arhivolta arcadei dintre pronaos și naos ; în stînga și în dreapta textului sînt schițate două profiluri de biserică. Inscripția sună astfel :

«*Rid/i|cat/u]-s-au această sfântă și d[u]mezăiască bis[e]recă în zilele preal[u]minat[u]l[u]i d[o]mn Ioann Costandin. Ip[itrop ?] dsi [dumnealui ?] Oprea prăcălabu. Dich[emvrie] 4 leat 7220 (1711)*».

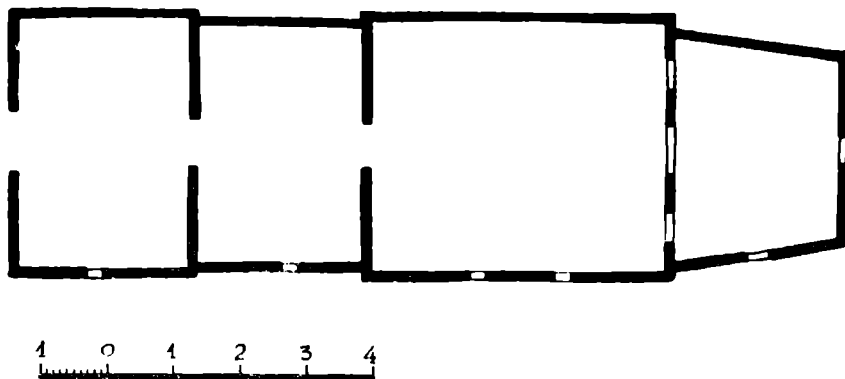

Fig. 26. — Biserica din Asan Aga. Plan

Cu excepția pridvorului, a acoperișului cu streășină înfundată și a clopotniței octogonale de pe pronaos, adăugate o dată cu montarea clădirii pe noul loc în 1862, construcția veche pare a nu fi suferit nici o modificare : astfel se și explică starea de mare uzură a birnelor de stejar de 8 m grosime și 30—35 m lățime, încheiate normal în coadă de rîndunică. Cu atît mai mare este interesul științific al anumitor particularități de plan, ele reproducînd poate forme arhaice. Ne referim la discontinuitatea corpului principal, peretii naosului și ai pronaosului încheindu-se separat în peretele despărțitor la distanța unei grosimi de birnă, precum și la forma neobișnuită, în trei laturi a absidei (fig. 26 și 27). Nu putem ști dacă construcția a avut inițial sau nu pridvor. Alte elemente originare sînt ușa de intrare în pronaos, fasonată dintr-o singură bucată de stejar de 1,80×60 cm, și fereastra cu zăbrele de fier a diaconiconului.

Icoanele, din secolul al XVIII-lea, datează poate de la origine, cel puțin icoanele tîmplei care, după cît am putut constata, urmează de obicei în caz de mutare soarta clădirii. Există însă și cîteva icoane portative vechi, care ar putea proveni, mai curînd, de la o ctitorie locală anterioară : o frumoasă Adormire cu data «7284» (1776) săpată pe verso, o bună reproducere din prima jumătate a secolului al XIX-lea a icoanei Maicii Domnului din Vladimir ș. a.

Această presupusă biserică mai veche, care nu apare, de altfel, în izvoarele de bază de care dispunem — *harta austriacă din 1790 și Cata-*

grafia din 1810 — fiind deci posterioară acestei din urmă date, este atestată de o însemnare de pe un *Tipic Bisericesc* (Buc., 1851) : «*Acest aghi-[as]mătar este cumpărat de jos iscălitul priotul și nu are niminea voe a-l hua fără blagoslovenia mea, cu prețul ce se află într-ânsul, adică trei sfați. 1854 martie 16, priotul Stan Oncescu*». Este în afară de orice îndoială că volumul este al bisericii, căci același «preot Stan» apare ca paroh la «Costieni» în *Catagrafia bisericilor* din fostul județ Vlașca de la 1865⁷⁹. Tot preotul Stan a mai lăsat, de altfel, și o a doua însemnare, posterioară aducerii bisericii, pe un *Minei pe Iuan martie* :

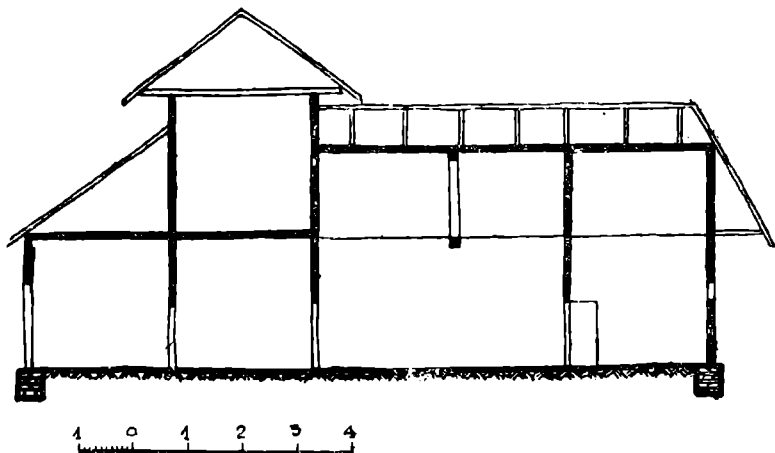

Fig. 27. — Biserica din Asan Aga. Secție longitudinală

«*Aceste Mineaturi sînt cumpărate prin osteneala suptiscăhtului priot. Să nu să ia vreuna în sălnicie de cineva, sau copii miei să fie depărtați de la sfânta biserică cu hramul preacuvioasă sfinti Paraschevi, că apoi acela va cădea supt blestemul sfîntilor părinți și afurisanie, că eu fiind titoru sfintii aceștii biserici. 1867 dechemvrie 14, priotul Stan Oncescu, Costieni*».

Rezultă din însemnările de mai sus că preotul Stan Oncescu este acela care a adus la Asan Aga, în 1862, biserica construită undeva în regiunea deluroasă a țării sub Constantin Brîncoveanu, de unde calitatea de ctitor pe care și-o însușește.

Știrile despre biserică se întregesc cu o însemnare a unui predecesor al preotului Stan și cu alta a unui urmaș al său în parohie, trimis la Asan Aga disciplinar :

Pe un *Triod* (Blaj, 1800) : «*Să să știe de când s-au cutremurat pământu la leat 1838 în luna lui fevr[uar]ie 12 și s-au făcut cutremur mare și s-au dărămat case mutle și s-au cutremurat ca la uă jumătate de ceas tare. Să speriasă lumea că să desface pământu. Și am scris eu Marin*».

79. *Op. cit.*, nr. 48.

Pe un *Liturghier* (Episc. Rîmnicului, 1816) : *Să să știe că la 1894 aprilie 26 mi-a venit ordin de pedeapsă, adică am fost luat din Drăgănești și dus să slujescu la Hasan Aga fără a avea drept. Preot...»⁸⁰.*

În sfârșit, pe un *Penticostar* (Blaj, 1808) al bisericii din Mogoșoaia, ajuns la Asan Aga nu se știe prin ce împrejurări, se află scris de marele ban Grigore Brîncoveanu : *«Acest Penticostariu este ațierosit de noi Grigorie Brîncovean biv vel ban la s[fin]ta] biserică de la moșia noastră Mogoșoaia d[in] sud Ilfov»*.

24. BISERICA NAȘTEREA MAICII DOMNULUI DIN BILA (RAIONUL DRĂGĂNEȘTI-VLAȘCA). După tradiția locală, biserica a fost lucrată și adusă de la Florești (raionul Cîmpina), cu cheltuiala unei cucoane Mândica, pe la înce-

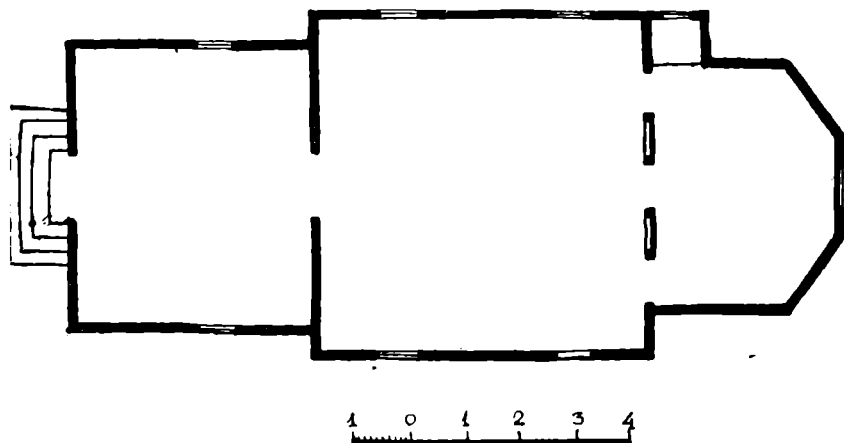

Fig. 28. — Biserica din Bila. Plan (relevu D.M.I., fond Com. Mon. Istorice)

putul secolului trecut. Ctitora poate fi identificată cu Smaranda («Mândica») Krețulescu, soția lui Costache Krețulescu, proprietarul moșiei Singureni (care se întindea pînă la Bila), atestat ca stolnic la 1813 și decedat înainte de 1825⁸¹. La 8 iunie 1830⁸², Roxandra Krețulescu, fiica Mândichii, se căsătorește cu comisul Grigore Cantacuzino, proprietarul moșiei Florești, căruia îi aduce de zestre moșia Singureni. Legătura, altfel inexplicabilă, între cele două sate aflate la aproape 150 km distanță, devine astfel evidentă și permite datarea bisericii în anul 1830 sau puțin după această

80. Semnătura indescifrabilă.

81. Date din I. C. Filitti, *Arhiva Gh. Gr. Cantacuzino*, București, 1919, p. 91—92, 95—96, precum și arborii genealogici Krețulescu și Cantacuzino. În 1831, comisul Grigore Cantacuzino apare ca proprietar al amîndorura moșii, Florești (Prahova) și Singureni-Bila-Sîrbi (Vlașca) (I. C. Filitti, *Arenda moșiilor în Muntenia la 1831 și 1833*, București, 1932, p. 26 și 37).

82. George D. Florescu, *Casa cu lanțuri*, în *Anuarul Comisiei Monumentelor Istorice*, 1943, p. 108.

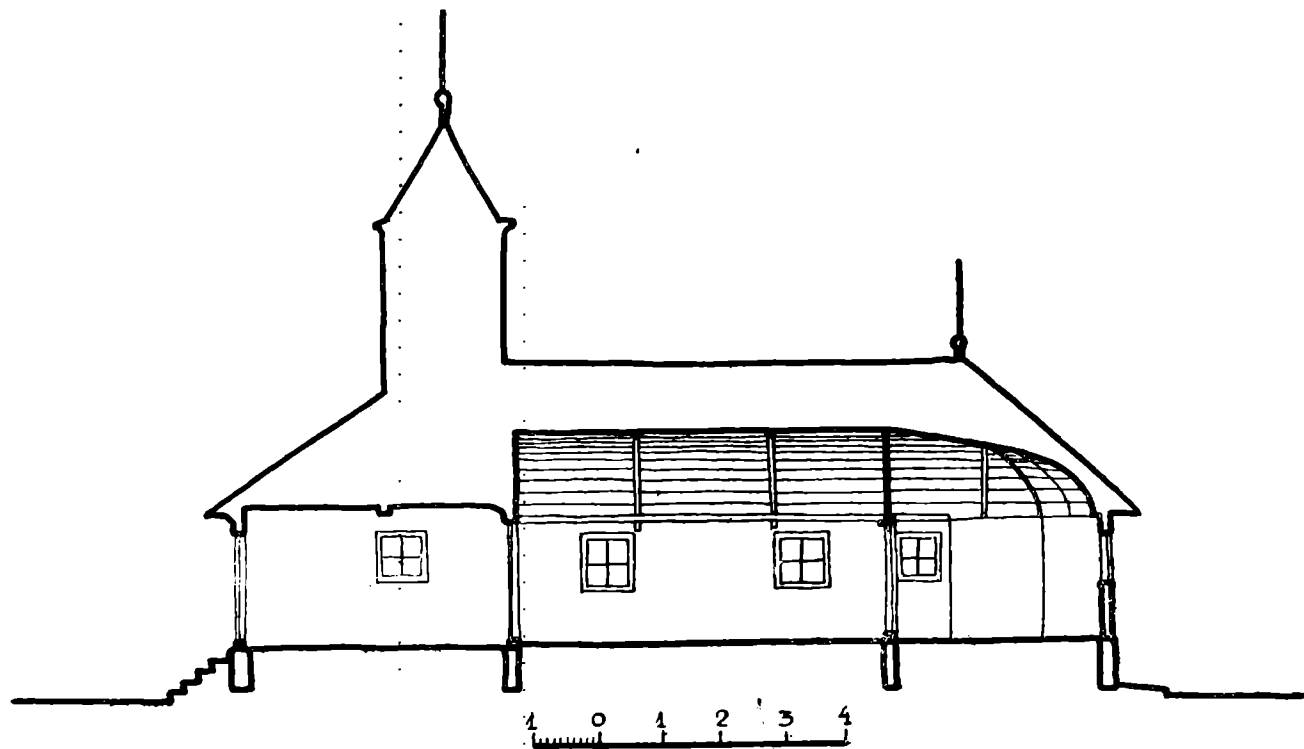

Fig. 29. — Biserica din Bila. Secție longitudinală (relevu D.M.I., fond Com. Mon. Istorice)

dată, spre deosebire de datările anterioare propuse de unii cercetători ⁸³. Importantă pentru problema urmărită este precizarea de către tradiția orală a faptului că biserica nu a fost moștenită sau cumpărată «de ocazie» de la alt sat, cum este cazul obișnuit la bisericile aduse de afară, ci lucrată special la Florești, probabil de vreun meșter cu renume, tocmit de proprietarul celor două moșii Bila și Florești.

Fig. 30. — Biserica din Bila. Vedere generală

Particularitățile de plan și de elevație apar pe relevu (fig. 28 și 29) : naosul lărgit, lipsa pridvorului, lărgirea peretelui nordic al absidei în dreptul proscomidiei, clopotnița așezată pe pronaosul acoperit cu tavan. În lipsa pridvorului, elementele decorative se reduc la consolele profilate din colțurile clădirii și a ancadramentului ușii, decorat cu creștături.

*

25. BISERICA SFINTUL NICOLAE DIN CORBII CIUNGI, COMUNA VINATORII MICI (RAIONUL TITU). Biserica se află în vechiul cimitir, unde se pare că a fost adusă, mai demult, dintr-un alt punct al hotarului zis «dealul Căcaleților» ⁸⁴. Această tradiție pare a fi veridică, fața exterioară a pereți-

83. «1905, de Luxița Cantacuzino» (informator Const. Gh. Antonescu) și «înainte de 1810» (informator Pr. Const. Coman), amândouă în arhiva D.M.I., fond Comisiunea Monumentelor Istorice. Dar biserica nu figurează în Catagrafia din 1810, iar Luxița (Roxandra) Cantacuzino nu se născuse încă la 1805.

84. Teodor Dimitriu, *Monografia satului Corbii Ciungi*, lucrare în manuscris.

lor prezentînd aceleași urme lăstate de cuiele de lemn ale unei clădiri anterioare pe care le-am mai constatat la biserica din Dridu-Snagov.

Data întemeierii nu se cunoaște ; ea este în orice caz anterioară anului 1790, biserica figurînd, alături de biserica din Corbii Mari, înfățișată cu incinta ei de zid, pe harta austriacă din acest an ⁸⁵. Biserica este menționată și în *Catagrafia din 1810* ⁸⁶. Pînă în anii 1882—1883, cînd Ulyse și Sultana Crețeanu, proprietarii moșiei Corbii Ciungi, edifică actuala biserică de zid, micul locaș a fost singura biserică din sat.

Monumentul este cel mai mic din cele cercetate, avînd $9,70 \times 4$ m (fără pridvorul, adăugat) și 1,65 m înălțime pînă la cosoroabă. Construcția,

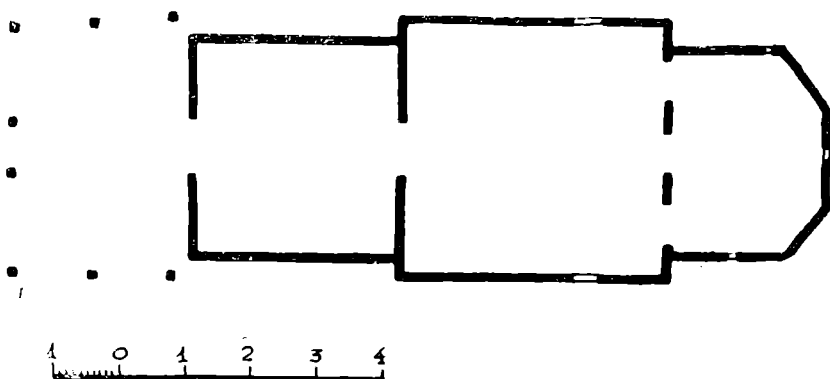

Fig. 31. — Biserica din Corbii Ciungi. Plan

asezată direct pe pămînt, este făcută din birne de 8—10 cm grosime (30—40 cm lățime, încheiate, în mod excepțional, în unghi drept.

Planul se aseamănă cu acela al bisericii din Bila, cu singura deosebire că biserica din Corbii Ciungi nu are nișă pentru proscomidie. Naosul și pronaosul sînt acoperite cu bolți semicilindrice independente, prima mai ridicată cu 0,40 m decît cea de a doua. Pridvorul, deschis pînă jos și sprijinit pe opt stîlpi frumos ciopliți, este un adaos nelegat organic de corpul principal, ce pare a fi fost făcut la o dată nu prea recentă, poate cu prilejul mutării bisericii în cimitir ; o dată cu pridvorul a fost construită și clopotnița așezată deasupra lui. Exceptînd aceste adăugiri, biserica din Corbii Ciungi este una din puținele biserici de lemn din regiunea București care nu au suferit renovări, păstrîndu-și ușa masivă cu încuietoare de lemn, ferestrele înguste și peretele interior plin, străpuns de o singură deschidere cu prag scobit rotund și boiandruc cioplit în acoladă.

Pe pereții bisericii se citesc diferite date, posterioare întemeierii :

Săpat destul de îngrijit pe tocul ușii de intrare : «*L/ea/t 1826, C/ostandin ?/*» (sau «*20*» ?). Ar putea fi data mutării bisericii pe actualul loc.

85. *Op. cit.*, pl. 62.

86. *Op. cit.*, vol. III, f. 156 (jud. Vlașca, pl. Grecilor).

Săpat pe peretele nordic al pronaosului (exterior) «*Ilie*».

Zugrăvit pe peretele nordic al pronaosului (interior) : «1854 *dc-ch[emvrie], Du[mitru] zugraf*».

Pe un stîlp de mormînt de stejar aflat în biserică, se citește : «*Cu dreptii odihnește pre r[obul] t[ă]u r[ă]posat, văleat [7]348, Radu*».

26. BISERICA SFINTUL IOAN BOTEZATORUL DIN SALCIA (RAIONUL TURNU MAGURELE). Datele catagrafice privind fostul județ Olt atestă existența bisericii în anul 1832⁸⁷. Este singura știre precisă ce am putut afla despre începuturile atît ale acesteia cît și ale satului, care după tradiție ar fi, totuși, foarte vechi⁸⁸. Biserica, închisă cultului de peste 70 de

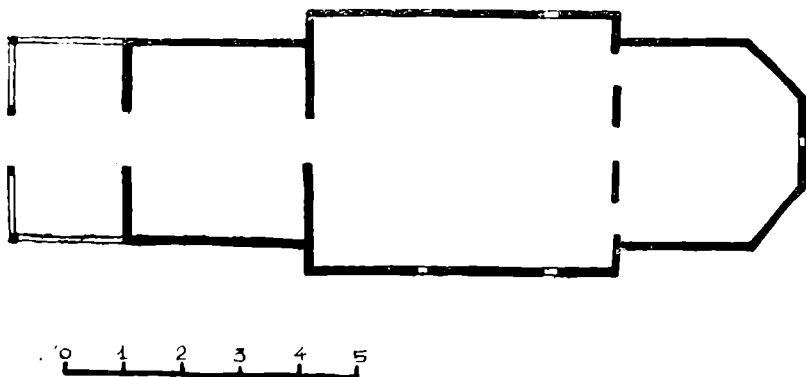

Fig. 32. — Biserica din Salcia. Plan

ani și ajunsă astăzi în stare de ruină, înfățișează o singură inscripție, zgîriată pe peretele sudic al naosului, referitoare la marele cutremur din 1838 : «1838 de când s-au cutremurat pămîntul în luna lui ...».

Elemente caracteristice ale construcției sînt pridvorul cu destul de bogate elemente decorative, inclusiv chenarul de la intrare în chip de funie răsucită, și pronaosul foarte redus, acoperit cu scînduri drepte suportînd o clopotniță. Tehnica și materialele de construcție sînt cele obișnuite ; tîlpile sînt așezate direct pe pămînt, clădirea urmînd panta destul de accentuată a terenului.

27. BISERICA CUVIOASA PARASCHIVA DIN VIDA CIRTOJANCA, COMUNA VIDELE (RAIONUL VIDELE). Ca și biserica din Spînești, biserica din Vida Cirtojanca, în forma ei finală, este rezultatul a două etape constructive distincte. Într-o primă etapă, a cărei dată nu se poate preciza, biserica a fost clădită din birne, ca imensa majoritate a locașurilor din regiune. S-a spus că biserica a fost inițial un schit⁸⁹, ceea ce principial n-ar fi

87. Pr. Gh. Diaconescu și Pr. Marin M. Braniște, *op. cit.*, p. 394 (pl. Șerbănești, nr. 30).

88. M.D.G.R., vol. IV, p. 310.

89. N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 45.

exclus, avîndu-se în vedere mai ales că moșia Cîrtojanca pe care a fost construită era stăpînită altădată de Mînăstirea Stavropoleos⁹⁰; ipoteza însă, după cîte știm, nu se sprijină pe nici un temei documentar. Pe de altă parte, tradiția locală susține că biserica a fost clădită în secolul al XVII-lea de locuitorii satului. Cu rezerva ce se impune în privința datei, înclinăm a socoti întemeiată această din urmă tradiție, datele documentare existente înfățișînd o serie de ctitori sau binefăcători locali ai bisericii, fără a pomeni nimic, în schimb, nici de schit, nici de Mînă-

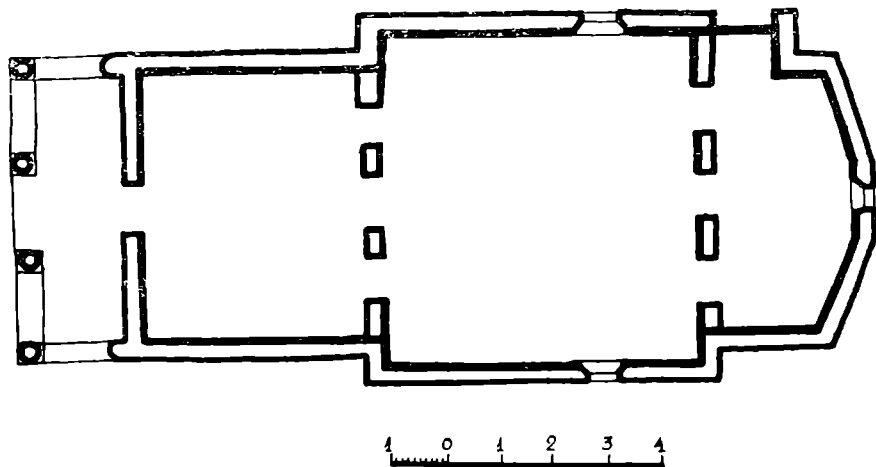

Fig. 33. — Biserica din Vida Cîrtojanca. Plan

stirea Stavropoleos. Cea mai veche știre este o însemnare din 1782 pe un *Triod* fără dată (foaia cu titlu fiind ruptă), care prezintă îndoitul interes de a ne transmite numele neamului eponim al satului și de a constitui, totodată, un termen *ante quem* neîndoielnic în ceea ce privește existența locașului: «*Aceast sfînt. și Dumnezeesc Triod și dumnezeesc Minei sântu cumpărate de mătușa Vida și le-am dăruit bisericii acestui satu. Și am scris eu, Preda logofătu ot Vida, cu zisa babii Vidii, soțîia lui Stan, cu leat 1782 avgust 6*»⁹¹.

A urmat o a doua etapă constructivă, care a adus monumentului o modificare esențială, prin căptușirea exterioară a pereților cu zidărie de cărămidă. Deși, după tehnica zidăriei și stil, lucrarea s-ar încadra mai curînd în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, se pare că renovarea a fost executată în anul 1819, din inițiativa și cu cheltuiala unui preot Ioniță, cunoscut de altfel printr-o frumoasă cruce

90. *Obșteasca Catagrafie din 1831*, jud. Vlașca, pl. Greci, nr. 28.

91. Redăm inscripția, precum și cea următoare, după citirea istoriografului Ion Cernovodeanu, care a cercetat monumentul înaintea noastră, în anul 1955, și al cărui raport se află în arhiva D.M.I. Icoanele și cărțile citate au fost găsite și cercetate în biserica de zid a satului.

comemorativă⁹² ridicată de dinsul în curtea bisericii, după cum lămuresc inscripțiile ce îi acoperă trei fețe :

— pe latura principală : «*Cu vrere Tatăhvi și cu ajutorial Fiuhvi și cu îndemnarea Duhului Sfint, rădicatu-s-au această sfântă cruce în hramul sfi[n]t[i]i cuvi[o]jasei Paraschivii de robul lui Dumnezeu ereiu Ion po milui Gospodi*⁹³, *Manda iereita, Anca, Constantin, Toma, Maria, Ifrim, Stanca, Preda, Tudor, Rada, Anca* » ;

— pe latura dreaptă : «*1819. Această cruce e a popii Ion snă Toader boegiu zet Ion Coșoi. Și s-au scris de Tudor Dala, 1 av[us]t 1819*» ;

— pe latura stângă : «*Badea, Stana, Ana, Toader, Nicodim...*» (și alte nume înșiruite pe 5 rînduri).

Același preot, cu soția sa Manda și cu neamul lor, apare pe o icoană din 1830 care a mai fost publicată⁹⁴, pe cînd icoana hramului a fost închinată de un Tudor, fiul lui Ioniță Coșoi și probabil cumnat cu popa Ioniță, fără precizarea anului⁹⁵. În concluzie, pe baza unor date epigrafice destul de bogate, se poate susține cu destulă tărie că biserica din Vida Cîrtojanca a fost încă de la început biserica de mir a satului, ctitorită și înzestrată de populația locală. Ea a rămas în ființă pînă în 1883, cînd s-a clădit actuala biserică de zid, iar de atunci și pînă în 1930 a slujit drept capelă de cimitir. De la această dată, biserica a fost părăsită, ajungînd astăzi într-o stare de degradare avansată.

În ceea ce privește partea de lemn a clădirii, se constată că aceasta nu diferă de celelalte exemplare ale variantei, planul prezentînd, de pildă, o mare asemănare cu acela al bisericii din Bila, inclusiv nișa proscomidiei, care are întocmai aceeași dispoziție. Spre deosebire de această biserică însă, biserica din Vida este acoperită cu boltă cilindrică pe toată lungimea corpului principal. Materialul de construcție, masiv, este caracteristic bisericilor mai vechi : birne de 30—35 cm lat pe 10—11 cm grosime, bine încheiate în coadă de rîndunică. Tot acestei faze constructive aparține probabil și ușa de intrare, făcută din trei dulapi de stejar de 5 cm grosime, cu arcadă și chenar în formă de funie răsucită. Se păstrează în parte și vechea pardoseală, din dulapi de stejar de 6 cm grosime. Scholotul de lemn se află încă în bună stare, incit captușirea bisericii nu pare a fi fost determinată de nevoia de consolare a acesteia, ci de cauzele care s-au mai constatat în cazuri similare : dorința credincioșilor de a scăpa de curentul care se producea prin pereți și, mai ales, ambiția lor de a avea, înaintea altora mai puțin progresiști sau mai nevoiași, biserică de zid.

Renovarea cu zidărie a fost executată nu numai cu grijă, dar și cu pretenții artistice ce lipsesc la lucrarea ulterioară din Spînești. Din cărămizi bine arse de tip vechi (23×11×4 cm) s-au realizat următoarele lucrări : temelie de 30—50 adîncime ; zidul de o jumătate de cără-

92. Crucea are circa 1,50 m înălțime pe 0,60 m lățime și este orientată spre intrarea bisericii.

93. Prin mila lui Dumnezeu.

94. N. A. Constantinescu, *op. cit.*

95. Din raportul lui I. Cernovodeanu.

midă grosime, decorat jur împrejur cu firide arcuite rotund sau în acoladă ; arcadele trilobate ale pridvorului, sprijinite pe patru coloane și două semi-coloane angajate în zid ; tîmpla și peretele dintre naos și pronaos. O clopotniță de lemn octogonală, întărită cu suporți verticali pe muchii și jur împrejur cu două chingi crestate, a fost ridicată peste noul pridvor. În sfîrșit, întreaga suprafață exterioară a zidurilor a fost acoperită cu o pictură de valoare artistică ridicată, dar care, executată în temperă, s-a decolorat cu timpul. De altfel, din diferite cauze — insuficiența subzidirii, infiltrațiile de apă din cimitir, obiceiul oamenilor de a săpa gropile pentru morți pînă în imediata apropiere a zidurilor bisericii⁹⁶ — căptușeala de zid a bisericii din Cîrtojanca s-a dovedit mai puțin trainică decît pereții inițiali de lemn, prezentîndu-se peste tot dislocată de scheletul lemnos, crăpată și în parte căzută. Nici o restaurare, din păcate, nu mai poate salva acest interesant și pitoresc monument.

*

Subvarianta b — Pronaosul lărgit

28. BISERICA CUVICOASA PARASCHIVA DIN DRĂCEȘTI, COMUNA SCURTU MARE (RAIONUL ALEXANDRIA). Această biserică aduce date noi atît prin împrejurările edificării cît și prin unele particularități arhitectonice. În

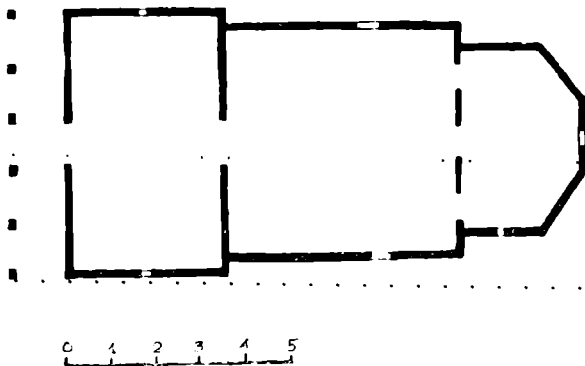

Fig. 34. — Biserica din Drăcești. Plan

prima problemă, locuitorul Radu Dincă, în vîrstă de 80 de ani, ne-a comunicat că biserica a fost adusă din comuna Cocu (raionul Vedea, regiunea Argeș), aflată la aproximativ 80 km de Drăcești, în anul 1859, după ce arsese o primă biserică, adusă — crede informatorul — tot din Cocu cu cîțiva ani numai în urmă. Printre sătenii care au mers cu căruțele să aducă biserica se afla și bunicul informatorului, Dincă, care i-a povestit acestuia următoarele interesante amănunte : la Cocu se afla un meșter de biserici de lemn renumit ; acesta clădea toată biserica,

96. După raportul din anul 1955 a arh. C. Marinescu, aflat în arhiva D.M.I.

inclusiv timpla, pe loc acolo : mușterii puteau alege între 3—4 biserici de dimensiuni și modele diferite ; aceea aleasă era demontată, încărcată în căruțele cumpărătorilor și adusă la locul de destinație, împreună și

Fig. 35. — Biserica din Drăcești. Vedere generală

cu meșterul, pe care-l privea operația de montare la loc a clădirii ; biserica din Drăcești a costat 7 lire turcești. Informatorul complatează știrile

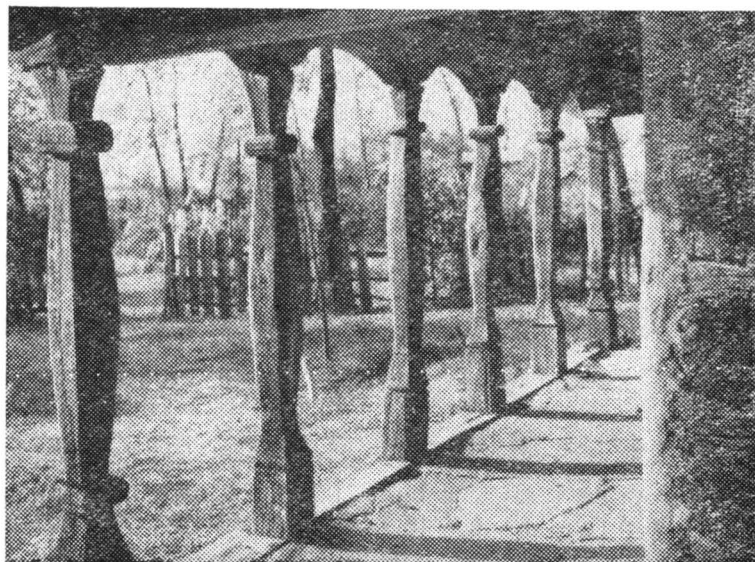

Fig. 36. — Biserica din Drăcești. Vederea pridvorului

despre trecutul bisericii din Drăcești menționind că în 1893, putrezind tălpile, care fuseseră așezate inițial direct pe pământ, s-a făcut temelie de zid și s-au pus tălpi noi. Tot la data aceea, biserica a fost tencuită în interior și pictată de zugravul evreu Lazăr, din București.

Din punct de vedere tipologic, biserica din Drăcești se încadrează în varianta cu plan dreptunghiular compus. Spre deosebire însă de exemplarele grupului descrise până acum, clădirea are pronaosul — și nu naosul — lărgit, ceea ce îi conferă în plan o imagine oarecum greoaie (fig. 34), corectată în perspectivă de pridvorul cu totul original și de o mare noblețe, cu cei șase stâlpi frontali fără balustradă alcătuind în fața intrării ca un peristil (fig. 35 și 36),

În general, se poate afirma că fama meșterului din Cocu era meritată, monumentul fiind lucrat foarte corect, din birne groase de 13 cm bine încheiate în coadă de rîndunică (vezi fig. 36). Timpla, executată, după cum am mai arătat, tot de dînsul, reprezintă, de asemeni, o lucrare izbită, interesantă și prin influența tîmplelor brîncovenesti pe care o vădește, cu colonetele de încadrare a ușilor altarului sculptate în motive de frunze și de ciorchine de struguri și cu ancadramentele icoanelor săpate de asemeni în motive vegetale. La o epocă artistică tîrzie, în care arta noastră bisericească era copleșită de influențele baroce și neoclasice, supraviețuirea în mediu rural a vechilor rețete ale meșteșugului tîmplăriei constituie un fenomen demn de relevat.

B. TIPUL DE BISERICĂ CU PLAN TREFLAT

29. BISERICĂ SFINTUL NICOLAE DIN UDUPU — CARTIERUL LAZĂREȘTI, COMUNA TĂTARAȘTII DE SUS (RAIONUL ALEXANDRIA). Deși pereții de lemn ai bisericii din Udupu au fost înlocuiți în ultimii ani prin ziduri de cărămidă, faptul că planul clădirii și întreaga suprastructură s-au păstrat neschimbate îngăduie includerea acesteia în prezentul studiu. Reiese din actele aflate în arhiva bisericii⁹⁷ că aceasta a fost construită în anul 1820, «în formă de cruce». Caracterul neobișnuit pentru regiune al acestei forme de locaș l-a izbit pe locuitorul Tudor Soare, care declară că «o asemenea biserică a văzut numai la Mircești, înspre Iași», unde a lucrat ca tîmplar (este inutil să mai adăugăm că numitul ar fi avut prilejul să vadă multiple construcții similare, dacă ar fi călătorit mai mult prin părțile Moldovei). Prezența în plină cîmpie munteană, la mare distanță de aria de răspîndire obișnuită a bisericilor cu plan treflat, constituie într-adevăr, după cum am mai arătat⁹⁸, o curiozitate ce atestă mîna fie a unui meșter moldovean, fie a unui meșter local care ar fi lucrat la construcții de lemn în Moldova. În privința aceasta, singura știre ce am putut afla este că «la biserică a lucrat și un străbunic al locuitorului Pupăză Marin⁹⁹, de unde se poate deduce că a lucrat și un alt meșter, eventual străin de partea locului.

97. *Monografia bisericii Lăzărești*, lucrare în manuscris, comunicată de Pr. paroh Ștefan Lungu.

98. Vezi p. 7—8.

99. Din *Monografia bisericii Lăzărești*, op. cit.

Dacă biserica din Udupu s-ar deosebi de celelalte locașuri din regiune numai prin prezența absidelor laterale, s-ar putea socoti această particularitate — avîndu-se în vedere că bisericile de zid de tip treflat sînt curențe în Muntenia — ca o simplă manifestare, printre multe

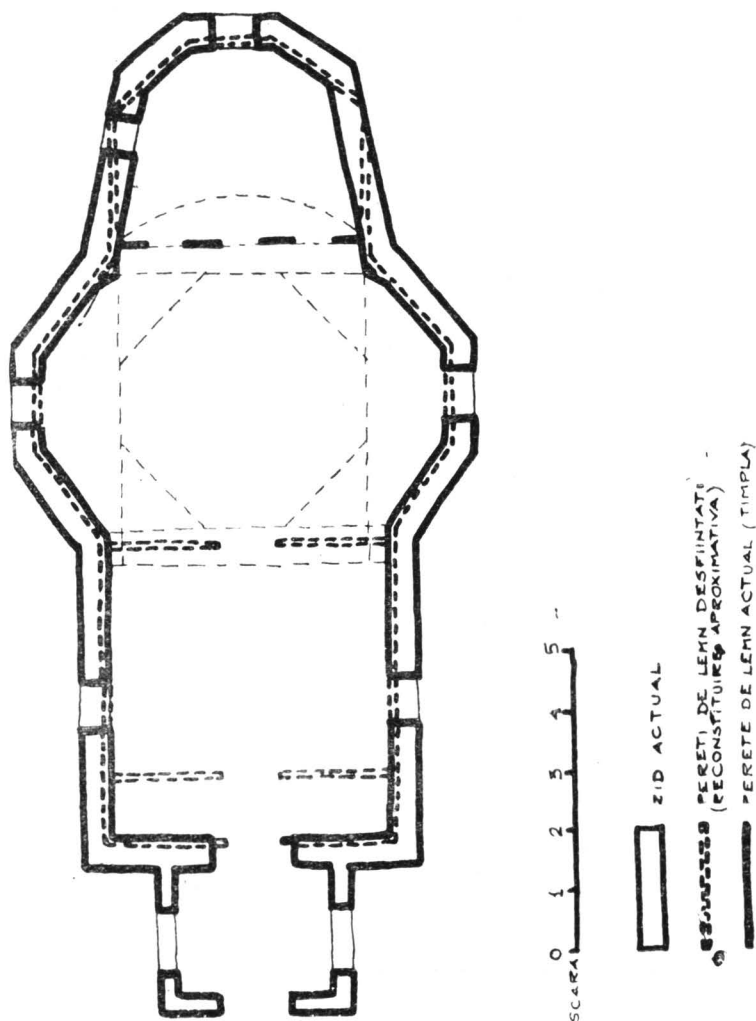

Fig. 37. — Biserica din Udupu. Plan

altele, a tendinței de îmitare în arhitectura bisericilor de lemn a locașurilor de zid : adică tocmai a procesului care, inițial, a dat naștere tipului în Moldova. Faptul, însă, că naosul este acoperit, în locul obișnuitei bolți cilindrice, cu un trunchi de piramidă mai mult scund, dar totuși de factură net moldovenească (fig. 37), formă de acoperire interioară caracteristică bisericilor de lemn cu plan treflat, dovedește că

tot această influență a dat naștere unicului exemplar al tipului întilnit de noi în regiunea București.

În privința caracterului originar al suprastructurii nu există nici un fel de îndoială, fiind precizat în *Monografia bisericii* că, în anul 1951, «s-au înlăturat pereții din birne și s-au înlocuit cu pereții de zid de cărămidă, sub același acoperiș. În timpul zidirii bisericii, acoperișul a fost susținut pe un postament de lemn, fără a se mișca de la locul lui»¹⁰⁰. Singura modificare mai importantă adusă formei inițiale a bisericii a fost mărirea spațiului interior prin includere în pronaos a pridvorului inițial și construirea unui pridvor nou.

A N E X A

BISERICILE DE LEMN DIN REGIUNEA BUCUREȘTI

Cap.	Satul	Comuna	Hrămul	Data construcției	Observații
<i>r. Alexandria</i>					
1	Adamești	Nanov	Adormirea M. D.	1830 ?	
* † 4	Călugărița	—	Sf. Nicolae	1809	Adusă în 1865 din com. Vulturești, ralonul Muscel
<i>r. Drăgănești-Vlașca</i>					
23	Asan Aga	—	Cuv. Paraschiva	1711	Adusă în 1862 „de la munte”
* 24	Bila	—	Adormirea M. D.	1830	Adusă nouă din com. Florești, ralonul Cîmpina
† 6	Cucuruзу	—	Adormirea M. D.	sec. XVIII	Ruinată
9	Răsucenii de Jos	Răsuceni	Adormirea M. D.	ante 1810	Ruinată
<i>or. Giurgiu</i>					
17	Bălănoala	Turbatu	Sf. Gheorghe	1845	
<i>r. Giurgiu</i>					
21	Mirău	Stoenești	Sf. Gheorghe	?	Adusă în 1862 din com. Frățești, ralonul Giurgiu
* 15	Vidra	—	Adormirea M. D.	1795	
<i>r. Răcari</i>					
* 13	Butimanu (cartierul Dealuldea)	—	Adormirea M. D.	sec. XVIII	Mutată din alt punct al comunei
* 7	Lungulețu	—	Sf. Arhanghell	1780—90	

100. *Ibidem*.

† Biserici clasate ca monument istoric pe lista din 1955.

* Biserici propuse pentru a fi clasate sau menținute ca monument istoric pe viitoarea listă a monumentelor.

Cap.	Satul	Comuna	Hramul	Data construcției	Observații
			<i>r. Titu</i>		
* 25	Corbii Clungi	Vinătorii Mici	Adormirea M. D.	sec. XVIII	Mutată din alt punct al comunei
10	Sălcuța	—	Sf. Nicolae	1740 ?	Renovată 1887
* 13	Sirbenii de Jos	Sirbeni	Sf. Nicolae	1778	Mutată din alt punct al comunei la data arătată ?
			<i>r. Turnu Măgurele</i>		
18	Ciriomanu	Putineiu	Sf. Gheorghe	1862	
26	Salcia	—	Sf. Ioan Botez.	? (ante 1832)	Ruinată
16	Zlata	Dracea	Sf. Dimitrie	1845	Ruinată
			<i>r. Urziceni</i>		
*† 19	Drîdu Snagov	Drîdu	Cuv. Paraschiva	1774-82	
* 20	Gagu	Dascălu Creța	Sf. Dimitrie	1801	
			<i>r. Videle</i>		
22	Albeni	Scurtu Mare	Cuv. Paraschiva	1805	Adusă în 1864 din com. Comoara ra. Drăgănești-Vlașca
* 2	Butești	Siliștea	Sf. Dimitrie	1799	
* 5	Coșoala	—	Sf. Ioan Botez.	1827	Adusă în 1840-42 din com. Mirșea, ralonul Videle
* 28	Drăcești	Scurtu Mare	Cuv. Paraschiva	1859	Adusă nouă din com. Cocu, ralonul Videle
* 8	Puranii de Sus	Purani	Sf. împărați	1800-10	
11	Scurtu Sălăvești	Scurtu Mare	Sf. Nicolae	sec. XVII-XVII	Renovată 1875
* 12	Sericu	Blejești	Sf. Nicolae	1813	
* 14	Spinești	Videle	Sf. Teodor Tîrora	sec. XVIII	Renovată 1860
29	Udubo (cartierul Lăzărești)	Tătărăștii de Sus	Sf. Nicolae	1820	
27	Vida Cîrtojanca	Videle	Cuv. Paraschiva	sec. XVIII	Renovată 1819

RADU CREȚEANU

CONTRIBUȚII LA ISTORICUL BISERICILOR SCAUNE ȘI SĂPUNARI DIN BUCUREȘTI

Cu toate că datorită conservării vechii sale înfățișări, biserica Scaune trece astăzi drept un valoros monument de arhitectură medievală românească¹, totuși studiile publicate pînă în prezent nu au reușit să elucideze problema trecutului său.

Din pricina absenței unui studiu științific, s-a acordat credit pînă nu de mult unor cercetări² făcute cu peste jumătate de veac în urmă. Aceste cercetări se bazează pe date nesigure, care nu puteau decît să dăuneze concluziilor în legătură cu întemeierea și istoricul locașului.

Printre altele, în afară de o datare cu totul neverosimilă — se presupunea că biserica a fost ridicată în anul 1611 de un Atanasie din Tîrnovo³ (într-adevăr, așa cum arată pisană din 8 septembrie 1705⁴, biserica de zid a fost făcută cu banii lui «Tănasie de la Tărnova», însă nu de el ci de nepotul său Stavro și, după data pisaniei —, la începutul secolului al XVIII-lea și nu a celui de-al XVII-lea) —, cercetătorii din trecut mai atribuiau bisericii Scaune și numele de *Săpunari* sau *Biserica*

---

1. Un studiu asupra arhitecturii și picturii bisericii Scaunelor a fost făcut de Corina Nicolescu în articolul *Biserica Scaune*, în «Analecta», an. III (1946), p. 49—59, de pictură mai ocupîndu-se și I. D. Ștefănescu în articolul *Monumente de artă din București*, în «Glasul Bisericii», an. XV (1956), nr. 1—2, p. 46—56.

2. Vezi *Marele dicționar geografic al Romîniei*, vol. I, București, 1898, p. 724 și G. I. Ionnescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, București, 1899, p. 210.

3. *Marele dicționar geografic al Romîniei...*, p. 724; G. I. Ionnescu-Gion, *op. cit.*, p. 210.; Colonel Popescu-Lumină, *Bucureștii din trecut și de astăzi*, București, 1935, p. 310.

4. Iată textul integral al pisaniei aflate deasupra ușii de intrare în pronaosul bisericii: «Această sfințită biserică — hramul Adormirea Preacîstii — făcută iaste den osteneala răposatului Tănasie de la Tărnova; datorîia cea de obște vrîndu a-ș da, lăsat-au cheltuială dentru a sa osteneală la nepotu-său Stavro de au făcut această zidire, cu ceale ce se vād, ca să-i fie întru pomenire și a tot neamului său, în veaci. Mșta sept. 8 zile, 7214 (1705)», (cf. N. Iorga, *Inscripții din bisericile Romîniei*, vol. I, fasc. 2, București, 1907, p. 319, nr. 773. Iorga transcrie 1715 în loc de 1705).

*Săpunarilor*⁵, ignorând faptul că, cu aproape trei secole în urmă, când apare prima oară în documente, nu exista nici o mențiune care să certifice că această a doua numire aparținea sigur bisericii Scaune.

În cea mai recentă lucrare privind monumentele feudale ale orașului București (*Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București* de Nicolae Stoicescu) s-a semnalat⁶ că în varianta fraților Tunusli a *Cronologiei critice*, se citează⁷ separat, la categoria bisericilor de piatră, o biserică Scaune și o alta, Săpunari. Relatarea este surprinzătoare deoarece dă naștere ipotezei că a existat o biserică bucu-reșteană necunoscută și care probabil a dispărut de foarte mult timp.

Autorul *Repertoriului*, deși nu a avut drept argument în sprijinul ipotezei că «Scaune» și «Săpunari» nu sînt două numiri ale unei singure biserici decît mențiunea din *Istoria politică și geografică a Țării Românești*, a trecut imediat la reconstituirea istoricului bisericii Scaune⁸ deosebit de cel al presupusei biserici Săpunari⁹; istoricul, atît al monumentului care s-a păstrat pînă astăzi cît și al celui dispărut, a fost făurit în cea mai mare parte pe baza actelor vechi, selecționate pentru fiecare biserică din totalul materialului documentar care, datorită confuziei de nume, fusese inclus și folosit numai pentru biserica Scaune.

Totuși, deși veridică, disocierea de mai sus nu se sprijină pe suficiente argumente. Dacă cel de-al doilea nume ale bisericii Scaune a părut ipotetic, o sigură deosebire între cele două biserici confundate atîta vreme nu se poate face decît pe temeiul unor documente certe.

Cercetînd o serie de acte, am găsit dovada documentară necesară într-un grup de documente — asupra căruia vom reveni în cele ce urmează — privind locurile din preajma bisericii Scaune. Documentul care elucidează complet această problemă cuprinde hotărnicia unui loc din mahalaua Săpunarilor «care locu iaste și biserica Scaunelor pã dînsul», și a fost dat în 22 februarie 1734 pentru Mitropolie și căpitanul Zota Buescu, proprietarii locului¹⁰. *Hotarele locului treceau prin fața bisericii Scaunelor, ajungeau în Ulița cea Mare și apoi continuau să meargă pe lîngă biserica Săpunarilor.*

În afară de cartea de hotărnicie din 22 februarie 1734 care oferă posibilitatea separării materialului documentar al celor două monumente, vom trece în revistă și alte date existente în legătură cu ele.

5. G. I. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 210; Col. Popescu-Lumină, *op. cit.*, p. 310; George D. Florescu, *Din vechiul București — Biserici, curți boierești și hanuri înrte 1790—1791 după 2 planuri inedite*, București, 1935, p. 93; Corina Nicolescu, *op. cit.*, p. 49.

6. Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, ed. Acad. R.P.R., 1961, p. 265.

7. Frații Tunusli, *Istoria politică și geografică a Țerei Romanesci de la cea mai veche a sa întemeiere pînă la anul 1774, dată mai ăntăiu la lumină în limba grecească la anul 1806 de...*, trad. de G. Sion, București, 1863, p. 178.

8. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 268—269, nr. 93.

9. *Ibidem*, p. 265, nr. 91.

10. Vezi anexa nr. V.

Datele publicate pînă în prezent despre aceste două monumente sînt următoarele :

1. *Biserica Scaune*. Pisania, care are un stil oarecum echivoc, lasă să se înțeleagă, după cît se pare, că anul construirii bisericii Scaune în forma actuală trebuie să fie 1705. S-a afirmat tot în *Repertoriul* citat¹¹ că este probabil ca o biserică, poate de lemn, să fi existat și înainte, fiindcă un «popa Coman ot Scaune» apare într-un document din 1 iulie 1695¹² și biserica este pomenită în altul din 18 august 1703¹³.

Vom analiza și problema întemeierii monumentului pentru a vedea care sînt concluzii ce se pot deduce din studiul documentelor relative la acest locaș.

2. *Biserica Săpunarilor*. Existența documentară a bisericii Săpunarilor începe cu mult înaintea celei a bisericii Scaunelor. Este menționată întîia oară la 27 aprilie 1669¹⁴ și apoi la 7 iunie 1675¹⁵ și 17 aprilie 1681¹⁶. Deoarece în afară de *Cronologia critică* nu mai este trecută în catagrafiile din 1810 și 1831, cercetătorul Nicolae Stoicescu concludde¹⁷ că marele cutremur din 1802 a provocat dispariția ei.

Biserica Scaunelor. — Vedere generală

*
Pentru a putea trece la o reconsiderare a unora din datele de mai sus, trebuie mai întîi să stabilim, cu aproximație cel puțin, topografia veche a locurilor pe care au fost fondate cele două locașuri.

11. N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, p. 268.

12. Vezi anexa nr. IV.

13. George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594—1821)*, ed. Acad. R.P.R., 1961, p. 225—226, nr. 136.

14. Acad. R.P.R., CCXVI/42, orig. rom.

15. Vezi anexa nr. II.

16. Vezi anexa nr. III.

17. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 265.

Prima informație asupra locurilor și proprietarilor lor o aflăm încă din 18 iulie 1623¹⁸ când Vlad, județul de atunci al orașului, împreună cu cei doisprezece pîrgari, lămurește pricina ivită între Ionașcu comisul, ginerele binecunoscutului Cernica vornicul, și egumenul Atanasie de la Mînăstirea Cernicăi vornicul, de o parte, și Fota din Tîrgoviște, pe de altă parte, pentru niște «locuri de case și prăvălii» rămase de la Cernica vornicul. Deși în document nu se precizează unde erau situate locurile, știm totuși că sînt cele pe care mai tîrziu se va forma mahalaua Săpunarilor¹⁹, pentru că în alt document, de astă dată de la sfîrșitul veacului²⁰, se confirmă că aici se aflau fostele proprietăți ale lui Cernica vornicul. Din lectura actului pare să reiasă clar că la judecata pricinii locurile erau pustii, erau numai «locuri de case și prăvălii». Nu ne putem pronunța în această privință fiindcă, așa cum s-a arătat mai demult²¹, în documentele epocii adesea nu se făceau diferență între «prăvălie» și «loc de prăvălie». (Prăvăliile se făceau din lemn și nu constituiau o valoare, pe cînd locurile prețuiau mult mai mult).

Și în alte documente, mai ales din ultimul pîtrar al secolului al XVII-lea²², se găsesc știri despre popularea crescîndă a acestei părți a Bucureștilor și din ce în ce mai multe precizări asupra topografiei sale. Nu ne vom opri acum asupra nici unuia, ci ne vom întoarce la cartea de hotărnicie din 22 februarie 1734 care conține cea mai amplă descriere a locurilor, marcată de numeroase puncte de reper²³. Iată pe scurt hotarele trasate pentru stabilirea perimetrului proprietății Mitropoliei și a lui Zota căpitan Buescu :

Întîiul hotar pornea de lîngă «pîmnița lui Radeș Bărbosul, care iaste acum casa lui Costandin ceauș», aflată «la pod[ul] cel mare despre scaunele cele vechi», trecea pe dinaintea bisericii Scaunelor și pe lîngă

18. Vezi anexa nr. I.

19. Pentru prima oară menționată documentar la 25 august 1667 (Arh. Stat. Buc., *M-reaa Cotroceni*, XXV/18, orig. rom.).

20. Vezi documentul din 17 aprilie 1681 (anexa nr. III).

21. R. Manolescu, *Aspecte din istoria negoșului bucureștean în secolul al XVI-lea*, în «*Studii*», an XII (1959), nr. 5, p. 43.

22. 1675 iunie 7 (anexa nr. II) ; 1681 aprilie 17 (anexa nr. III) ; 1684 mai 11 (Acad. R.P.R., CLXIII/23—24) ; 1694 august 11 (Arh. Stat. București, *Mitrop. București*, CCLVII/6) ; 1695 iulie 1 (anexa nr. IV) ; 1696 aprilie 22 (Arh. Stat. București, *Mitrop. București*, CCLVII/8) ; 1698 octombrie 7 (*Ibidem*, CCLVII/10).

23. De remarcat în document menționa că biserica Scaunelor se afla în mahalaua Săpunarilor. Se știe privitor la numele bisericii că se trage de la butucii de tăiat carne sau *scaunele de carne* ale măcelarilor, cîitori ai locașului. Deci normal ar fi fost ca biserica să se găsească în mahalaua Măcelarilor, existentă pe atunci. Tot documentele dau răspunsul și la această întrebare (a se vedea anexele V și VI) : în mahalaua Săpunarilor fuseseră scaunele *cele vechi* de carne (aduse aci către 1664. Vezi mai jos nota 26), mutate apoi, și biserica se afla în imediata lor apropiere.

În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea scaunele de carne au funcționat în următoarele locuri : 1) pînă către 1664 în mahalaua Sfîntul Sava ; 2) în mahalaua Săpunarilor pînă la sfîrșitul secolului al XVII-lea și 3) în mahalaua Măcelarilor în tot cursul secolului al XVIII-lea.

În planul din 1770 este trecut la o distanță apreciabilă către est de biserica Scaunelor un teren care în legenda planului este însemnat cu numele «Scanini». Posibil ca acolo să fi fost în secolul al XVIII-lea scaunele de carne și deci și mahalaua Măcelarilor

«pimnița lui jupînului Dumitru Lehlui» și ajungea în Ulița cea Mare²⁴. A doua latură a locului o forma un timp chiar Ulița cea Mare, alături de care se afla biserica Săpunarilor, pînă în colțul gardului «popei lui Anghielu» și apoi continua pe drumul Tîrgoviștii cel vechiu, ajungînd la rîulețul Bucureștioara. O altă margine era rîulețul Bucureștioara, pînă în colțul casei lui Ianache croitorul «unde dă Bucureștioara în ulița Scaunelor». În sfîrșit, ultimul hotar pornea din fața casei lui Ianache croitorul și trecînd pe podul cel mare al uliții dinspre scaunele cele vechi de carne sosea din nou «în colțul pimniții ce s-au numit Radeș Bărbosul».

Dacă astăzi s-ar cunoaște mai amănunțit vechea topografie a mahalalelor în raport cu actuala rețea de străzi și bulevarde, am putea destul de lesne să găsim locul unde a fost biserica Săpunarilor, căci documentul oferă suficiente date care pot sluji la acest lucru.

Sumara privire aruncată asupra aspectului de acum peste două veacuri a colțului de oraș care ne interesează o vom utiliza în datarea bisericii Scaunelor, prin confruntare cu conținutul documentului din 17 aprilie 1681²⁵, despre care se socotea că are legătură numai cu trecutul bisericii Săpunarilor.

Actul este o întărire de stăpînire și a fost dat de Șerban Cantacuzino urmașilor lui Cernica vornic și fratelui său Paraschiva postelnicul pentru același loc care mai tîrziu va ajunge în proprietatea Mitropoliei și a lui Zota căpitan Buescu și va fi hotărnicit în 22 februarie 1734.

De la bun început se specifică în act că pe locul lui Dragomir iuzbașa, fiul lui Cernica vornic, și al lui Danciu paharnic, moștenitorul Paraschivei postelnicul, «iaste făcută biserica Săpunarilor» dar mai tîrziu, cînd se precizează și semnele locului, nu-i mai apare numele. La un moment dat, de pildă, se spune numai că hotarul trecea «pre den dosul besoarecii». Deoarece în tot restul documentului se repetă frecvent lipsa numelui de fiecare dată cînd biserica e folosită ca punct de reper, s-a crezut probabil că actul nu mai prezintă importanță. Totuși, documentul din 17 aprilie 1681, în afară de menționarea bisericii Săpunarilor, are o deosebită valoare fiindcă, prin comparare cu hotărnicia din 22 februarie 1734, demonstrează evident existența bisericii Scaunelor în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Iată fragmentul din documentul lui Șerban Cantacuzino pe baza căruia se poate trage această concluzie: hotarul locului trecea «pre ulița pînă în drumul Tîrgoviștii cel vechiu și

(vezi Ion Ionașcu, *Planul cartografic inedit al orașului București din anul 1770*, în «Studii», an. XII (1959), nr. 5, p. 124).

24. Aici e locul să subliniem un amănunt de ordin topografic, anume faptul că Ulița cea Mare trecea și prin mahalaua Săpunarilor. George Potra cînd a încercat să fixeze traseul, în linii mari, al acestei vestite artere de circulație a orașului din secolul al XVII-lea, arăta numai că ea «atingea mahalaua Sfîntului Gheorghe-Nou și intra în mahalaua Șelari, ca să ajungă la Tîrgul de Sus» (G. Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București...*, p. 34). Din documentele anexate la sfîrșitul articolului reiese că Ulița cea Mare trecea prin mahalaua Săpunarilor și chiar biserica Săpunarilor se afla așezată lingă ea, ceea ce denotă importanța uliții, probabil principala cale de comunicație din mahala.

25. Vezi anexa nr. III.

pre drumu în jos, pînă în vilceaoa ci se chiamă Bucuriștioara și pre Bucuriștioara în jos, pre la scaunele de carne despre besearecă, cu tot locul pre care au făcut Radeș Bărbosul dugheane și pimniță». *Cunoaștem din cartea de hotărnicie din 22 februarie 1734 că lîngă scaunele de carne, prăvăliile și pimnița lui Radeș Bărbosul se afla biserica Scaunelor.* Deci este sigur că în 17 aprilie 1681, cînd a fost făcută întărirea de stăpînire, exista atît biserica Săpunarilor cît și biserica Scaunelor.

Anterior actului din 17 aprilie 1681 nu am găsit nici un izvor din care să putem deduce o nouă confirmare a existenței bisericii Scaunelor. Este de presupus că locașul a fost întemeiat după 1664, deoarece scaunele de carne s-au mutat lîngă Bucureștioara abia cu puțin înainte de acest an ²⁶. Înainte ele funcționaseră în mahalaua Sfintul Sava, așa după cum relevă un document din 27 aprilie 1664 ²⁷ prin care se întărea unui Tudor lumînărarul un loc de casă.

Ctitori au fost de bună seamă măcelarii ²⁸, de la îndeletnicirea căroră provine numele bisericii.

Biserica Săpunarilor a fost ridicată probabil în deceniul al șaptelea al secolului al XVII-lea, în anii în care ia mare dezvoltare activitatea meșteșugărească a săpunarilor ²⁹. În această perioadă ia ființă și mahalaua Săpunarilor (prima mențiune documentară în 25 august 1667 ³⁰) și este firesc ca tot atunci să fi fost fondată și biserica (pomenită pentru prima oară la 27 aprilie 1669 ³¹).

O ultimă întrebare la răspunsul căreia încercăm să contribuim în cele de față, este cea a dispariției bisericii Săpunarilor.

După cum am arătat mai înainte, potrivit opiniei lui Nicolae Stoicescu, monumentul a fost distrus de cutremurul din 1802 ³².

Tot un document, privind același loc despre care am mai vorbit, ne-a atras atenția asupra epocii în care biserica Săpunarilor și-a încetat existența. Documentul este destinat Mîtropoliei, devenită prin cumpărarea părții căpitanului Zota Buescu proprietara întregului loc, și a fost dat în 3 februarie 1764 ³³. Actul cuprinde o nouă hotărnicie a locului, făcută cu scopul de a verifica și îndrepta marcajul din 1734 și de a semna încălcările vechilor hotare de către vecini.

26. Vezi Șt. Olteanu, *Meșteșugurile din București în secolele XVI și XVII*, în «Studii», an. XII (1959), nr. 5, p. 91; cf. I. Ionașcu, *Documente privitoare la proprietățile mănăstirii Colțea*, București, 1941, p. IX.

27. I. Ionașcu, *Documente privitoare la proprietățile m-rii Colțea...*, p. 14—15, (nr. 7).

28. Pentru evoluția acestei categorii de meșteșugari în secolul al XVII-lea vezi Șt. Olteanu, *op. cit.*, p. 91—92.

29. Vezi Șt. Olteanu, *op. cit.*, p. 96—97.

La sfîrșitul secolului al XVII-lea toți săpunarii din Țara Romînească erau obligați să plătească anual visteriei cite un taler și jumătate «de nume» (vezi «Cartea de săpunărie» din 1695 la Dinu C. Giurescu, *Anatefterul. Condica de porunci a visteriei lui Constantin Brîncoveanu*, în «Studii și materiale de istorie medie», V, 1962, p. 373—374).

30. Vezi nota 19.

31. Vezi nota 14.

32. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 265.

33. Vezi anexa nr. VI.

Deși documentul pomeneste adeseori biserica Scaunelor sau unele prăvălii ale sale, biserica Săpunarilor nu apare niciodată — fapt ciudat dacă luăm în considerare atenția și minuțiozitatea de care au dat dovadă executorii lucrării. Foarte greu de crezut că hotarnicii ar fi neglijat tocmai un astfel de punct de reper, cu atât mai mult cu cât, așa cum relevă tot documentul, hotărnicia a fost făcută după indicațiile actului din 22 februarie 1734 în care, după cum s-a văzut, biserica Săpunarilor este de câteva ori pomenită.

Nici în amănunțitul plan din 1770 biserica nu este trecută. Lucrul de asemenea pare ciudat dacă ne gândim că în același plan biserica Scaunelor care se afla în imediata sa apropiere este semnalată (sub numele de biserica Măcelarilor³⁴).

Aceste argumente ne îndreptățesc să credem că data dispariției monumentului trebuie căutată anterior anului 1764. Biserica, aproape sigur, a dispărut între 1743 și 1764³⁵.

*

Cu ajutorul documentelor am stabilit că «Scaune» și «Săpunari» nu sînt două numiri ale unei singure biserici, ci numele a două biserici diferite.

Biserica Scaunelor a fost întemeiată de măcelari între 1664 și 1681.

Pisania din 8 septembrie 1705 s-ar părea că pune problema unei reclădiri a locașului la începutul secolului al XVIII-lea.

34. Vezi I. Ionașcu, *Planul cartografic inedit al orașului București din 1770...*, «Anexă. Legenda planului», p. 128. La numărul 49: «Macellum».

35. Problema dispariției bisericii Săpunarilor prezintă și o altă latură, foarte interesantă. Din moment ce biserica și-a încetat existența înainte de 1764, înseamnă că lista mînaștirilor și bisericilor bucureștene alcătuită de Mihai Cantacuzino nu poate fi datată în 1774, cînd se termină *Istoria politică și geografică a Țării Românești*, ci de asemenea înainte de 1764, anterior dispariției bisericii. Documentele cercetate în legătură cu întemeierea ei istoricului bisericilor Scaune și Săpunari nu permit stabilirea anului sau, cel puțin, a unui interval mic de timp în care să fi fost întocmită lista. În orice caz această dată este cuprinsă între 1734 și 1764. Însă ținînd seamă că Mihai Cantacuzino s-a născut în 1723, sîntem obligați să apreciem că el nu a putut începe să strîngă date statistice pentru lucrarea sa înainte de 1743, cînd avea 20 de ani. (Date biografice la Al. Piru, *Literatura romînă veche*, ed. II-a, București, 1962, p. 435—437). Acest fapt restrînge intervalul în care a fost alcătuită lista locașurilor bucureștene și deci și al dispariției bisericii Săpunarilor la cca 1743—1764.

36. Vezi N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 268.

37. De pildă Corina Nicolescu, *op. cit.*, p. 49 și următoarea.

38. Pictura care împodobește pereții interiori ai bisericii a fost refăcută în 1843, prin grija paharnicului Ioan Costacopule, așa cum reiese dintr-o inscripție aflată la monument: «Această preasfîntă biserică s-au zugrăvit acum de iznoavă prin osîrdiea dumnealui paharnicului Ioan Costacopulo la leat 1843, octomvrie». (N. Iorga, *Inscripții din bisericile Romîniei*, vol. I, fasc. 2, București, 1907, p. 320, nr. 779).

39. Clopotul a fost pus tot la începutul secolului al XVIII-lea, în 1716. (Pr. N. Cazacu, *Inscripții de pe clopotele unor biserici din București*, în «Glasul Bisericii», an. XXI (1962), nr. 1—2, p. 161, nr. 59).

Biserica, deși a suferit unele mici reparații de-a lungul timpului ³⁶, păstrează totuși caracteristicile arhitectonice și aspectul general al unui monument anterior domniei lui Constantin Brîncoveanu (1688—1714), ceea ce denotă că în 1705 nu s-a făcut nici o intervenție asupra edificiului. De altfel și istoricii de artă sînt de părere că biserica Scaunelor aparține stilistic secolului al XVII-lea ³⁷, dar din pricina numeroaselor confuzii care își aveau locul în istoricul monumentului, studiul construcției din punct de vedere artistic întîmpina mari dificultăți.

Presupunem că pisană a fost pusă ulterior zidirii bisericii, poate la data terminării primei zugrăviri a locașului ³⁸, atunci cînd s-a pus și clopotul ³⁹. Rămîne ca viitoare cercetări să-i clarifice origina.

Biserica Săpunarilor își începe existența cam în al șaptelea deceniu al secolului al XVII-lea. Din păcate acest monument, desigur vestigiu interesant prin vechimea sa, a pierit dintr-o cauză necunoscută nouă, în cursul secolului al XVII-lea. Documentele fixează pentru dispariția sa termenele «post quem» și «ante quem» 1734 și 1764, însă putem să le reducem la circa 1743—1764.

Așa cum arată numele și așezarea sa, a fost o biserică de mahala, avînd ctitori pe săpunari, locuitorii mahalalei ⁴⁰.

ȘTEFAN ANDREESCU

A N E X E

I

1628 [7136], iulie 18, București. Vlad județ pentru judecata dintre urmașii lui Cernica vornicul și Fota din Trîgoviște.

«† Scris-am eu Vladul județul cu 12 pîrguri din orașul București, împreună cu toți preoții [și bătrîni] orașului, aceasta a noastră carte să fie pre mîna lu Ionașco comisul, ginerele C[ernicăi dvor]nicul și la mîna egumenului popa Atanasie de la mănăstirea Cernicăi dvornicul, de [unde se prăznuiește] ¹ hram Stîi Necolae, ca să se știe cum au avut pîră și gîlceavă înaintea noastră cu Fota de oraș de Trîgoviște pentru niște locuri de case cu prăvălii de aicea de în oraș de în București, care locuri au fost de moșie ale popei lu Stan și ale frăține-său popei Neagului de oraș de București.

Deci zicîndu Ionașco comis și egumenul popa Atanasie înaintea noastră cum au fost cumpărate aceste locuri de case și de prăvălii de Cernica dvornic încă mai de înainte vreme, de în zile lu Șerban voevod: locul popei lu Stan tot și al frăține-său popei Neagului iar toți, cînd au fost cursul anilor 7117 [= 1609].

Iar Fota de Trîgoviște, el s-au plînsu și zicînd înaintea noastră și a tot orașul cum au fost cumpărat el mai înainte de Cernica dvornic tot locul popei lu Stan și de în partea popei Neagului, jumătate de loc.

Și se-au fost pîrit Ionașco comis de față cu Fota Trîgovișteanul pentru aceste locuri naintea lu Alixandru voevod, feciorul răposatului Radul voevod. Și au arătat Ionașco comis în divan carte lu Șerban voevod de cumpărătoare pre aceste locuri, cum le-au fost cumpărat socru-său Cernica dvornicul. Intra-aceaia au ajunsu leagea și judecata cum să ție Fota locul popei lu Stan tot și den partea popei Neagului, de în fața uliții pînă în

40. Alăturăm acestor rînduri șase documente inedite relative la locurile din preajma bisericilor.

1. Loc rupt în orig., completat după ms. 131.

fundul pimneții-loc de o prăvălie. Și i-au făcut Fotei de în divan și carte de rămas, căci au fost cumpărătoriu mai înainte, cum să ție locul popei lu Stan, tot și de în partea popei Neagului, jumătate.

Iar după aceea, cînd au fost acum în zilele domnu[lui] nostru, lu Alixandru voevod, feciorul răposatului lu Iliăș voevod, iar Ionașco comis și egumenul popa Ata[na]sie, ei iar au avut pînă și gilceavă cu Fota că vrea să ia mai mult cum scrie mai sus. Și au vrut să meargă și la divan să se pîrască.

Iar apoi Fota și Ionașco comis și Tanasie egumenul, ei au făcut pace și se-au [în]voit de înaintea noastră de a lor bună voe. Și au eșit înaintea noastră și a preoților și a bătrîni[lor] orașului de se-au întreat pentru aceste locuri.

Intr-aceia noi [cu toți] ¹ preoții și bătrîni orașului ne-am strinsu de am căutat și am socotit în tot chipul cum au fost pre dr[ep]tate.

Și așa am adevărat și i-am tocmit cu sufletele noastre cum o să ție: Ionașco com[is] și mănăstirea Cernicăi dvornicul tot locul al popei Neagului, iar Fota, el să ție partea popei lu Stan toată. Pentru că așa am adevărat și se-au împăcat ei, de a lor bună voe, cum mai mult pîră și gilceavă să nu mai fie întru ei în veac.

Și se-au scos partea popei Neagului — jumătate de loc de în cartea Fotei cea de rămas a lu Alixandru voevod, feciorul Radul[ui] voevod- de în divan cu chinovariu, să-și ție cineși locul de în doo, cum l-au hotărît, den fața uliții și la această judecată.

Și la această tocmeală fost-au mulți oameni buni și preoți[i] oroșani mărturii, anume: popa Borcea clisliar, i Ianie vornicul și popa Ivan dom[ne]scu i Stanciu diaconul i Drăgul diaconul [i] i. Isar neguțător i ot Berilești Șteful post. i Stanciu post. de în București, al Elenii i Ghinea croitor i Bratul gram[aticul] i Pădure log[o]făt. Aceasta mărturiisim ca să se știe și să se crează. Pis Lepădat log[o]făt în București.

Mșa iulie, 18 dni, văleat 7136 [=1628].

[L. P.]»

Arh. St. Buc., *Mitrop. Țării Românești*, orig. CCLVII/1 și cople ms. 131, f. 114. Original, stare proastă, hirtie cu filigran, pecete a orașului.

II

1675 [7183], iunie 7 [București]. Mahalagii «de la biseareca Săpunarilor» pentru hoțărnicia unui loc al lui Stănilă, fiul lui Neagul Armeanul.

«† Adecă noi mahalagii de la biseareca Săpunarilor, anume Radeș Bărbosul i Stan armaș ot Vărăști i Dobre vălaf za pușcărie i Bratul aprodul ot Lipoveț i Nedelco i Radeș săpunarul i popa Costandin i Neagul snă Dimitrie ot București i Mihai sârmaclul Gherghie Mustață i Hristea Megea [i] Iordache văt[af] za măcelari i Stoica cavaful i Sava Cosac măcelarul i Dobroslav log ot Buc[urești].

• • • Dat-am scrisoarea noastră la mîna lu Stănilă, feciorul Neagului Armeanul; ca să-și ție un loc ce au avut aici în București, însă pe lingă Bucureșcioară, din dosul scuanelor.

Deci mergîndu Stănilă [și] jeluindu-se cum i să înpresoară locul de niște țigani, venit-au dumnealui aga Pană de au văzut și au zis să n-aibă treabă cu acel loc. Și au venit și Necula pîrcălabul za curte și au văzut și iar au zis țiganilor să-și spargă casele.

Deci Stănilă au mersu la dumnealui Radul Crețulescul vel vornic; dumnealui au trimes pe Tudorașco vt. vornic ce ne-au strînsu pre toți cîți sintem mai sus scriși. Deci noi precum am știut, cu sufletele noastre, am mărturisit naintea boiarinului mării sale lu vodă, Tudorașco vt. vornic, cum acel loc iaste al lui de moșie, cumpărătoare de la moși, de la strămoși și nimeni treabă cu acestu loc n-au avut.

Intr-aceia l-am căutat și l-am și stînjinit: la fundul curții, alătura cu Dobrin, — stînjini 7 și 4 palme. Din fundul curții, în lungu, pînă la uliță — stî[n]j[eni] 24. Din locul Apostului pînă în Bucureștioară — stî[n]j[eni] 19, palme 2.

Deci i-am dat scrisoarea noastră ca să-și ție acest loc cu bună pace pentru că iaste ocultat de cumpărătoare și din sus și din jos. Noi așa știm și mărturisim cu sufletele noastre și pentru credință pusu-ne-am mai jos iscăliturile și deașteile ca să să crează. La acest lucru fost-au pus și Toma județ. Iunie 7 dni, l[ea]t 7183 [= 1675].

1. Loc rupt în original, completat după ms. 131.

Eu Radeș Bărbosul. † Radeș săpunarul. Eu Sava Cosacu. † Eu popa Costandin măr-turie. Iordache văt[af] ca măcelari. † Nedelco săp. † Stan armaș. † Eu Bratul ap[rod] măr-t. † Eu Gherghie Mustață. † Dobre văt[af] za pușcărie. † Dobroslavu log[ofăt] măr-t[urie]».

Arh. St. Buc., *Mitrop. Tării Românești*, CCLVII/2 și ms. 131, f. 112. Orig., stare bună, hirtie cu filigran.

Radeș săpunarul este citat într-un document încă din 1669 noembrie 17 (I. Ionașcu, *Documente privitoare la proprietățile m-rii Colțea*, Buc., 1941, p. 24). A avut un fiu, Andronache, care este menționat în 1695 (Arh. St. Buc., *Mitrop. Buc.*, ms. 131, f. 128) și în 1703 aug. 18 (G. Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București*, Buc., 1961, p. 225—226) și o fiică, măritată cu Necula săpunarul care la bătrînețe s-a călugărit sub numele de Nicodim (cf. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 18).

III

1681 [7189] aprilie 17, București. Locuri de casă lângă biserica Săpunarilor, întărire de stăpînire dată lui Dragomir iuzbașa, fiul lui Cernica vornicul, și lui Danciu paharnicul.

«Cu mila lui Dumnezeu, Io Șarban voevod și domn a toată țara Ungrovlahiei, nepotul marelui răposatului Io Șarban Basarab voevod. Slugilor domnii mele, lu Dragomir iuzbașa snă Cernicăi vornecul și Danciuul peh. snă Neagului pitariul-ginerile Paraschivei post., fratele Cernicăi vornicul- și jupăneasei lui Chiajnii și cumnate-sa Elinii-featele Paraschivei post., feciorul lui Ionașcu comisul și ai jupineasii Neacșii- și cu feciorii lor ciți le va da Dumnezeu, ca să le fie lor niște locuri de case aici în orașul domnii mele, în București, pre care loc iaste făcută biserica Săpunarilor și cu alte locuri cîte să țin de acestu loc, cîte sînt înprejurul bisearicii.

Și seamnele acestui loc încă să să știe: pre Ulița cea Mare de către Mărgărit ne-guțatori care merge pre den dosul besearecii în direțtu; pre uliță pînă în drumul Tîrgo-viștii cel vechiu și pre drumu în jos, pînă în vilceaoa ci se chiamă Bucuriștoara și pre Bucuriștoara în jos, pre la scaunele de carne despre besearecă, cu tot locul pre care au făcut Radeș Bărbosul dugheane și pîmniță. Iar despre besearecă și den colțul pîmniții ce au făcut Radeș Bărbosul în dirept, iar pînă în Ulița cea Mare despre Mărgărit ne-guțatoriul.

Pentru că aceaste locuri de case fost-au dă moșie ale Cernicăi vornecul și ale frăți-ne-său Paraschivei post., de la părinții lor Ionașco com. și jupăneasa lui Neacșa. Iar după aceia, de la o seamă de vreme incoace, după moartea acestor boiari, fostu-s-a sculat Radeș Bărbosul de au fostu înpresurat aceste locuri și au fostu făcut casă și pîmnițe cu dugheni și au fostu luindu și chirie dupre la alții carii s-au fostu hrănindu pre acel loc. Și n-au fostu avut nici o trebă ci numai așa l-au fostu înpresurat fără dă nici o direptate. Iară după aceia cîndu au fostu acum în zilele domnii mele, iară Dragomir iuzbașa snă Cernicăi vornecul și cu Danciu peh., ei adevierindu acestu loc cum că iaste al lor dă moșie dă la părinții lor și țiindu-l Radeș Bărbosul neavîndu nici o trebă, ei s-au sculat cu piră și au venit înaintea domnii mele la divan dă s-au pîrit dă Iață cu Radeș Bărbosul. Și așa pîra Radeș Bărbosul zicîndu cum că i l-au dăruit Cernica vornecul, tatăl lui Dragomir iuz. arătîndu și un zapis zicîndu că iaste al Cernicăi vornecul. Într-aceia domnia mea am căutat și am judecat pre dirept[ate] și pre lege dinpreună cu toți cinstiții deregătorii domnii mele și i-am dat domnia mea denaintea domnii mele din divan pre seama cinstițului deregătoriu domnii mele Badea Bălăceanul vel vor[ni]c, ca să caute și să adevereze: fost-au dăruit Cernica vornecul acest loc lui Radeș Bărbosul precum zice el, au n-au dăruit; și acel zapis ce zice Radeș Bărbosul să fie al Cernicăi vor[ni]c[ul], iaste bun și să fie adevărat, au nu iaste.

Deci boierinul domnii mele Badea v. v., el au trimis pre sluga domnii mele Radu Bucurișteanul vt. vornic de au mersu acolo la acestu loc dă au strînsu pre toți mahalagii dinprejurul locului — fiindu oameni buni, bătrîni, cari au știut dă rîndul acestui loc — și cu Bratul județu cu pargării de aici din București, de au căutat și au adevărat pre direptate și au mărturisit toți precum ști[a]u, cu sufletele lor, cum că acestu loc iaste preste tot al Cernicăi vornecul și al frăți-ne-său Paraschivei post., feciorii lui Ionașco com., de la părinții lor; iar Radeș Bărbosul n-au avut nici o trebă, nici știu ei de acel

zapis cum să fie adevărat al Cernicăi vornecul, nici știu cum să fie dăruit Cernica vornecul lui Radeș Bărbosul, ci l-au înpresurat Radeș Bărbosul și l-au ținut fără nici o direptate. Făcîndu ei toți cartea lor dă adevărită la mîna lui Dragomir iuz. și a Dancului peh. [și le-au]¹ dat locul lor ca să-l ție cu bună pace, precum am văzut domnia mea și cartea [de adevăriciune la mîna lui Dragomir iuz. și a Dancului peh. Deci domnia mea încă dat-am]¹ ca să ție și să stăpînească acest loc preste tot pre semne cum scrie mai sus, să le fie lor moșie și feciorilor și nepoților și strenepoților moșie ohabnică stătătoare în veci, pentru că au rămas Radeș Bărbosul de lege și de judecată denaintea domnii mele și de nimică să nu să clătească după zisa domnii mele. Iată și mărturii au pus domnia mea pe boierii domnii mele: Radul Năsturel vel ban Cralevschi, Badea vel vornic, Radul vel logofăt, Barbul vel vist. Mihai Cantacuzino vel spăt., Stoian vel clucer, Ghinea vel post., Barbul vel peh., Alixandru vel stol., Papa vel comisu, ispravnic Radu vt. log. *Și am scris eu Dumitrașco log. în București. Aprilie 31, vleit 7189 [= 1681].*
† Io Șerban voevod.

[L. P.]»

Arh. St. București, *Mitrop. Țării Românești*, orig. CCLVII/5 și copie ms. 131, f. 114v—115v și ms. 706, f. 72v—73v. Original, stare bună, pergament cu pecete frumos aplicată.

IV

1695 [7203], iulie 1 [București]. — *Vecinii locului lui Stănilă dorobanțul, din mahalaua Măcelarilor, pentru hotărnicirea acestui loc.*

«† Noi oroșanii cari sîntem înprejur vecinii locului uncheașului Stănilă din mah[a]lao[a] Măcelarilor, anume Stoica cavaful i Mihai sîrmaciul i Neagoe săpunariul i Necula eroitorul i Mihul cizmariul și alții cari vor iscăli mai jos.

Fost-au făcut părintele vlădica o carte, cu mare blestem și cu afurisanie asupra no[a]stră, ca să meargem să căutăm și să descoperim locul acela al uncheașului Stănilă care iaste zis mai sus.

Deci noi văzîndu acea cinstită carte a sfinții sale, cu mare blestem și cu mare, groaznică afurisanie, sculatu-ne-am cu toții de am mersu dinpreună cu vt. portar, anume Racoviță, de am căutat și am descoperit precum am socotit cu dreptul și am măsurat cu sînjenu.

Și am găsit în lungul uliții, pă unde stau scaunele sînjeni 20; și s-au călcat și o prăvălie care intră iar înțtru ciei 20 de sînjeni. Găsitu-s-au în lungul căcainii în jos, pînă [în] gardul jupînelui Mihai sîrmaciului și pă lingă gardul Cond[r]ii — sînjeni 30; și așa s-au socotit să fie gardul jupînelui Mihai hotar. Găsitu-s-au și [în] fundul din jos, din gardul Condrii pînă în locul Ganii — sînjeni 12 pol. Și alătura, pă lingă grădina Ganii și pă lingă locul lui Neagoe săpunariul, pînă în ulița Scaunelor — sînjeni 25.

Deci noi am făcut această carte a noastră la mîna egumenului de la mănăstirea de la Mărcuța, anume Onofrie, ca să ție și să sfăpînească sîntă înănăstire, pentru că acestu loc au fostu dat de uncheașul Stănilă de pomana lui, sîntii mănăstiri.

Și cîndu s-au descoperit acestu loc fost-au și alții cari[i] și-or pune iscăliturile mai jos. Și am scris eu Fota zălariul cu învățatura dumnealor. Iul. 1 dni leat 7203 [= 1695]. Popa Ion prolopop mar[tor]. Eu Stoica cavaful mart[or]. *Popa Coman ot Scaune mărturie*². Az Mihai sîrmațul † Eu Necula. † Mihul cizmariul».

Arh. St. Buc., *Mitrop. Țării Românești*, orig. CCLVII/7 și copei ms. 131, f. 113v—114. Original, stare bună, hîrtie cu filigran, fără peceti.

V

1734 [7242], febr. 22 [București]. — *Loc în mahalaua Săpunarilor pe care e biserica Scaunelor; carte de hotărnicie a 12 boieri dată mitropolitului Ștefan și lui Zota căpitan Buescu.*

«† Dumitrașco al lui Hagi Vasile starostea de neșuțitori, înpreună cu 12 boieri care mai jos să vor iscăli, dat-am cartea noastră de hotărnicie sfinții sale părintelui vlădicăi i

1. Loc rupt în original, completat după ms. 131.

2. Sublinierea noastră. Ș. A.

mitropolitul chir Ștefan i Zotei căpt. Boescu — împreună cu frate-său Cernica i nepoții lui — sin Mihai căpt. Boescu.

Precum să știe că din luminată porunca a mării sale domnului nostru Ion Grigorie Ghica v[oe]vod, fost-am rînduiți ca să luăm seama și să hotărîm niște locu ce au avut Zota căpt. Boescu cu frații lui aceia în tîrgu, în București, în mahalaoa Săpunarilor, care locu iaste și biserică Scaunelor p[er]ă dînsul — unde să prăznuiască Adormirea Maicăi Pr[er]cești.

Deci luând seama, au scos Zota căpt. un hrisovu al răposatului mării sale lui Șărban vodă întru carele scria seamnele hotarului acestui locu.

Și luminîndu-ne după hrisovu, am găsit să fie hotarul la pod[ul] cel mare despre scaunele ceale vechi, unde scrie că au fostu pîmnița lui Radeș Bărbosul, care iaste acum casa lui Costandin ceaș. Și am pus ața de acolea în curmeziș p[er]ă lingă pîmnița lui jupînsului Dumitru Lehiul și p[er]ă denaintea bisearecii, pînă în Ulița cea Mare, despre casele lui Mărgăritu neguțatoriu, care șade acum Iorga neguțor, Și au venit stînj. 41, însă afară din ulița din mijlocu, care vine den tîrgu și afară din stăborul Cîrstei Topu. Și s-au pus piatră.

Și iar de acolea, din piatra aceia despre Iorga neguțatoriu, p[er]ă drumu în susu, alătura cu bisearea Săpunarilor, pînă în colțul gardului popei Tomei — stîj. 32 — scoțînd locul care l-au lăsat Gherghie căpt. jupîneasei lui la moartea lui și locul care ține Batiștea cesnicariul și locul popei lui Anghielu, care s-au găsit vîndute cu zapise bune de Danciu pah., tatul Zotei căpt. i a lui Gherghie, duple cum arată pietrele.

Și iar din colțul gardului popei lui Anghielu, din piatră pînă în drumul Tîrgovișeti cel vechiu, în dreptul casei lui Simion cavafu, — stîj. 26 pol. Și s-au pus piatră, care s-au făcut peste tot, din piatra aceia despre Iorga neguțor, pînă în drumul Tîrgoviștii cel vechiu, — stîj. 58 pol, însă afară din casa lui Batiștea cesnicariul i a lui popei Anghelu și afară din locul care l-au lăsat Gherghie căpt. jupîneasei lui, și-l ține acum popa Toma sin popei Zotei.

Și iar din piatra despre casa lui Simion cavafu, p[er]ă drumul Tîrgoviștii în jos, pînă în Bucureștioară — stîj. 39. Și s-au pus piatră. Și din piatra aceia, p[er]ă Bucureștioară în jos, pînă în colțul casei lui Ianache croitoru — stînj. 86. Și s-au pus piatră și în colțul casei lui Ianache și denaintea casei lui Ianache, lingă ușa, altă piatră la pod[ul] cel mare. Și din piatra de lingă ușa lui Ianache croitoriu, p[er]ă pod în jos, pînă în colțul pîmniții ce s-au numit Radeș Bărbosul, care iaste acum casa lui Costandin ceaș, — stîj. 18. Și s-au pus piatră, care s-au făcut într-această trăsură peste tot, stînj. 104.

Deci arătînd sfinția sa, părintele vîldica al țării un zapis care au închinat Ghierghie căpt., fratele Zotei căpt., acest locu jumătate daniel sfinței mănăstiri a vorniculu Cernică — ce să prăznuiască hramul sfințulu ierarh Nicolae — care iaste închinată sfinței și Dumnezăeșlii mănăstiri Mitropolii de aceia din București, au cerut sfinția sa ca să-i aleagem și să-i hotărîm de o parte jumătate locul aceștii numite mănăstiri.

Și așa, împreună cu toți boiarii, am socolit și am alesu partea mănăstirii, să ție jumătate locul despre drumul Tîrgoviștii cel vechiu; însă din piatra care iaste în colțul gardului lui Stan vameșu, p[er]ă Bucureștioară în susu, pînă în piatra din căpătîiul drumulu Tîrgoviștii — stîj. 75. Și în latu, pînă în colțul gardulu Batiștei — stîj. 10. Și la căpătîiul dincolu din piatră, în sus p[er]ă drumul Tîrgoviștii, pînă în piatra despre casa lui Simion cavafu — stîj. 9. Și iar din piatra aceia, asupra bisearecii, p[er]ă drumu în jos, pînă în colțul gardulu popei lui Anghelu unde iaste piatră — stîj. 26 pol; însă afară din casa Batiștei cesnicariul și afară din casa popei lui Anghielu, cît ține îngrădișul și afară din locul jupîneasei lui Ghierghie căpt., ce-l ține acum popa Toma. Iar celălaltu locu cît iaste înpietritu, ce s-au zis mai sus, să-l stăpînească sfința mănăstire cu bună pace de către Zota căpt. i de către frații lui și nepoții lui.

Așîderea am ales partea și Zotei căpt. împreună cu frații lui, partea despre bisearăcă, însă din piatra care iaste în colțul gardulu lui Stan vameșu, p[er]ă Bucureștioară în jos, pînă în piatra din colțul gardulu lui Ianache croitoriu — stîj. 61, unde dă Bucureștioara în ulița Scaunelor. Și din piatra de lingă ușa lui Ianache croitoriu, p[er]ă pod în jos, pînă în colțul pîmniții ce s-au numit Radeș Bărbosul, care șade acum Costandin ceaș — stîj. 18. Și din ulița Scaunelor, din piatră, p[er]ă denaintea pîmniții lui jupînul Dumitru Lehiu și p[er]ă dinaintea bisearecii, pînă în Ulița cea Mare, despre Mărgărit neguțor, care șade acum Iorga neguțatoriu — stîj. 41, afară din ulița din mijloc care vine din tîrgu și afară din

stoboarările lui Cîrstii Topu. Și iar din piatra aceea, pă drum în sus, alătura cu bisearea, pînă în piatra care iaste în colțul gardului popei Tomei — stîj. 32. Și din piatra aceea, în curmeziși, pă din dosul bisearecii, pînă în piatra care iaste în colțul gardului lui Stan vameșul, lîngă Bucureștioară — stîj. 33.

Și așa să stăpinesacă Zota căpt. cu frate-său Cernica și cu nepoții lui — sin Mihai căpt. Bescul — acest locu cu bună pace, însă afară din casa popilor de la Scaune, ce au fost a Procăi Iripitariul și au cumpărat locul cu zapis și afară din casa lui jupînul Dumitru Lehlul, cît îi ține pietrele înfundată și afară din casa lui Ianache croitorul, care s-au găsit făcută în mijlocul hotarului pă Bucureștioara, care nici Zota căpt. să n-ibă treabă cu dînsa, nici popa Radu domnescu, care iaste vecin cu Zota căpt. Și pentru încredințarea am întărit cu iscăliturile, să să crează.

Fev., 22 d[ni], l[ea]t 7242 [= 1734].

Dumitrașco starost. †Grigorie Grozea. Gheorghiu. Ianachie Mihul. Hagi Oprea ot Păriați. Tănasié proin staroste. Iane logof. Cost[andie] logof. ot Perieți. Danciu logof. Lupe căpt. ot Dălga. Dumitru legătorul de cărtiș.

Arh. St. Buc., *Mitropolia Tării Rominești*, orig. CCLVII/18 și copie ms. 131, f. 118—119v. Original, stare bună, hirtie cu filigran.

VI

1764 [7272] februarie 3 [București]. — *Mahalaua Săpunarilor, unde au fost scaunele vechi de carne, alegeu locurile Mitropoliei.*

«† Din porunca dumnealui Radului Văcărescul vel dvornic de țara de jos, noi cei ce mai jos vom adevăra cu iscăliturile, fiind orânduți să alegem și să înpietrim niște locuri ale sfintei Mitropolii de aici din București din mah[a]laoa Săpunarilor, unde au fost mai nainte scaunele de carne ceale vechi și la scaunele de carne ceaste de acum, ale schilului Cernica, metohul sfintei Mitropolii, ce are de danie de la răposatul Gherghie căpt. brat Zotii căpt. și de cumpărătoare de la Zota căpt. Bueștii, după cum adeverează zapisul cel de danie și zapisul cel de cumpărătoare.

Deci noi, după poruncă, viind în fața locului am chemat pre toți vecinii cei ce au locuri alătura cu aceaste locuri ale sfintei Mitropolii, le-am cetit toate scrisorile, cine ce au avut, apoi am cetit și scrisorile sfintei Mitropolii ce au avut pre aceaste locuri și am cetit și earlea cea de hotărnicie de cînd s-au hotărit aceaste locuri și s-au și înpietrit ot leat 7242 [= 1734] februarie 22 d[ni]. Și mai înții pe unde era pricină cu vecinii am îndreptat apoi după cartea cea de hotărnicie am mersu de am căutat pietrele ceale vechi.

Și înții am început din piatra ce s-au găsit de marginea podului al uliții ce merge la scaunele de carne, lîngă talpa casii Radului văt. de păscari și am pus altă piatra noao în locul aceia de către locul lui jup. Dumitru Lehleul. Și de acolea am mersu drept, înai nîte tot alătura cu locul Lehlului pînă în colțul ulucilor, în dreptul giriiciului pivniții și săpînd am găsit piatra cea veche îngropată supt colțul ulucilor. Și am pus altă piatră noao peste piatra cea veche ce s-au găsit, rămîind piatra cea veche supt uluce. Și de acolea puțin înaintea, în dreptul casii Niții fuștașoicăi, iarăși săpînd s-au găsit piatra cea veche iar supt uluce; și am pus altă piatra noao în locul ei. Și de acolea, drept înaintea pre lîngă ulucile Lehlului, prin gaura puțului îi pre dinaintea besarecii Scaunelor, în podul uliții ce vine de la Colțea, unde au mărturisit popa Nicola de la besearica Scaunelor că au fost piatra cea veche și au perit; și am pus altă piatră noao aproape de colțul casii lui Grigorie Grosul, unde au venit stîj. 32, ce scrie în cartea de hotărnicie, adevă din piatra aceasta pînă în bolovanul porții popei Tomei. Și s-au găsit magazia cea de piatră a lui Grigorie Grosul, cea de lîngă casă, pusă pă locul sfintei Mitropolii. Și am pus altă piatră noao lîngă bolovanul porții popei Tomei. Și de acolea, în jos pă uliță, am trecut locul popei Tomei și locul lui Batiste cesnicariul și locul popei Anghel, care aceaste locuri scrie în cartea cea de hotărnicie că le-au scos, fiind cumpărate mai nainte de daniia și de cumpărătoarea sfintei Mitropolii. Și scrie în carte că au pus piatră în colțul gardului popei Anghel den jos, care cercetînd noi, am găsit și acea piatră supt ulucile log. Vasile pa vist. sin popa Anghel. Și iar am pus altă piatră noao în locul aceia, în dosul casii Stancului țig., meșterul de fier; și au rămas doao colibi țigănești în colțul ulucilor, pă locul log. Vasile, lîngă drum. Și din piatra aceasta, drept pe uliță

în jos pînă în piatra ce scrie în carte că au fost în drumul Tirgoviștei, în dreptul casii lui Simeon cavaful: și piatra aceeaia nu s-au găsit, ci am pus sfoara din piatra ce iaste în colțul gardului popei Anghel și am măsurat stj. 26 pol. Și am pus piatră într-un mîidănel ce caută la piatra ce arată mai sus, din colțul gardului pop[ei] Anghel. Și alătura cu această piatră am mai pus altă piatră ce caută în jos pe drumul cel vechiu al Tirgoviștii și pre dinaintea porții căpitănesii³ pînă în Bucureștioara. Și am pus doao pietri în marginea Bucureștioarei lingă gardul lui [ ]³; o piatră caută la piatra din mîidănel în dreptul casii lui Simeon cavaful și alta caută la piatra ce iaste pusă supt punți de către locul măcelariilor. Și de la piatra aceasta de supt punți am tras drept pã Bucureștioara în sus pre din dosul stoborului lui Cost[an]di[n] log. Burche, pînă în piatra ce o numeaște în carte că au fost în colțul gardului lui Stan vam[eșul]; și sãpînd am găsit acea piatră și am pus altă piatră în locul aceia. Și de aici scrie în carte că au măsurat lungul stj. 16 pînă în piatra ce au fost în colțul casii lui Ianache croitorul din jos. Și această piatră nu s-au găsit, ci măsurînd noi acum au ieșit stj. 16 tocma din piatră pînă în marginea podului uliții ce merge la scaunele de carne; și am pus altă piatră noao în capul tãlpii prãvălii cei de margine a log. Costandin Burche, unde șade Sorica ovreica. Și iaste înpresurat de acea prãvălie în lungu citva loc al Mitropolii. Ci au să să taе, să să îndrepteaze locul, sau să să învoiască cu Mitropolia. Și iar scrie în carte că are Mitropolia din piatra aceeaia în lat, pã pod în sus stj. trei; și măsurînd noi acum din piatră pã marginea uliții în sus, s-au găsit înpresurat loc ca un stj. de preoții de besearica Scaunelor, cu o prãvălie ce au alătura; și unde au venit sfoara am pus piatră, supt lavița prãvălii preoților. Și au să să taе din casă, să să îndrepteaze locul sau să să învoiască preoții cu Mitropolia să dea chirie. Și din piatra aceasta am trecut doao prãvălii ale besearicii Scaunelor, fiind iarăși cumpãrãtoare mai nainte de hotãrnicia cea dintii, care scrie în zapisul preoților că iaste în lat, pe pod amîndoao prãvăliile stj, optu; și măsurîndule stînjinii din piatra ce am pus-o supt lavița prãvălii den jos s-au împlinit acei opt stj. în colțul din sus al casii ceaușoaiiei aproape de falpa casii. Și am pus piatră de către locul Mitropoliei, unde au fost ulicioară veche mai nainte — iar pãmîntul Mitropoliei. Și din piatra aceasta am tras locul caselor al Paraschivei bãrbierul și al casei Radului văt. de pãscari, ce sînt amîndoao pe locul sfintei Mitropolii, ce scrie în carte că sînt în lat stj. șapte pã marginea podului. Și măsurîndu-l noi acum din piatra ce am pus-o de către locul prãvăliilor besearicii Scaunelor pînă în piatra ce am pus-o în talpa casii Radului văt. de pãscari din sus de către locul Lehliului de unde am început a pune pietrile. Și așa s-au încheiat lotul acesta cu pietri de jur împrejur, dupã cum și mai nainte au fost. Și nu s-au făcut pricină despre nici un vecin.

Așijderea am tras și locul ce l-au cumpãrat prea slîntiia sa pãrintele mitropolitul Ungrovlahiei chiriu chir Grigorie și locul ce are sfînta Mitropolie de schimbu de la dumn. stol[ni]c Ștefanache, ce sîntu din josul scaunelor de carne. Și s-au găsit locul ce l-au cumpãrat de la Ștefãni Grecul coj. din dos, în fund despre locul lui Bircã coj. în lat, din locul stol[ni]c Ștefãnache pînă în locul Mancului văt. stînjãni șase fãr-de o palmã. Și s-au pus doao pietri: una iaste opritoare locului despre Bircã coj., iar alta caută drept în lungul locului, alătura cu locul Mancului văt., pînă la piatra ce s-au pus în marginea podului uliții ce vine de la scaune — și s-au găsit stj. 13, palme una. Și dintr-această piatră în sus, pã marginea podului lalul pînă în locul de la stolc. Ștefãnache, s-au găsit stj. cinci și palme 3. Și [de] aici iar în sus pã pod tot în lat s-au măsurat și locul de la stolc. Ștefãnache și s-au găsit stj. șapte, pe cum scrie și în cartea cea de hotãrnicie. Și s-au găsit și piatra cea veche în pãmînt despre locul măcelarilor. Și s-au pus altă piatră noao în locul aceia în dreptul scaunului Manii măcelariu și aproape de oborul lui. Apoi am măsurat și mijlocul locului de la stolc. Ștefanache, pe din dosul caselor, precum scrie în carte, din locul de la Ștefani coj. Grecul în lat pînă în locul măcelarilor — s-au găsit stj. optu, palme doao — fiind fațã și Ilie văt. de măcelari împreună și cu alți măcelari; și ne-au arãtat locul unde au fost și piatra. Ci nu s-au putut gãsi și am pus altă piatră noao de către locul măcelarilor. S-au mai măsurat iar mijlocul acestui loc pe cum scrie în carte, din locul de la Ștefãni coj. Grecul în lat pînă în locul măcelarilor — s-au găsit și ne-au arãtat locul unde au fost și piatra. Ci nu s-au putut gãsi și am pus altă piatră și nu s-au găsit — și s-au găsit stj. optu, palme una; și s-au pus piatră de către

3. Loc alb în original.

locul măcelarilor, lângă ulucile lui Gheorghie covaciul. S-au măsurat și fundul acestui loc despre Căcata⁴, iar din locul lui Bircă coj. în lat, pînă în piatra măcelarilor ce iaste supt punți — și s-au găsit stj. șaple. Și așa s-au împietrit și aceste locuri pe cum arată mai sus.

Deci noi după cum am găsit pe dreptate, cu sufletele noastre și după cum ne-am adevărat din dreple scrisori ce au avut sfînta Mitropolie, fiind orînduiți vechili despre partea sfîntiei sale părintelui mitropolitului, părintele iconomul chir Atanasie și Mușat log., am îndreptat și am împietrit aceste locuri ce arată mai sus.

Și am dat această carte a noastră de adeverință sfîntei Mitropolii și sfîntiei sale părintelui mitropolitului chiriu chir Grigorie să ție și să stăpînească aceste locuri după pietrele și seamnele ce sã arată mai sus cu bună pace, întărind aceasta cu iscăliturile noastre. Fevruarie 3 dni, leat 7272 [=1764].

Bunea biv. logof. za vist. Hristea biv 3 armaș. Tudor vt. vor.

<In continuarea aceleiași document se mai află următoarea însemnare:>

Această cercetare ce au făcut-o acești mai sus numiți la acest loc al prea sfîntii sale părintelui mitropolitu prin carte de blestem, fiind și toți mahalagii față, pe unde s-au dovedit că iaste locul sfîntei Mitropolii s-au pus pietri după cum mai sus arată. Care hotărnicie o întărim și noi cu iscălitura noastră.

Radu Văcărescu vel dvornic.

Ap[rilie] 19 dni 1764».

Arh. St. Buc., *Mitrop. Țării Românești*, orig. CCLVII/29 și copie ms. 131, f. 120v—122v. Original, hîrtie cu filigran, stare bună.

4. Bucureștioara. Porecla provine de la faptul că în acest riulet erau asvirite toate gu-noaiele orașului.

EVENIMENTE, FAPTE, COMEMORĂRI

SESIUNEA MARIİ ADUNĂRI NAȚIONALE

În zilele de 26, 27 și 28 decembrie 1963, s-au desfășurat lucrările celei de-a cincea sesiuni ordinare a celei de-a patra legislaturi a Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române.

Prima ședință a avut loc în ziua de joi 26 decembrie 1963, orele 10 dimineața, când președintele Marii Adunări Naționale, deputatul Ștefan Voitec, a deschis lucrările sesiunii, în prezența conducătorilor Partidului, ai statului și ai guvernului.

În tribune au fost prezenți șefii misiunilor diplomatice acreditate în țara noastră, conducători ai instituțiilor centrale, ai organizațiilor obștești, oameni de știință și cultură, evidențiați în producție din întreprinderile bucureștene, ziariști români și corespondenți ai presei străine.

Într-una din tribunele centrale, a luat loc Prea Fericitul Patriarh Justinian, Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române, asistat de PP. SS. Episcopi Antim Țirgovișteanul și Visarion Ploieșteanul ; de asemenea, în aceeași tribună, au asistat Msgr. Francisc Augustin, Administratorul Arhiepiscopiei Catolice din București și Arhimandritul Dirair Mardi-chian, reprezentantul Bisericii Armene din țara noastră.

După deschiderea ședinței deputații au păstrat un moment de reculegere în amintirea decedatei Maria Rosetti, membru al Consiliului de Stat.

La propunerea președintelui, deputații au adoptat în unanimitate, următoarea ordine de zi :

1. Validarea alegerii deputaților din Marea Adunare Națională pentru circumscripțiile electorale Hațeg, regiunea Hunedoara și Sîmburești, regiunea Argeș ;

2. Darea de seamă asupra înfăptuirii Planului de stat pe anul 1963 și cu privire la Planul de stat pe anul 1964 ;

3. Proiectul de lege pentru aprobarea bugetului de stat pe anul 1964 ;

4. Proiectul de lege pentru ratificarea decretelor normative emise de Consiliul de Stat al Republicii Populare Române în timpul de la 30 decembrie 1963—26 decembrie 1963 ;

5. Alegerea unui membru în Consiliul de Stat.

În desfășurarea ordinei de zi fixată, deputații au ascultat raportul Comisiei de validare, prezentat de președintele acesteia — deputatul Demostene Botez — și au aprobat în unanimitate propunerea pentru validarea deputaților noi aleși : Miron Belea la Circumscripția electorală Hațeg-Hunedoara și Gheorghe M. Costache, în Circumscripția electorală Sîmburești-Argeș.

În continuare, deputații au ascultat Darea de seamă asupra înfăptuirii Planului de stat pe anul 1963 și cu privire la Planul de stat pe anul 1964, dare de seamă ce a fost expusă de către Președintele Consiliului de Miniștri, Ion Gheorghe Maurer.

Darea de seamă cuprinde date concrete de dezvoltare a industriei și agriculturii în anul 1963, cum și sarcinile Planului de stat pe anul 1964, în domeniul industriei și al creșterii producției de cereale, a șep-telului și a celorlalte ramuri ale agriculturii.

În continuare, se arată importante investiții pentru avîntul forțelor de producție în vederea sporirii venitului național, baza reproducției socialiste lărgite și a ridicării continue a bunei stări a oamenilor muncii.

Darea de seamă constituie într-adevăr, un bilanț al activității rod-nice din anul care s-a încheiat, oglindind dezvoltarea în continuare a potențialului economic al țării, progresul neînterupt pe calea desăvîrșirii construcției socialiste în țara noastră.

«Sîntem încredințați — a declarat Președintele Consiliului de Mi-niștri, întîmpinat și întrerupt deseori cu puternice aplauze de către de-puțați — că în 1964, ca și în anii precedenți, oamenii muncii își vor îndrepta toată energia, inițiativa și elanul lor creator pentru realizarea sarcinilor importante și mobilizatoare din Planul de stat în penultimul an al șesenalului».

A fost ascultat după aceea Raportul cu privire la bugetul de stat pe anul 1964, raport ce a fost expus de ministrul Finanțelor, Aurel Vijoli.

«Indicatorii proiectului de buget, ca și sarcinile Planului de stat pe baza cărora au fost elaborați, demonstrează — a spus ministrul Finan-țelor — cu mare forță de convingere, înaintarea fermă a poporului nos-tru pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste.

«În primii patru ani ai șesenalului, oamenii muncii au obținut suce-se în toate domeniile activității economice. Bugetele au o bază trai-nică de venituri și se încheie în fiecare an cu excedente, circulația bă-nească se desfășoară normal, moneda noastră națională devine tot mai puternică».

Raportul arată după aceea în ce constau veniturile bugetului, chel-tuielile acestuia, finanțarea economiei naționale, finanțarea acțiunilor destinate creșterii nivelului de trai, cum și cuprinsul bugetului orga-nelor locale ale puterii de stat.

După expunerea făcută de ministrul Finanțelor, ședința s-a ridicat și a continuat a doua zi, când numeroși deputați au luat cuvîntul, cu privire la Darea de seamă și a proiectului de buget pe 1964.

Sîmbătă 28 decembrie 1963, au continuat discuțiile generale asupra Dării de seamă și a proiectului de buget pe 1964 ; după încheierea discuțiilor, Marea Adunare Națională a adoptat o Hotărîre prin care se aprobă Darea de seamă prezentată de Președintele Consiliului de Miniștri asupra înfăptuirii Planului de stat pe 1963 și cu privire la Planul de stat pe 1964.

După aceea, deputatul Marin Rădoi, raportorul Comisiei Economico-financiară, a dat citire pe articole proiectului de buget pe 1964.

Prin vot secret, Marea Adunare Națională a aprobat în unanimitate legea bugetului de stat pe anul 1964 al Republicii Populare Romîne.

În continuarea desfășurării ordinea de zi, deputatul Grigore Geamănu, secretarul Consiliului de Stat, a prezentat proiectul de lege pentru ratificarea decretelor normative emise în timpul de la 30 decembrie 1962—26 decembrie 1963 ; prin vot secret, Marea Adunare Națională a aprobat în unanimitate proiectul de lege.

La ultimul punct din ordinea de zi, Marea Adunare Națională, prin vot secret cu buletine, a ales în unanimitate pe deputatul Petre Constantinescu-Iași, ca membru al Consiliului de Stat al Republicii Populare Romîne.

Cu această ultimă hotărîre, ordinea de zi a fost epuizată.

Președintele Marii Adunări Naționale, deputatul Ștefan Voitec, a declarat închise lucrările sesiunii, subliniind în cuvîntarea rostită cu acest prilej că acestea au fost rodnice.

«Desfășurarea dezbaterilor și unanimitatea cu care au fost adoptate hotărîrile au demonstrat adevărată entuziasă a deputaților la prevederile planului de dezvoltare a economiei naționale și ale bugetului de stat pe anul 1964.

«Ne revine acum sarcina ca, laolaltă cu toți cei ce muncesc în patria noastră, să continuăm eforturile pentru a transpune în viață cele hotărîte la această sesiune.

«În zilele ce urmează, vom sărbători 16 ani de la proclamarea Republicii Populare Romîne și vom păși într-un nou an, în care vom aniversa două decenii de la eliberarea patriei noastre de sub jugul fascist.

«Permiteți-mi, dragi tovarăși — a spus în încheierea cuvîntării sale Președintele Marii Adunări Naționale, deputatul Ștefan Voitec, — să vă urez din inimă multă sănătate, noi succese în muncă, prosperitate și fericire personală și să vă adresez tradiționala urare a poporului nostru : «La mulți ani» !

Lucrările sesiunii s-au încheiat într-o atmosferă de cald entuziasm.

Pr. AL. I.

DELEGAȚIA R. P. ROMINE LA A XVIII-a SESIUNE A ADUNĂRII GENERALE O. N. U.

Țara noastră își câștigă un prestigiu din ce în ce mai mare în areopagul universal al popoarelor, care este Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, prin consecvența ei politică de pace, manifestată în judicioasele intervenții ale delegației ei în favoarea păcii și în înțeleptele propuneri pe care le prezintă în scopul întăririi spiritului de coexistență pașnică între popoare.

A XVIII-a sesiune a Adunării Generale (din toamna anului 1963) a înaltului for internațional a fost ocupată, în unele din comitetele sale speciale, ca și în plenul ei, într-o bună măsură cu dezbaterile unor proiecte de rezoluție prezentate de delegația R. P. Romine, apreciate favorabil de totalitatea delegațiilor.

*

Un proiect de rezoluție prezentat de delegația R.P. Romine a fost cel: *Cu privire la elaborarea unei declarații asupra cooperării economice internaționale*. Prin acest proiect țara noastră a dat încă o dată expresie politicii sale consecvente de promovare a relațiilor economice mondiale ca important factor pozitiv al vieții internaționale, care contribuie la consolidarea principiilor coexistenței pașnice, la apropierea între popoare și la eliminarea războiului rece, la progresul economic și social al popoarelor. Acest proiect a fost adoptat în unanimitate de Comitetul pentru problemele economice și financiare la 2 decembrie 1963, întrunind toate cele 88 de voturi, după ce au fost incluse unele amendamente propuse de reprezentanții Belgiei, Noii Zelande, Australiei, Franței și Statelor Unite.

După vot, delegația romină a fost felicitată de numeroși reprezentanți ai țărilor socialiste și ai țărilor din Africa, Asia, America Latină, Europa, pentru eforturile laborioase depuse și pentru spiritul de colaborare și înțelegere manifestat în decursul acestor dezbateri.

La 11 decembrie 1963 rezoluția aceasta a fost adoptată cu aceeași unanimitate de Adunarea Generală. În baza acestei hotărâri, O.N.U. va elabora în scurt timp o declarație asupra necesității cooperării economice internaționale ca mijloc în vederea progresului economic și social al tuturor popoarelor și al consolidării relațiilor amicale.

*

O altă propunere prezentată de delegația română a fost cea intitulată: *Acțiuni pe plan regional pentru îmbunătățirea relațiilor de bună vecinătate între statele europene cu sisteme social-politice diferite.* Însuși titlul acestei propuneri arată importanța ei nu numai pentru consolidarea relațiilor de coexistență pașnică între statele europene, ci și pentru crearea unei atmosfere pozitive de bună vecinătate. De altfel secretarul general al O.N.U., U. Thant, a definit, într-o declarație la începutul anului 1964, coexistența pașnică ca «bună vecinătate». Căci unde lipsește buna vecinătate există un pericol continuu de izbucnire a unor conflicte armate.

Apreciind vădita importanță a propunerii române, președintele Comitetului politic al Adunării Generale, în fața căruia propunerea a venit spre dezbateră, a recomandat la 5 decembrie 1963, după o consfătuire cu delegația română, ca discuția acestei probleme să fie amînată pentru sesiunea anului 1964, pentru a nu fi discutată în pripă în preajma încheierii sesiunii. Iar această recomandare s-a și acceptat de Comitetul respectiv în unanimitate. «Este evident, a spus președintele Comitetului, Schurmann (Olanda), că o dezbateră care ar fi într-adevăr la înălțimea acestei teme importante ar lua un timp destul de îndelungat. Întrucît acum ne apropiem de data încheierii acestei sesiuni a Adunării Generale, nu dispunem de un asemenea timp... Distinsul reprezentant al Romîniei este de acord că țelurile pe care le are în vedere delegația sa pot fi realizate cel mai bine printr-o discuție amplă la sesiunea viitoare a Adunării Generale, mai degrabă decît printr-o discuție în pripă în actuala sesiune».

Dar deși propunerea română nu a fost dezbătută în mod oficial și public, ea a format obiectul a numeroase discuții și schimburi de păreri între delegațiile de la O.N.U. Din aceste discuții neoficiale a reieșit clar că e pentru prima dată cînd pe agenda O.N.U. figurează un punct care vizează direct problema destinderii încordării pe plan european și a întreprinderii unei serii de măsuri și acțiuni menite să contribuie la însănătoșirea atmosferei în această zonă deosebit de sensibilă și de importantă a lumii. Și e o convingere generală că orice îmbunătățire a relațiilor internaționale într-o zonă parțială a lumii, și cu atît mai mult în zona europeană, netezește calea spre înfăptuirea dezarmării generale și totale. Propunerea română a atras atenția tocmai datorită contribuției pe care o pot aduce înțelegerile regionale la îmbunătățirea

atmosferei internaționale, la stabilirea unui climat de încredere între state cu sisteme social-politice diferite.

*

Cel mai viu interes l-a trezit însă în rîndurile a numeroase delegații de la O.N.U. proiectul de declarație prezentat de delegația romină, împreună cu alte șase țări, Comitetului pentru problemele sociale, umanitare și culturale, intitulat : *Măsuri pentru promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare*. Un indice al importanței ce s-a acordat acestei probleme a fost faptul că Comitetul a hotărît la 5 decembrie 1963 să întrerupă dezbaterile asupra unui alt punct al agendei sale pentru a aborda această problemă.

Dar țara noastră a sesizat Adunarea Generală O.N.U. cu această problemă încă din anul 1960. Și se poate spune că R. P. Romină a fost cea dintîi țară care a ridicat această problemă la O.N.U. La a XV-a Adunare Generală, Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej, conducătorul delegației romine, a declarat de la tribuna ei oficială : «Oricare ar fi concepțiile noastre politice și filozofice, dacă milităm pentru pace, dacă ne este scumpă viața și munca creatoare a oamenilor, nu ne poate fi indiferent modul în care sînt îndrumate și pregătite pentru viață vîrstarele tinere ale omenirii, dacă ele sînt învățate să prețuiască omul și realizările sale materiale și spirituale sau, dimpotrivă, sînt crescute în spiritul negării creațiilor umane, al urii rasiale și naționale, al militarismului și războiului». Conform acestei declarații, delegația romină a propus celei de-a XV-a Adunări Generale O.N.U. să dezbată această problemă și să adopte măsurile corespunzătoare. Pe baza acestei propuneri, a XV-a sesiuni a Adunării Generale a adoptat în unanimitate o rezoluție care «recomandă statelor, organizațiilor neguvernamentale și persoanelor să ia măsuri eficiente pentru a promova în rîndurile tineretului ideile păcii, înțelegerii și respectului reciproc între popoare».

În urma acestei recomandări, dar și a unei propuneri a delegației romine, a intrat în acțiune și UNESCO, adresînd și ea, în decembrie 1962, un apel guvernelor și organizațiilor care se ocupă cu educarea tineretului, să facă tot ce le stă în putință pentru ca tînăra generație să fie educată în spiritul idealurilor de pace, de prietenie, de respect reciproc între popoare. Un rezultat important al dezbaterilor acestei probleme la UNESCO îl reprezintă hotărîrea ei de a organiza în 1964 o conferință internațională dedicată problemelor tineretului, între care un loc de frunte va ocupa problema educării lui în spiritul păcii, prieteniei și respectului reciproc între popoare.

La a XVI-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. delegația romină a venit cu un document mai precis în această problemă, intitulat : «Sugestii asupra conținutului unei declarații care să proclame principiile fundamentale pentru promovarea în rîndurile tineretului a ideilor de

pace, de respect reciproc și de înțelegere între popoare». Pe baza numeroaselor sugestii ce s-au făcut în ampla discuție care a avut loc pe marginea acestui document, delegația română a prezentat apoi la cea de-a XVII-a sesiune a Adunării Generale un proiect pentru o astfel de declarație. Ordinea încărcată a acelei sesiuni n-a permis discutarea proiectului român în cursul ei, dar s-a hotărît să i se dea prioritate în dezbaterile celei de-a XVIII-a sesiuni.

Și de fapt proiectul român a fost luat în discuție în sesiunea din toamna anului 1963. Majoritatea delegațiilor au apreciat pozitiv ideile sănătoase din proiectul de declarație prezentat de delegația română și au felicitat călduros delegația română pentru ideile cuprinse în el. Șaptesprezece țări au declarat că voiesc să fie considerate coautoare ale proiectului. «Dacă vom reuși să promovăm în rîndurile tineretului idealurile cuprinse în acest proiect de declarație, în viitor va dispărea spectrul războiului», a declarat reprezentantul Mauritaniei. Reprezentantul Senegalului a declarat la rîndul său : «A sosit timpul să prezentăm lumii o asemenea declarație care să fie un ghid important în educarea tineretului din toate continentele lumii. Am dori să codificăm chiar în cursul acestei sesiuni principiile unei asemenea declarații. Sprijinim acest document, întrucît ideile conținute în el sînt universal valabile». Precum se vede, principiile din proiectul de declarație prezentat de delegația română sînt considerate ca putînd constitui o «magna charta» a educației universale a tineretului, a unei pedagogii noi, superioare. De acest «spirit nou» al pedagogiei preconizate în proiectul român, vorbește delegatul R.S.S. Bieloruse, cînd spune : «Educarea tineretului într-un spirit nou este una dintre cele mai urgente probleme, întrucît de această educație depinde viitorul omenirii».

Reprezentanta Nigeriei a demonstrat că este necesar să se pună capăt situației din unele țări unde tineretul este îndoctrinat cu ideile urii, discriminării și așa zisei «superiorități» rasiale. Reprezentanții Angliei, Franței, Suediei s-au declarat, de asemenea, în favorul proiectului român. «Sîntom răspunzători de felul cum e educată tînăra generație», a declarat reprezentantul Franței, care a apreciat pozitiv ideea promovării idealurilor păcii în rîndurile tineretului.

La 12 decembrie 1963, în cadrul dezbaterii asupra propunerii romîne, 14 delegații latino-americane au prezentat un proiect de rezoluție care subliniază necesitatea adoptării unei Declarații în sensul celei propuse de delegația română. Această rezoluție a fost adoptată în unanimitate.

Prin acest vot ideile din declarația propusă de delegația română privind educarea tineretului în spiritul păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare, a fost recunoscută în mod oficial și unanim. Totodată s-a recunoscut necesitatea ca această Declarație să fie elaborată de O.N.U. pe baza proiectului de Declarație prezentat de delegația română. În sfîrșit s-a hotărît ca la viitoarea sesiune să se dea formă definitivă acelei Declarații și ea să fie dezbătută cu prioritate.

Inițiativa română a trezit un interes atât de larg și s-a bucurat pînă la urmă de aprobarea unanimă, pentru că de educarea tineretului în spirit de pace și de respect reciproc între popoare depinde de fapt viitorul omenirii, progresul ei spre tot mai înalte culmi de cultură și de civilizație. Tineretul este omenirea viitoare, este omenirea în stare de avînt creator și de înflăcărare pentru idealuri generoase, este avuția cea mai de preț a tuturor popoarelor. Războaiele din urmă, care au nimicît în primul rînd floarea tineretului celor mai multor popoare, au încetinit considerabil progresul popoarelor înseși.

Dar cel mai interesant să i se dea o educație în spiritul păcii este tineretul însuși, pentru că prin ea este ferit de nimicirea care prin război îl amenință în primul rînd pe el. Ferirea generației tinere de ororile războiului termonuclear este inseparabil legată de educarea ei în spiritul păcii, al respectului față de alte popoare, față de drepturile, cultura, tradițiile și viața lor.

Istoria nu prea îndepărtată ne arată ce nefaste urmări a avut otrăvirea tineretului cu ideile fasciste ale unii față de om și față de alte popoare, care a făcut din el pînă la urmă o carne de tun, împingîndu-l pe el însuși și atîta mulțime de ființe omenești din toate popoarele la suferințe îngrozitoare și moarte.

Respectul față de alte popoare înseamnă vedere largă, pe cînd șovinismul, fanatismul de orice soi, disprețul și ura față de alte rase și nații, e îngustime, întuneric, învirtoșare. Nimeni nu e oprit de a-și iubi Patria și de a aprecia cu iubire însușirile propriului popor. Dar cine nu vede și nu apreciază și calitățile altor popoare, se sărăcește pe sine însuși de o înțelegere largă, de comparații care pun în relief și mai mult frumusețile proprii ale calităților și creațiilor diferitelor popoare.

În țara noastră prin grija statului democrat-popular tineretului îi sînt asigurate condiții optime de creștere și instruire, de formare a celui mai valoros tip de om, care este acela ce servește binelui general al societății. Prin totalitatea mijloacelor de educație se cultivă patriotismul fierbinte, adică dragostea de ceea ce e propriu, îmbinată cu respectul față de membrii celorlalte naționalități, cu solidaritatea cu toți cei ce, pretutindeni în lume, luptă pentru pace, pentru progres social, pentru o viață omenească mai bună, pentru tot ce e bine pentru toți.

Din nefericire există țări în care educația tineretului a luat o direcție îngrijorătoare. În aceste țări tinerii sînt incitați la ură rasială și națională, prin cărți, filme, radio și televiziune li se inoculează spiritul militarist și revanșard. Aceste fenomene trezesc mari îngrijorări. Cînd în unele țări li se spune tinerilor că războiul este o artă, un sport, că omorîrea oamenilor în război e o mare «vitejie», oamenii cu judecată își aduc aminte unde au dus în trecut aceste idei. De aceea tot mai multe glasuri cer ca tineretul să fie ferit de ațîțările războiului rece, dar în schimb să fie încălzit cu dorința de a-și pune energia și entuziasmul, proprii vîrstei lui, în slujba acțiunilor constructive de pace, de apropiere

între popoare, de ridicare a buneistării materiale și spirituale a celor mulți, de crearea a unor tot mai înalte valori culturale, științifice, artistice.

Tocmai acestei idei își găsesc expresia în proiectul de Declarație prezentat de delegația română în sesiunea celei de-a XVIII-a Adunări Generale O.N.U. și de aceea au câștigat adeziunea însuflețită a majorității statelor și nu au putut fi respinse fățiș nici de statele în care se practică o altfel de educație a tineretului.

Biserica noastră, care sprijină toate năzuințele de azi ale poporului român, se bucură atât de spiritul de pace, de înțelegere și respect pentru celelalte popoare în care e crescut tineretul de la noi, cât și de inițiativa țării noastre în favorul extinderii acestui fel de educație în toată lumea.

REDACTIA

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

ȘEDIȚA ADUNĂRII EPARHIALE A SFINTEI ARHIEPISCOPII A BUCUREȘTILOR

În ziua de 5 decembrie 1963, a avut loc ședința Adunării Eparhiale a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

La orele 10 dimineața, în paraclisul palatului patriarhal în prezența Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, Vicar Patriarhal, a consilierilor eparhiali și a membrilor Adunării Eparhiale, s-a oficiat un Te-Deum de către un sobor de preoți și diaconi de la Catedrala Sfintei Patriarhii, în frunte cu P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, răspunsurile fiind date de membrii clerici ai Adunării Eparhiale.

După oficiere, membrii Adunării Eparhiale, la orele 11 dimineața, au trecut în sala de ședințe din palatul patriarhal, unde Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul a deschis ședința.

După deschiderea ședinței, P. C. Pr. Vicar Alexandru Ionescu a făcut — în calitate de secretar general al Adunării Eparhiale — apelul nominal al membrilor, constatîndu-se că din cei 30 de membri ai Adunării, a fost un singur absent, motivat.

Fiind prezentă majoritatea membrilor Adunării Eparhiale, Prea Sfințitul Episcop-Președinte Dr. Antim Tîrgovișteanul, în conformitate cu dispozițiunile art. 96 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Romine, a declarat Adunarea valabil constituită, rostînd următoarea cuvîntare :

Onorată Adunare Eparhială,

«Din încredințarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, conducătorul spiritual și canonic al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, revenin-

du-mi sarcina să prezidez Adunarea Eparhială din acest an, aduc preacinstiților membri prezenți salutul călduros și plin de dragoste al nostru și al Consiliului Eparhial, împreună cu urarea ca dezbaterile sesiunii de față — destinate folosului de obște al Bisericii noastre și inspirate de cele mai bune gânduri pentru întregul nostru popor — să se desfășoare cu succes și cu bune rezultate.

Ne bucurăm de a revedea întruniți aici pe reprezentanții clerului și credincioșilor, pentru a cunoaște și examina, potrivit rînduieilor statornicite, munca noastră desfășurată în anii 1962 și 1963, în toate sectoarele de activitate ale Centrului eparhial, precum și cea depusă în largul cuprins al eparhiei noastre.

Din dările de seamă ce se vor prezenta astăzi, se va putea constata munca rodnică, realizată sub îndrumarea stăruitoare a Prea Fericitului Patriarh Justinian, pentru promovarea vieții bisericești, culturale și economice a eparhiei noastre.

Avem plăcutul prilej să împărtășim acestui for, mai întâi unele rezultate, privind grija noastră și a preoțimii pentru bunăstarea sfințelor locașuri, care în cea mai mare parte sînt bine întreținute, reparate și restaurate, împodobite cu zugrăveli și odoare, înzestrate cu cărți de slujbă și odăjdii bisericești.

Mă gîndesc mai ales la bisericile-monumente istorice și de arhitectură, față de care avem datoria de a le păstra și transmite urmașilor în bune condiții. Pe această linie, Biserica noastră sprijină activitatea desfășurată de conducerea țării noastre, pentru conservarea valorilor culturale ale patriei noastre. S-au acordat numeroase fonduri pentru ajutorarea locașurilor de cult, angajate în lucrări de reparații arhitectonice sau de pictură din cuprinsul eparhiei noastre, astfel că nici o biserică, care a executat lucrări importante, n-a rămas lipsită de sprijinul bănesc al Centrului eparhial.

În general, s-a depus deosebită grijă pentru o bună gospodărire a bunurilor bisericești, ceea ce se dovedește prin soldurile realizate la încheierea exercițiilor bugetare, prin beneficiile date de unitățile productive ale Centrului eparhial, și prin preocuparea pentru întreținerea și restaurarea locașurilor de cult și a imobilelor parohiale.

O sporită atenție s-a acordat disciplinei financiare, urmărindu-se aplicarea prevederilor legale în execuția bugetară, atît la centru, cît și la protoierii și parohii. S-a îmbunătățit controlul financiar asupra unităților din eparhie, prin instructajele trimestriale, ce se fac cu protoierii și prin urmărirea îndeplinirii planurilor de verificare.

Cu privire la slujitorii bisericești, s-au depus eforturi pentru întărirea disciplinei clerului și pentru îmbunătățirea muncii preoțimii, în largă ei misiune spirituală în fața credincioșilor. În urma îndrumărilor date de conducerea eparhială, îndeosebi prin contactele ei directe cu slujitorii bisericești, în cadrul conferințelor de orientare și administrative, organizate la centrele protopopești, preoțimea a dovedit, în ultimul timp, o sporită conștiințozitate în lucrarea pastorală.

De asemenea, trebuie menționată preocuparea pentru îmbunătățirea condițiilor materiale ale clerului, care, în ultimii ani, s-a extins atât asupra preoților, cât și asupra cîntăreților bisericești, acordîndu-li-se acestora o încadrare sporită de salarizare.

Pentru a se asigura preoților și salariaților bisericești condiții de tratament și odihnă, s-au luat măsuri pentru îmbunătățirea funcționării caselor de odihnă și sanatoriale ale eparhiei, de la Bușteni și Techirghiol.

O preocupare de seamă a conducerii noastre bisericești și căreia i s-a dat toată importanța, este legată de îndrumarea clerului și credincioșilor pe calea luptei pentru pace. Se constată că preoțimea noastră, bine pregătită și conștientă de misiunea ei, aduce în prezent o contribuție efectivă la această măreață operă, alături de toți ceilalți ostentori pentru cauza păcii și înfrățirii dintre popoare, din patria noastră. Această lucrare se duce de preoți, atât în biserici, din fața sfintelor altare, cât și în contactele personale cu credincioșii.

Pentru aducerea la îndeplinire a sarcinilor lor, preoții sînt îndrumați, atât prin cursurile misionare pe care sînt îndatorați a le urma, cât și prin conferințele de orientare, care au loc de patru ori pe an, la centrele protopopești, sub conducerea delegaților chiriarhali. S-au depus multe stăruințe, pentru ca aceste cursuri și aceste conferințe ale clerului să fie organizate în condiții optime, spre a-și ajunge scopul dorit.

Atenție cuvenită s-a acordat de asemenea formării viitorilor noștri slujitori bisericești în școlile teologice ale eparhiei : Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic de o parte, ca școli de grad mediu, și Institutul teologic de altă parte, ca școală de grad universitar.

Pe linia acestei preocupări, elevii și studenții noștri au fost îndrumați în spiritul dragostei de om și de patrie, a slujirii aproapelui și a păcii dintre popoare. Avem bucuria să constatăm că noile generații de preoți, pregătiți în școlile noastre teologice sub aripa Bisericii, și-au însușit aceste directive și le-au întrupat în realități de viață în parohiile lor, alături de întreaga preoțime a Bisericii noastre, formată în același spirit, prin cursurile de îndrumare misionară și conferințele protopopești de orientare.

Prezentînd sumar preocupările de căpetenie ale Centrului eparhial și liniile călăuzitoare în activitatea preoțimii, gîndul nostru se îndreaptă cu grațitudine, în primul rînd, spre Arhipăstorul clerului și credincioșilor acestei eparhii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru grija de fiecare zi și munca sa neobosită, în obținerea rezultatelor la care s-a ajuns.

Trebuie să arătăm de asemenea bucuria și mulțumirea noastră că întreaga noastră activitate s-a desfășurat cu sprijinul organelor Departamentului Cultelor, care a acordat deplină înțelegere și bunăvoință în rezolvarea problemelor noastre.

În același timp, pătrunși de dragostea pentru marea obște în care viețuim, inimile noastre exprimă sentimente de prețuire și recunoștință

conducătorilor patriei noastre Republica Populară Română, pentru a cărei bunăstare și prosperitate luptăm cu toții.

Salutînd încă o dată pe membrii prezenți ai acestui for bisericesc, declar deschise lucrările acestei sesiuni».

Biroul Adunării s-a constituit astfel: Președinte, Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul — Vicar Patriarhal; Secretari, P. C. Preot Al. Ionescu — Vicar al Sfintei Arhiepiscopii, Prof. Dr. Pavel Constantin de la Institutul teologic universitar din București, și Prof. Toma Rădulescu din Tîrgoviște.

La ședință au mai participat P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul — Vicar Patriarhal, P. C. Preoți Consilieri Stan Dimancea, Emanoil Hordrea, Leonida Mateescu, Ion Popa și P. F. Alexandru, Dl. Virgil Frangu, secretar eparhial, șefi de serviciu și secretarii de sectoare, P. C. Justinian Florea, exarh al minăstirilor etc.

Înainte de începerea lucrărilor, P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, Președinte, a propus și Adunarea Eparhială a aprobat trimiterea următoarelor telegrame:

DOMNULUI ION GHEORGHE MAURER,
PREȘEDINTELE CONSILIULUI DE MINIȘTRI
AL REPUBLICII POPULARE ROMINE

Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor, întrunită în ședință anuală de lucru, astăzi 8 decembrie 1963, exprimă cu acest prilej, atît Domniei Voastre cit și întregului Guvern, sentimentele sale de înaltă prețuire — și vă încredințează că preoțimea și credincioșii creștini ortodocși din cuprinsul acestei Eparhii sprijină munca depusă pentru zidirea vieții celei noi care se înfăptuiește în Țara noastră și luptă cu însuflețire pentru triumful cauzei sfinte a păcii și prieteniei între popoarele lumii.

Pătrunși de admirație față de uriașul progres material și cultural realizat de regimul democrat-popular în scumpa noastră Patrie, Republica Populara Română, Vă rugăm să primiți asigurarea devotamentului nostru, și încredințarea că nu vom precupeți nici un efort în lupta pentru pacea lumii, pentru dezarmarea generală și totală, pentru libertatea și independența tuturor popoarelor.

Președinte Episcop
† ANTIM TIRGOVIȘTEANUL
Vicar Patriarhal

DOMNULUI PROFESOR DUMITRU DOGARU,
SECRETAR GENERAL AL DEPARTAMENTULUI CULTELOR
DE PE LINGA CONSILIUL DE MINIȘTRI

Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor, întrunită în ședință anuală de lucru, astăzi 8 decembrie 1963, adresează, cu acest

prilej, atît Domniei Voastre, cît și colaboratorilor Domniei Voastre, alese mulțumiri pentru ajutorul acordat în rezolvarea problemelor bisericești legate de bunul mers al acestei Eparhii și vă asigură de același statornic sprijin în munca pentru înflorirea scumpei noastre Patrii, Republica Populară Romînă, pentru cauza apărării păcii și prieteniei între oameni și popoare.

Președinte Episcop
† ANTIM TIRGOVIȘTEANUL
Vicar Patriarhal

PREA FERICITULUI PARINTE PATRIARH JUSTINIAN

Vila patriarhală Dragoslavele

Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor, întrunită în ședință anuală de lucru, astăzi 8 decembrie 1963, își îndreaptă gîndul cu recunoștință către Prea Fericirea Voastră, Arhipăstorul ei, și Vă roagă să primiți respectuoase mulțumiri pentru munca ce depuneți în conducerea treburilor bisericești ale acestei Eparhii, pentru înțelepciunea cu care călăuziți preoțimea întru îndeplinirea misiunii sale pastorale și obștești, pentru strădaniile ce depuneți în lupta pentru apărarea păcii și înflorirea scumpei noastre Patrii, Republica Populară Romînă.

Președinte Episcop
† ANTIM TIRGOVIȘTEANUL
Vicar Patriarhal

COMITETULUI NAȚIONAL PENTRU APARAREA PĂCII
DIN REPUBLICA POPULARA ROMINA

Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor, întrunită în ședință anuală de lucru, astăzi 8 decembrie 1963, vă roagă să primiți asigurarea că preoțimea ortodoxă romînă și credincioșii Eparhiei noastre participă cu hotărîre la lupta pentru înfrățirea popoarelor și biruința păcii în lumea întregă.

Vă încredințăm, totodată, că această luptă va fi continuată cu puteri sporite pînă la îndeplinirea țelului dorit de oamenii de bine de pretutindeni : o lume fără arme și fără războaie.

Președinte Episcop
† ANTIM TIRGOVIȘTEANUL
Vicar Patriarhal

Intrindu-se în desfășurarea ordinei de zi, P. C. Secretar al Adunării Eparhiale, înmânează președinților Comisiilor respective Rapoartele generale de activitate pe anii 1962 și 1963, aparținând celor trei sectoare : Administrativ-Bisericesc, Economic-Financiar-Gospodăresc și Cultural-Social, contul de execuție financiară pe anul 1962 și planurile financiare pe 1964 ale Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și școlilor de învățămînt teologic din eparhie.

Ședința se suspendă pentru ca Rapoartele să fie examinate de către Comisiile respective.

La orele 13, ședința se redeschide și raportorii Comisiilor dau citire hotărîrilor luate de Comisii.

Pentru Comisia bisericească, Raportul a fost citit de către Dl. Vasile Stan, avocat, membru al Adunării și al Consiliului Eparhial, pentru Comisia economică-financiară de către Dl. Ing. Ștefan Ștefaniu, iar pentru Comisia cultural-socială de către Dl. Prof. Nicolae Chițescu, membru al Consiliului Eparhial și profesor la Institutul teologic din București.

La discuții asupra Rapoartelor, făcînd diferite propuneri, au luat cuvîntul următorii membri ai Adunării Eparhiale : P. C. Protopop Al. Vlaiculescu, P. C. Rector Diac. Prof. N. Nicolaescu, Ing. Ștefan Ștefaniu, Dr. Nicolae Covali, Prof. T. Rădulescu, Vasile Pîrvu, P. C. Protopop I. Cristache, Arhit. St. Boriga, Prof. pictor Gheorghe Popescu, Av. Stan Vasile, P. C. Protopop Dr. N. Georgescu-Cîmpina.

După ultimul vorbitor, P. S. Episcop-Președinte, Dr. Antim Tîrговиșteanul pune la vot aprobarea Rapoartelor de activitate, cu propunerile făcute, contul de execuție financiară pe anul 1962 și planurile financiare pe anul 1964.

Cu unanimitate, aceste Rapoarte au fost aprobate de membrii Adunării Eparhiale.

După aprobarea acestora, P. S. Episcop Dr. Antim Tîrговиșteanul, Proședintele Adunării, rostește o scurtă cuvîntare, referindu-se la frumoasa desfășurare a ședinței Adunării Eparhiale, aducînd mulțumiri membrilor Adunării Eparhiale pentru felul cum au discutat, pentru propunerile just făcute și pentru interesul ce-l poartă bunei desfășurări a activității Eparhiei Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

ASISTENT

PĂZNUIREA SFINȚILOR TREI IERARHI, PATRONII INSTITUTULUI ȘI SEMINARULUI TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

Respectînd o frumoasă tradiție, așezămintele de învățămînt ale Bisericii noastre — Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic, împreună cu Institutul teologic universitar din București — aduc patronilor lor, marilor îndrumători ai Ortodoxiei ecumenice, Sfinților Trei Ierarhi, în fiecare an, de ziua prăznuirii lor, prinos deosebit de cinstire. Popas duhovnicesc în drumul osîrdiilor creștinești, cărturărești și educative ale membrilor corpului didactic și ale învățăcelilor lor, praznicul Școlii de cîntăreți bisericești, al Seminarului și al Institutului nostru teologic este de fiecare dată bun prilej de analiză și verificare a metodelor și strădaniilor lor, la lumina vieții și înțelepciunii celor Trei Ierarhi, sfinți părinți ai Bisericii noastre și ai creștinătății de pretutindeni.

Idealul pe care îl slujesc cele două așezăminte teologice ale noastre este să dea Bisericii strămoșești slujitori vrednici de chemarea lor în mijlocul credincioșilor și, totodată, cetățeni devotați ai scumpei noastre patrii, Republica Populară Romînă, și sprijinitori de nădejde ai luptei pentru triumful dreptății și păcii în lume. În toate aceste sensuri, valoarea educativă a vieții, învățăturilor și dăruirilor Sfinților Trei Ierarhi este deosebită. Ei au rămas peste veacuri, exemple vrednice de urmat în viața clericilor de totdeauna și de pretutindeni.

În ajun seara, s-a oficiat în biserica Sfînta Ecaterina — paraclisul Institutului și Seminarului — slujba vecerniei și a utreniei.

A doua zi, ziua praznicului, s-a săvîrșit Sfînta Liturghie arhierască, de către P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, înconjurat de un sobor de preoți profesori ai Institutului și Seminarului teologic. Răspunsurile au fost date omofonic de studenți și elevi, sub conducerea asistentului Constantin Drăgușin.

Incununarea omiletică de la slujba religioasă a praznicului au adus-o cuvintele P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul, care a împărtășit binecuvîntările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, ale Înalt Prea Sfințiților și Prea Sfințiților membri ai Sfîntului Sinod și ale Prea Sfinției Sale personal.

S-a săvîrșit apoi slujba parastasului pentru odihna sufletelor cîtoror celor două școli și pentru profesorii adormiți în Domnul.

În fața a numeroși oaspeți, s-a desfășurat apoi în sala de festivități a Institutului teologic, programul artistic al hramului. Menționăm între oaspeți, în primul rînd, pe P. S. Episcop Antim Tirgovișteanul, Vicar Patriarhal, reprezentînd, împreună cu P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul, pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian ; PP. CC. Consilieri Patriarhali și Mitropolitani, profesorii activi și onorari ai Institutului teologic.

Din partea Departamentului Cultelor, serbarea a fost onorată de prezența D-lui Director Ion Onțanu.

Serbarea a început cu cuvîntul de deschidere al P. C. Prof. Rector Diac. N. I. Nicolaescu, care a subliniat sensul educativ al acestei serbări.

Cuvîntul festiv a fost rostit de Dl. Prof. Const. Pavel, care a spus printre altele :

Sfinții mari dascăli și ierarhi, patronii Institutului și Seminarului nostru, pe care-i prăznuim astăzi, reprezintă o culme strălucită a învățaturii, trăirii și faptei creștine.

Diferiți ca temperament și aptitudini, ei s-au realizat fiecare, potrivit geniului propriu, sub inspirația aceluiași duh al iubirii creștine și pe linia aceluiași ideal de slujire a lui Dumnezeu și a credincioșilor.

Prin ideile lor pline de tîlc adînc, prin cuvîntul lor de o măiestrie deosebită și mai cu seamă prin mărețele lor înfăptuiri puse în slujba aproapelui, Sfinții Trei Ierarhi constituie o comoară de mare preț a Bisericii noastre.

Din bogăția și varietatea aspectelor vieții, gîndirii și înfăptuirii lor, ni se impune, ca fiind cea mai caracteristică și mai importantă, atitudinea luată de ei față de problemele morale ale vremii lor, care are la temelie în primul rînd concepția lor creștină, după care, credința lipsită de faptele dragostei este o noțiune cu totul deșartă. În al doilea rînd, atitudinea lor are la bază nevoile atît de presante ale vremii lor.

Cea mai gravă dintre metehnele veacului al IV-lea era contrastul extrem dintre clasa bogaților și clasa săracilor — contrast care alcătuia cauza principală a tuturor nedreptăților. O oligarhie de privilegiați deținea averi enorme, în vreme ce marea masă a poporului era pradă celui mai crunt pauperism. Spre pildă, numai șase proprietari stăpîneau toată Africa proconsulară.

Era o situație nedreaptă, față de care Sfinții Trei Ierarhi, skujitori ai iubirii aproapelui, nu puteau rămîne nepăsători și cu brațele încrucisate, ei au îmbrățișat de la început, cu toată căldura, cauza celor nevoiași.

În primul rînd, originea marilor averi li se pare foarte suspectă. După Sfîntul Ioan Gură de Aur, averea mare își are izvorul în camătă, în fraudă comercială, într-o căsătorie de interes, în spolierea săracilor și în alte procedee necinstite, osîndite de orice morală sănătoasă. Nici averea moștenită nu e pusă la adăpost de bănuială, căci «ceea ce moștenești în mod cinstit a fost agonisit în mod necinstit». El numește pe bogați hoți, pe față. Același lucru îl face și Sfîntul Vasile cel Mare, cînd spune : «Oare, nu ești hoț, bogatul, o dată ce ți-ai însușit cele ce ți-au fost încredințate de Dumnezeu doar spre administrare?... Pe atîția oameni nedreptățești, la cîți ai putea dărui». El condamnă pe toți cei care speculează nenorocirile omenești, cum făceau negustorii de grîu în timpul foametei.

Sfîntul Ioan Gură de Aur condamnă exploatarea nemiloasă a muncitorilor de către stăpîinii lor.

Atît Sfîntul Vasile cel Mare cît și Sfîntul Ioan Gură de Aur, consideră drept cauză principală și originară a tuturor relelor alîpirea egoistă față de bunurile materiale.

Sfînții Ioan Gură de Aur și Vasile cel Mare au osîndit egoismul proprietății individuale și au trăit cu nostalgia unei comunități a bunurilor materiale.

Dar, dîndu-și seama că în condițiile orînduirii solavagiste este imposibilă realizarea unei vieți de obște peste tot, nu găsesc altă soluție decît practicarea milosteniei creștine.

Ceea ce trebuie subliniat mai ales este că Sfînții Trei Ierarhi nu au fost numai predicatori ai dreptății și ai milosteniei creștine, dar în același timp, ei au dovedit și pecetluit cu fapte convingerile lor. Astfel, tustrei și-au dat averile în folosul săracilor : Sfîntul Vasile a dăruit-o Mînăstirii de pe Iris, înființată de el, săracilor din Cezareea și așezămintelor de caritate pe care le-a înființat și organizat ; Sfîntul Grigore de Nazianz și-a dat averea săracilor din Nazianz, iar Sfîntul Ioan Gură de Aur a dat la săraci atît averea proprie, cît și pe aceea provenită din vînzarea vaselor scumpe ale palatului patriarhal.

O altă mare plagă socială a veacului al IV-lea era sclavia. În imperiul roman, mai mult de jumătatea populației erau sclavi. În tîrgurile de sclavi, oamenii erau expuși ca animalele și vînduți și cumpărați ca o marfă. Stăpîni nu numai că nu se îngrijeau de nevoile lor cele mai elementare, dar îi exploatau, îi torturau și-i umileau în toate chipurile. Sfînții Trei Ierarhi se ridică împotriva sclaviei. Sfîntul Grigore Teologul precizează : «Nici un om nu e sclav prin natură ; nu natura, ci numai silnicia a împărțit în două cele ale oamenilor».

Sfînții Trei Ierarhi înfierează chipul neomenos în care erau tratați sclavii.

De pe pozițiile Bisericii creștine, cu metode și mijloace religios-morale, în condițiile vitrege ale vremii lor și cu posibilitățile modeste de care dispuneau, Sfînții Trei Ierarhi au contribuit prin cuvînt și faptă la săvîrșirea unor acte de înaltă ținută morală, care a dus la ușurarea atîtor lipsuri și suferințe. Ei au dovedit curaj, rîvnă și dragoste de a se pune în slujba semenilor lor.

Programul a fost completat cu piese corale din repertoriul bisericesc, folcloric și clasic, executate de corul Institutului teologic, dirijat de Dl. Prof. N. Lungu și de Dl. Const. Drăgușin.

Cîțiva studenți au citit fragmente din opera Sfînților Trei Ierarhi. Festivitatea s-a încheiat cu «Cîntecul Păcii», apreciată compoziție a asistentului Const. Drăgușin.

Prea Sfînții Episcopi Vicari Patriarhali, Antim Tîrgovișteanul și Visarion Ploieșteanul, și ceilalți oaspeți au participat, împreună cu profesorii Institutului și Seminarului teologic, corpul administrativ al celor două școli, magistranzii, studenții și elevii, la tradiționala agapă de hram. Cu această ocazie, au toastat P. C. Rector Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și pentru mem-

brii Sfintului Sinod, Dl. Prof. N. Chițescu și P. C. Vicar Al. Ionescu pentru profesorii și învățăceii celor două așezăminte de învățămînt.

P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul, Vicar Patriarhal, a rostit o alocuțiune de încheiere, subliniind semnificația acestei sărbători.

G.

TÎRNOSIREA BISERICII DIN DĂMĂROAIA

Pentru credincioșii parohiei Dămăroaia din Capitală, ziua de 10 noiembrie a. c. a avut o deosebită însemnătate, prin faptul că în această zi s-a oficiat slujba de sfințire a bisericii parohiale, cu hramul Sfintului Ierarh Nicolae și a Sfintului Mucenic Miron.

Slujba sfințirii a fost oficiată de către P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul, Vicar al Sfintei Patriarhii, însoțit de un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. Pr. Alex. Ionescu, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, arhidiaconii Mihail Marinescu și Evghenie Das-călu de la Catedrala Sfintei Patriarhii.

La sosire, în fața bisericii, P. S. Episcop a fost întâmpinat de P. C. Pr. Ion Neamu, protoiereul Circ. I Capitală, asistat de preoții bisericii Dămăroaia : Constantin Predeleanu și Ilie Găuianu și de ceilalți preoți oficianți.

După ce s-a oficiat Sfînta Liturghie, — predica zilei fiind rostită de Pr. Octavian Popescu — Sfîntul Elefterie ; P. C. Protopop Ion Neamu a rostit o scurtă cuvîntare, arătînd realizările mai de seamă din punct de vedere bisericesc în cuprinsul protoieriei. P. C. Sa și-a exprimat deosebita mulțumire sufletească pentru faptul că slujba sfințirii a fost oficiată de către P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul.

A urmat la cuvînt Pr. Constantin Predeleanu, parohul bisericii, care a făcut o scurtă dare de seamă asupra felului cum s-au executat lucrările de construcție și de împodobire a acestui sfînt locaș.

Reținem din această dare de seamă că biserica s-a ridicat pe locul unei vechi capele, zidită prin stăruința primului preot slujitor al parohiei Dămăroaia, Vasile Moga, trecut din această viață la 21 iunie 1938.

Construcția bisericii actuale s-a executat în regie, cu caiet de atașament și cu situație de plată săptămînală.

Construcția de roșu, cu tencuielile în interior, a durat patru luni (17 august—15 decembrie 1946), iar în 1947, s-a continuat pridvorul.

În anul 1953, Prea Fericitul Patriarh Justinian a aprobat ca pictura bisericii să se facă în cadrul șantierului-școală al Sfintei Patriarhii, parohiei rămîinîndu-i sarcina de a procura numai materialele, schela și masa pictorilor.

De asemenea, Prea Fericitul Patriarh Justinian a mai acordat din partea Sfintei Arhiepiscopii suma de 10.000 lei pentru străni și pentru catapeteasmă.

«Mulțumim Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul, care în calitate de președinte al Comisiei de pictură, s-a deplasat de multe ori aici și, cu dragostea și blîndețea ce-l caracterizează, ne-a ajutat, ne-a îndrumat și ne-a sfătuit în timpul lucrării de pictură și care astăzi, în fruntea soborului, ne-a tîrnosit biserica și ne-a dat binecuvîntări arhieresti.

Mulțumim enoriașilor și tuturor creștinilor donatori și celor ce au ajutat în orice fel, la zidirea acestui sfînt locaș.

Tuturor celor ce ați luat parte la această mare împlinire a noastră, vă mulțumesc și vă îmbrățișez pe toți.

Rog pe Bunul Dumnezeu să se sălășluiească pacea și armonia între popoare».

A luat cuvîntul după aceea, consilierul parohial R. Danielopol, care a mulțumit P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul pentru sprijinul acordat parohiei, dar mai ales pentru faptul că a primit să officieze slujba arhierescă de sfințire a acestui locaș de închinăciune.

A mai vorbit P. C. Pr. Alex. Ionescu, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, care a făcut un istoric al cartierului și al felului cum a luat ființă această parohie.

Cel din urmă a vorbit P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul, care și-a exprimat mulțumirea sa sufletească pentru sărbătoarea de astăzi.

În numele Prea Fericitului Patriarh Justinian și în numele său personal, a felicitat pe credincioși, consilieri, epitropi și slujitorii acestei biserici, pentru frumoasa lor realizare : construirea și împodobirea acestei sfînte biserici, pentru frumoasa lor realizare : construirea și împodobirea acestei sfînte biserici, închinată Sfîntului Mare Ierarh Nicolae din Mira Lichiei și Sfîntului Mucenic Miron.

În continuare, P. S. Episcop a vorbit despre rolul Bisericii în viața credincioșilor ei, îndemnîndu-i pe aceștia să trăiască o viață cinstită și creștinească, să apere cauza apărării păcii, căci numai prin pace se asigură liniștea și mulțumirea sufletească a tuturor.

După terminarea cuvîntărilor, s-a oficiat un polihroniu pentru Conducerea de Stat, pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian, pentru enoriași, consilieri, epitropi, slujitorii bisericii parohiale din Dămăroaia și pentru toți cei ce au participat la această sfîntă și dumnezeiască slujbă.

După aceea, s-a slujit la mormîntul preotului Vasile Moga, întîiul slujitor al acestei biserici (1932—1938), un parastas pentru ctitorii răposați.

Cu aceasta a luat sfîrșit solemnitatea sfințirii bisericii din Dămăroaia.

În locuința parohială, ridicată o dată cu construcția sfintei biserici, a avut loc o agapă la care au luat parte P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul, preoții slujitori, membrii Epitropiei și Consiliului parohial.

Cu acest prilej, P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovişteanul a toastat pentru Conducerea Onor. Departament al Cultelor, pentru Întiiistătătorul Bisericii Ortodoxe Romîne, Prea Fericitul Patriarh Justinian.

P. C. Vicar Al. Ionescu a toastat pentru P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovişteanul, ca și pentru cei ce s-au ostenit cu ridicarea acestei sfinte biserici, prilejuind această deosebită sărbătoare, pentru vrednicul și neobositul Preot Constantin Predeleanu, care în aceste zile a împlinit 25 ani de cînd slujește și conduce această parohie.

Elogiind pe toți cei ce s-au ostenit la ridicarea și înfrumusețarea acestui sfînt locaș, au mai rostit toasturi : Prof. Victor Brătulescu, P. C. Protopop Ion Neamu, P. C. Pr. Stan Dimancea, consilier cultural al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

A răspuns Pr. Constantin Predeleanu, mulțumind tuturor pentru elogiile aduse și făgăduind că și pe viitor P. C. Sa, împreună cu toți credincioșii parohiei Dămăroaia, se vor osteni pentru trăirea poruncilor sfintei Biserici, ca și pentru cauza apărării păcii între oameni și între popoare.

Ziua de 10 noiembrie, la parohia Dămăroaia, s-a încheiat într-o atmosferă de simțire creștinească, de înălțare sufletească.

Ea va rămîne neștearsă în amintirea credincioșilor participanți la această deosebită sărbătoare a parohiei lor.

ASISTENT

† PREOTUL DR. TRAIAN COSTEA

În dimineața zilei de 5 ianuarie a. c., a încetat din viață preotul iconom stavrofor Dr. Traian Costea, parohul bisericii Izvorul Tămăduirii din Capitală, fost protoiereu al Capitalei.

Slujba înmormintării a fost oficiată în ziua de 8 ianuarie în biserica la care a slujit, de către P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovişteanul, Vicar Patriarhal, înconjurat de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Pr. Alex. Ionescu, Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, P. C. Pr. Consilier Stan Dimancea, P. C. Pr. Virgil Godeanu, inspector eparhial, P. C. Pr. Ion Neamu, protoiereu al Capitalei și alții.

După oficierea slujbei, au rostit cuvîntări, evidențiindu-se meritele celui răposat : P. C. Pr. Alex. Ionescu, P. C. Pr. Constantin Popescu, parohul bisericii Izvorul Tămăduirii și Dl. I. Niculescu, general pensionar, din partea Comitetului local de Luptă pentru Pace.

Preotul dr. Traian Costea s-a născut la 5 septembrie 1899, în comuna Cernătești-Buzău, din părinți țărani muncitori.

După absolvirea școlii primare, a urmat cursurile Seminarului Central și ale Facultății de teologie din București, obținând titlul de licențiat în teologie în anul 1926.

Rîvna sa pentru studii nu s-a oprit aici, ci a continuat să muncească, și a dobîndit și titlul de doctor în teologie, în anul 1936.

În anul 1923 a fost hirotonit preot la parohia Zărnești-Buzău, de unde, în anul 1929, a fost transferat preot la biserica Sfîntul Elefterie din Capitală, unde a funcționat pînă în anul 1936, cînd s-a transferat ca paroh la biserica Izvorul Tămăduirii.

Truda vieții lui, care a fost o neconținută silință de a se depăși pe sine din punct de vedere intelectual, duhovnicesc, pastoral, cetățenesc, ajunsese în punctul în care ar fi putut năzui să se bucure de tihnă, ca în înserarea unci zile de muncă începută în zori.

N-a avut însă parte de această liniște. O boală necruțătoare, i-a tăiat firul vieții, răpindu-l din mijlocul familiei sale, și al păstoriiților săi, a căror încredere și iubire a știut să le cîștige în decursul unei păstoriri de peste 40 de ani.

Preotul dr. Traian Costea își împlinea cu nețărmurită dragoste și cu aleasă osîrdie slujba preoțească pe care a cinstit-o pînă în clipa morții premature.

A rămas totdeauna apropiat sufletește, de toți cei în slujba cărora se socotea trimis de Cel de sus, prietenos și deschis față de toți, împlinind cerințele sacerdotale pe care Apostolul Pavel le descrie în Epistolele sale pastorale, de a se face tuturor toate și de a nu face disprețuit darul lui Dumnezeu care era asupra sa prin hirotonie.

El activa cu rîvnă în toate adunările obștești, dînd astfel un bun exemplu fiilor săi duhovnicești de a pune în centrul vieții lor iubirea și pacea, propovăduind tuturor să trăiască în pace unii cu alții, pentru făurirea păcii popoarelor.

Datorită acestei identificări a sa cu duhul sacerdotal al Mîntuitorului Hristos, datorită acestei iubiri de om pe care o iradia în jurul său, datorită acestor eforturi neconținute de a fi în pas cu cerințele vremii, părintele dr. Traian Costea a fost înconjurat de la începutul misiunii sale preoțești de alcașa dragoste și prețuire a păstoriiților săi, ca și de aceea a fraților săi preoți.

Pentru familia sa, răposatul a fost un soț iubitor și un adevărat părinte; în activitatea ce a desfășurat, el a avut înțelegerea și sprijinul soției sale, iar pe cei doi copii i-a iubit și i-a crescut cu deosebită îngrijire, dîndu-le o temeinică educație.

După rostirea cuvîntărilor, sicriul cu corpul neînsuflit a fost înhumat lîngă zidul bisericii Izvorul Tămăduirii, unde a păstorit timp de 27 de ani, în care timp a ridicat din temelie o casă parohială, a reparat radical biserica, în urma cutremurului din anul 1940 și a bombardamentelor din 1944, și unde a desfășurat cea mai mare parte din bogata și frumoasa sa activitate pastorală.

† PREOTUL ICONOM STAVROFOR SEBASTIAN VLĂDESCU

După o lungă și grea suferință a repauzat în Domnul în ziua de 16 decembrie 1963, preotul Iconom Stavrofor Sebastian Vlădescu, de la Parohia Băneasa din Capitală.

Născut la 11 mai 1907, a urmat cursurile seminariale între anii 1919—1927 și a obținut licența în teologie în 1931.

În anul 1932 a fost hirotonit preot pe seama Parohiei Băneasa din Capitală, pe care a păstorit-o cu vrednicie pînă în ultima clipă a vieții sale, adică peste 31 ani.

Dintru început a fost preocupat de gospodărirea sfintului locaș, pe care l-a renovat, restaurînd și pictura prin stăruința sa, fiind sprijinit de Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor și enoriași.

Fiind apreciat printre preoții frunțași ai Capitalei, a fost chemat în administrația bisericească, funcționînd în postul de protoiereu la Circ. I-a Capitală.

Ca bun cunoscător al muzicii, înzestrat fiind cu excepționale calități vocale, a fost unul dintre inițiatorii Coralei Preoților din Capitală, al cărui Director a fost pînă la decesul său.

De asemenea a fost un neobosit luptător pentru apărarea păcii, fapt pentru care a fost ales membru în Comitetul de luptă pentru pace al raionului 30 Decembrie.

Datorită calităților sale excepționale de slujitor al sfintului altar, a fost apreciat de enoriașii săi.

Serviciul înmormîntării a fost oficiat de un numeros sobor de preoți în frunte cu P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar al Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor, P. C. Pr. Zaharia Mîntulescu, inspector general patriarhal și P. C. Pr. Sabin Verzan, protoiereul Circ. II-a Capitală, — răspunsurile fiind date de membrii Coralei Preoților din Capitală.

Personalitatea defunctului a fost scoasă în relief de către P. C. Pr. Zaharia Mîntulescu, în numele conducerii bisericești, P. C. Pr. Gheorghe Dimulescu, în numele foștilor colegi și al Coralei Preoților din Capitală și P. C. Pr. N. Tănăsescu — împreună slujitor cu decedatul — din partea parohiei și credincioșilor.

Participarea credincioșilor a fost mărturia prețurii și dragostei de care s-a bucurat preotul Sebastian Vlădescu în parohie și dincolo de marginile ei.

Inhumarea s-a făcut în curtea bisericii.

Veșnică să-i fie amintirea.

ASISTENT

† PREOTUL NICOLAE TĂNĂSESCU

În ziua de 2 decembrie 1963, s-a stins din viață preotul pensionar Nicolae Tănăsescu, după o lungă și grea suferință, în vîrstă de 73 ani.

Născut la 1 decembrie 1890, în comuna Tutana-Argeș, din familie de învățător, a fost îndrumat spre misiunea preotească și a fost hirotonit ca preot la 15 aprilie 1916, la parohia Ceparî-Argeș, unde a funcționat pînă la 1919. A făcut un popas de doi ani la parohia Valea lui Enache-Argeș și apoi a fost transferat la parohia Năsturelu, raionul Zîmnicea, unde a slujit pînă în 1952, cînd lovit de o congestie cerebrală de care nu s-a mai vindecat a fost nevoit să se pensioneze.

Rămas văduv prin deces la vîrsta de 35 ani, cu trei copii mici, a îndurat cu greu jugul vieții singuratice. Întreaga viață a fost pildă de trăire și slujire a Evangheliei.

A învățat și educat enoriașii, în duhul cinstei, corectitudinii și muncii. A avut o frumoasă activitate obștească și, s-a atașat luptei pentru progresul social și apărării păcii.

Slujba înmormintării s-a făcut în biserica parohiei Bogdana, raionul Alexandria, unde și-a trăit ultimii ani de suferință, fiind regretat de toți cei ce l-au cunoscut și prețuit.

Dumnezeu să-l așeze în ceata aleșilor Săi !

ASISTENT

† PREOTUL RADU BREZEANU

În ziua de 4 octombrie 1963, s-a stins din această viață destoinicul și neobositul preot Radu Brezeanu, fost preot paroh al bisericii din Ologeni, raionul Ploiești.

Preotul Radu Brezeanu s-a născut în comuna Negoești, raionul Ploiești, la 25 martie 1884, dintr-o familie sătească.

După ce a terminat școala primară în satul natal, a urmat cursurile Seminarului Nifon și doi ani la Facultatea de teologie din București.

A fost hirotonit preot în anul 1905, pe seama parohiei Ologeni, pe care a păstorit-o neîntrerupt 58 de ani, timp în care a desfășurat o bogată și frumoasă activitate pastorală, apreciată de autoritatea bisericească, dar mai ales de bunii săi enoriași, a căror dragoste a dobîndit-o, cum puțin alții pot s-o facă.

A restaurat din temelie biserica parohială, care a fost după aceea pictată în frescă, în stil bizantin, și pe care a înzestrat-o cu două clopote mari, spre mulțumirea și mîndria enoriașilor din Ologeni.

S-a îngrijit de înfrumusețarea curții bisericii și a cimitirului parohial.

Serviciul înmormântării s-a oficiat în ziua de 6 octombrie.

După oficierea serviciului, actualul paroh a arătat meritele răposatului, într-o cuvîntare ascultată cu mult interes de enoriașii săi, care după aceea l-au purtat împrejurul bisericii și l-au așezat într-un mormînt, lângă altarul bisericii pe care părintele Brezeanu a păstorit-o cu atîta vrednicie un timp așa de îndelungat.

Fie-i veșnică amintirea !

ASISTENT

EPISCOPIA BUZĂULUI

PATRONUL SEMINARULUI „CHESARIE EPISCOPUL

Credincioși tradiției ce s-a împămîntenit în viața școlii teologice de la Buzău, corpul didactic și elevii au cinstit și în acest an ziua Sfinților Trei Ierarhi cu tot respectul și cuviința ce se cade a se arăta unei zile patronale. Manifestația duhovnicească ce a avut loc cu acest prilej s-a desfășurat numai în cadrul bisericii și ea a fost patronată de Prea Sfinția Sa Episcopul Dr. Antim Anghelescu al Buzăului, care a venit însoțit de membrii Administrației Eparhiale.

A fost de față și Dl. Inspector principal Stănescu din Departamentul Cultelor.

Dimineața, în paraclisul Sfintei Episcopii s-a săvîrșit slujba cununată de către soborul profesorilor, iar elevii au cîntat slujba utreniei și au dat răspunsurile la Sfînta Liturghie. Panegiricul sfinților Trei Ierarhi a fost rostit de către P. C. Prof. Ion Constantinescu. Cu un remarcabil spirit de sinteză, P. C. Sa a scos în relief marile calități culturale, și umanitare ale celor trei mari luminători ai Ortodoxiei și stîlpi ai Bisericii, care au fost Sfinții Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur. Din partea aplicativă a prediciei, adresată în mod expres elevilor, notăm : «În viața voastră să se vadă adîncă preocupare și de studiu, dar și de a plăcea lui Dumnezeu. Să vă îndreptați sufletul, iar viața să o cultivați cu virtuți, așa cum au făcut sfinții Trei Ierarhi. Să cultivați între voi adevărata frăție, sfînta prietenie creștină... Prețuiți-vă și stimați-vă și iubiți-vă unul pe altul. Obișnuiți-vă să vedeți întotdeauna în colegul vostru partea cea bună a sufletului. Mai ales, străduiți-vă cu

perseverență, să împliniți cuvîntul lui Dumnezeu, cuvîntul sfintei Evanghelii. Ajutați-vă unii pe alții și la studii, dar mai ales în silința de a vă lăsa de unele obiceiuri care nu stau bine unui tînăr și viitor slujitor al lui Dumnezeu...».

După rugăciunile de iertare și veșnică pomenire pentru cei răposați, care au jertfit munca lor și priceperca pentru propășirea așezămîntului teologic de la Buzău, a rostit cuvîntul său P. C. Pr. Director Dumitru Luca, dovedind grija deosebită ce o are corpul didactic de a pregăti pe elevi, cultivîndu-le vocația preoțească pentru a deveni buni și devotați slujitori ai Bisericii. «Pe zi ce trece, a spus P. C. Director, viața omenirii suferă noi și noi transformări. Apar probleme capitale, pe care omenirea le frămîntă și de care Biserica nu trebuie să fie străină. Sînt probleme cu caracter umanitar, între care locul central îl ocupă problema păcii, de care sînt strîns legate problemele dezarmării și coexistenței pașnice. Conștienți de misiunea pe care o avem noi profesorii și de răspunderea înaintea lui Dumnezeu, ne străduim să răspundem cu tot entuziasmul apelului ce ni se face de a pregăti elemente vrednice și demne pentru misiunea sacerdotală, la înălțimea cerințelor din vremurile noastre.

P. C. Director a exprimat recunoștința față de cei doi ierarhi — al Buzăului și al Galaților —, care poartă grijă acestei școli, ca și față de conducerea Departamentului Cultelor pentru sollicitudinea ce arată seminarului nostru.

Sărbătoarea patronului seminarului s-a încheiat prin următoarea cuvîntare a Prea Sfințitului Episcop Antim : «După cum ne este tuturor cunoscut, Domnul și Mîntuitorul Iisus și-a ales pe cei doisprezece ucenici și Apostoli pe care i-a consacrat pentru o misiune și participare intrinsecă, reală, la sacerdoțiul Său. Iată temeiul biblic al preoției și iată întemeiată și sfînta taină a hirotoniei în Biserica noastră. În virtutea principiului dogmatic al *succesiunii apostolice*, episcopii ca urmași ai Sfinților Apostoli au rînduit prin cetăți și tîrguri pe urmașii lor, care și ei la rîndul lor au hirotonit preoții și diaconii care să slujească cele sfînte și să ducă turma cuvîntătoare încredințată lor prin hirotonie, la pășunea duhovnicească și la limanul mîntuirii. Prin hirotonie li se imprimă celor vrednici de ea un caracter care pătrunde, transformă pe primitor și-l face părtaș la puterile cu care însuși Mîntuitorul a fost investit. După cum prin sfînta taină a botezului orice creștin devine fiu al lui Dumnezeu nu numai cu numele, ci printr-o participare reală la divină filiație a lui Hristos, tot așa prin hirotonie cei aleși sînt pecetluiți și pătrunși de El și devin, părtași, în înțelesul strict al cuvîntului, la puterea Sa, ca mijlocitori ai răscumpărării sufletelor celor păstoriți. Aceste învățături nu sînt fructul unei imaginații, al pietății sau ceva sentimental, fără temei biblic. Ele sînt adevăruri pe care o teologie elementară le expune și le afirmă cu tărie și claritate. Așa fiind, se pare că nu este de loc greu să vorbim despre lauda și slava preoției, mai ales cînd sărbătorim pe Sfinții Trei Ierarhi, căci ei înșiși îi sînt slava și cinstea în gradul cel mai înalt. Cu toate acestea este prudent să nu

ne lăsăm duși de cuvinte, cînd trebuie să vorbim despre nepătrunsa taină a preoției. Strălucirea și măreția ei au smuls strigăte de entuziasm, dar și fior de adîncă cutremurare. Mintuitorul zicea către Apostolii săi : «Cine vă ascultă, de Mine ascultă...». La aceste sfinte și dumnezeiești cuvinte, Fericitul Augustin exclamă : «O, taină a preoției ! cine ar putea să spună strălucirea ta, sublima ta sfințenie și toate sfințele tale îndatoriri ? O cit de cutremurătoare ești tu !...». Iar Sfîntul Ioan Gură de Aur striga : «O preoție, dacă privim la înălțimea cerului, tu ești mai presus de ceruri, iar dacă contemplăm frumusețea soarelui, tu ești mai frumoasă decît el. Numai unuia singur Dumnezeu, tu ești inferioară». Numai Sfîntul Ioan Gură de Aur a putut alcătui acest nemuritor poem al exaltării preoției creștine. Dar să ne aducem aminte de *Dialogul despre preoție* dintre Sfîntul Ioan Gură de Aur și Sfîntul Vasile cel Mare. Vedem cum cel dintîi lămurește refuzul său de a fi hirotonit din pricina temerii pe care o inspirau mărețiile și răspunderile acestei sfinte taine. Pe de altă parte vedem cum Sfîntul Vasile acceptă să fie preotit, mînat numai de nădejdea că va vedea și pe prietenul său Hrisostom că se va preoți și el. Ni se pare că nimic nu este mai duios și mai zguduitor de suflet în toată literatura patristică, decît acest spectacol al celor două suflete amintite, în fața vredniciei și răspunderilor preoției.

Să subliniem cu toată tăria una din misiunile sociale ale preotului vremurilor pe care le trăim din plin spre bucuria și fericirea obștească și anume : *preotul să fie făcător de pace !* Plin de extaz, profetul Isaia strigă : «Cît de frumoase sînt pe munți picioarele celor ce vestesc lucruri bune și predică pacca !...» (LIX, 7).

Preotul mai trebuie să aibă o cunoaștere profund teologică, o pietate sinceră și o orientarea sigură în mijlocul credincioșilor săi. Ca judecător al sufletelor pe scaunul duhovniciei, să știe cînd trebuie să dezlege pe fiii săi sufletești de păcate. Ca doctor al sufletelor, să cunoască feluritele rane și să știe ce anume remedii să aplice în cazuri particulare. Ca și oarecînd Moisi, el stă înaintea lui Dumnezeu intervenind pentru păstorii săi. De aceea Biserica noastră ține să aibă un cler bine pregătit prin aprofundarea teologiei și îndeosebi a Sfintei Scripturi și a celorlalte obiecte de studiu.

Dacă însă preotul trebuie să fie eminent prin pregătirea teologică, el trebuie să se remarcă mai ales prin virtuțile sale și prin exemplul vieții sale. Noi vrem ca astăzi preotul să predice mai ales prin pilda vieții lui și a familiei lui. În Legea Veche se spunea : «Sfințiți-vă voi care purtați vasele Domnului...». «Preotul să fie un om al rugăciunii. Ca și îngerii pe care Iacov i-a văzut în vis, preotul prin rugăciunea lui va urca și va pogori din cer pe o scară tainică. Se urcă ca să primească luminile lui Dumnezeu și coboară pentru a le împărtăși ascultătorilor lui...».

Incheind cuvîntul său, Prea Sfințitul Episcop Antim a îndemnat pe elevi și profesori să fie imitatori ai marilor Ierarhi sărbătoriți, precum și ei au fost imitatori ai lui Hristos. A rostit apoi cuvinte de omagiu pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian «ctitorul școlilor noastre teologice». A adus mulțumiri Domnului Secretar General al Depar-

tamentului Cultelor Profesor Dumitru Dogaru pentru înțelegerea și sprijinul acordat școlilor teologice.

Apoi Prea Cuviosul Arhimandrit Ghenadie Nițoiu protosul soborului a făcut otpustul slujbei și cu aceasta s-a încheiat sărbătoarea închinată patronului Seminarului «Chesarie Episcopul» din Buzău.

Pr. MARIN M. NEGULESCU

ACTIVITATE GOSPODĂREASCĂ ÎN ANUL 1963

Centrul eparhial Buzău a înregistrat în cursul anului 1963 o serie de lucrări gospodărești ce s-au efectuat la parohii și prin care s-au adus locașurilor de cult substanțiale îmbunătățiri prin reparații și împodobiri cu aleasă pictură. Facem aci însemnare despre parohiile care au realizat asemenea lucrări, pentru a se vedea munca ostenitorilor, care prin sîrguința lor au făcut ca și parohiile să se integreze în munca constructivă ce se desfășoară cu atita însuflețire pe tot întinsul patriei noastre.

1. PAROHIA CARAGEALE, RAIONUL BUZAU. Aci păstorește preotul paroh Manole Caban, cunoscut administrației eparhiale pentru ținuta lui corectă și pentru frumoasa activitate pastorală ce desfășoară în parohie. La aceste însușiri cunoscute și apreciate de Centrul eparhial, Pr. Caban a mai adăugat și vrednicia de bun gospodar pe care a dovedit-o în ultimul timp prin lucrările de înnoire ce le-a făcut la sfînta biserică. Ajutat de enoriașii săi, el a construit din nou acoperișul bisericii, l-a învelit cu tablă nouă galvanizată, punînd astfel la adăpost edificiul bisericii construită din cărămidă și piatră. A scos lespezile de piatră din biserică și le-a înlocuit cu dușumea de scîndură, a pus ferestre noi, a reparat tencuielile. La aceste lucrări, s-a adăugat în cele din urmă și lucrarea din nou a picturii, care a împodobit în chip deosebit sfîntul locaș. Pictura a fost executată de pictorul A. Cantini-Focșani, care a lucrat în tehnica «incausto», o tehnică destul de veche, dar folosită prea puțin la noi și care constă în fixarea culorilor pe pereți folosind ceara încălzită. Ca realizare artistică, lucrarea este meritorie și aduce bisericii o înfățișare interioară din cele mai plăcute.

După înfăptuirea acestor lucrări, în luna ianuarie 1963 a mers la fața locului P. S. Episcop Antim Anghelescu care a efectuat actul de sfîntire a picturii și a oficiat Sfînta Liturghie arhierescă, redînd astfel cultului un locaș de închinare înnoit și cu multă grijă întreținut. În cuvîntul pe care l-a rostit cu acest prilej, P. S. Episcop a lăudat sîrguința enoriașilor și a scos în relief meritele acestui vrednic preot, pe care l-a răsplătit cu rangul de iconom stavrofor.

2. PAROHIA SERBEȘTI, RAIONUL PANCIU. În această parohie așezată la «Porțile Vrancei» sînt două biserici, din care numai una funcționa — cea din satul Serbești, pe cînd cea din Cucueți era lăsată în părașină, deși era o construcție solidă și impozantă ca înfățișare. La dorința

fierbinte a locuitorilor de aci, de a-și vedea biserica din nou în starea de înflorire pe care o avusese cu ani în urmă, s-a adăugat sîrguința vrednicului Preot paroh Alexandru Cristian, care numai la doi ani de la venirea sa în această parohie a reușit să înfăptuiască ceea ce înaintașii săi nu făcuseră timp de 20 ani. După ce a consolidat zidurile prin repararea stricăciunilor cauzate de cutremurul din 1940, parohul Al. Cristian a trecut la construirea din nou a acoperișului pe care l-a învelit cu tablă nouă, reușind astfel să pună la adăpost clădirea împotriva intemperiei. Apoi a văruiat exteriorul, a vopsit ferestrele și ușile, încît de pe înălțimea colinei pe care e așezată, biserica a început să-și arate frumoasa ei înfățișare. S-a trecut apoi la lucru în interiorul bisericii, unde pictorul Șt. Hanganu-Buzău a reușit cu mult meșteșug să restaureze vechea pictură și să picteze din nou spațiile deteriorate, astfel că biserica a căpătat și aci o față plăcută și vrednică de apreciat.

Pentru a răsplăti osîrdia binecredincioșilor vrînceni din parohia Serbești, ca și munca neobosită a parohului Alex. Cristian, a poposit în această parohie P. S. Episcop Antim al Buzăului în ziua de duminică 29 septembrie 1963, cu care prilej a slujit Sfînta Liturghie arhierescă și a binecuvîntat lucrările de înnoire a sfîntului locaș... «Mulțumesc Atotputernicului Dumnezeu, a spus P. S. Episcop în cuvîntarea sa, că m-a învrednicit azi să fiu aci, pe meleagurile Vrancei, ca să sfîntesc și să binecuvîntez osteneala preotului și a credincioșilor pentru înnoirea bisericii. Sint satisfăcut de cele constatate și vă apreciez munca... Laud vrednicia preotului și prețuiesc gestul enoriașilor donatori pentru sfînta biserică... Vă indemn să fiți buni creștini și devotați fii ai patriei noastre dragi, pe care s-o iubiți și s-o ajutați prin muncă sinceră și prin sîrguință».

3. PAROHIA PUEȘTI DE JOS, RAIONUL R. SARAT. La 24 octombrie 1963 P. S. Episcop al Buzăului Antim Anghelescu a făcut o vizită canonică la parohia Puești de jos, raionul R. Sărat și a zăbovit aci oficiînd și Sfînta Liturghie, în cadrul căreia a sfîntit lucrările ce s-au făcut la biserică prin sîrguința tînărului Preot paroh Grigore Petrache. Deși nou hirotonit în această parohie, în cîțiva ani el a reușit cu curaj și susținere din partea enoriașilor să renoveze pictura bisericii și să aducă și alte îmbunătățiri vechiului locaș de închinare din Puești. P. S. Episcop a lăudat vrednicia preotului și l-a dat exemplu și altora... «Sint bucuros, a spus P. S. Episcop, că mi se oferă un prilej atît de fericit de către un preot atît de tînăr. El a crescut în seminarul nostru de la Buzău, apoi și-a completat studiile la Institutul teologic din Bucureși. Acum constat că indemnurile date de noi au fost luate în seamă. Noi îi pregătim pe preoți, îi educăm după rînduiala noastră bisericască, spre a fi buni slujitori ai credinții și devotați fii ai patriei noastre dragi... Îl felicităm pe preot pentru succesele obținute și îi dorim puteri de muncă sporite, aducîndu-i aminte de cuvîntul Apostolului Pavel: «Nimeni tinerețele tale să nu le defaime...».

Ca răsplată pentru osîrdia dovedită, Preotul Grigore Petrache a fost cinstit de Chiriarh cu rangul de sachelar.

4. PAROHIA PIETROSU, RAIONUL BUZĂU. Nu sînt nici zece ani de cînd în parohia Pietrosu, pendinte de comuna Costești, mai putea fi văzută o bisericuță de lemn, foarte modestă, veche și deteriorată, stînd aproape părăsită pe movilița de pămînt din mijlocul satului. Aceasta a rămas doar ca o amintire, căci în locul ei Preotul paroh Nicolae Gheorghe a construit o frumoasă și trainică biserică de zid, care s-a dat cultului cu cîțiva ani în urmă. Cum însă biserica rămăsese nepictată Pr. Nicolae Gheorghe s-a angajat și la această lucrare, pe care a săvîrșit-o cu contribuția bănească a enoriașilor, a Sfintei Episcopii și a sa personală. Pictura s-a executat de maestrul Octav Teodorescu-Buzău, cu bune rezultate din punct de vedere tehnic și artistic.

Sfințirea bisericii a avut loc la data de 10 noiembrie 1963 și s-a făcut de către P. S. Episcop Antim. Și cu acest prilej P. S. Sa a remarcat frumoasele rezultate ce se obțin atunci cînd între preot și enoriași sînt legături de colaborare sinceră și de respect reciproc. În cuvîntarea Sa P. S. Episcop a îndemnat pe credincioși să păstreze rînduielile Bisericii și să fie cetățeni devotați ai patriei, respectînd legile, și avutul poporului. Le-a adus aminte că trebuie să fie aprigi luptători pentru pace, căci numai în vremuri de pace lumea prosperă și-și realizează un nivel de viață mai ridicat.

Apreciînd munca plină de osîrdie a parohului Nicolae Gheorghe P. S. Episcop i-a acordat rangul de iconom stavrofor, făcîndu-i și hirotesia cuvenită.

5. PAROHIA CILIBIA, RAIONUL BUZĂU. Tot în cursul anului 1963 au fost efectuate lucrări de înnoire și la biserica filială Mînză din parohia Cilibia. Osîrduitor pentru buna chivernisire a bisericii din Mînză a fost Preotul paroh Manea Stelian. Toți credincioșii și-au dat contribuția pentru lucrări, dar mai cu osebire au ajutat enoriașii Paraschiv Dragu și Petre O. Banu. Biserica din Mînză este construită din zid, cu o înfățișare plăcută și a împlinit 100 de ani chiar în 1963. De aceea, în semn de cinste pentru această aniversare, Preotul și credincioșii s-au silit s-o aducă în starea ei bună de la început. Astfel au învelit acoperișul și turla mare cu tablă nouă, au reparat stricăciunile de la ziduri și au îmbunătățit starea ușilor și a ferestrelor. Interiorul a fost complet înnoit prin împodobirea cu o pictură nouă în tehnica frescă, pe care a executat-o cu multă măiestrie și deosebit simț artistic pictorul Andrei Răileanu din București.

Sfințirera bisericii a avut loc la 12 ianuarie 1964 și a fost făcută de P. S. Episcop Antim al Buzăului, înconjurat în sobor de preoți din Administrația eparhială și de alți preoți din satele vecine. În fața a numeroși săteni veniți să cinstească această sărbătoare a bisericii din filiala Mînză, a vorbit P. S. Episcop Antim aducînd aminte tuturor

de prețioasele învățături pe care ni le-au oferit marile sărbători creștine ale Nașterii și Botezului Domnului și în special îndemnul la pace pe care ni l-au adus — ca pe un masej — îngerii, prin cântarea lor : «Slavă întru cei de sus, lui Dumnezeu, și pe pământ pace, între oameni bună învoire !...» Referindu-se la realizările de la parohia Cilibia, P. S. Episcop a lăudat hărnicia și dărnicia acestui sat, menționând că meritul este al preotului paroh, care cu multă sîrguință și dragoste de muncă a făcut din biserică o adevărată podoabă chiar pentru satele dimprejur. Felicitînd pe ostenitori și donatori, P. S. Episcop a îndemnat pe toți cei de față să trăiască în frățietate și bună înțelegere. Pe parohul Stelian Manea l-a îndemnat să-și facă datoria și în viitor, să fie la îndemnina credincioșilor cu exemplul și îndemnul, iar pentru ceea ce a înfăptuit pînă acum l-a lăudat și i-a acordat distincția bisericească de iconom, dîndu-i și arhierasca hirotesia.

Pr. MARIN M. NEGULESCU

R E C E N Z I I

George Potra, *Petrache Poenaru, ctitor al învățămîntului în țara noastră*, Editura științifică, București, 1963, 394 p.

După câteva studii parițale, publicate în diverse periodice, cu privire la «viața și activitatea lui Petreche Poenaru ca ctitor al învățămîntului, ca pedagog și luptător progresist în țara noastră», autorul ne prezintă acum o lucrare de sinteză asupra aceleiași teme.

Este o lucrare serioasă, plină de rod bogat, care cinstește deopotrivă și pe alcăuitorul ei și știința istorică românească de azi. Așa se explică, desigur, faptul că academiicianul Prof. Ilie G. Murgulescu, președintele Academiei R.P.R., a socotit că acest opus merită o atenție deosebită, și a scris prefața lucrării, în care spune că lucrarea lui George Potra: *Petrache Poenaru, ctitor al învățămîntului în țara noastră* este o lucrare meritorie, în care autorul, după o minuțioasă cercetare în arhive și biblioteci, «scoate din uitare un om și activitatea sa culturală multilaterală». Și, imediat apoi, adaugă: «Lucrarea este cu atât mai valoroasă cu cât, pentru întocmirea ei, autorul a cercetat un bogat material inedit (documente, scrisori etc.) sau răspîndit în diferite publicații devenite rare, de acum o sută și mai bine de ani. Prin lucrarea de față, apare în adevărata sa lumină figura lui Petreche Poenaru, ctitor al învățămîntului românesc de toate gradele, în perioadă de sfîrșit a orînduirii feudale și de început a orînduirii capitaliste în România».

O prezentare de ansamblu a acestei lucrări este justă. Pentru că, autorul ne înfățișează nu numai diferitele aspecte ale structurii sufletești și ale activității acestui strălucit dascăl român, care a fost Petreche Poenaru, ci, totodată — și strîns legată de ea — și marea dramă social-politică, economică și culturală pe care o trăiește poporul român în principate, în aceași vreme. Și era logic să fie așa, pentru că faptele, mai ales cele sociale, se condiționează și se întrepătrund reciproc. În focul luptelor care s-au produs atunci, fie local, fie pe întregul cuprins al țărilor romine, pornind de la marea vîlvătaie aprinsă de iobăgimea transilvăneană în 1784 și pînă la odioasa detronare a lui Cuza Vodă (11 februarie 1866) — trebuia să fie cineva care să ridice și să țină sus, cu mîna sigură, și stindardul culturii — școala poporului. Iar această cinste a revenit, pentru Țara Românească, lui Petreche Poenaru.

Așadar, viața și activitatea lui se desfășoară într-o epocă de mari frămîntări, cînd au loc cele mai puternice izbucniri către o viață nouă ale poporului nostru care gemea sub regimul cumplit al exploatării.

Este vremea cînd feudalismul retrograd și muribund, primește puternice lovituri prin revoluțiile de la 1821 și 1848, ca și prin marile reforme ale lui Cuza Vodă. Totodată este vremea cînd ia ființă burghezia, care — deși vrea să se prezinte ca iubitoare de progres și de cultură — țintea nu la ceea ce putea aduce mulțumirea masei celei mari a poporului, ci la salvagardarea intereselor celor bogați. Cei săraci, și de la sate și de la orașe, nu puteau spera la nimic bun, fiind constrinși să suporte și de aci înainte calvarul unei vieți pline de cumplită mizerie și suferințe.

Preocupat neconținut de problema învățămîntului din Țara Românească în această epocă, autorul reușește să polarizeze evenimente importante ale acelei vremi în jurul marelui figuri pedagogice și culturale a lui Petrarhe Poenaru.

Este sigur însă că n-ar fi reușit să facă acest lucru dacă pivotul ales pentru construirea operei sale nu s-ar fi situat el însuși, aproape totdeauna, prin activitatea ce a desfășurat, în mijlocul acestor evenimente.

Avînd convingerea neclintită — desigur nu pe de-a întregul justă — că ceea ce-i trebuie unui popor, înainte de orice, pentru a se ridica din punct de vedere social-politic și economic, este cultura —, el și-a pus în joc toate forțele, cu tot ce avea mai bun în sufletul lui, ca să creze și să organizeze pînă în cele mai mici cătune, școala poporului. Cu ajutorul ei, Poenaru spera că se va putea obține nu numai luminarea minților, nu numai însușirea de către noile generații a cunoștințelor care să le ducă la trăirea unei vieți mai bune, ci și, mai ales, la crearea unei noi conștiințe, superioare, atît individual cît și pe plan social-politic și național. Puțini oameni în acele vremuri au avut o activitate social-culturală atît de bogată și variată ca Petrarhe Poenaru; dar și mai puțini au fost cei care au urmărit cu atîta tenacitate, ideea centrală că școala trebuie privită ca cel dintîi și cel mai prețios mijloc: a) pentru formarea sufletului unui popor; b) pentru înălțarea la un nivel cît mai ridicat a tuturor activităților lui creatoare de bunuri, pe temeiul de nezdruccinat al științei și al artei, și ca o încoronare; c) pentru unirea tuturor fiilor patriei în lumina de nestins a unei culturi și a unor idealuri comune.

Să privim însă ceva mai de aproape viața și opera lui Petrarhe Poenaru, așa cum ni le prezintă autorul, ca să le cunoaștem în fireasca lor desfășurare.

1. *Viața lui Petrarhe Poenaru.* Petrarhe Poenaru a văzut lumina zilei la 10 ianuarie 1799, în comuna Benești, județul Vâlcea. A fost al treilea dintre cei șase copii ai lui Dincă Poenaru, descendent al unei foarte vechi familii de boiernași olteni scăpătați. Mamă-sa, Smaranda, tot olteancă, era născută Otetelișanu. Copilul e foarte precoce; dotat cu o inteligență vie și cu o puternică dorință de a cunoaște totul, el a fost încredintat, cînd avea numai 5 ani, unei rude apropiate din Brădești, pentru ca aci, un dascăl grec să-l învețe elinește și să-i facă educația. Zelos din fire și conștiincios, dar lipsit de cele mai elementare cunoștințe psihologice și pedagogice, acest dascăl a îmbolnăvit pe micul său elev, care — oricît era de dotat — nu putea face față ușor cerințelor lipsite de orice măsură ale educatorului său. «Aci petrecui cinci ani la învățătura elementară a limbii grecești și îmi însușisem așa de bine această limbă — spune mai tîrziu Poenaru — încît mai că uitasem limba părinților mei, fiindcă dascălul grec mă urmărea de aproape, să n-auză că iese din gură altă vorbă decît grecească. Pînă și femeia pe care mi-o dăduse maică-mea ca să mă îngrijească a fost nevoită să învețe și ea a vorbi grecește»¹.

În 1809, mamă-sa și-a smuls copilul din mîinile nemilosului dascăl grec și l-a încredintat fratelui său, inghinerul Iordache I. Otetelișanu din Craiova, care l-a primit cu multă dragoste. El l-a învățat romînește și orientîndu-se după aptitudinile copilului și după spiritul și nevoile din acea vreme ale țării, l-a îndrumat către cunoașterea științelor practice, cultivîndu-i în același timp dragostea de popor și de patrie. Educația primită de la unchiul său i-a fost de foarte mare folos și a avut un adînc și puternic ecou constructiv în viața sa de mai tîrziu.

În 1812, a intrat ca bursier în școala de la fosta Mînăstire Obedeianu din Craiova, unde a rămas pînă la 1816, cînd și-a terminat cursurile.

Avînd cunoștințe, suficiente pentru vremea de atunci, ca să poată ocupa o slujbă, și cum situația materială a familiei îl obliga la aceasta, a intrat copist în cancelaria din Craiova a Episcopiei Rîmnîcului. Aci, a avut norocul să lucreze sub conducerea grămăticului Neofit Geanoglu, care apreciînd însușirile cu totul alese ale acestui tînăr cuminte și iubitor de învățătură, l-a recomandat episcopului Galaction. Acesta l-a adus la București și l-a prezentat călduros mitropolitului Dionisie Lupu, care, spre norocul băiatului, era și efor al școlilor. «Datorită acestui protector, Petrarhe Poenaru a fost primit în școala domnească de la Sfîntul Sava, cu dreptul de a locui într-o chilie la mitropolie, primînd

(de aci) mertic pentru mîncare și stipendiu de 15 lei pentru haine și cărți»². «Era în 1819, cu doi ani înainte de răscoala populară condusă de Tudor Vladimirescu»³.

2. *Studiile superioare și călătoriile de studii în străinătate* fîn încordate apoi voința și munca de proprie formare spirituală a tînărului Petrance Poenaru, timp de 10 ani. Plin de avînt, el înțelege să nu piardă nici o clipă în zadar, gîndindu-se neconținut nu numai la obligațiile față de sine însuși, ci mai ales la ceea ce, încă de pe atunci, socotea că este dator față de țara și neamul său. «Ideile care i-au însuflețit această muncă și i-au încălzit anii tineretii studioase i-au făcut să-și închege un frumos ideal de viață. Anii de realizare și de creație, care vor veni după acest deceniu de studii, vor fi închinăți în întregime strădaniei de a da școală și carte celor mulți»⁴.

Perioada în care Poenaru își începe pregătirea în 1818, la școala de la Sfîntul Sava a lui Gh. Lazăr, are o însemnătate deosebită în istoria țării noastre. Atunci, «masele populare gemeau sub crunta asupra și subjugare a domnitorilor și a boierilor autohtoni și fanarioților, cărora li se adăugau asupritorii turci.

Revolta clocotea profund în inimile tîranilor, cuprinzînd și populația săracă a orașelor și chiar și burghezia în formare, din rîndurile căreia se ridică tineretul dornic de prefaceri înnoitoare»⁵.

Tocmai în aceste vremuri așa de frămîntate se plămădește și se încheagă marea personalitate de dascăl strălucit și de patriot înflăcărat a lui Petrance Poenaru. Dornic de a fi cit mai de grabă de folos patriei lui iubite, el urmează cu entuziasm cursurile școlii de la Sfîntul Sava, sorbind cu nesaț cuvintele pline de foc ale lui Gh. Lazăr, întemeietorul ei, pe care cu mulți ani mai lîrziu, el îi va numi, cu respectuos omagiu, «marele dascăl și înfocatul patriot care a deschis romînilor cartea științei și a prețurii de limba și naționalitatea lor»⁶. Acum, «pentru prima oară, Poenaru intră în contact cu un învățămînt oarecum științific, care avea să-i disciplineze spiritul și să-i lărgească orizontul. În afară de cunoștințele strict practice, bazate pe studii metodice și adîncit al matematicii, lecțiile lui Gh. Lazăr erau folositoare și pentru că aveau un caracter de popularizare enciclopedică, ele constituind un imbold în trezirea dragostei față de năpăstuita limbă romînească.

Apoi, e de remarcat faptul că, setos de a cunoaște tot ce se putea învăța atunci în țara noastră, el a urmat, paralel cu cursurile de la Sfîntul Sava, și cursurile Academiei grecești de lîngă Biserica Măgureanului, dar aci, cum însuși ne spune, nu a mai găsit satisfacția pe care i-o dădea școala lui Lazăr, pentru că aceasta nu era numai un mijloc de cultivare a minții, ci și «o tribună de trezire la luptă națională, unde elevii învățau de la el a cunoaște vocea Patriei»⁷.

Munca lui Petrance Poenaru, în cele două școli superioare pe care le urmează, este serioasă, temeinică și metodică; ea face ca rezultatele să fie alit de frumoase, încît atunci cînd devine vacant un post de profesor la școala lui Gh. Lazăr acesta îl recomandă călduros, spre a fi numit, deși elevul său era așa de tînăr.

În primăvara anului 1821, se dezlănțuie revoluția lui Tudor Vladimirescu, în care timp, Petrance Poenaru este grămătic în cancelaria domnească a acestuia și secretarul său particular.

«În ultimele zile din mai 1821, P. Poenaru se afla la Brașov, în drum spre Laybach, cu o misiune pe care i-o încredințase Tudor Vladimirescu. Aici îl ajunse veste. Uciderea miselești a conducătorului răscoalei. El a înțeles că întoarcerea în București era imposibilă. Setea de cultură îl făcu să se reîntoarcă la carte. Plecă deci din Brașov la Sibiu, unde se afla o parte din rudele și prietenii săi și se apucă să studieze cu sîrguință limba germană, care-i dădea posibilitatea de a-și lărqi cunoștințele și de a-și face o temeinică pregătire științifică»⁸.

2. Ms. 5981 al Acad. R.P.R., citat de G. Potra, la p. 20.

3. G. Sion, în ziarul „Romnul”, 7.X.1875, citat de G. Potra, la p. 20.

4. G. Potra, p. 21.

5. *Ibidem*, p. 22—23.

6. „Analele Soc. Acad. Romîne”, 1871, București, p. 111, citat de G. Potra, la p. 24.

7. G. Potra, p. 26.

8. Ms. 5981 al Acad. R.P.R., citat de G. Potra, la p. 26.

Tînărul Petrache Poenaru judea lucrurile serios. El își dădea seama că are lacune mari în pregătirea sa personală, pentru a putea fi realmente de folos patriei noastre. De aceea, a luat hotărîrea că cu orice sacrificii, să caute a-și completa studiile superioare. În acest scop, el face apel la sprijinul unchilor săi după mamă: Grigore și Iordache Otelîșanu, ca și la unchiul său de văr, frații Dumitrache și Dincă Brăiloiu, toți oameni cu stare și cu multă vază. Cu ajutorul acestora, dar mai ales al lui Iordache Otelîșanu, care-l iubea ca pe copilul său, a reușit să plece la Viena, unde în mod sigur, se afla la începutul anului 1822.

Temp de 6—7 luni, înainte de a începe cursurile ca student al Universității din Viena, a trebuit să învețe bine, cu dascăli particulari, limba germană și limba latină, geografia, retorica și poezia și tot astfel și limbile italiană și franceză. Cursurile Universității s-au deschis la 4 noiembrie 1822, iar tînărul Petrache Poenaru urmează aci «învățăturile filosofiei», avînd foarte mari greutăți din cauza lipsurilor anumitor elemente de bază, care constituiau temeiul apercetiv. Munca ce depune este de-a dreptul copleșitoare, căci, în afară de cursurile universitare pe care le urmează cu asiduitate, el continuă să ia lecții în particular, de limbile franceză, italiană, latină și germană, ca «să nu mai simtă nici o greutate în vorbirea și scrierea lor». Printr-o încordare titanică, el reușește să ajungă total stăpin pe materia ce avea de învățat, însușindu-și cunoștințe temeinice în domeniul filozofiei.

Mai greu de înălțat erau însă în această vreme nevoile de ordin economic. Ajunge uneori, dîndu-și toți banii pe cărți și pentru plata profesorilor particulari, să nu aibă cele necesare existenței zilnice. Lipsurile acestea îi provoacă firesc, în unele momente, stări de adîncă îngrijorare și mîhnire; dar el nu disperă, ci luptă și pînă la urmă — deși, desigur, cu mari sacrificii — el biruie, căci idealul lui măreț: vrea să ajungă a fi de folos patriei, iar munca lui e serioasă și temeinică. Și nu se poate ca aceste realități, care sînt bine cunoscute de cei din țară, să nu ducă la împlinirea holărîrii acestui tînăr a cărui voință întîmpină cu dirzenie orice piedică.

Și astfel, la rugămintele lui neîncetate, cum și ale mamei-si, greutățile sînt înlăturate cu ajutorul a celorși sprijinitori, dar mai ales al unchiului său Iordache Otelîșanu, care nu dă înapoi de la nici un sacrificiu, ci ia bani cu împrumut pe poliță, plătiind camătă, ca să trimită nepotului său iubit pe care vrea să-l vadă ca pe cel mai învățat cîrturar nu numai al Olteniei, ci al întregii Țări Romînești; ba, chiar și mai mult de se va putea.

În septembrie 1824, Petrache Poenaru se întoarce pentru scurtă vreme în țară, cu speranța că va putea obține de la înalta stăpînire banii necesari pentru terminarea studiilor. Și, într-adevăr, prin intervențiile mai multor boieri de seamă, în frunte cu mitropolitul Grigorie de la Căldărușani, el obține de la domnitorul Grigore Ghica o bursă anuală de 2.500 taleri, pe timp de patru ani, cu condiția însă ca să învețe în străinătate matematicile teoretice și practice, «dar după acest termen să predea în limba romînească acest meșteșug al matematicii, în școlile țării, cu soroc de opt ani, cu plata de simbrie cum se va da și la ceilalți. Iar după acest soroc, poate rămîne slobod în voința sa»⁹.

Astfel, începînd cu luna octombrie 1824, este asigurat pe timp de patru ani, șederea la studii în străinătate a tînărului Petrache Poenaru. El se întoarce de grabă la Viena și se înscrie la politehnică, pregătindu-se temeinic în domeniul matematicilor, potrivit legămîntului făcut cu Eforia școlilor. După un an, a cerut să continue studiile la Paris, «unde sînt posibilități mai ample pentru învățătura ce-i este de trebuință». Cererea i-a fost aprobată. În octombrie 1825, era student regulat la Politehnica din Paris, urmînd ingineria, mineralogia și geologia. Viața i se desfășoară acum liniștită. El muncește cu rîvnă, doritor a ști tot ce putea fi cunoscut în vremea aceea în ramurile studiilor ce-l preocupă. Apoi, deși cu multe și mari greutăți, el obține totuși aprobarea prelungirii șederii la studii, peste sorocul primilor patru ani, pe o durată de încă trei ani, în care timp lucrează pe teren în Franța, ca inginer în geodezie și topometrie și tot astfel și în diverse alte mari întreprinderi de metalurgie și țesătorie. Trece apoi în același scop în ultimul an și în Anglia, ca să învețe practica mineritului și alte meșteșuguri ce puteau fi de

folos pentru tinerii noștri din țară. În fine, după un răstimp de zece ani, în care n-a știut ce este odihna, ei se întorc în țară, în decembrie 1831.

La începutul lui ianuarie 1832, vine în București, plin de elan, hotărât a-și îndeplini în chip cinstit și cu supra măsură angajamentul ce-și luase când i s-a dat bursa.

3. *Activitatea publică a lui Petru Poenaru* se împarte de la sine în două mari epoci: prima începe foarte de timpuriu, când de-abia avea 17 ani, și se sfârșește imediat după moartea lui Tudor Vladimirescu, când pornește a-și face studiile superioare în străinătate; a doua și cea mai bogată în roade, începe în 1832 și durează pînă către sfârșitul vieții, când obosit și bătrîn se retrage la pensie.

1. După ce termină școala de la Mînăstirea Obedeanu din Craiova, în 1816, sărăcia părinților săi, care mai aveau de crescut încă cinci copii, l-au făcut — după cum s-a remarcat deja — să intre copist la cancelaria Episcopiei de Rîmnîc, la Craiova. Rămîne aci pînă în 1818, când pleacă la București, unde datorită mitropolitului Dionisie Lupu, ajunge elevul lui Gh. Lazăr, la școala de la Sfîntul Sava.

2. Numai după un an de studii făcute aci, el se remarcă în așa măsură, încît este numit profesor de limba greacă la clasa III, în locul lui Eufrosin Poteca, plecat la studii în străinătate. Ca să nu-și chiniască elevii așa cum fusese chinuit el însuși în copilărie, Poenaru folosește o metodă originală, metoda paralelismului, făcînd o apropiere între limba greacă și cea romînă, prin texte tălmăcite dintr-o limbă în cealaltă. Ușura astfel munca elevilor și împlinea și un mare rol educativ național, învățîndu-i să prețuiască limba romînă.

Dar munca aceasta liniștită avea să fie curmată în curînd. În iarna anului 1820—1821, se desfășurau în taină pregătiri febrile în vederea ridicării poporului contra împilătorilor romîni și străini. Evenimentele politice se precipitau. Stăpînirea și marii latifundiari intra seră în panică. Autoritățile erau numai ochi și urechi; ele prinseseră de veste că «elevii lui Lazăr, care învățaseră de la el a cunoaște vocea Patriei, se agitău și căutau mijlocul practic ca să se pună în slujba țării»¹⁰. De aceea, școala a fost închisă, elevii risipiți, iar înflăcăratul lor învățător, Gh. Lazăr, alungat.

3. Dar «Petru Poenaru nu așteptase ca autoritățile să închidă școala. La vocea poporului, el s-a grăbit să răspundă mai de grabă decît alții. Cu mult înainte de martie 1821, el se retrăsese în părțile Craiovei, la părinții săi, pretextînd motive de sănătate; în realitate însă, voia să fie cît mai aproape de cei ce pregăteau răsturnarea asuprii»¹¹.

Între timp, hrăpărețul domn Alexandru Șuțu murise în chip misterios, iar cămăcămnia ce-i luase locul era lipsită de prestigiu și de autoritate. La 31 ianuarie, Divanul Craiovei anunță că lumea părăsește orașul, la vesele că oastea lui Tudor a împresurat Mînăstirea Motru, iar la 2 februarie, același Divan cere Căimăcămiei intervenția puterii turcești. Ponica era acum generală. Boierii din București se pregăteau să fugă peste munți, în Transilvania. În vremea aceasta, Poenaru se afla la Benești, în Vilcea, în sinul familiei, împreună cu multe alte neamuri ale sale, în frunte cu inginerul Iordache Otetelișanu, unchiul său. Aci au fost atacați și jefuiți de către zavergii lui Macedonski. Tudor, care era împotriva jafurilor, auzind de cele întimplate, a coborît grabnic de la Mînăstirea Motru către Slatina și s-a dus la Benești, ca să scape de urgia arnăuților pe prietenul său, Iordache Otetelișanu și pe rudele sale. El i-a scos de aci și sub bună pază i-a trimis mai întîi la Mînăstirea Hurezi și apoi i-a trecut munții la Sibiu, în ziua de 10 aprilie 1821. «Printre cei aflați la Benești în acele momente erau și frații Gheorghe și Petru Poenaru. Tudor, văzîndu-i liniți și chipeși, i-a poftit să se alătore lui: pe primul ca pandur, iar pe al doilea ca grămătic. Faima lui Petru de fost profesor la școala de la Sfîntul Sava, cum și îndemnarea scrisului, ascuțimea spiritului, cultura și spontaneitatea sa au făcut să fie remarcat din prima clipă de către Tudor». Și astfel, «în urma acestei întîlniri din 21 martie 1821, Petru Poenaru ajunge grămătic în cancelaria lui Tudor, luînd parte la toate consfătuirile și hotărnicile acestuia, în calitate de secretar. De acum, Poenaru este trup și suflet alături de Tudor, care îl prețuiește așa de mult, încît îl face secretarul său

10 „Analele Soc. Acar. Flămîne“, 1871, București, 1872, p. 111—120, citat de G. Potra, la p. 63.

11 G. Potra, p. 63.

intim, îndeosebi pentru scrisul în limba română, calitate confirmată și de faptul că cea mai mare parte din actele emanate de Tudor sînt scrise de P. Poenaru»¹².

N. Iorga afirmă că «Petrache Poenaru a fost, în 1821, redactorul scrisorilor lui Tudor Vladimirescu, în acele luni de zile cît acesta fu Domnul Țăranilor»¹³.

«Ca dovadă a încrederii și stimei pe care i le acordase Tudor este faptul că el îl trimite, împreună cu stolicnic Giani Orășan și cu episcopul Ilarion — oameni mult mai vîrstnici și consilieri intimi ai lui Tudor — să prezinte doleanțele țării și să susțină, la congresul din Laybach un protest împotriva eteriștilor» (p. 68). Acest protest fusese alcătuit de episcopul Ilarion și trebuia să fie înminat cancelarului Metternich. După multe peripeții, delegația aceasta, din care făcea parte și Petrache Poenaru ca secretar, ajunge la Brașov. Acolo face un scurt popas, dar înainte de a-și continua drumul, primește trista veste că Tudor Vladimirescu a fost ucis mișelește în noaptea de 27 mai 1821. În urma acestei situații, Poenaru se duce la Sibiu, unde îi era refugiată familia încă din luna martie, și aci fiind, se și apucă să învețe limba germană, ca să poată pleca la Viena, pentru desăvirșirea studiilor superioare de care era el așa doritor.

«Odată cu încheierea acestor entuzlaste contribuții la răscoala condusă de Tudor Vladimirescu, ia sfîrșit prima epocă în care Petrache Poenaru își pune puterea de muncă și de înțelegere în slujba treburilor obștești. Cea de a doua epocă va reîncepe după zece ani, imediat după ce și-a terminat studiile în străinătate»¹⁴.

4. *Inspector al școlilor și profesor în București.* Imediat după întoarcerea în țară de la studii, Petrache Poenaru vine în ianuarie 1832 în București, pentru a-și depune raportul cu privire la tot ce învățase și văzuse în străinătate. Pentru Eforia școlilor, el reprezenta acum o mare nădejde. Încetător în pregătirea sa și avînd o putere de muncă neobișnuită, el își dă seama că toate privirile înaltei stăpîniri sînt ațintite asupra lui și că i se deschid orizonturi largi, pentru o bogată activitate creatoare, care firesc, nu putea fi lipsită de o mare răspundere.

Învățămîntul nostru se afla acum într-o nouă fază de organizare. Intoarcerea în țară a lui Poenaru era foarte nimerită; a fost numit imediat inspector al școlilor. «La 1 februarie 1832, Eforia Școalelor, luînd în băgare de seamă că, din zi în zi, așezarea școalelor ia înaintare atît aici, în București, cît și prin orașele județelor, îl însărcinează pe Petrache Poenaru cu privigherea la sporirea învățăturilor și înaintarea copiilor, numindu-l provizor (inspector), care se însărcinează cu întreaga luare amînte despre cîte se ating de datorii trupului profesoral, atît în București, cît și prin județe»¹⁵.

Actul de numire e semnat de Barbu Știrbei, prieten al lui Poenaru și viitor domn al Munteniei. Apoi, înainte de a se încheia prima lună, Petrache Poenaru a fost numit și profesor de fizică și geometrie la Colegiul Sfîntul Sava.

Programul său de lucru îl expune clar Petrache Poenaru în cuvîntarea cu prilejul încheierii cursurilor la 28 august 1832. După o scurtă privire asupra începuturilor școlii domnești, el elogiază marea personalitate a lui Gh. Lazăr, care «pentru întîiași dată a propus ideea de a se întocmi o școală în limba Patriei și el singur s-a luptat cu toate neînlesnirile, făcînd în limba romînească cursuri de filosofie și de matematică». Amintește apoi de sprijinitorii acestui dascăl ardelean și îndeosebi de banul Costache Bălăceanu. Ca încheiere, pune în lumină remarcabila personalitate a generalului Kisseleff, despre care spune că s-a ivit ca un luceafăr ca să lumineze păsurile tuturor dregătorilor, pentru înaintarea neamului spre fericire și a pus, între altele, și școlile în orînduială, așa încît tinerețea se poate împărtași lesne de învățătură, în oricare parte a Principatului, căci s-a făcut chibzuire ca în toate orașele de căpetenie ale județelor să se afle cîte o școală»¹⁶.

Cuvîntarea lui Petrache Poenaru s-a bucurat de o apreciere unanimă. Generalul Kisseleff, deși nu participase la serbarea școlară, aflînd totuși de cele ce s-au spus acolo,

12. Virtuosul Emil Tudor Vladimirescu — *Glose, fapte și documente noi (1821)*, București, 1927, p. 31, citat de G. Potra, la p. 67.

13. N. Iorga, *Contribuții la istoria literaturii romînești*, p. 243, citat de G. Potra, p. 67.

14. G. Potra, p. 69.

15. *Ibidem*, p. 71.

16. Mihail Popescu, *Colegiul național Sfîntul Sava*, București, 1944, p. 97—100, citat de G. Potra, p. 72.

ă elogiata munca profesorilor și în special a inspectorului Petrache Poenaru, care devenea dintr-o dată o personalitate culturală de primul rang. Era firesc deci ca Eforia Școalelor să socotească foarte nimerit lucru ca Petrache Poenaru să fie numit director al acestei instituții, ceea ce s-a și făcut la începutul lui septembrie 1832. Era o mare cinstită pentru el, dar după cum vom vedea, folosul ce se aducea școlilor și învățămîntului românesc în genere era infinit mai mare, prin această numire. Ideea dezvoltării la maximum a școlii naționale, pe care el o susținuse în căvintarea roștilă la serbarea școlară, constituia punctul de bază al programului său de muncă.

«La puține zile după intrarea sa în funcțiune a fost însărcinat să întocmească un *Regulament al școalelor*, pentru organizarea învățămîntului. Era vorba, poate, de o prezentare de amănunt a principiilor înscrise în *Regulamentul Organic*, cu privire la școalele din țară. Această legiuire specială, alcătuită din 258 de articole și din două tabele anexe, expune o admirabilă întocmire a învățămîntului național. E lucru învederat că nu numai la punerea în aplicare a celor mai multe din dispozițiunile acelei legi, dar că însăși la a lor concepere și redactare a trebuit să pună Poenaru și mîntea și cunoștințele și condeiful său».¹⁷

În introducerea acestei legiuiri, Petrache Poenaru ne înfățișează principiile morale și cele instructiv-educative după care s-a condus în alcătuirea ei. Apoi, el arată că se sprijină din capul locului pe principiul devenit tradiție și moștenit de la Gh. Lazăr de a da și de a păstra învățămîntului un caracter național. În predarea materiilor, va trebui deci să se folosească numai limba romînă, limba poporului nostru. Pentru dezvoltarea unei culturi naționale, se acorda un loc important studiului istoriei și geografiei patriei.

Metoda de predare propusă de Petrache Poenaru era pentru vremea aceea cu totul nouă și temeinic gîndită. Nu admite trecerea dintr-o clasă în alta decît pe temeiul destoiniciei. «Învățătura de carte și buna educație trebuie să fie un bun și un drept al tuturor, iar nu numai al celor bogați. Treapta lucrătorilor e tot așa de prețuită ca și aceea a cărturarilor. Școala deci să fie la îndemîna tuturor, deopotrivă, căci «un meșter care știe să citească, să scrie și să socotească și care are și cîteva cunoștințe de prințipurile meșteșugurilor mecanice este în stare a pătrunde toate lucrările meseriei de care se slujește»¹⁸. El arată apoi, pentru fiecare materie de învățămînt, metoda ce trebuie folosită și tot astfel și în ce privește lucrarea educației propriu-zisă a copiilor și a tineretului.

5. *Acțioînitatea lui Petrache Poenaru ca director al Eforiei Școalelor Naționale* începe, așa cum am arătat, în primele zile ale lui septembrie 1832, cu întocmirea *Regulamentului școalelor*. Consiliul Eforiei era alcătuit din Alex. Filipescu, St. Bălăceanu și viitorul domnitor Barbu Știrbei, care de-abia se întorsese de la studii de la Paris. Cuvîntul cel greu în sinul consiliului îl avea Barbu Știrbei, care cunoscuse de aproape realizările Franței în domeniul organizării învățămîntului. El vedea în noul director al Eforiei un om de mare cultura și pregătire.

Cînd, în septembrie 1832, Petrache Poenaru își luă în primire postul de director al Eforiei Școalelor, situația învățămîntului românesc nu era de loc de invidiat. În afară de școala de la Sfîntul Sava, care datorită domnitorului Grigore Ghica și boierului Iordache Golescu reușise a se reface după răscoala lui Tudor Vladimirescu, dar nici pe departe cu inima din timpul marelui dascăl mucenic Gh. Lazăr, mai exista o școală de țîrcovnici care funcționa la biserica Sfîntul Gheorghe și la biserica Antim. O mare greutate o constituia lipsa totală a manualelor și a materialului didactic, mai ales pentru clasele începătoare.

În celelalte orașe ale țării, situația era și mai grea. Școli naționale nu existau; cîteva pensioane străine: franceze, grecești sau germane, dar numai în centrele mai mari, căutau să facă față nevoilor culturale ale celor cu dare de mînă. Învățătura în limba romînă nu se dădea, pentru că nu existau nici localuri nici dascăli pregătiți. Doar Craiova se bucura de o situație ceva mai bună. Aci exista o școală de limbă romînească la biserica Precista, unde Grigore Pleșoianu predă scris-cititul, după metoda aliodidactică, pe baza căreia elevii cei buni îi învățau pe cei slabi, sub conducerea învățătorului. Alături de el, mai erau încă patru dascăli: Stanciu Căpățîneanu, Costache Poenaru (unchiul lui Petrache), Barbu

17. Al. I. Obodescu, *op. cit.*, p. 13—14, citat de G. Potra, p. 73

18. G. Potra, p. 77.

Vlădoianu și Aaron Florian, un profesor modest dar foarte priceput, care va trece în curînd la București.

În octombrie 1831, Eforia Școalelor încearcă să rezolve problema lipsei de învățători, chemînd prin publicații pe cei ce aveau oarecare știință de carte, ca să urmeze un curs special de pregătire la București, cu profesorii de la Sfîntul Sava. S-au prezentat numai nouă candidați, dar n-au obținut atestatul decît cinci, care au și fost trimiși la finele lui decembrie 1831 ca învățători în principalele capitale de județe. Eforia a făcut apoi, la începutul lui ianuarie 1832, alte publicații, chemînd în finețel să urmeze cursurile de pregătire pentru a deveni învățători. S-a stabilit o foarte succintă programă de învățămînt pentru predarea cursurilor și s-a hotărît ca acei candidați care răspund dintru început la toate întrebările, făcînd dovada că posedă cunoștințele prevăzute de programă, să fie numiți fără a mai urma cursurile; așa a fost cazul lui Alexie Marinovici Slătineanu.

La 1 martie 1852, cînd Petrache Poenaru a fost numit provizor (inspector) al școlilor naționale, nu existau în toată Țara Romînească nici zece școli cu învățatură în limba patriei, iar numărul total al dascălilor care predau la aceste școli nu era mai mare de 30. Era nevoie de un om capabil și energic care să îndrepte această stare de lucruri. Cei trei efori: Alex. Filipescu, St. Bălăceanu și Barbu Știrbei au fost foarte mulțumiți că au găsit omul ce le trebuia. Petrache Poenaru era și capabil și energic și rîvnitor din tot sufletul, ca să creeze în întreaga țară, pînă și în ultimul cîtun, școli cu limba de predare romînească, în care să învețe toți copiii și tinerii acestei țări.

Din clipa în care a fost numit director al Eforiei Școalelor, el nu a mai avut odihnă și nu și-a cruțat de loc puterea de muncă, pînă ce nu a reușit să dea viață visului său. Datorită măsurilor luate de Petrache Poenaru, chiar de la 1 noiembrie 1832 exista cel puțin cîte o școală de limbă romînească în fiecare capitală de județ. De acum, se pare că intrase în vigoare și *Regulamentul școalelor* — pentru dezvoltarea prevederilor «Regulamentului Organic» —, al cărui proiect, după cum știm, fusese alcătuit tot de către Petrache Poenaru. Marele om de școală avea deci într-ajutor și temelul legii al orînduirii celei noi, prevăzută de «Regulamentul Organic», care cerea ca «învățătura publică să fie de asemenea obiectul îngrijirii și al privigherii stăpînirii, pentru ca creșterea tinerilor să fie întemeiată pe începuturile celui mai sănătos moral». În plus, se cerea ca și școlile particulare, cum era aceea de la Colțea și altele, să fie cunoscute stăpînirii, care «va avea băgare de seamă și asupra sistemelor învățăturilor ce se cuvine a se ține în fiecare școală, prin mijlocirea cinstitei Eforii a Școalelor»¹⁹.

După cum vedem, «Regulamentul Organic», ca statut pentru conducerea țării, cerea în ce privește învățămîntul tocmai ceea ce dorea Petrache Poenaru să înfăptuiască, pentru că el redactase *regulamentul școlar al acestui statut*. Așa se face că atunci cînd generalul Kisseleff a cerut Eforiei să întocmească o «legiuire specială» pentru organizarea școlilor din Țara Romînească, i-a fost foarte ușor lui Poenaru s-o alcătuiască. Iar această *Legiuire speciată de organizare a învățămîntului* a fost aplicată chiar din cursul anului 1833 și a rămas valabilă, în liniile ei mari, foarte multă vreme. În introducerea acestei legiuri speciale. Poenaru face o expunere de principii generale, din care ne putem da seama de ideile ce au stat la baza ei.

Pe bună dreptate, autorul cărții observă că Petrache Poenaru fixează în «introducerea la legiuirea specială» marile misiuni ce revin școlii burgheze, iar omul cel nou pe care vrea să-l creeze, Poenaru nu vrea să aparțină clasei boierești. El nu vrea să-l scoată din rîndurile aristocrației roasă de vicii, ci îl caută în adîncul poporului și-i deschide drumul școlii, ca să iasă din acest adînc anonim, dar sănătos. Și acest lucru îl cere pe față, deschis, cu îndrăzneală, cînd zice că «educația trebuie să fie la îndemîna tuturor claselor sociale, nu numai a uneia singure». Așadar, «el vrea să construiască o școală pentru tot poporul și întreaga sa viață de mare dascăl, o consacră acestui înalt ideal democratic»²⁰.

În primul capitol al «legiurii speciale», Poenaru fixează cele patru mari ramuri ale învățămîntului: a) școlile începătoare, numite de la început primare; b) școlile umanoare,

19. Din „Regulamentul Organic”, București, p. 193—194, citat de G. Potra, p. 88.

20. G. Potra, p. 91.

corespunzătoare gimnaziului; c) învățămîntul complementar, pe care el îl numeșet filozofie, corespunzător cursului superior al școlii medii de azi; d) cursurile speciale, cărora el, luîndu-se după ceea ce văzuse în Franța, le zice facultăți. La aceste patru mari împărțiri ale învățămîntului, Poenaru mai adăugase și cursuri libere de istorie naturală, de agricultură și astronomie populară și cursuri de limbi străine (greaca modernă, slava și rusa).

Cea mai necesară dintre toate, temeiul învățămîntului, era școala începătoare, care avea patru clase, fiecare de cîte un an. Pe acestea, în primul rînd, va căuta el s-o organizeze pe întreg cuprinsul țării.

Nu e locul să analizăm aci programa fiecărui grad de învățămînt. Trebuie să constatăm însă că acum, pentru întîia oară în istoria neamului nostru, apare o organizare temeinică a învățămîntului, cuprinzînd întreaga epocă de formare a copilului și a omului, avînd un scop bine precizat.

Pentru ajutorarea membrilor corpului didactic, atît de puțini ca număr și așa de slab pregăliți în vremea aceea, Petrache Poenaru scrie cap. II din *legiuirea specială*, vorbind de principiile pedagogice și didactice, de psihologia țării, de necesitatea și importanța materialului didactic și a manualelor școlare etc. Fiînd atît de mare lipsa de învățători, Poenaru a prevăzut la școlile începătoare un învățător pentru clasele I și II și altul pentru clasele III și IV. Sistemul de predare era cel monitorial-lancasterian, folosit în vremea aceea în tot apusul Europei. El se baza pe ajutorul pe care-l dădeau elevii cei mai buni învățătorului, instruind, după directivele lui, pe elevii slab pregăliți. Era sistemul cel mai practic de a se da învățătura copiilor de oameni săraci, fără mare cheltuială. Legiuirea specială alcătuită de Petrache Poenaru prevedea ca școlile începătoare să se înființeze în fiecare sat sau cătun, pentru ca nici un copil în vîrstă de școală să nu rămînă fără știința de carte și el urmărea ca nici cel mai simplu om să nu fie lipsit de lumina pe care o dă știința.

Școlile umanoare au scopul de a da o cultură generală bogată, multilaterală și în același timp patriotică. Aci se acordă mare importanță istoriei patriei, geografiei pămîntului românesc și limbii romîne pe care Poenaru o cuprinde în studiul gramaticii. Principiul este: pentru fiecare obiect de studiu, un profesor. Bine înțeles, i se cere acestuia o pregătire specială, temeinică. Era tocmai ceea ce nu se obișnuise pînă atunci, căci vechii dascăli predau de toate, dar, cum era firesc, fără adîncire.

De asemenea, trebuia învățate limbile franceză, latină și greacă, pentru care Poenaru cere exerciții gramaticale sub cele mai atrăgătoare forme și totodată și științele pozitive, dar mai ales matematicile, atît de prețuite de către acest mare dascăl. La început, n-au existat asemenea școli decît în București și în Craiova.

Învățămîntul complementar, menit să formeze puntea de trecere către cursurile speciale, nu exista decît în București. El cuprindea două mari grupe de studii: a) umanitaristă cu: retorica, literatura greacă, literatura latină, psihologia și logica, istoria literaturii, morala, istoria filozofiei și arheologia; b) științifică cu: geometria, algebra, trigonometria, fizica și chimia.

«Cursurile speciale pe care Poenaru le întitulase facultăți și care trebuia să fie un început de învățămînt universitar, cuprind în proiect trei facultăți: de drept, de medicină, și de științe matematice. Proiectul a suferit modificări esențiale, reducîndu-se la studiul legilor, studiul matematicii și studiul agriculturii».

Facultatea de medicină, menită — cum scria Petrache Poenaru în proiect — să cultive știința cea mai folositoare neamului omenesc, nu s-a putut înființa din lipsă de cadre didactice.

Cap. III din *Regulamentul* întocmit de Petrache Poenaru se referă la administrația școlilor, care e încredințată unui consiliu alcătuit din patru efori numiți de guvern. Dintre aceștia, trei vor fi aleși dintre boierii țării, iar al patrulea, «care va face și funcțiunea de inspector al școlilor din București, trebuie să se distingă în mod deosebit prin luminate sale». Toți patru alcătuiesc Eforia Școalelor.

Școlile din Craiova sînt puse sub controlul unui inspector ales dintre profesorii locali.

Cap. IV și ultimul din *Regulamentul școlilor* are ca obiect situația corpului didactic: numire, titluri, drepturi, obligații, răsplătiri etc. și cu situația tuturor elevilor: examene, diplome, burse, vacanțe etc.

Din întreg cuprinsul *Regulamentului* alcătuit de către Petrache Poenaru se vede pregătirea sa lemeinică, alături în domeniul științelor pozitive și al limbilor străine, cât și în domeniul practic-organizatoric, în care e ajutat mult de vasta cultură ce posedă și în chip cu totul deosebit de o înțelegere rar întâlnită a problemelor psihologice și pedagogice ale școlii. Toate aceste alese însușiri, unite cu o mare iubire de patrie și cu un nestăvilit elan de muncă pentru ridicarea neamului său prin învățatură, au făcut din el, exceptând marea figură a înflăcăratului Gh. Lazăr, întemeietorul școlii românești de toate gradele. Desigur, a avut foarte multe greutăți de învins, foarte multe piedici de înlăturat; e însă n-a dat înapoi niciodată. Cu chibzuință și tenacitate și având clar, neconținut, idealul pentru care lupta, Petrache Poenaru a reușit ca numai în decurs de 16 ani, de la 1832—1848, să creeze cu adevărat o școală românească, mai ales o școală a poporului de jos, a țărănimii clăceșe, care robea la boieri, și a muncitorimii sărace de la orașe, nu mai puțin roabă și la cheremul celor bogați. Dar, ca să realizeze marea idee de a face «ca tot românul să știe să citească, să scrie și să socotească», de câtă muncă a fost nevoie! Căci nu exista nimic: nici învățători, nici localuri de școală, nici manuale, nici mobilier și material didactic. Totul trebuia creat de la început, ceea ce Poenaru a și făcut. Pentru a forma învățători, a înființat mai întâi cursuri speciale pe lângă școala de la Sfântul Sava, în București, cu o durată de două luni. Apoi a înființat asemenea cursuri și la Craiova și după aceea și în alte capitale de județ. Cu timpul, durata acestor cursuri a fost prelungită la patru și la șase luni, pentru ca pînă la urmă să creeze școlile preparande, conduse de subrezvizorii școlari și apoi școlile normale, conduse de profesori.

Ca să obțină localuri de școală, s-a dat ordin ispravnicilor, de către Ministerul Afacerilor Interne, pe baza cererii făcută de Eforia Școalelor, obligându-i să intervină energic pe lângă boierii localnici, pentru ca aceștia să găsească puțină înjgheberii lor, fie prin darea în folosință a unor clădiri vechi, fie prin construirea unor localuri noi.

Tot astfel și în ce privește mobilierul; cât despre manuale și materialul didactic, s-a pornit treaba și fără ele. Era, desigur, foarte greu și prea mare spor nu se putea obține, dar, decît nimic, mai bine ceva. Și apoi, încetul cu încetul, au fost create și acestea, căci rîvna lui Poenaru pentru o temeinică întocmire a școlii poporului nu cunoștea odihnă. Și astfel, în iulie 1839, aflăm că existau în Țara Românească 1975 școli sătești, cu 33.000 școlari, iar în 1841, erau 1986 școli, cu 47.514 școlari. De la nimic în 1832, cînd venise Poenaru la conducerea școlilor, pînă la acest ultim rezultat, era un pas gigantic. Progresul a fost așa de mare, iar ecoul învățaturii de carte în popor așa vădit, încît unii dintre boieri, speriați de cele ce ar putea urma, dacă toată prostimea ar fi luminată, s-au ridicat împotriva școlii și, bine înțeles, și împotriva creatorului ei, Petrache Poenaru, și au cerut domnitorului, în Adunarea Obștească, să se ia măsuri pentru o mai bună întocmire a școlii, cum ziceau ei în chip fățarnic; dar în fond, tot ce doreau ei era desființarea ei.

Încercarea lor însă n-a reușit, căci de partea școlii naționale, și implicit a lui Poenaru, erau din fericele forțe puternice, în frunte cu însuși domnitorul țării, Alex. Ghica, și cu marele vornic, Mihălache Ghica, fratele domnului, care erau foarte mulțumiți de progresele școlii naționale și apreciau în chip deosebit pe creatorul ei. În plus, alături de Poenaru era și Barbu Știrbei, viitorul domnitor, președintele Consiliului Eforiei Școalelor, care îl susținuse pe Poenaru fără nici o rezervă, avînd o totală încredere în acest mare dascăl.

Între timp, o altă mare problemă școlară care-i sta la inimă și pe care a căutat s-o rezolve Petrache Poenaru a fost aceea a seminariilor teologice, pentru că acestea, așa cum erau alcătuite, scoteau preoți cu o pregătire foarte slabă. Lipsind în acel timp cadre agricole, sanitare și educative în mediul rural, preutul trebuia, potrivit concepției lui Poenaru, «să știe să vaccineze, să se priceapă la vindecarea vitelor bolnave, să combată prejudecățile, să studieze arpentajul, metoda simplă de a întocmi planuri topografice, ca să împiedice certurile dintre țărani și să țină școala în sat»²¹.

Așadar, preutul cel nou pe care voia să-l formeze Petrache Poenaru trebuia să desfășoare o activitate multiplă, legată de nevoile imediate ale satului, iar printre acestea, în afară de slujirea altarului, cea mai de seamă urma să fie aceea de învățător, în lipsa unor cadre didactice cu pregătire specială. Pentru realizarea unui asemenea scop, Poenaru

face să ia ființă în 1835 Seminarul Central din București, în afară de alte seminarii care se crează pe lângă mitropolie și la episcopii. Desigur, în decursul anilor programa analitică a seminariilor teologice a suferit multe modificări, menite să le facă a ține pasul cu vremea, dar structura ei generală și întreaga organizare a acestor școli a rămas așa cum au fost concepute de Poenaru, până în 1948—1949, când s-a modificat după îndrumările și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Patriarh Justinian.

Cursurile Seminarului Central s-au deschis la început în chiliile de pe lângă biserica Antim, având 40 elevi, toți lii de preoți. El a fost susținut de episcopul Ilarion de la Argeș, iar primul director a fost «un călugăr ardelean, Niton Bălășescu».

Tot în acest an, 1835, având sprijinul banului Mikhalache Ghica, fratele domnitorului, Petrarhe Poenaru a reușit să înființeze și o școală specială pentru studiul agriculturii, cu durata de trei ani, având o fermă model, pentru cercetări și experiențe la Panteimon. Ca să-i asigure o bună susținere materială, el constituise înainte, chiar de la înființarea ei, «Societatea d'Agricultura la Țuminii», printre ai cărei membri aflăm și pe marele clucer Iordache Oteteșanu, unchiul lui Poenaru, înscris de acesta cu o cotizație de 6 galbeni și un ajutor de 500 lei pe an, «așa cum obișnuiau cei mai stăruiți membri»²².

În același an, Poenaru înființează și celelalte două cursuri speciale: studiul legilor și studiul matematicii aplicate. Prin cel de-al doilea, el vrea să lormeze în primul rând ingineri și topometri de care era foarte mare nevoie în vremea aceea, pentru delimitarea moșturilor boierilor.

Toate aceste școli înființate de Poenaru, dar mai ales cele sătești, se dezvoltă neconținut. Știința de carte începuse a fi rivnică de foarte mulți țărani care își luau de la gură, numai să-și poată trimite copiii la învățătură, chiar la mari depărtări, acolo unde se afla un cascâl vestit. Cazul atât de cunoscut al lui Ion Creangă era în vremea aceea cu totul comun; iar cei trecuți prin școli gindeau și simțeau altfel decât ceilalți. Începuse să adie un nou vînt de razmeriță. Boierii retrograzi erau alarmați; se gindeau că prosimea s-ar putea ridica pentru a cere o viață mai bună. De aceea, încă de prin 1843—1844, se aud din nou, ca și în vremea lui Alex. Ghica, tot mai dese giasuri în Obșteasca Adunare, care se ridică împotriva școlii și a slujitorilor ei; și, bine înțeles, și împotriva celor ce au creat-o și o susțineau. Se merge pînă acolo, încît în 1845 Eforia e acuzată de malversațiuni. Obșteasca Adunare alcatuiește o comisie din sinul ei, care să laca cercetari; iar această e atât de pornită împotriva eforilor și a școlilor, încît fără a se mai deplasa, cel puțin la sediul Eforiei, întocmește un proces-verbal fals, în care aduce cele mai grave învinuiri conducătorilor ei. Dar Petrarhe Poenaru nu se lasă; plin de indignare, el își apără opera și demască întreaga mîrșăvie a boierilor din comisie. Ticăloșii însă rămîn nepedepsiți. Dar durerea cea mai mare a lui Poenaru a fost faptul că domnitorul George Bibescu, deși-i arăta o deosebită stimă și prețuire, nu a luat totuși nici o măsură împotriva detractorilor școlii. Ba, mai mult: pentru a nu se pune rău cu boierimea, el anunță public, la serbarea de fine de an din 1845, că vrea să facă o totală reorganizare a învățămîntului, în care scop și desemnează o comisie alcătuită, ce e drept, aproape numai din membrii Eforiei. Ceea ce vrea domnitorul, în primul rînd, era aristocratizarea școlii secundare, mai ales în ce privește educația fetelor. Poenaru, care era sufletul comisiei, lucrează cu foarte mult tact, ca să nu supere pe Bibescu, dar în același timp, el intensifică măsurile de înlăturare a școlii noționale și mai ales a școlilor sătești, care ajunseseră în 1848, în preajma revoluției, la frumoasa cifră de 4.783, cu un număr de aproape 50.000 elevi.

Revoluția din 1848 aduce abdicarea lui Bibescu. Poenaru răsufle ușurat. «Proclamația de la Islaz» e pe gîndul său. Ea «protestează asupra relei cugetări de a degrada și ucide naționalitatea prin scoaterea limbii romînești din școli, (din cele secundare, așa cum dorea boierimea, în frunte cu Bibescu) și decretază o (singură) învățătură pentru toți: egală, progresivă și integrală și, pe cît va fi cu putință, după facultățile fiecăruia și fără nici o plată»²³.

22. Idem, p. 118.

23. Idem, p. 165.

Eforia Școalelor este desființată la 25 iunie 1848, urmînd ca ministrul Credinței și al Instrucțiunii Publice să poruncească de-a dreptul către corpul profesoral.

Cu toate că luptase ca nimeni altul pentru progresul școlii și al culturii naționale, Petrache Poenaru are totuși o atitudine rezervată față de revoluție. Cînd e chemat însă de către Locotenența domnească, în Comisia de reformă a învățămîntului, el răspunde prompt, sperînd că va avea pulînța să creeze, de jos și pînă sus, o școală cu adevărat națională.

Dar revoluția e înfrîntă, iar caimacamul Constantin Cantacuzino, căruia i se încredințează conducerea provizorie a țării, era prea retrograd și prea reacționar ca să fi putut înțelege și aprecia just munca și opera realizată de Poenaru. Urmează represiunea împotriva capilor revoluției. Școlile sînt închise. Mii de profesori și învățători sînt arestați și schingiuiți. Era firesc ca și conducătorul lor, Petrache Poenaru, să fie chemat a da seamă de actele lui. «E acuzat că el a pregătit revoluția, întrebuițînd pe învățătorii sătești pentru propaganda ei»²⁴. E cercetat de mai multe ori și trimis apoi în judecată. Dar tribunalul prezidat de Mihalache Cornescu n-a avut curajul să-l condamne, căci atît judecătorul cît și caimacamul știau că în curînd va veni ca domn Barbu Știrbei, bunul prieten și susținătorul operei lui Poenaru. Și, într-adevăr, de îndată ce ocupă tronul, noul domnitor căută să repună școala în toate rosturile ei, folosînd pe Petrache Poenaru atît ca membru în consiliul Eforiei, cît și în comisia de reformă a învățămîntului, pe care a instituit-o cu scopul de a da o cît mai bună organizație școlilor de toate gradele. Știrbei își arată clar ideile după care trebuie să se conducă comisia, și anume că: «Învățămîntul trebuie privit nu ca un scop (în sine), ci ca un mijloc. Instrucția publică trebuie să fie potrivită cu nevoile poporului și să nu aibă în vedere exclusiv (doar) conveniențele cîtorva familii privilegiate; ea trebuie deci să fie națională, să mulțumească nevoile deosebitelor clase (sociale) și să păstreze culoarea locală»²⁵.

În calitatea pe care o avea, Poenaru a intervenit de cîteva ori pe lîngă domn, rugîndu-l să redeschidă școlile sătești, dar acesta a tot amînat chestiunea, din teama de opoziția boierilor. În 1856, a fost nevoit să părăsească tronul. Din fericire, caimacamul chemat să conducă provizoriu treburile domniei era Alex. Ghica, fostul domnitor care sprijinise dintru început opera lui Poenaru, țînd piept împotriva boierilor. Situația de acum era însă foarte grea. Vechile cadre didactice se irosiseră. Totuși, acțiunea de redeschidere a fost pornită. În toamna anului 1857, de-abia s-au putut găsi 471 învățători. Cu încetul, numărul școlilor sătești a crescut, ajungînd în 1866 la cifra de 1.966 existente și 231 în curs de realizare. Poenaru e oarecum mulțumit, dar nu pe de-a-treregul, gîndindu-se la ceea ce ar fi putut să fie, de n-ar fi fost sălbatica represiune de după revoluție. Se simțea obosit și din ce în ce tot mai mult un izolat. Și, într-adevăr, era un bătrîn cu merite foarte mari, dar nu mai puțin incomod pentru cei din generația tînăra; Cuza Vodă îl prețuiește în chip deosebit și caută să-l folosească în opera de refacere și de organizare unitară a învățămîntului din ambele principate. În 1864, îl numește membru în Consiliul de Stat, funcție în care rămîne pînă la 11 februarie 1866, cînd are loc odioasa detronare a celui dintîi domnitor al Principatelor Unite.

Legea școlară din 1864, care decretează că învățămîntul primar este obligatoriu și gratuit, și la a cărei alcătuire a luat parte și Poenaru, alături de Crețescu și Bozianu, a fost ultima lege de mare importanță la care el a adus contribuția sa deosebit de valoroasă. Cînd după 11 februarie 1866, Consiliul de Stat a fost desființat, acest mare dascăl și mare român, ctitor al învățămîntului nostru de toate gradele se retrage între cărțile sale, împăcat cu sine, avînd conștiința că și-a făcut pe deplin datoria.

Alte activități ale lui Petrache Poenaru. Fără îndoială, ar fi prea de ajuns activitatea de profesor și mai ales de creator și organizator al învățămîntului național

24. Idem, p. 168.

25. Idem, p. 169.

din Țara Românească, pentru ca marea figură a lui Poenaru să aibă dreptul de a fi așezată în locul de cinste în panteonul culturii neamului nostru. Imaginea lui însă, în sufletele celor ce simt cât îi datorăm, nu ar fi completă. Iar acest fapt, fără să scadă ceva din măreția fiigurii lui, ar fi totuși o pierdere serioasă pentru admiratori, căci n-ar avea puțința să-l cunoască pe de-a-ntregul. Iată de ce socotim necesar, oricât de succint am face-o, să prezentăm și celelalte aspecte mai de seamă ale activității lui.

1. Poenaru n-a fost un om politic. N-a avut aptitudini pentru o asemenea activitate. Era un idealist care socotea că efectele școlii și ale culturii în genere pot fi de ajuns pentru ridicarea la o viață mai bună a poporului muncitor. Aceasta nu înseamnă însă că el era nepăsător față de ceea ce se petrecea în juru-i. Tocmai pentru a dovedi interesul său față de trebile obștești, el a acceptat în noiembrie 1841, propunerea unchiilor săi de a-și pune candidatura pentru un loc de deputat al județului Dolj, în care a și fost ales. Ba, a ajuns chiar și secretar al Obșteștei Adunări. Curînd însă și-a dat seama că nu poate fi de nici un folos aci țărănimii obidite, către care se îndreptau în special interesul și grija sa. De aceea, s-a simțit mulțumit cînd n-a mai avut povara acestui mandat care-l răpea într-o bună măsură de la trebile școlii.

2. O altă însărcinare de care Poenaru s-a achitat ca un adevărat om de știință și ca un bun român a fost aceea de a face ca vestita comoară, «Cloșca cu puii de aur», găsită la Pietroasa în județul Buzău, să intre în patrimoniul statului. El, cel dintîi, își dă seama de valoarea istorică și artistică a tezaurului și, după ce face o descriere amănunțită a fiecărei piese în parte, cere să fie încredințat Muzeului Național înființat de el.

3. O acțiune de foarte mare importanță politică și socială pe care Petrache Poenaru a îndeplinit-o cu foarte mult suflet și cu grija deosebită pentru binele celor în cauză a fost dezrobirea țiganilor, în timpul revoluției de la 1848. Împreună cu Cezar Bolliac și cu egumenul Ioasă Snagoveanu, dar mai ales el — pentru că Bolliac, fiind și mare vornic al Capitalei n-avea timpul necesar să se ocupe și de această problemă — au făcut tot ce le-a stat în putință ca să înnemeze cît mai grabnic biletele de eliberare celor în cauză. De altfel, nici că putea face guvernul o mai bună alegere pentru aducerea la îndeplinire a acestui mare act, înscris în «Proclamația de la Islaz», căci sentimentele lui Poenaru față de acești oproșiți ai soartei erau bine cunoscute încă din 1840, cînd dăduse ordin profesorilor județeni să nu facă nici o deosebire între țigani și romîni, din punct de vedere școlar, spunînd: «Nici o legiuire din «Regulamentul Organic» nu oprește pe țigani de a se bucura și ei de dreptul ce au toți locuitorii acestei țări de a învăța carte și de a se lumina ca să-și cunoască mai bine datorile lor»²⁶.

Căimăcănia ce a urmat guvernului revoluționar a anulat, la 28 septembrie 1848, biletele de eliberare ale țiganilor, dar acțiunea lui Poenaru nu rămîne prin aceasta mai puțin nobilă.

4. Cunoșcînd bine mai multe limbi străine, printre care: greaca modernă, germana, italiana și mai ales franceza, care era limba diplomatică în acea vreme, Poenaru a fost numit în 1836, de către Alex. Ghica, șef de masă la Postelnicie, adică la Ministerul de Externe. El redacta corespondența diplomatică ce urma să fie semnată de domn și traducea în romînește corespondența venită din străinătate. Tot el însoțea pe călătorii străini de mare importanță cînd aceștia ne vizitau țara.

La 30 mai 1842, George Bibescu îl numește șef al secției I în cancelaria Secretariatului statului, unde îndeplinea serviciul pe care îl avusese la Postelnicie.

La 3 iulie 1843, Poenaru e numit și director al Logofetia treburilor bisericești, păstrîndu-și însă și postul de director al Eforiei Școalelor. El deține aceste două funcții pînă în 1848. La 19 iulie 1850, Barbu Știrbei îl numește cap de secție la Secretariatul statului. La 15 februarie 1856, a fost numit director în Ministerul Trebilor Dinafară, în care calitate

a cunoscut toată frământarea din timpul războiului Crimeii și a Congresului de la Paris, în care s-a pus problema soartei Principatelor Unite.

5. Petrache Poenaru, după cum am văzut, era și un eminent inginer topograf. În această calitate, el a efectuat multe lucrări, unele din ele fiind de mare importanță. Așa, de pildă, în Franța el lucrează împreună cu colonelul inginer Puissant, profesorul său, o hartă generală a acestei țări. Reintors în patrie, printre alte lucrări, el face o nouă delimitare a județelor. În calitatea sa de inginer, el a fost timp de 9 ani, membru în Comisia Tehnică a Lucrărilor Publice.

Să nu uităm de asemenea că Poenaru a fost cel dintâi inventator din lume al stiloului, pentru care a posedat și brevetul respectiv în Franța.

6. Ca profesor la Colegiul Sfântul Sava, el avea nevoie de cărți de matematică, dar acestea nu existau decît în limbi străine. El traduce o *Geometrie* și o *Algebră* pe care le tipărește în tipografia lui I. H. Rădulescu; apoi, prin intervenția sa, Eforia cumpără o tipografie din Franța, pe care o instalează la Colegiul Sfântul Sava, folosind-o pentru tipărirea manualelor școlare. Împreună cu Aaron Florian și cu G. Hill, el publică și un *Vocabular franțezo-romînesc*, în două mari volume.

7. Alte activități științifice și culturale. În primul rînd, el publică, ori de cîte ori are prilejul, articole pedagogice pline de îndrumări practice. La 5 februarie 1836, scoate «Gazeta literară și industrială», «Muzeul național», împreună cu Florian Aaron și cu S. Marcovici, cu scopul de a răspîndi cunoștințe de economie agricolă și industrială, cum și bucăți literare și istorice și știri politice.

Pentru îndrumarea activității corpului didactic de la țară, a făcut să apară revista «Învățătorul satului», plină de învățăminte în legătură cu viața agricolă.

Din dorința de a face ca și țara noastră să prospere în domeniul artei și al culturii. Poenaru a dat o deosebită atenție studiului desenului în școală și în același timp, a trimis la studii în străinătate o seamă de tineri talentați, printre care I. D. Neguici și Th. Aman.

El îndeamnă pe Th. Aman să facă portretul lui Tudor Vladimirescu, iar pe C. D. Aricescu să scrie istoria evenimentelor din timpul revoluției de la 1821, dîndu-i în acest scop o mulțime de date inedite pe care el le știa că a fost secretar personal al marelui luptător. De asemenea, a luat parte la întemeierea «Societății Iilarmonice» în 1833 și a contribuit la deschiderea școlii dramatice din București și la apariția «Gazetei Teatrului Național».

A fost membru a o mulțime de societăți științifice și literare, atît romîne cît și străine, cîstînd protutudoni locul ce a ocupat. La 10 septembrie 1870, Petrache Poenaru a fost ales membru activ al Academiei Romîne, iar la 8 septembrie 1871, are loc primirea lui oficială în plenum acestei societăți științifice, cu care prilej trebuia să vorbească despre Gh. Lazar și școala romînească. Fiînd slăbit și bolnav, nu și-a putut citi discursul; lectura a fost făcută de prietenul său, Gh. Sion.

Vorbînd despre marele său înaintaș, căruia îi fusese elev și coleg, Poenaru evoca amintirea ultimelor zile din viața lui Gh. Lazar, petrecute de acesta în București, spunînd: «Dar puterile lui Lazar se sleiseră, greutatea sulerințelor sale îl obosise, curajul său slăbise, iar caracterul său se întunecase; căzînd în line în infirmitate, învățatul bărbat fu nevoit a părăsi Bucureștii».

La 22 octombrie 1889, cu prilejul sărbătorii unui sfert de veac de la întemeierea Universității din București, Alex. Odobescu, fost elev al lui Petrache Poenaru, evocă în același chip figura acestui mare dascăl, așa cum i-a rămas în minte din ziua cînd venise să-și fină discursul de recepție la Academie, zicînd: «Precum anticii senatori romani purtau în brațe, la ocaziuni solemne, chipurile strămoșilor iluștri, tot astfel ni se prezentă și bătrînul Poenaru în Academia Romînă, la 1871, cu figura legendară a lui Gh. Lazar, întrupată într-o schiță biografică. Glasul bătrînului narator era prea slăbit acuma, pentru ca însuși să-și poată citi lucrarea. În ședința din 8 septembrie 1871, altul dintre noi dete

în locu-i lectură prețioasei cuvîntări prin care Tatăl școalelor romine rostea pomenirea de veci a moșului lor, obîrșia și capul unei familii acum numeroase, din care noi, dascălii, ne mîndrim a ne coborî»²⁷.

Cuvintele acestea constituiau desigur cel mai frumos omagiu postum pe care, cu recunoștință, îl aduceau urmașii slujitori ai științelor și literelor romînești, celui care cu un sfert de veac mai înainte făcuse să ia ființă și acest înalt for de cultură națională.

Tot astfel, lucrarea profesorului George Potra, cu privire la viața și activitatea lui Petrache Poenaru, constituie un omagiu bine meritat al generației de azi față de strămoșii care, cu dragoste și cu trudă, au pus temelia școlii romînești. Cinstirea celor ce nu mai sînt e de fapt însăși cinstirea generației de azi, în forma cea mai aleasă, a muncii serioase, pusă în slujba celor mai înalte și nobile idealuri ale poporului nostru.

Prof. BARTOLOMEU POPESCU

Ion C. Chițimia și Dan Simonescu, Cărți populare în literatură romînească, vol. I, p. 543 și vol. II, p. 413, București, 1963.

Această lucrare masivă cuprinde o culegere a celor mai de seamă cărți populare romînești, scrise și răspindite la noi din secolul al XVI-lea pînă în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Ea cuprinde opere ca *Alexandria* (Istoria lui Alexandru cel Mare), *Esopia* (Viața și pildele prea înțeleptului Esop), *Povestea lui Archirie țilozoful și Anadan*, *Halima*, *Istoria lui Imberie*, *Istoria lui Erotocrit cu Aretusa*, *Istoria lui Filarot cu Antusa*, *Istoria lui Eliodor*, *Vrednicia de însemnare a patru corăbieri ruși*, *Impărăția poamelor*, *Floarea darurilor*, *Varlaam și Ioasaș*, anecdote, snoave, istorioare și fabule din calendare ș. a.

Unele din aceste cărți își au originea în Palestina, Siria, India. Scrise în limbile orientale, ebraică, arabă, persană, indiană. Traduse și localizate, cărțile populare au adus în literatura romînă un material documentar folositor, pentru cunoașterea lumii antice. Aceste cărți populare corespundeau aspirațiilor proprii ale maselor populare din țara noastră. Ele exprimau năzuințele de libertate, de dreptate și egalitate socială, manifestîndu-și ura împotriva stăpînitorilor. Conținutul cărților populare reflectă cu umor și satiră, dar în mod permanent, aspecte ale luptei poporului cu asupritorii lui.

Cărțile populare au constituit motiv de inspirație și pentru arta picturii sau gravurii din trecut. Asemenea motive se găsesc pe zidurile multor biserici și minăstiri. Astfel pe pereții bisericii Minăstirii Hurezi, Schitul Lainici, bisericile satelor Doicești și Pietroșița se găsesc scene inspirate, se crede din *Călătoria Maicii Domnului la iad*.

Paginile realist-satirice cît și fondul sentimental au inspirat pe unii compozitori, care au evocat în melodii și diferite genuri muzicale aspecte din conținutul narativ și social al cărților populare.

Cu privire la scopul lor scrierile de literatură populară cele mai multe au un scop educativ, didactic sau moralizator.

Cărțile populare au ajutat, în mare măsură, la înprospătarea limbii literare. Ele au plăcut și nu e de mirare că primii noștri scriitori le-au citit cu multă plăcere, găsind în ele îndemnul de a deveni creatori de literatură (p. XXXI).

Lucrarea are un aparat științific, un studiu introductiv și prezentări monografice, un glosar și indice de nume proprii.

27. Idem, p. 220.

Ilustrațiile din text sînt foarte instructive. Cîitorul întîlnește imaginea bărbaților cu mare merit în domeniul literaturii populare, pe B. P. Hașdeu, M. Gaster, N. Cartoian, I. Barac, A. Pann, scene desene din *Alexandria*, *Pildele lui Esop*, ruinele cetății Alep, Moscheea Sgînta Sofia din Constantinopol; Moscheea lui Ahmed și fotocopii după diferite texte din literatura populară.

În afară de I. C. Chițimia și Dan Simonescu, au mai colaborat, parțial Mircea Tomescu, Elena Dumitrescu și Tiberiu Nicorescu (la copertă). Ei au săvîrșit un lucru lăudabil. Citînd aceste cărți constatăm ce comoară inepuizabilă este literatura populară și cum a știut geniul român să asimileze în duh creator ideile cărților care circulau în popor.

N. NEAGA

REVISTA REVISTELOR

1. *Şase sute de ani de la moartea preacuviosului Teodosie al Tîrnovei.*
2. *Originalele slavo-ruse şi primele cărţi româneşti.*
3. *O copie necunoscută a cronicilor moldoveneşti.*
4. *Manuscrise, cărţi vechi, bibliofilie*

1. În 1963 s-au împlinit 600 de ani de la moartea preacuviosului Teodosie al Tîrnovei, proeminentă figură a vechii culturi bulgare. În «Revista Patriarhiei din Moscova», nr. 7/1963, p. 49—53, Arhimandritul bulgar Nestor, prezintă într-un articol importanţa şi tradiţiile şcolii culturale, iniţiate de Teodosie, continuate şi dezvoltate de ucenicii săi în Rusia, Moldova şi Serbia. Născut în 1300 în capitala de atunci a Bulgariei, Tîrnova, Teodosie e atras de viaţa monahală în care intră, aşezându-se într-o minăstire, în apropierea capitalei. Petrece o perioadă de timp în schituri, peşteri şi minăstirile din eparhia Dorostol-Cervonsk. Auzind de înaltele înfăptuiri duhovniceşti ale lui Grigore Sinaitul¹, care se află într-o minăstire din Bulgaria sud-vestică, în 1335, i se supune acestuia şi-i devine cel mai apropiat ucenic. El vizitează în două rânduri pe ţarul bulgar Ivan-Alexandru, în legătură cu treburile bisericeşti, producând o impresie uimitoare ţarului. Când în 1346, Sfîntul Grigorie Sinaitul moare, Teodosie e ales egumenul minăstirii, dar refuză să primească această cinste. Vizitează Sfîntul Munte şi se retrage în eparhia Tîrnovei. Ţarul Ivan Alexandru ridică o minăstire în muntele Kilifarevsk, la douăzeci de km, sud de capi-

1. Vezi opera lui Grigore Sinaitul (+ 1346), în Migne, P. G., t-150. Textul grecesc al vieţii sale e publicat de Poncealovski în „Publicaţiile Facultăţii de Istorie şi Filologie” a Universităţii din Petersburg, 1891, t. 35, iar textul slavon e publicat de Syrku, Petersburg, 1909. Venit de la Sinai, el restaurează la Atos, tradiţia isihastă. În timpul disputelor isihaste (1320—1340, părăseşte Atosul şi se aşază în Bulgaria. Pătruns de marile idei patriotice ale lui Simeon Noul Teolog, el susţine că „sentimentul harului, simţirea spirituală, rugăciunea sfinţită a inimii ne conduc la cunoaşterea adevărului” (André Mirambel, chap. *Littérature byzantine*, în „Histoire des littératures”, I, „Littératures anciennes, orientales et orales”, Paris, Gallimard, 1955, Coll. Encyclopédie de la Pléyade, p. 697—750). Basile Tatakis, *La philosophie byzantine*, Paris, Presses Universitaires de France, 1959, 324 p. Vezi Ion Bianu şi R. Caracas, *Catalogul manuscriselor româneşti*, t. II (ms. 301—738), Bucureşti, 1913, p. 219; ms. 481, sec. XVIII-lea, Grigore Sinaitul, *Pentru tăcere*, f. 49—81; Ion Bianu şi G. Nicolaiasa, *Catalogul manuscriselor româneşti*, t. III (ms. 729—1061), Craiova, Scrisul românesc, 1931, ms. 958, sec. XIX-lea, *Pentru tăcere şi pentru chipurile rugăciunii*, f. 22—91; G. Strempel, *Copii de manuscrise româneşti pînă la 1800*, vol. I, Bucureşti, Edit. Acad. R.P.R., 1959, p. 26, 118, 158, 252. De asemenea cele peste 30 mss. româneşti din Biblioteca Academiei R.P.R., sec. XVIII—XIX-lea.

tală, unde părintele Teodosie dezvoltă o intensă viață de cultură și spiritualitate. Țarul îi plăcea să viziteze acest așezământ, dotându-l în mod deosebit. Aici ucenicii preacuviosului Teodosie învățau cu stăruință scrierea bulgară, limba greacă, traducând cărțile de cult din limba grecească, în bulgară, îmbinând viața de rugăciune continuă cu activitatea culturală.

În sinoadele din 1352 și 1360, preacuviosul Teodosie participă împreună cu ucenicii săi — ieromonahii Sava, Timotei, Dionisie, Eftimie, Ciprian și alții. În 1360 preacuviosul Teodosie se mută în obștea sa lângă o mare peșteră, unde i se construiește o nouă mănăstire și chiliile. La începutul anului 1363 lasă ca lociitor pe ieromonahul Roman și însoțit de Eftimie și Ciprian se îndreaptă spre Constantinopol, la patriarhul Calist, îndeplinind probabil vreo misiune cu caracter de stat sau bisericesc. Aici se îmbolnăvește greu și la 27 noiembrie 1363 moare. E înmormântat în mănăstirea patriarhală. Se hotărăște canonizarea sa, iar patriarhul Calist îi scrie *Viața*. (Nu se cunoaște pînă acum originalul grecesc al acestei *Vieți*, el s-a păstrat doar în limba veche bulgară, în *Panegiricul* lui Vladislav Gramaticul (sec. XV-lea), în Biblioteca Mănăstirii Rîla. Un slavist rus a publicat *Viața* în 1860 la Moscova).

Din școala de cultură și viața spirituală, inițiată de preacuviosul Teodosie al Tîrnovei au ieșit sute de ucenici, unii din ei devenind vestiți, ca Eftimie, Ciprian, ieromonahul Sava, Timotei, călugărul Kir Dionisie. Eftimie a fost tuns în monahism în Mănăstirea Kilifarevsk, dovedindu-se ucentul cel mai ascultător și talentat al preacuviosului Teodosie. După moartea lui Teodosie, Eftimie trăiește de la 1363 pînă în 1370 la Constantinopol, în Mănăstirea Studion și la Atos, unde își însușește profund cultura bizantină. Cu ajutorul noului țar bulgar Ivan Șisman, el ridică, după întoarcerea sa în țară (1370), o biserică nu departe de vechea Mănăstire din Tîrnova. În Mănăstirea Sfînta Treime din Tîrnova, cunoscută în istoria bulgară ca «Mănăstirea țarului Șisman», școala preacuviosului Teodosie e continuată de Eftimie. Prin activitatea sa de aici, Eftimie ajunge cunoscutul reformator al scrierii corecte și al unificării obligatorii în ortografie (vezi *Istoria Bulgariei*, vol. I, Editura Academiei bulgare de științe, Sofia, 1954, p. 228). În acest mod el a contribuit la crearea limbii literare bulgare. De asemenea, Eftimie a lăsat multe opere literare bulgare. În 1375 e ales patriarh al Bulgariei. Preacuviosul Teodosie prezisese lui Eftimie că «va purta crucea poporului bulgar». «Tu însă, copile, fii bărbat și inima ta să se întărească, pentru că va trebui să înduri prigoană ca și apostolii». În timpul asediului de 3 luni, al capitalei bulgare, patriarhul Eftimie a fost un conducător eroic și păstor iubit al poporului său. Cade prizonier la turci, îndurând chinuri. După toate probabilitățile patriarhul Eftimie moare în exil, în Mănăstirea Bacicovsk, în Bulgaria de sud. Fără a fi fost canonizat de biserică, patriarhul Eftimie a fost cinstit de poporul bulgar ca sfînt. Iată cîtiva ucenici și fii spirituali ai patriarhului Eftimie: Grigore Tamblac, mitropolitul Kievului, Ioasaf, mitropolitul Vidinului, episcopul Constantin Costencenski, care s-a realizat în Serbia și alții. Călugărul Ciprian însoțește pe preacuviosul Teodosie în călătoria sa la Constantinopol și se retrage la Atos. Cînd turcii cuceresc Atosul în 1373, el nu se mai întoarce în Bulgaria. Patriarhul Constantinopolului îl numește protosinghel al sinodului, iar în 1374 e trimis să medieze la Moscova. Cînd se reîntoarce în 1376 la Constantinopol, i se aduce la cunoștință că a fost ales mitropolit al Kievului. În 1378 mitropolitul Moscovei, Alexei, moare iar Ciprian îi ia locul. Mitropolitul Ciprian are o importantă contribuție în dezvoltarea cultural-spirituală a vechii Rusii. El inițiază opera de corectare a greșelilor copistilor, traducătorilor cărților de cult, scrie *Viața mitropolitului Petru*, întemeietorul Mitropoliei Moscovei și tot el este autorul *Epistolei către Preacuviosul Serghie de Radonej* și al cîtorva scrisori. Mitropolitul Ciprian a adus cu el din Atos și în Bulgaria multe manuscrise valoroase, făcînd simțită și în Rusia influența tradițiilor școlii culturale de la Tîrnova. Învățatul rus, profesorul de literatură, M. N. Speranski spunea că «manuscrisele creațiilor ruse, care nu au fost cunoscute pînă în prezent la noi, sînt pline de «bulgarisme» și demonstrează legătura lor cu literatura bulgară. Activitatea acestor persoane (mitropolitul Ciprian și alții. Nota redacției), ca și monumentele acelei vremi au creat în literatura rusă epoca celei de a doua influențe sud-slave, care este mai mult bulgară». (Prof. M. N. Speranski, *Împărtășirea istoriei literaturii ruse în perioada și influența literaturii ruse asupra celei slave de sud*. În «Russkii filologiceskii vestnik», 1890, nr. 3—4, p. 193—223). Ieromonahii Sava și Timotel au luat

parte la Sinoadele de la Tîrnova, iar călugărul Dionisie a tradus din grecește în bulgară cunoscuta colecție de predici *Mărgăritare*. Activitatea preacuviosului Teodosie al Tîrnovei, a școlii sale de la 1349 pînă la 1360, în Mînăstirea Kilifarevsk, de la 1360 la 1370 în Mînăstirea Tîrnova, de la 1370 la 1383, în Mînăstirea Sfînta Treime din Tîrnova, sub conducerea ucenicului său, Eftimie, consemnează în viața culturală a poporului bulgar un rol enorm. Cunoscutul învățat, academiicianul N. Derjavin, specialist în istoria și cultura poporului bulgar, scrie: «La jumătatea secolului al XIV-lea, poporul bulgar a dat naștere unei puternice culturi naționale, care a jucat un însemnat rol în dezvoltarea culturii tuturor popoarelor slave de sud și est. În aceeași epocă în Rusia au apărut scriitorii bulgari, care prin operele lor au ajutat în mod deosebit dezvoltarea culturii în Rusia». (Acad. N. S. Derjavin, *Legături de neam și culturale între popoarele rus și bulgar*, Sofia, 1945, p. 79). Ierôschimonaful Spiridon, istoricul bulgar de la Atos, a compus *slujba* preacuviosului Teodosie al Tîrnovei, al cărui text se află în Muzeul arheologic-bisericesc din Sofia. Prea Sfîntitul Partenie, episcopul Leuciei, a alcătuit o nouă *slujbă a Preacuviosului Teodosie* în 1951, folosită astăzi în bisericile Bulgariei.

Originalele slavo-ruse și primele cărți românești. Prof. Pandelescu Olteanu, *Les originaux slavo-russes des plus anciennes collections d'homelies roumaines*, în «Romanoslavica», IX, București, 1963, p. 163—193, reia în discuție problema raportului între *Tîlcul Evangheliilor* sau *Evanghelia învățătoare*, tipărită de Coresi la Brașov în 1564, și numeroasele manuscrise slavone de redacție bulgară, sîrbă, rusă, ucraineană, care circulau în secolele XV—XVI-lea, conținînd material omiletic. S-a încercat să se arate de alți cercetători că originalul *Molitvenicului* — a cărui traducere se află la sfîrșitul cărții sus menționate, tipărită de Coresi ar fi opera unui preot reformat din Cluj (E. Dăianu, *Un Molitvenic calvoinesc pentru romîni*, în «Răvașul», Cluj, VI, 1908; Nerva Hodoș, *Un fragment din Molitvenicul Diaconului Coresi*, în «Prinos lui D. A. Sturza», București, 1903, p. 235—276; Vladimir Drimba, *O copie din sec. XVII-lea a Tîlcului Evangheliilor și Molitvenicului diaconului Coresi*, în «Studii și cercetări de istorie literară și folclor», 1955). N. Drăgan a susținut în lucrarea sa, *Histoire de la littérature roumaine de la Transylvanie*, București, 1938, că originalul *Tîlcului Evangheliilor (1564)* e cartea de predici în limba ungară a lui Petru Méliusz Iuhasz, apărută în 1563. Prof. Pandelescu Olteanu constată că diferitele expresii împrumutate din limba ungară, ce se găsesc în cartea lui Coresi nu probează într-un mod exclusiv baza unui original ungar. Dimpotrivă analiza limbii cărții lui Coresi, numărul mare de slavonisme din lexieul ei, construcția și topica frazei, faptul că toate notele în legătură cu ritualul și toate titlurile sînt în slavonă, ne îndreaptă către un original sau intermediar slav. Forma fonetică a unor elemente din textul romînesc, sensul direct al unor cuvinte, scris în slava orientală din nordul Transilvaniei, unde e explicabil să găsim și expresii împrumutate din limbile ungară și rusă.

Cea de-a doua *Evanghelia cu învățătură*, tipărită de Coresi la Brașov în 1581, e considerată ca cea mai importantă tipăritură a diaconului din Tîrgoviște, deoarece e scrisă într-o limbă romînească frumoașă și corectă, căpătînd astfel și o largă circulație (N. Iorga, *Istoria literaturii romînești*, București, 1929, p. 183). În prefață Coresi spune că «o scoase din cartea sîrbească (deci slavonă) pre limba romînească»². Se știe că *Evanghelia cu învățătură (1581)* cuprinde în traducere *Colecția de omilii* a patriarhului Constantinopolului, Ioan Kaleka (1334—1347)³. De curînd Maria Rădulescu (*Originalul slav al Evangheliei cu învățătură a diaconului Coresi*, București, Edit. Acad. R.P.R., 1959), a susținut că originalul după care s-a făcut traducerea lui Coresi e o versiune sud-slavă, în medio-bulgară. Mai mult, autoarea atrăgea atenția asupra a trei versiuni slave din *Omiliile* lui Ioan Kaleka, manuscrise păstrate în Biblioteca națională «V. Kolarov» din Sofia. Prof. Pandelescu Olteanu demonstrează că nici una din aceste variante nu reprezintă originalul, după care a tradus Coresi, așa cum afirmă autoarea menționată mai sus. Manuscrisele respective nu-s decît copii făcute posterior apariției cărții lui Coresi. Diaconul Coresi n-a utilizat nici un fel de manuscris bulgar. Mergînd în direcția semnalată de cercetătorul bibliolog sovietic, K. I.

2. Ion Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia romînească veche (1508—1716)* t. I București, Socec, 1903, p. 85—93; S. Pușcariu și A. Procopovici, *Carte de învățătură*, București, 1914.

3. V. Grecu, *Izvorul principal bizantin pentru Cartea cu învățătură a diaconului Coresi, din 1581. Omiliile patriarhului Ioan Caleca (1334—1347)*, București, 1939.

Koliada⁴, asemănarea izbitoare între miniaturile, vienetle, majusculele și grafia cărții lui Coresi și *Colecția de omilii*, tipărită la Zabludov în 1569 de Ivan Feodorov, se constată — prin confruntarea textelor și limba celor două cărți — că traducerea coresiană e făcută după *Evanghelia ucitelnoe*. Aproape întreaga primă parte a prefetei lui Coresi e traducerea cuvînt cu cuvînt, a prefetei *Evangeliei învățătoare*, tipărită la Zabludov, în slavono-rusă. Prințul Kodrievici tipărise această carte în limba poporului pentru a-l feri de catolicismul și dominația poloneză. Aspectul rus al limbii originale s-a transmis în parte în versiunea românească a *Cărții cu învățatură*, apărută în 1581 la Brașov. Conținutul și organizarea materiei în cele 2 cărți e același, cu unele eliminări sau adăugiri, necesitate de condițiile locale, specifice situației politico-religioase din epoca lui Coresi. Tipăritura lui Ioan Feodorov trebuia să întărească ortodoxia Ucrainei și Lituaniei, în luptă cu catolicismul. În mod similar cartea lui Coresi întărea unitatea ortodoxă romînă, împotriva curentelor Reformei religioase din Transilvania.

Ivan Feodorov vizitase în 1577 orașul romînesc, Tîrgoviștea și pe arhimandritul Serafim, căruia îi adusese cărți tipărite de el, desigur printre ele, aflîndu-se și *Evangelia învățătoare din 1569*. Se cunosc precis relațiile de colaborare ale tipografului rus Ivan Feodorov, cu un Ioan din Suceava (C. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor romîno-ruse*, București, 1958, p. 50—62). În afară de cartea respectivă tipărită, colecția de omilii a circulat sub formă de manuscrise, pe canalele firești ale culturii ortodoxe comune bisericești. Școala de traducători din Șcheii Brașovului împreună cu Coresi cu siguranță că erau primii care cunoșteau aceste manuscrise și omiliile tipărite. Coresi a urmat îndeaproape modelul. Pînă astăzi prefata *Evangeliei cu învățatură (1581)* e considerată originală (vezi *Crestomația romanică*, București, 1962, p. 164, 184—186).

Printr-un studiu atent de colonație și analiză lingvistică, Prof. Pandele Olteanu arată cum Coresi urmează îndeaproape textul slavo-rus. Cea de-a doua parte a prefetei lui Coresi se diferențiază de aceea a ediției de la Zabludov numai prin numele și datele adoptate în funcție de împrejurările tipăririi la noi. Unele slavonisme păstrate în textul romînesc mențin pînă și ordinea cuvintelor din propoziția slavă. Prefața lui Coresi se termină cu rugămîntea de a fi iertat pentru greselile inerente, text ce corespunde modelului slavo-rus, din 1569. În ediția Zabludov există 80 de omilii, în Coresi 66 renunțînd la 14, unele dintre ele lipsind din versiunea romînă, deși figurează în originalul bizantin, fapt legat de circumstanțele desfășurării vieții religioase din Brașov. Cartea lui Coresi conține multe idei opuse învățăturilor reformate, fiind o carte ortodoxă, aprobată de autoritățile ortodoxe din Transilvania și Muntenia. Luka Hirschel a susținut publicarea ei din interese strict comerciale. Obștea credincioasă de la Șcheii Brașovului, cu Coresi în frunte, au introdus în *Cartea cu învățatură*, alle omilii, ce nu pot fi identificate în originalul din Zabludov, nici în textul bizantin, nici în alle versiuni slave, (*Predica din Joia Sfîntă*, ceea ce denotă o profundă consecvență ortodoxă). Introducerea *predicii* călugărului rus Kiril în *joia Înălțării în versiunea slavă constituie încă o probă că traducătorul primei versiuni «din greacă în rusă» era un rus sau ucrainean, trecînd de așemini și în ediția romînească a lui Coresi*

Evangelia învățătoare tradusă și tipărită la Govora în 1642, e de asemeni lucrată după o versiune slavo-rusă. Prefața «...a prîmîntî această carte, de în limba rusească pre limba romînească», e categorică, rusismele fiind pretutîndeni. Pînă astăzi nu cunceaștem originalul slavon al *Cazaniei lui Varlaam* (Iasi, 1643). Se constată o circulație a manuscriselor acestei *Colecții de omilii* pînă în regiunea depărtată a Bihorului. Frumusețea și plasticitatea limbii populare din Cazanlia lui Varlaam i-au asigurat o largă răspîndire. În ceea ce privește izvoarele după care a fost tradusă, ele au fost probabil scrise în slavona de redacție orientală⁵. În concluzie Prof. Pandele Olteanu consideră că aceste culgeri de

4. K. I. Koliada, *Ivan Feodorov și tiparul în unele țări din răsăritul Europei*, în „Probleme de istorie”, București, 1958, nr. 3, p. 32—54; „Ivan Feodorov, primul nostru tipăritor a căutat în Romînia oameni de cultură și texte corecte ale cărților biblice. Profesorul Iașimirski consideră că *Evangelia cu învățatură de la Brașov* are la bază un manuscris, ms. p. 12. K. I. Koliada, *Iz istorii knigopeciatnîh sviazei Rossii, Ucraini i Rumîniî*, v. XV—XVIII, vv. În vol. „Iz istokogo russkogo knigopeciatanla”, Moscova, 1959, p. 81—100.

5. Al. Risetti—B. Cazacu, *Istoria limbii romîne literare*, I. București, 1961, p. 94—95. *Cartea romînească de învățatură* reprezintă cea mai îngrijită formă de exprimare a limbii

omilii, de predici, s-au răspândit destul de mult în secolele respective ca tipărituri pentru lectură la slavii de răsărit, de sud și la români, unindu-i tot mai mult și întărind totdeauna tradițiile lor culturale.

3. *O copie necunoscută a cronicilor moldovenești*. În «Studii și cercetări de Bibliologie», V, București, 1963, Liviu Onu, (*O copie necunoscută a cronicilor moldovenești*, p. 297—317), aduce precizări și elemente de filiație cu privire la manuscrisul (mss. 1/1924) din Biblioteca Centrală a Universității «Babes-Bolyai» din Cluj, o culegere de cronici moldovenești: «*Hronograt*, adică letopisețul țării Moldovei dintru înființul descălecat de Traian împăratul cu rimleni și al doilea de Dragoș-vodă, care să vede pînă astăzi, și viața domnilor, din vechi istorii, carii s-au scris în zilele de Dumnezeu înălțatei domnii a prea luminatului nostru domn Ioann Mihai Racoviță-voevod, cu blagoslovenia prea sfințitului părinte kir Athanasie, episcop Românskiei, leat 7232 (= 1724), februarie, 196 file, 21,50×34,8 cm, 33—36 rînduri pe pagină. Manuscrisul a fost descris și publicat parțial de Gh. Chibănescu în «*Uricariul*», XXIV, Iași, 1895, p. 334—381, și studiat de N. Iorga. Manuscrisul e o transcriere din anul 1807, a călugărului Ioasaf, după o copie, pierdută, executată de ieromonahul Sava din Roman, în 1721—1724, probabil direct după culegerea corespunzătoare a lui Nicolae Costin. Pentru valoarea de expresie și imagine cît și pentru ideile conținute redăm din Predoslovnia lui Sava ieromonahul, în copia din 1807 a lui Ioasaf. «Mulți oameni socotesc pentru omul ce s-ar naște într-o cetate mare din părinți de bună rudă și vestitii, zicînd că iaste vrednic unul ca acela să fie lăudat pentru moșie și rudenia lui. Ci unii ca acela socotesc că greșesc fără de samă, pentru că bunătatea sau răutatea nu să trage despre moșteni, despre strămoși, ce fieșcine din lucrurile sale (după cuvîntul D[o]mnului Hs) sau să rușinează sau să mărește, pentru că omul, de-ar fi să se tragă din părinți, din rudă mare și vestitii, iar lucrurile lui să fie proaste, același puțin folos i să va pomeni în urmă... Cade-să dară, bl[ag]orodiei tale, laudă pentru neadormită osteneală. Prîmeste dară acest mic dar dintru a sfinției tale osteneală, ca pre o grădină cu flori împodobită și sădite, ca bune miresme, și măcar că nu sînt conti strugurii vitii mele, sfinția ta prîmeste și pre mine mă blagoslovește, ca și eu, prin blagoslovenia sfinției tale, ca să dobîndescu ertare a lor mele, fără de număr năcate. Jară pre sfinția ta, aice, Domnul Dumnezeu să te păzască să petreci în mulți ani pentru folosul turmii lui Hristos, care îți este dată în samă, sporînd și adăușînd aceste nemuritoare și vesnice de mare laudă lucruri, iar noao de bucurie și de veselie... A sfinției tale smerit fierbinte de Dumnezeu rugătoriu. Sava ieromonahul». După cum reiese «și din predoslovnia adresată episcopului Athanasie, ieromonahul Sava era probabil în slujba Episcopiei Roman. El a copiat culegerea lui Nicolae Costin, din îndemnul episcopului Athanasie care era preocupat el însuși de «înmulțirea hronografurilor a neamului moldovenesc»⁶. Sava atrage atenția că în versiunea sa există modificări de informații, în legătură cu cronologia față de versiunea «rănosatului Nicolai Costin biv vel-logofăt». Sava denotă o cultură superioară, o cunoaștere temeinică a problemelor de cronologie. Liviu Onu precizează că acest Sava nu e aceeași persoană cu aceea căreia i se atribuie manuscrisul copie *Pravila lui Iustinian* din Biblioteca Academiei R.P.R. (ms. rom. 1440), și cu Sava, episcop de Husi între 1709 și 1713, iar apoi episcop de Roman între 1714 și 1718, sau cu cel care tipărește în 1720 la București un *Octoih*. Cu privire la copistul Ioasaf, lipsesc elementele necesare pentru a-l putea identifica cu Ioasaf de la Mînăstirea Neamț.

Comparînd diferitele versiuni de manuscrise, autorul articolului prezentat, afirmă că versiunea clujeană a letopisețului lui Nicolae Costin este înrudită îndeaproape cu a redacției manuscrisului, publicată în 1942: Nicolae Costin, *Letopisețul țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601*, ediție cu o introducere de Ioan Șt. Petre, București. În comparație cu manuscrisul considerat text de bază în edițiile letopisețului lui Miron Costin,

romîne literare din prima jumătate a secolului al XVII-lea... aportul ajutorului incontestabil deși nu poate fi determinat în mod precis... Prin scrisul său a contribuit la stabilirea unor norme relativ unitare pentru limba romînă literară a timpului" (p. 96)

6. Melhisedec, „*Chronica Romanului...*“, vol. II, București, 1875, p. 8—21; N. Iorga, *Istoria bisericii romînești și a vieții religioase a romînilor*, ed. II, vol. II, București, 1932, p. 177—334.

(*ms. rom. 2601* din B.A.R.P.R.) manuscrisul lui Ioasaf reprezintă o versiune pe alocuri prescurtată. (Vezi Miron Costin, *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 43).

Dintre numeroasele manuscrise ale letopisețelor, unele au fost copiate la Mănăstirea Slatina (*mss. rom. 731 B. A. R.P.R. f. 151 v.*, scris de monahul Nichifor), altele la Mănăstirea Rîșca, în Moldova, (monahul Teofan).

4. *Manuscrise, cărți vechi, bibliofilie.* Relații culturale medievale cu orientul. I. Zugrav, *Trei manuscrise liturgice de la episcopul Efrem al Rădăuților*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», Iași, 1963, nr. 7—8, p. 456—472, descrie: 1. *Tetraevanghelul din 1613*, *mss. slav. 307 file*, 35 × 22 cm, coperti de lemn, scoarta de mătase aurie, filele din imitație de pergament, inventariat nr. 423, la Mănăstirea Sucevița. Manuscrisul e scris cu semiunciale, inițialele pericopelelor fiind mari și împodobite cu motive florale, titlurile Evangheliilor cu majuscule aurite. Cele 4 frontispicii sînt în culori roșii, aurii și verde, cu motive de cercuri înlănțuite. La sfîrșitul textului însemnarea tot în slavă arată caligraful: «7221 (=1613), Efrem episcopul Rădăuților».

Nu este exclus ca să fie altcineva caligraful, iar episcopul să fie numai donatorul așa cum în 1614 monahul Teofil din Voroneț, scrie un *Tetraevanghel*, donat de mitropolitul Anastasie Crimca Mănăstirii Krehov din Ucraina. 2. *Un mss, Psaltire*, în limba slavonă bisericească, de redacție medio-bulgară, 30×23 cm, (nr. inventar 44) se păstrează la Mănăstirea Moldovița, avînd legătura în scoartă de lemn de tei și îmbrăcată în piele maron, 176 file, lipsă foaia de titlu, lipsă din fascicola I-a primele 5 foi. Frontispiciile simple, unul în auriu verde și roșu, iar altul mai dezvoltat pe foaia de după dedicația episcopului Efrem, înaintea Catismei a XI-a. Într-un epilog-dedicație, episcopul Efrem scrie în locul menționat mai sus formula obișnuită cu respectivul blestem de înstrăinare. Anul 7122 (=1614), monograma episcopului Rădăuțiului, Efrem. I. Zugrav analizează conținutul și desfășurarea psalmilor, a catismelor, în comparație cu psaltri similare descrise de P. P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Acad. R.P.R.*, vol. I, ed. Acad. R.P.R., 1959, *ms. 103, ms. 223, din 1628, mss. 173, mss. 222. Psaltirea* de la Moldovița se remarcă prin sobrietatea scrisului, ornamentație echilibrată și discretă, continuînd tradiția artei moldovenești din a doua jumătate a veacului al XV-lea și începutul veacului următor — apreciată și luată ca model în Rusia de miază-zii 7.

Cel de-al treilea manuscris al lui Efrem nu e decît o foaie-fragment dintr-un *Anghelis*, scris pe pergament în 1624, donat Mănăstirii Moldovița. Fragmentul e înregistrat la nr. 43, ca *Octoih* în tre manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R. (Vezi P. P. Panaitescu, *Manuscrise slave...*). Epilogul cu dedicație de aici e redactat la persoana I, precizîndu-se «că a dat din dreapta agonisită a sa, ca să se scrie». Nu e exclusă ipoteza unei școli de caligrafi sub patronajul episcopului Efrem. (Vezi Ștefan Balș și Corina Nicolescu, *Mănăstirea Moldovița*, București, 1958, p. 19). Titlul de *Anghelis* designează *Octoihul*. (Vezi Mitropolitul Dosoftei în *Parerile sale, 1689*: «De iaste slab la pricoperi, citească Osmoglasnicul adică Octoihul, ce-i dzicem noi Anghilestul...»). Alte manuscrise din sec. XVI—XVII-lea poartă același titlu: *Anghelis* (*Mss. slav 108* etc.). Etimologia cuvîntului nu conduce către grecesul anghelis, anghelia, veste, mesaj, în strictă legătură cu *Cîntările îngerești, Octoihul*. Cele trei manuscrise prezentate de I. Zugrav duc la concluzia că la Mănăstirea Moldovița a funcționat o școală de caligrafi, «ca o ultimă strălucire înainte de ivirea tiparului și în Țara Moldovei».

Prof. Victor Brătulescu, *Ornamentica manuscriselor slavone provenite de la Mănăstirea Moldovița și aflate la Mănăstirea Dragomirna, Sucevița și în alte părți*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», Iași, 1963, nr. 7—8, p. 473—501, analizînd peste 44 de manuscrise (*Minee, Sbornice, Teiraevanghelii, Octoihuri, Penticostar* etc.) din secolele XIV—XVII, descrie și arată calitățile caligrafice, inițialele, miniaturile, frontispiciile, împletiturile, vignetele, legăturile, scoarțele de lemn, motivele ornamentale de pe învelișul de piele. Printre manuscrisele care au aparținut Moldovei se numără *Tetraevanghelul*, dăruit de Ștefan cel Mare în anul 1498⁸, și *Liturghierul din 1616*, aflat astăzi în Iugoslavia.

7. Virgil Vătășianu, *Istoria Artei Feudale în Țările Române*, vol. I, ed. Acad. R.P.R., 1959, p. 912; Acad. P. Constantinescu-Iași, *Relațiile culturale româno-ruse din trecut*, București, Edit. Acad. R.P.R., 1959, p. 109.

8. *Repertoriul monumentelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1858, p. 408.

Autorul stabilește o legătură de înrudire între ornamentația manuscriselor de la Dragomirna, Sucevița și cele constantinopolitane, mai precis din Mănăstirea Studion (vezi *Sbornicul*, scris în sec. XV). În unele privințe exemplarele românești sînt superioare din punct de vedere artistic, celor străine⁹. Se constată o filiație între motivele ornamentale de la Moldovița și mobilierul, jîtul lui Petru Rareș, o unitate de stil între sculptarea pietrelor de mormînt, pictură și ceramica ornamentală. Moldovița a reprezentat în secolul al XV-lea, un centru de cultură artistică, continuînd pînă în secolul al XVIII-lea să dea manuscrise caligrafiate și ornamentele.

Prof. Ștefan C. Alexe, *Un manuscris grecesc din Biblioteca Mănăstirii Neamț*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», Iași, 1962, nr. 5—6, p. 355—364, prezintă un manuscris psaltic de 161 file, 12×16 cm., scris de ieromonahul Visarion, în 1837, conținînd rînduiala de la trapeză în ziua hramului mănăstirii și a doua zi. Acest manuscris arată că ieromonahul Visarion era un bun cunoscător al cîntării psaltice bisericești, reușind să ne furnizeze elementele de înțelegere al unui moment din istoria muzicii psaltice din Moldova, în prima jumătate a sec. al XIX-lea¹⁰. Prof. Dr. I. Serafinceanu, *Un manuscris slav important din Biblioteca Mănăstirii Neamț: Liturghierul lui Ion Logofătul*, în aceeași revistă și același număr, p. 365—408, descrie Liturghierul slavon scris pe pergament în slava medio-bulgară, la sfîrșitul secolului al XV-lea, (nr. inventar 173), rod al școlii de caligrafie, miniatură, inaugurată de Gavril Urie, între 1420—1450¹¹. Dimensiuni: 27×17,3 cm, 114 file de pergament, legătura neoriginală, 15 rînduri pe pagină, literă semiuncială, clară, de trăsătură moldovenească, titluri scrise cu aur, frontispicii foarte frumoase din cercuri triple de vrejuri împletite și stilizate¹². Textul rugăciunilor e scris cu cerneală de culoare închisă, iar indicațiile tipiconale, cu aur, ca și inițialele. Pe jumătatea superioară a filei 114 verso, o însemnare, scrisă cu chirilice cursive în limba romînă, în 1633, arată că cel care a scris și ornamentat e *Ion Logoătul*. Înțînim acest nume în manuscrisul vechi slavon pe o miniatură din *Psaltirea slavonă* de la Episcopia ortodoxă din Munkács (nord-estul Ungariei), studiată și datată ca fiind de origine moldovenească, din secolul al XV-lea.

Ion Logoătul e una și aceeași persoană cu logofătul și sfetnicul lui Ștefan cel Mare. O miniatură din *Psaltirea de la Munkács* are aceeași factură ca a icoanei votive din *Tetraevanghelul de la Humor*, cu domnul Ștefan în genunchi — voind să arate pe marele logofăt urmînd exemplul domnitorului său. Ipoteza e consolidată și de faptul că documentele vremii îl prezintă pe logofăt ca pe un renumit caligraf, iubitor de cărți sfînte și cîntor¹³. Prof. Dr. I. Serafinceanu stabilește numeroase asemănări între caracteristicile

9. Vezi Ion Bogdan, *Evangheliile de la Humor și Voroneț*, în „Analele Academiei Romîne”, Memoriile Secției Istorice, S. II, tom. XXIX, p. 645, de asemenea, Prof. Victor Brătulescu, *Miniaturi și manuscrise din Muzeul de Artă religioasă*, București, 1939, p. 139; N. Iorga, *Les Arts mineurs en Roumanie*, I, 1934.

10. Vezi Mihail Gr. Poslušnicu, *Istoria muzicii la romîni*, București, 1928.

11. Vezi Virgil Vătășianu, *op. cit.*, p. 462—463; N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie*, vol. II, București, 1934; P. P. Panaitescu, *Liturghierul lui Macarie*. Cu un studiu.. București, Edit. Acad. R.P.R., 1961, p. XXII.

12. A. I. Iațimlrski, *Slavinskii i russkii rukopisi rumînskîkh bibliotek* (Manuscrisele slave și rusești din bibliotecile romîne), St. Petersburg, 1905, în „Sbornik otdealenia russkogo iazika i slovesnosti Imperatorskoi Akademii Nauk”, t. LXXXIX, p. 659—661; Melchisedec Episcopul, *Catalog de cărțile serbesci și rusești manuscrise vechi, ce se află în Biblioteca santei Mănăstiri Neamțului...* în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, vol. III, București, Tip. Acad. Rom., 1884, p. 129—143. În ceea ce privește manuscrisele romînești de la Mănăstirea Neamț, vezi Pr. D. Fecioru, *Un catalog vechi de manuscrise și cărți, al Bibliotecii Mănăstirii Neamțului*, București, 1941, (Extr. din „Biserica Ortodoxă Romînă”, 1941, nr. 7—8. Pr. D. Fecioru, *Manuscrisele de la Neamț...* în „Studii Teologice”, București, 1952, nr. 7—8, p. 458—487.

13. „Uricariul”, *Documente slavone*, publicate de Gh. Ghibănescu, vol. XVIII, Iași, 1892, p. 447, Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*. Ediție îngrijită de P. P. Panaitescu. Ed. II-a, București, ESPLA, 1958; N. Iorga, *Contribuții la istoria bisericii noastre*, 2. *Bălînești, ctitoria lui Ioan Tăutu, logofătul lui Ștefan cel Mare*, în „Analele Acad. Romîne”, Mem. Secț.

artistice ale manuscrisului, scris de Ion Logofătul și alte liturghiere slavone (*Liturghierul slavon, sec. XV-lea*, din Biblioteca Universitară din Cluj și *Liturghierul slavon, sec. XVI-lea*, de la Mânăstirea Slatina) încadrându-l prin specificul său în seria *manuscriselor artei moldovenesti*, din a doua jumătate a secolului al XV-lea, epoca clasică de miniatură, ornatație elegantă și suplă frumusețe caligrafică¹⁴. Liturghierul scris de Ion Logofătul derivă dintr-un prototip redat în slava de redacție medio-bulgară de Eftimie al Tirnovei, care a tradus *Diataxa lui Filotei*, răspîdită, atît la noi cît și la ruși. Modelul acestui *Liturghier* situează într-o altă direcție decît aceea în care se poate afla prototipul ce stă la baza *Liturghierului lui Macarie*. *Liturghierul* descris e apreciat de autorul articolului ca cel mai prețios dintre toate manuscrisele Bibliotecii Mânăstirii Neamț, fiind considerat ca unul din cele mai vechi și mai de valoare manuscrise slave copiate și păstrate pînă astăzi în țara noastră. N. Georgescu-Tistu, *Activitatea bibliologică a lui Alexandru Odobescu*, în «Studii și cercetări de bibliologie», V, București, 1963, p. 135—152, apreciază la 3000 de volume, biblioteca lui Odobescu, care în 1901 a fost încorporată Bibliotecii Academiei. Ca ministru al cultelor, ca arheolog și scriitor, Alexandru Odobescu manifestă o fierbinte pasiune pentru studiul cărților vechi. Vizitează mânăstiri, schituri, apreciind îndeosebi Biblioteca de la Mânăstirea Bistrița din Vilcea, ctitorie a Craioveștilor, și o prezintă cu multă căldură enumerînd manuscrisele slavone de aici, cărțile vechi (390 vol.), care «ar trebui depuse în biblioteca și muzeul național... și să se conserve prin legături solide volumele ce se strică și mai rău din putrezirea scoarțelor de carii»¹⁵. El stăruie asupra importanței cărților vechi, subliniază odoarele, inscripțiile, socotindu-le «monumentele trecutului țării noastre». S-a preocupat de transcrierea cu literer latine și retipărirea Praveii mici de la Govora (1640) și a început să editeze *Viața sfinților Varlaam și Ioasaș*, tradusă de Udriște Năsturel după manuscrisul din 1649. Ca academician stăruie asupra tipării operelor vechi și are un rol deosebit în adunarea și editarea scrierilor lui Dimitrie Cantemir, alături de Grigore G. Tocilescu. Cîsă a stat la Paris, trimitea lazi de cărți Academiei la București, iar ca membru în Comisia Bibliotecii Academiei, a depus eforturi pentru continui achiziții. Scrie documentat (*Tezaurul de la Pietroasa*), manifestînd o ordonată erudiție. (*Cîntecele poporane ale Europei răsăritene*, mai cu seamă în raport cu țara, istoria și datinile romînilor)¹⁶. Între lucrările sale de bibliografie cea mai reușită se numără *Bibliografia Daciei*, București, 1872, IX+63 p., iar *Pseudokinetikos*, e un gen de bibliografie instructivă. Dacă Odobescu e unul din marii prozatori ai literaturii noastre, primul arheolog și istoric științific de artă, el poate fi considerat în mod egal un bibliograf și un bibliofil de seamă.

În «Buletin al Comisiei Naționale a Republicii Populare Romîne pentru UNESCO — Bulletin de la Commission nationale de la République Populaire Roumaine pour l'UNESCO», text bilingv, București, V, 1963, nr. 1—2, Virgil Cîndea, *Africa în vechea cultură romînească*, l'Afrique dans la culture roumaine ancienne, p.75—86, 87—98, urmîrind formarea imaginii poporului romîn despre restul lumii, roamintose că vechilo cronici subliniază exilul în Egipt al lui Radu Paisie, domn al Țării Romînești, unde s-ar afla și mormîntul său. Un alt surghiunit romîn în Africa e voievodul Mihnea, după prima sa domnie în Țara Romînească (1577—1583), la Tripolis, unde rămîne un an (1584—1585). Printre cei care stabilesc contactele de cultură, între noi și Africa, se află unii patriarhi ai Alexandriei,

Ist. S. II. t. XXXIX, București, 1911, p. 480—487; G. Balș, *Bisericele lui Ștefan cel Mare*, București, 1926, p. 133—138.

14. Manuscrise : 6 *Mnee* (1467), lucrute la Neamț și destinate Putnei, *Tetraevanghelul de la Voroneș*, (scris în 1490), de caligraful Pahomie, păstrat la muzeul Rumianțev din Moscova ; *Tetraevanghelul de la Putna (1489)* scris de caligraful Paladie ; *Tetraevanghelul de la Gorodiște (1492)*, în prezent în U.R.S.S. ; *Tetraevanghelul (1495)* comandat de Ștefan cel Mare pentru biserica Mânăstirea Borzești (astăzi se află la Mânăstirea Zografu (Muntele Atos) ; *Liturghierul slav* nedatat de la Biblioteca Universitară din Cluj, seria lor o încheie *Liturghierul lui Ion Logofătul*. Vezi de asemeni E. Lăzărescu și I. R. Mircea, *Manuscrisele*, în „Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.”, București, 1958, p. 215.

15. Alexandru Odobescu, *Opere complete*, vol. III, București, 1908, p. 8.

16. În *Opere*, ed. Tudor Vianu, București, vol. I, 1955, p. 289—296, de asemenea în „Revista Romînă”, București, I, 1961, p. 27—60.

veniți la noi pentru sprijin economic, sau invitați de donitorii țărilor romine: Chiril Lucaris, Mitrofan Chrisopolis, Samuil Capasulis. Un călător român la Sinai la 1682, e spătarul Mihai Cantacuzino. În urma acestei călătorii, Cantacuzino ctitorește Minăstirea Sinai (1695) pe valea Prahovei. Multe motive din folclorul nostru (*arap alb, magii, Viața lui Alexandru cel Mare, O mie și una de nopți*, balade, legendele, basmele, în manuscrisele slave și în traduceri românești atestă legături complexe economice și de cultură, influențe. *Evanghelia apocrifă a lui Nicodim*, tradusă la noi încă de la sfârșitul secolului al XVII-lea., conținând episoade din alte apocrife, descrie «fuga în Egipt», des întâlnită și în iconografia monumentelor feudale românești. O povestire populară, *Iosif și Asineta*, ca și romanul *Etiopica* de Heliodor, traduse în secolul al XVII-lea, descriu acțiunea ce se desfășoară în Africa. *Etiopica* sau *Amrcul lui Theaghen și Hariclea*, roman anterior secolului al V-lea, atribuit lui Heliodor, episcop al Triceei, tradus de logofătul Toma în secolul al XVIII-lea, amintit de Cantemir în *Istoria ieroglicică*, prezintă ctititorilor romini cadrul însoțit al deltei Nilului și viața, preoțimea egipteană, ritualurile Egiptului. În *Codicele Sturdza* figura Sfântului Sisinie apare într-o legendă hagiografică, ca luptător în Arabia. În *Patericele* intrate la noi prin intermediul literaturii bizantine, scrise în versiuni slavone sau grecești, pustia Egiptului e des întâlnită. «Moise Arapul», Macarie Egipteanul sau popularul Sfânt Sisoe, Ion Colibașul, sînt prezenți în vechile traduceri românești ale *Patericului* care dau adesea o nouă redacție, nu lipsită de pitoresc¹⁷.

O traducere a *Istoriilor* lui Herodot în limba română (1667) redă o descriere a Africii antice, Miron Costin de asemenea descrie Nilul, iar *Letopiseșul Cantacuzinesc* menționează Africa. *Istoria imperiului otoman* scrisă de Dimitrie Cantemir a însemnat la vremea ei o importantă contribuție la cunoașterea istoriei Africii de nord. În 1710 apare la Tirgoviște un *Proschinitar*, o descriere a minăstirilor din muntele Sinai, iar în 1746 la Iași apare în limba arabă lucrarea *Contra înfalibilității papii* de Eustratie Argentinis. Unele elemente de artă, țesături, broderii descoperite și descrise de acad. George Oprescu, din muzeele din străinătate, arată aria de răspindire a artei noastre pînă în deșerturile Nilului, iar marile ateliere din Orient și Egipt au furnizat covoare și obiecte de artă palatelor noastre domnești, boierilor noștri, bisericilor. Autorul articolului preconizează un inventar al obiectelor de artă minoră, importate la noi, în perioada feudală, din țările Africii. De asemenea se amintește de *Evangheliul din 1598*, datorit Minăstirii Sfînta Ecaterina din Sinai, azi readus în țară. E prea cunoscută dărnicia donitorilor noștri față de minăstirile din Orient și din Sinai (Ieremia Movila. (1598), Ioan Mavrocordat. (1746) etc.):

LECTOR

UN BILANȚ FESTIV

În București, apare de mai mulți ani, «Revista Cultului Mozaic» din Republica Populară Română; ea apare lunar, în limbile română, ebraică și idiș, și se bucură de simpatia multor cititori din țara noastră și din alte țări.

În luna ianuarie a.c., «Revista Cultului Mozaic» a apărut în al 100-lea număr, și acest fapt a fost salutat cu multă satisfacție de către cititorii respectivi, credincioși și conducători ai comunității evreiești de pretutindeni, toți exprimîndu-și marea mulțumire sufletească și urarea ca revista să-și lărgească bogata sa activitate.

«Exponenți evrei din răsărit și apus — scrie Eminența Sa dr. Moses Rosen, șeful cultului mozaic din țara noastră — își dau o întâlnire pe care n-au mai avut-o de multă vreme. Se întîlnesc la această sărbătoare a noastră păstori religioși, fruntași ai comunităților evreiești, exponenți ai spiritului iudaic din țări diferite și îndepărtate. Au trecut

17. Vezi *Patericele*, 38 manuscrise, sec. XVI—XIX-lea, în G. Ștrempele, *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800*, vol. I, p. 346, cele aproape 100 de manuscrise din Biblioteca Academiei R.P.R., ms. 1064—5969. În „*Patericul* ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale sfinților bătrîni”, ediția a 3-a, Rîmnicul Vileii, tiparul Tipografiei Cozia, 1930; „*Pentru Avva Macarie Egipteanul*”, p. 130—142, „*Pentru Avva Moisi*”, p. 143—147, „*Pentru Avva Sisoe*”, p. 209—218, „*Pentru Avva Ioan Colov*”, p. 97—106.

multe decenii de când n-am mai găsit laolaltă semnăturile șef-rabinului evreilor din Marea Britanie și aceea a șef-rabinului comunității evreiești din Moscova. Cuvîntul de binecuvîntare al șef-rabinului Israelului se alătură celui al păstorului spiritual al coreli-gionarilor din Ungaria. Felicitările președintelui comunităților evreiești din Anglia, ale oaspetelui nostru de neuitat, șef-rabinul Suediei, ale președintelui Asociației scriitorilor din Israel, ale șef-rabinului Cehoslovaciei, ale conducătorului obștilor mozaice din Ungaria, precum și ale multor alte personalități, se orînduiesc împreună în coloanele acestui număr».

«Revista Cultului Mozaic» din Republica Populară Romîna informează pe cititorii săi asupra problemelor iudaismului, lămurește și ajută pe credincioșii respectivi să cunoască tot mai femeinic învățatura și tradiția credinței lor strămoșești, cunoaștere ce-i ajută să înțeleagă că tezaurul religios este în adevăr al cerului, dar este în aceeași măsură și al pămîntului.

Mulțimea interesantelor informații cu privire la viața iudaismului, frumusețea interpretării textelor Sfintei Scripturi, cum și tîmeinicele și nobilele învățături ce rezultă din acestea, fac ca «Revista Cultului Mozaic» să fie citită cu multă plăcere de către credincioșii evrei; revista are însă marele merit că place în aceeași măsură și cititorilor neevrei.

De aceea, la împlinirea acestor 100 de numere, se bucură și aceștia ca și cei dinții și feliicită din toată inima pe Eminența Sa dr. Moses Rosen, șeful cultului mozaic din țara noastră, inițiatorul și întîiul sprijinitor al revistei sărbătorete.

Urăm Eminenței Sale ca Dumnezeu să-i facă parte să sărbătorească în deplină sănătate încă multe alte «sute de binecuvîntări», în felul primei sute, și-i urăm mai ales ca Dumnezeu să ne învrednicească pe toți să vedem împlinite cuvintele proorocilor : o lume fără lacrimi și fără dureri, fără ură și exploatare, fără sînge și fără de război, țintă către care tinde lupta și dorința tuturor oamenilor cinștiți și cu mîntea întreagă din toată lumea, țintă pentru care luptă și poporul nostru prin făurirea vieții celei noi pe care și-o construiește an cu an, ideal pentru care și revista amintită depune multă muncă și stăruință.

REDACTIA

